

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

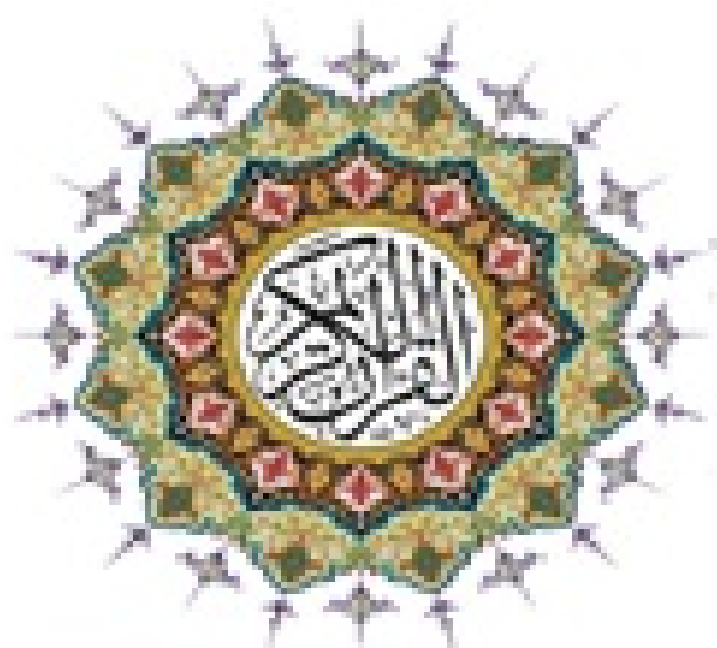
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۱۰۸

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 108

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۹	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۱۰۸
۴۹	مشخصات کتاب
۴۹	۱- نماز
۴۹	۱- آثار اجتماعی نماز
۴۹	۲- آثار اقامه نماز
۴۹	۳- آثار اهتمام به نماز
۵۱	۴- آثار برپایی نماز
۶۰	۵- آثار تداوم نماز
۶۱	۶- آثار ترک نماز
۶۵	۷- آثار تزیین نماز
۶۵	۸- آثار تکذیب پادشاهی نماز
۶۵	۹- آثار تلاش برای نماز
۶۶	۱۰- آثار خشوع در نماز
۶۷	۱۱- آثار سجده در نماز
۶۷	۱۲- آثار سستی در نماز
۶۷	۱۳- آثار غفلت از نماز
۶۹	۱۴- آثار مراقبت از نماز
۶۹	۱۵- آثار ممانعت از نماز
۷۱	۱۶- آثار نماز
۸۳	۱۷- آثار نماز جماعت
۸۳	۱۸- آثار نماز شب
۸۴	۱۹- احکام نماز
۸۵	۲۰- احکام نماز جماعت

۸۵	۲۱- آداب نماز
۸۹	۲۲- آداب نماز جماعت
۹۱	۲۳- آداب نماز جمعه
۹۱	۲۴- آداب نماز شب
۹۲	۲۵- آمرزش برپاکندگان نماز
۹۳	۲۶- آهسته گویی در نماز
۹۳	۲۷- اجزاء نماز
۹۳	۲۸- احکام نماز
۱۰۳	۲۹- احکام نماز جماعت
۱۰۵	۳۰- احکام نماز جمعه
۱۰۷	۳۱- احکام نماز خوف
۱۰۹	۳۲- احکام نماز شب
۱۰۹	۳۳- احکام نماز مسافر
۱۱۱	۳۴- احکام نماز میت
۱۱۱	۳۵- اخفات در نماز
۱۱۳	۳۶- اخلاص در نماز
۱۱۳	۳۷- اخلاص در نماز شب
۱۱۵	۳۸- ادعای ناهیان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله)
۱۱۵	۳۹- اذان نماز جمعه
۱۱۵	۴۰- اذکار نماز
۱۱۵	۴۱- ارزش برپایی نماز
۱۱۷	۴۲- ارزش نماز
۱۱۸	۴۳- ارزش نماز جمعه
۱۱۹	۴۴- ارزش نماز شب
۱۱۹	۴۵- ارزش نماز مسلمانان
۱۱۹	۴۶- ارکان نماز

۱۲۳	۴۷- استغفار در نماز وتر
۱۲۴	۴۸- استماع خطبه نماز جمعه
۱۲۵	۴۹- استمداد از نماز
۱۲۵	۵۰- استهزای نماز
۱۲۷	۵۱- استهزای نماز شعیب(ع)
۱۲۷	۵۲- استیدان بعد از نماز عشا
۱۲۸	۵۳- استیدان قبل از نماز صبح
۱۲۹	۵۴- اعتدال در قیام نماز
۱۲۹	۵۵- اعتدال صدا در نماز
۱۲۹	۵۶- اعراض از مخالفت با نماز
۱۲۹	۵۷- اعراض از ممانعت با نماز
۱۳۱	۵۸- اقامه نماز
۱۳۴	۵۹- امامت نماز جمعه در صدر اسلام
۱۳۵	۶۰- امیدواری برپاکنندگان نماز
۱۳۵	۶۱- اوقات نماز
۱۳۵	۶۲- اولین نماز واجب
۱۳۷	۶۳- اهتمام ابراهیم(ع) به نماز
۱۳۷	۶۴- اهتمام انبیا به نماز
۱۳۸	۶۵- اهتمام به نماز
۱۳۹	۶۶- اهتمام مؤمنان به نماز
۱۳۹	۶۷- اهتمام مهتدین به نماز
۱۳۹	۶۸- اهمیت اخلاص در نماز
۱۳۹	۶۹- اهمیت استماع خطبه های نماز جمعه
۱۴۱	۷۰- اهمیت اقامه نماز
۱۴۲	۷۱- اهمیت برپایی نماز
۱۵۱	۷۲- اهمیت برپایی نماز یومیه

- ۱۵۲ ----- ۷۳- اهمیت تداوم نماز
- ۱۵۳ ----- ۷۴- اهمیت تعقیبات نماز
- ۱۵۳ ----- ۷۵- اهمیت تلاش برای نماز جمعه
- ۱۵۳ ----- ۷۶- اهمیت خشوع در نماز
- ۱۵۵ ----- ۷۷- اهمیت خضوع در نماز
- ۱۵۵ ----- ۷۸- اهمیت سجده در نماز
- ۱۵۷ ----- ۷۹- اهمیت محافظت از نماز
- ۱۵۷ ----- ۸۰- اهمیت نماز
- ۱۷۷ ----- ۸۱- اهمیت نماز اول وقت
- ۱۷۸ ----- ۸۲- اهمیت نماز جماعت
- ۱۷۹ ----- ۸۳- اهمیت نماز جمعه
- ۱۸۰ ----- ۸۴- اهمیت نماز در شریعت شعیب(ع)
- ۱۸۱ ----- ۸۵- اهمیت نماز شب
- ۱۸۳ ----- ۸۶- اهمیت نماز صبح
- ۱۸۵ ----- ۸۷- اهمیت نماز ظهر
- ۱۸۵ ----- ۸۸- اهمیت نماز عشا
- ۱۸۵ ----- ۸۹- اهمیت نماز مسلمانان
- ۱۸۷ ----- ۹۰- اهمیت نماز نافله
- ۱۸۷ ----- ۹۱- اهمیت نماز های واجب
- ۱۸۹ ----- ۹۲- اهمیت وقت نماز
- ۱۸۹ ----- ۹۳- برپایی نماز
- ۱۹۳ ----- ۹۴- برپایی نماز در مسجد
- ۱۹۳ ----- ۹۵- برپایی نماز صحابه
- ۱۹۴ ----- ۹۶- برپایی نماز علما
- ۱۹۵ ----- ۹۷- برپایی نماز مجاهدان
- ۱۹۵ ----- ۹۸- برپایی نماز مؤمنان

- ۹۹- برپایی نماز یاران خدا ۱۹۵
- ۱۰۰- بشارت به برپاکنندگان نماز ۱۹۶
- ۱۰۱- بطلان نماز ۱۹۷
- ۱۰۲- بنی اسرائیل و برپایی نماز ۱۹۷
- ۱۰۳- بنی اسرائیل و نماز ۱۹۸
- ۱۰۴- بهترین وقت نماز ۱۹۹
- ۱۰۵- بی اعتنائی به مخالفان نماز ۱۹۹
- ۱۰۶- بی اعتنائی به نماز ۱۹۹
- ۱۰۷- بی لیاقتی تارکان نماز ۲۰۱
- ۱۰۸- بیع بعد از نماز جمعه ۲۰۱
- ۱۰۹- بیع هنگام نماز جمعه ۲۰۱
- ۱۱۰- پاداش برپایی نماز ۲۰۱
- ۱۱۱- پاداش نماز ۲۰۳
- ۱۱۲- پاداش نماز به بیت المقدس ۲۰۳
- ۱۱۳- پاداش نماز جمعه ۲۰۵
- ۱۱۴- پاداش نمازگزاران جمعه ۲۰۵
- ۱۱۵- تارکان نماز ۲۰۵
- ۱۱۶- تارکان نماز در قیامت ۲۰۵
- ۱۱۷- تاریخ تشریح نماز ۲۰۷
- ۱۱۸- تاریخ تشریح نماز های یومیه ۲۰۷
- ۱۱۹- تاریخ نماز ۲۰۸
- ۱۲۰- تداوم برپایی نماز ۲۰۹
- ۱۲۱- تداوم نماز ۲۱۰
- ۱۲۲- تداوم نماز اولیاء الله ۲۱۱
- ۱۲۳- تداوم نماز مؤمنان ۲۱۱
- ۱۲۴- ترک اقامه نماز ۲۱۱

- ۱۲۵- ترک بیع هنگام نماز جمعه ۲۱۳
- ۱۲۶- ترک ممانعت از نماز ۲۱۳
- ۱۲۷- ترک نماز ۲۱۴
- ۱۲۸- ترک نماز ابو جهل ۲۱۵
- ۱۲۹- ترک نماز اهل کتاب ۲۱۵
- ۱۳۰- ترک نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۱۵
- ۱۳۱- ترک نماز جهنمیان ۲۱۶
- ۱۳۲- تسبیح خدا در نماز ۲۱۷
- ۱۳۳- تسبیح در نماز ۲۱۷
- ۱۳۴- تشریح نماز ۲۱۷
- ۱۳۵- تشریح نماز در مکه ۲۱۹
- ۱۳۶- تشریح نماز صبح ۲۱۹
- ۱۳۷- تشریح نماز ظهر ۲۱۹
- ۱۳۸- تشریح نماز عشا ۲۲۱
- ۱۳۹- تشریح نماز مغرب ۲۲۱
- ۱۴۰- تشریح نماز وتر ۲۲۱
- ۱۴۱- تشریح نماز های یومیه ۲۲۱
- ۱۴۲- تشکر از برپاکنندگان نماز ۲۲۳
- ۱۴۳- تزیین نماز جانشینان انبیا ۲۲۳
- ۱۴۴- تظاهر به نماز صبح ۲۲۵
- ۱۴۵- تعقیبات نماز ۲۲۵
- ۱۴۶- تفضل به برپاکنندگان نماز ۲۲۵
- ۱۴۷- تکبیر در نماز ۲۲۷
- ۱۴۸- تلاش برای نماز جمعه ۲۲۷
- ۱۴۹- تلاوت قرآن در نماز ۲۲۸
- ۱۵۰- تلاوت قرآن در نماز شب ۲۲۹

- ۱۵۱- توصیه به نماز ۲۲۹
- ۱۵۲- توصیه به نماز شب ۲۳۱
- ۱۵۳- توقیفیت نماز ۲۳۱
- ۱۵۴- تهدید مانعان از نماز ۲۳۱
- ۱۵۵- تهدید مانعان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۳۱
- ۱۵۶- جن و نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۳۲
- ۱۵۷- چهار در نماز ۲۳۳
- ۱۵۸- حتمیت کفر مخالفان نماز ۲۳۴
- ۱۵۹- حرمت تضييع نماز ۲۳۵
- ۱۶۰- حرمت سستی در نماز ۲۳۵
- ۱۶۱- حضور قلب در نماز ۲۳۵
- ۱۶۲- حق پذیری نمازگزاران ۲۳۶
- ۱۶۳- حقیقت نماز ۲۳۷
- ۱۶۴- حمد خدا در نماز ۲۳۷
- ۱۶۵- خشوع در نماز ۲۳۹
- ۱۶۶- خضوع در نماز ۲۳۹
- ۱۶۷- خطبه نماز جمعه ۲۴۱
- ۱۶۸- خطبه های نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۴۱
- ۱۶۹- درخواست توفیق برپایی نماز ۲۴۱
- ۱۷۰- دروغگویی ناهیان از نماز ۲۴۲
- ۱۷۱- دروغگویی ناهیان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۴۳
- ۱۷۲- دعا در نماز ۲۴۳
- ۱۷۳- دعا در نماز شب ۲۴۴
- ۱۷۴- دعا در نماز نافله ۲۴۵
- ۱۷۵- دعوت به برپایی نماز ۲۴۵
- ۱۷۶- دعوت به نماز ۲۴۷

- ۱۷۷- ذکر بودن نماز ۲۴۹
- ۱۷۸- ذکر خدا در نماز ۲۴۹
- ۱۷۹- ذکر خدا قبل از نماز ۲۴۹
- ۱۸۰- رستگاری برپاکندگانه نماز ۲۴۹
- ۱۸۱- رکوع در نماز ۲۵۱
- ۱۸۲- روزی نمازگزاران جمعه ۲۵۲
- ۱۸۳- ریا در نماز ۲۵۳
- ۱۸۴- زمینه اقامه نماز ۲۵۳
- ۱۸۵- زمینه اهتمام به نماز ۲۵۳
- ۱۸۶- زمینه برپایی نماز ۲۵۴
- ۱۸۷- زمینه تحریک مخالفان نماز ۲۵۵
- ۱۸۸- زمینه ترک نماز ۲۵۵
- ۱۸۹- زمینه ریا در نماز ۲۵۶
- ۱۹۰- زمینه مخالفت با نماز ۲۵۷
- ۱۹۱- زمینه نماز شب ۲۵۷
- ۱۹۲- زینت در نماز ۲۵۷
- ۱۹۳- سجده در نماز ۲۵۷
- ۱۹۴- سجده نماز ۲۵۹
- ۱۹۵- سرزنش تأخیر نماز ۲۶۰
- ۱۹۶- سرزنش ترک نماز جمعه ۲۶۱
- ۱۹۷- سرزنش ریا در نماز ۲۶۱
- ۱۹۸- سرزنش سستی در نماز ۲۶۱
- ۱۹۹- سرزنش ناهیان از نماز ۲۶۲
- ۲۰۰- سرزنش نهی از نماز ۲۶۳
- ۲۰۱- سستی در نماز ۲۶۳
- ۲۰۲- سنگینی برپایی نماز ۲۶۵

- ۲۰۳- سوگند به نماز عصر ۲۶۵
- ۲۰۴- شانه کردن در نماز ۲۶۵
- ۲۰۵- شخصیت مخالفان نماز ۲۶۵
- ۲۰۶- شرایط تأثیر نماز ۲۶۷
- ۲۰۷- شرایط نماز ۲۶۷
- ۲۰۸- شرایط نماز جماعت ۲۶۸
- ۲۰۹- شرایط نماز جمعه ۲۶۹
- ۲۱۰- شرکت در نماز جمعه ۲۶۹
- ۲۱۱- شگفتی از نماز صحابه ۲۶۹
- ۲۱۲- شگفتی از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۷۰
- ۲۱۳- شگفتی محرومیت از نماز ۲۷۱
- ۲۱۴- شگفتی نهی از نماز ۲۷۱
- ۲۱۵- صبر در برپایی نماز ۲۷۱
- ۲۱۶- صداقت در نماز شب ۲۷۳
- ۲۱۷- عجز مخالفان نماز ۲۷۳
- ۲۱۸- عجله برای نماز جمعه ۲۷۳
- ۲۱۹- عفو برپاکندگان نماز ۲۷۵
- ۲۲۰- عوامل برپایی نماز ۲۷۵
- ۲۲۱- عوامل ترک نماز ۲۷۵
- ۲۲۲- عوامل سستی در نماز ۲۷۵
- ۲۲۳- عوامل محرومیت از نماز ۲۷۷
- ۲۲۴- عوامل ممانعت از نماز ۲۷۷
- ۲۲۵- عوامل نجات تضييع کنندگان نماز ۲۷۷
- ۲۲۶- غفلت از نماز ۲۷۷
- ۲۲۷- فریاد در نماز ۲۷۹
- ۲۲۸- فضایل برپاکندگان نماز ۲۷۹

- ۲۷۹ ----- فضایل نماز - ۲۲۹
- ۲۷۹ ----- فضیلت برپایی نماز - ۲۳۰
- ۲۸۱ ----- فضیلت مراقبت از نماز - ۲۳۱
- ۲۸۱ ----- فضیلت نماز - ۲۳۲
- ۲۸۵ ----- فضیلت نماز اول وقت - ۲۳۳
- ۲۸۵ ----- فضیلت نماز شب - ۲۳۴
- ۲۸۵ ----- فضیلت نماز صبح - ۲۳۵
- ۲۸۷ ----- فضیلت نماز عصر - ۲۳۶
- ۲۸۷ ----- فضیلت نماز کنار کعبه - ۲۳۷
- ۲۸۷ ----- فضیلت نماز یومیه - ۲۳۸
- ۲۸۷ ----- فلسفه برپایی نماز علما - ۲۳۹
- ۲۸۹ ----- فلسفه نماز - ۲۴۰
- ۲۸۹ ----- فلسفه نماز جمعه - ۲۴۱
- ۲۸۹ ----- قبله در نماز - ۲۴۲
- ۲۹۱ ----- قبله در نماز های مستحبی - ۲۴۳
- ۲۹۱ ----- قبول توبه تزییع کنندگان نماز - ۲۴۴
- ۲۹۱ ----- قرآن در نماز شب - ۲۴۵
- ۲۹۱ ----- قرائت در نماز - ۲۴۶
- ۲۹۳ ----- قضای نماز - ۲۴۷
- ۲۹۳ ----- قضای نماز نافله - ۲۴۸
- ۲۹۵ ----- قیام در نماز - ۲۴۹
- ۲۹۵ ----- قیام در نماز شب - ۲۵۰
- ۲۹۶ ----- قیام هنگام خطبه نماز جمعه - ۲۵۱
- ۲۹۷ ----- کافران و نماز - ۲۵۲
- ۲۹۷ ----- کافران و نماز محمد(صلی الله علیه و آله) - ۲۵۳
- ۲۹۷ ----- کیفر سستی در نماز - ۲۵۴

- ۲۵۵- کیفر مخالفان نماز ۲۹۷
- ۲۵۶- کیفر مخالفت با نماز ۲۹۹
- ۲۵۷- کیفیت نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۹۹
- ۲۵۸- گناه استهزای نماز ۲۹۹
- ۲۵۹- گناه تزییع نماز ۳۰۱
- ۲۶۰- گناه سستی در نماز ۳۰۱
- ۲۶۱- گناه ناهیان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۰۱
- ۲۶۲- گواهان نماز صبح ۳۰۱
- ۲۶۳- مانعان از نماز ۳۰۳
- ۲۶۴- مانعان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۰۳
- ۲۶۵- محرومیت ۳۰۳
- ۲۶۶- محرومیت از نماز ۳۰۴
- ۲۶۷- محمد(صلی الله علیه و آله) و نماز بر منافقان ۳۰۵
- ۲۶۸- مخالفان نماز ۳۰۵
- ۲۶۹- مداومت بر نماز ۳۰۵
- ۲۷۰- مراد از تزییع نماز ۳۰۷
- ۲۷۱- مراد از خشوع در نماز ۳۰۷
- ۲۷۲- مراقبت بر نماز ۳۰۷
- ۲۷۳- مشرکان و نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۰۸
- ۲۷۴- معرضان از نماز ۳۰۹
- ۲۷۵- مکان تشریح نماز ۳۰۹
- ۲۷۶- مکان تشریح نماز های یومیه ۳۰۹
- ۲۷۷- مکان نماز ۳۱۰
- ۲۷۸- مکذبان نماز ۳۱۱
- ۲۷۹- ممانعت از نماز ۳۱۱
- ۲۸۰- ممانعت از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۱۳

- ۲۸۱- ممنوعیت نماز در مسجد ضرار - ۳۱۳
- ۲۸۲- موانع ترک نماز جمعه - ۳۱۳
- ۲۸۳- موانع نماز - ۳۱۴
- ۲۸۴- ناپسندی غفلت از نماز - ۳۱۵
- ۲۸۵- نام خدا قبل از نماز - ۳۱۵
- ۲۸۶- ناهیان از نماز - ۳۱۵
- ۲۸۷- نزدیکی کیفر مخالفان نماز - ۳۱۶
- ۲۸۸- نشاط در نماز - ۳۱۷
- ۲۸۹- نظارت بر نماز صبح - ۳۱۷
- ۲۹۰- نقش نماز - ۳۱۹
- ۲۹۱- نماز ابراهیم(ع) - ۳۱۹
- ۲۹۲- نماز اسحاق(ع) - ۳۱۹
- ۲۹۳- نماز امام علی(ع) - ۳۱۹
- ۲۹۴- نماز اولیاء الله - ۳۲۰
- ۲۹۵- نماز بندگان خدا - ۳۲۱
- ۲۹۶- نماز به بیت المقدس - ۳۲۱
- ۲۹۷- نماز بی ارزش - ۳۲۱
- ۲۹۸- نماز بیمار - ۳۲۳
- ۲۹۹- نماز جماعت - ۳۲۳
- ۳۰۰- نماز جماعت در جنگ - ۳۲۴
- ۳۰۱- نماز جماعت زنان - ۳۲۵
- ۳۰۲- نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله) - ۳۲۵
- ۳۰۳- نماز خوف - ۳۲۵
- ۳۰۴- نماز خوف با جماعت - ۳۲۷
- ۳۰۵- نماز در ادیان - ۳۲۹
- ۳۰۶- نماز در ادیان آسمانی - ۳۳۱

- ۳۰۷- نماز در اول شب ۳۳۱
- ۳۰۸- نماز در بنی اسرائیل ۳۳۲
- ۳۰۹- نماز در جنگ ۳۳۳
- ۳۱۰- نماز در دوران ابراهیم(ع) ۳۳۳
- ۳۱۱- نماز در دوران لقمان ۳۳۳
- ۳۱۲- نماز در دوران مریم(ع) ۳۳۳
- ۳۱۳- نماز در دین ابراهیم(ع) ۳۳۵
- ۳۱۴- نماز در سفر ۳۳۵
- ۳۱۵- نماز در شریعت ابراهیم(ع) ۳۳۵
- ۳۱۶- نماز در شریعت اسحاق(ع) ۳۳۶
- ۳۱۷- نماز در شریعت یعقوب(ع) ۳۳۷
- ۳۱۸- نماز در صدر اسلام ۳۳۷
- ۳۱۹- نماز در کعبه ۳۳۷
- ۳۲۰- نماز در مستی ۳۳۷
- ۳۲۱- نماز در مسجد ۳۳۹
- ۳۲۲- نماز در مسجد الحرام ۳۳۹
- ۳۲۳- نماز در مسیحیت ۳۳۹
- ۳۲۴- نماز در مقام ابراهیم ۳۳۹
- ۳۲۵- نماز در یهود ۳۴۱
- ۳۲۶- نماز در یهودیت ۳۴۲
- ۳۲۷- نماز زکریا(ع) ۳۴۲
- ۳۲۸- نماز شب در صدر اسلام ۳۴۲
- ۳۲۹- نماز شب صحابه ۳۴۲
- ۳۳۰- نماز شب محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۴۴
- ۳۳۱- نماز شب مسلمانان صدر اسلام ۳۴۶
- ۳۳۲- نماز شب مؤمنان ۳۴۷

- ۳۴۳- نماز شفع ۳۴۷
- ۳۴۴- نماز صبح ۳۴۷
- ۳۴۵- نماز صبح با جماعت ۳۴۷
- ۳۴۶- نماز صحابه ۳۴۹
- ۳۴۷- نماز طواف ۳۴۹
- ۳۴۸- نماز عصر ۳۵۰
- ۳۴۹- نماز عید فطر ۳۵۱
- ۳۴۰- نماز عید قربان ۳۵۱
- ۳۴۱- نماز غافلان ۳۵۱
- ۳۴۲- نماز قصر ۳۵۱
- ۳۴۳- نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۵۳
- ۳۴۴- نماز محمد(صلی الله علیه و آله) به بیت المقدس ۳۵۷
- ۳۴۵- نماز محمد(صلی الله علیه و آله) در بیت المقدس ۳۵۷
- ۳۴۶- نماز محمد(صلی الله علیه و آله) در شب معراج ۳۵۹
- ۳۴۷- نماز مریم(س) ۳۵۹
- ۳۴۸- نماز مسافر ۳۵۹
- ۳۴۹- نماز مشمولان نعمت ۳۵۹
- ۳۵۰- نماز مقبول ۳۶۱
- ۳۵۱- نماز مکذبان کیفرهای خدا ۳۶۱
- ۳۵۲- نماز موسی(ع) ۳۶۱
- ۳۵۳- نماز مؤمنان ۳۶۱
- ۳۵۴- نماز میت بر منافقان ۳۶۳
- ۳۵۵- نماز میت در صدر اسلام ۳۶۳
- ۳۵۶- نماز وتر ۳۶۳
- ۳۵۷- نماز وسطی ۳۶۵
- ۳۵۸- نماز هارون(ع) ۳۶۵

- ۳۵۹- نماز های یومیه ----- ۳۶۵
- ۳۶۰- نماز همسران محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۶۶
- ۳۶۱- نماز یعقوب(ع) ----- ۳۶۷
- ۳۶۲- نمازگزاران و اندازهای محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۶۷
- ۳۶۳- نهی از نماز بر منافقان ----- ۳۶۷
- ۳۶۴- نیاز به نماز ----- ۳۶۷
- ۳۶۵- نیت در نماز ----- ۳۶۹
- ۳۶۶- وجوب نماز ----- ۳۶۹
- ۳۶۷- وجوب نماز ظهر ----- ۳۷۱
- ۳۶۸- وقت فضیلت نماز صبح ----- ۳۷۱
- ۳۶۹- وقت نماز ----- ۳۷۳
- ۳۷۰- وقت نماز شب ----- ۳۷۳
- ۳۷۱- وقت نماز صبح ----- ۳۷۳
- ۳۷۲- وقت نماز عشا ----- ۳۷۵
- ۳۷۳- وقت نماز عصر ----- ۳۷۶
- ۳۷۴- وقت نماز قضا ----- ۳۷۷
- ۳۷۵- وقت نماز مغرب ----- ۳۷۷
- ۳۷۶- وقت نماز های مستحبی ----- ۳۷۸
- ۳۷۷- وقت نماز های یومیه ----- ۳۷۹
- ۳۷۸- هدایت برپاکنندگان نماز ----- ۳۷۹
- ۳۷۹- هماهنگی در نماز جماعت ----- ۳۸۱
- ۳۸۰- آداب نماز جمعه ----- ۳۸۱
- ۳۸۱- احکام نماز جمعه ----- ۳۸۳
- ۳۸۲- اذان نماز جمعه ----- ۳۸۴
- ۳۸۳- ارزش نماز جمعه ----- ۳۸۵
- ۳۸۴- استماع خطبه نماز جمعه ----- ۳۸۵

- ۳۸۵ - امامت نماز جمعه در صدر اسلام ----- ۳۸۵
- ۳۸۶ - اهمیت استماع خطبه های نماز جمعه ----- ۳۸۵
- ۳۸۷ - اهمیت تلاش برای نماز جمعه ----- ۳۸۶
- ۳۸۸ - اهمیت نماز جمعه ----- ۳۸۷
- ۳۸۹ - بیع بعد از نماز جمعه ----- ۳۸۷
- ۳۹۰ - بیع هنگام نماز جمعه ----- ۳۸۸
- ۳۹۱ - پاداش نماز جمعه ----- ۳۸۹
- ۳۹۲ - ترک بیع هنگام نماز جمعه ----- ۳۸۹
- ۳۹۳ - ترک نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۸۹
- ۳۹۴ - تلاش برای نماز جمعه ----- ۳۹۱
- ۳۹۵ - خطبه نماز جمعه ----- ۳۹۱
- ۳۹۶ - خطبه های نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۹۱
- ۳۹۷ - سرزنش ترک نماز جمعه ----- ۳۹۱
- ۳۹۸ - شرایط نماز جمعه ----- ۳۹۲
- ۳۹۹ - شرکت در نماز جمعه ----- ۳۹۳
- ۴۰۰ - عجله برای نماز جمعه ----- ۳۹۳
- ۴۰۱ - فلسفه نماز جمعه ----- ۳۹۵
- ۴۰۲ - قیام هنگام خطبه نماز جمعه ----- ۳۹۵
- ۴۰۳ - موانع ترک نماز جمعه ----- ۳۹۵
- ۴۰۴ - نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۳۹۵
- ۴۰۵ - {نماز شب} ----- ۳۹۶
- ۴۰۶ - آثار نماز شب ----- ۳۹۷
- ۴۰۷ - آداب نماز شب ----- ۳۹۹
- ۴۰۸ - احکام نماز شب ----- ۳۹۹
- ۴۰۹ - اخلاص در نماز شب ----- ۴۰۰
- ۴۱۰ - ارزش نماز شب ----- ۴۰۱

- ۴۱۱- اهمیت نماز شب ----- ۴۰۱
- ۴۱۲- تلاوت قرآن در نماز شب ----- ۴۰۴
- ۴۱۳- توصیه به نماز شب ----- ۴۰۵
- ۴۱۴- دعا در نماز شب ----- ۴۰۵
- ۴۱۵- زمینه نماز شب ----- ۴۰۵
- ۴۱۶- صداقت در نماز شب ----- ۴۰۵
- ۴۱۷- فضیلت نماز شب ----- ۴۰۷
- ۴۱۸- قرآن در نماز شب ----- ۴۰۷
- ۴۱۹- قیام در نماز شب ----- ۴۰۸
- ۴۲۰- نماز شب در صدراسلام ----- ۴۰۹
- ۴۲۱- نماز شب صحابه ----- ۴۰۹
- ۴۲۲- نماز شب مسلمانان صدراسلام ----- ۴۱۱
- ۴۲۳- نماز شب مؤمنان ----- ۴۱۲
- ۴۲۴- وقت نماز شب ----- ۴۱۳
- ۴۲۵- {نمازگزاران} ----- ۴۱۳
- ۴۲۶- پاداش نمازگزاران جمعه ----- ۴۱۳
- ۴۲۷- تربیت نمازگزاران ----- ۴۱۴
- ۴۲۸- تکذیبگری نمازگزاران ----- ۴۱۵
- ۴۲۹- حسن فرجام نمازگزاران ----- ۴۱۵
- ۴۳۰- حق پذیری نمازگزاران ----- ۴۱۵
- ۴۳۱- رستگاری نمازگزاران ----- ۴۱۵
- ۴۳۲- رفعت خانه نمازگزاران ----- ۴۱۷
- ۴۳۳- روزی نمازگزاران ----- ۴۱۷
- ۴۳۴- روزی نمازگزاران جمعه ----- ۴۱۷
- ۴۳۵- زمینه تبلیغ در نمازگزاران ----- ۴۱۷
- ۴۳۶- زمینه هدایت نمازگزاران ----- ۴۱۸

۴۳۷	سرزنش نمازگزاران بخیل	۴۱۹
۴۳۸	شخصیت نمازگزاران	۴۱۹
۴۳۹	شگفتی نمازگزاران	۴۱۹
۴۴۰	طغیانگران و نمازگزاران	۴۲۱
۴۴۱	عذاب نمازگزاران	۴۲۱
۴۴۲	فضایل نمازگزاران	۴۲۱
۴۴۳	قدرت نمازگزاران	۴۲۳
۴۴۴	مصونیت نمازگزاران	۴۲۳
۴۴۵	مقامات نمازگزاران	۴۲۳
۴۴۶	نشانه های نمازگزاران	۴۲۴
۴۴۷	نفرین بر نمازگزاران	۴۲۵
۴۴۸	نفرین بر نمازگزاران بی ایمان	۴۲۵
۴۴۹	نمازگزاران در یاد خدا	۴۲۵
۴۵۰	نمازگزاران یهود	۴۲۷
۴۵۱	هدایت نمازگزاران	۴۲۷
۴۵۲	هشدار به نمازگزاران	۴۲۷
۲	نمرود	۴۲۹
۱	احتجاج نمرود	۴۲۹
۲	سلطنت نمرود	۴۲۹
۳	طغیان نمرود	۴۳۰
۴	ظلم نمرود	۴۳۰
۵	غرور نمرود	۴۳۰
۶	قدرت نمرود	۴۳۱
۷	قصه نمرود	۴۳۲
۸	کفر نمرود	۴۳۲
۹	گمراهی نمرود	۴۳۲

- ۴۳۴ ۱۰- مغالطه نمود
- ۴۳۵ ۳- نوجوانان
- ۴۳۵ ۱- احترام به نوجوانان
- ۴۳۵ ۲- اهمیت مشاوره با نوجوانان
- ۴۳۵ ۳- بی‌گناهی نوجوانان قصه خضر(ع)
- ۴۳۵ ۴- حفظ شخصیت نوجوانان
- ۴۳۷ ۵- روش برخورد با نوجوانان
- ۴۳۷ ۶- حلم در نوجوانی
- ۴۳۷ ۷- صبر در نوجوانی
- ۴۳۷ ۸- گرایشها در نوجوانی
- ۴۳۹ ۹- لهُو در نوجوانی
- ۴۳۹ ۱۰- نوجوانی اسماعیل(ع)
- ۴۳۹ ۱۱- نوجوانی خدمتکاران بهشت
- ۴۴۱ ۱۲- نوجوانی موسی(ع)
- ۴۴۱ ۱۳- نوجوانی یوسف(ع)
- ۴۴۲ ۱۴- ویژگیهای نوجوانی
- ۴۴۳ ۴- نوح(ع)
- ۴۴۳ ۱- آثار ایمان نوح(ع)
- ۴۴۳ ۲- آثار تعالیم نوح(ع)
- ۴۴۳ ۳- آثار تکذیب نوح(ع)
- ۴۴۵ ۴- آثار تهمت به نوح(ع)
- ۴۴۵ ۵- آثار دعوت نوح(ع)
- ۴۴۶ ۶- آثار رسالت نوح(ع)
- ۴۴۷ ۷- آثار عبودیت نوح(ع)
- ۴۴۸ ۸- آموزش پیروان نوح(ع)
- ۴۴۹ ۹- ابزار مبارزه با نوح(ع)

- ۴۴۹ ۱۰- ایزار نجات پیروان نوح(ع)
- ۴۴۹ ۱۱- ایزار نجات نوح(ع)
- ۴۴۹ ۱۲- ابلاغ رسالت نوح(ع)
- ۴۵۱ ۱۳- اتمام حجت نوح(ع)
- ۴۵۲ ۱۴- اجابت دعای نوح(ع)
- ۴۵۴ ۱۵- اجابت نفرین نوح(ع)
- ۴۵۵ ۱۶- اجرت رسالت نوح(ع)
- ۴۵۵ ۱۷- احتجاج نوح(ع)
- ۴۵۵ ۱۸- احترام نوح(ع)
- ۴۵۶ ۱۹- احساس خطر نوح(ع)
- ۴۵۷ ۲۰- اختلاف طبقاتی در دوران نوح(ع)
- ۴۵۷ ۲۱- اخفای قصه نوح(ع)
- ۴۵۷ ۲۲- اخلاص خانواده نوح(ع)
- ۴۵۷ ۲۳- اخلاص نوح(ع)
- ۴۵۹ ۲۴- ازدیاد نسل نوح(ع)
- ۴۵۹ ۲۵- استحکام کشتی نوح(ع)
- ۴۶۰ ۲۶- استغاثه نوح(ع)
- ۴۶۱ ۲۷- استغفار برای خانواده نوح(ع)
- ۴۶۱ ۲۸- استغفار برای والدین نوح(ع)
- ۴۶۱ ۲۹- استغفار نوح(ع)
- ۴۶۳ ۳۰- استقامت نوح(ع)
- ۴۶۴ ۳۱- استمداد نوح(ع)
- ۴۶۶ ۳۲- استهزای نوح(ع)
- ۴۶۷ ۳۳- اشراف قوم نوح و پیروان نوح(ع)
- ۴۶۹ ۳۴- اشراف قوم نوح و نوح(ع)
- ۴۷۱ ۳۵- اشراف و نبوت نوح(ع)

- ۳۶- اطاعت از نوح(ع) ----- ۴۷۱
- ۳۷- اظهار خیرخواهی نوح(ع) ----- ۴۷۱
- ۳۸- اعتماد به نوح(ع) ----- ۴۷۱
- ۳۹- اعراض از انذارهای نوح(ع) ----- ۴۷۳
- ۴۰- اعراض از نوح(ع) ----- ۴۷۳
- ۴۱- افترا به نوح(ع) ----- ۴۷۳
- ۴۲- افساد پسر نوح(ع) ----- ۴۷۳
- ۴۳- اقوام پس از نوح(ع) ----- ۴۷۵
- ۴۴- التجای نوح(ع) ----- ۴۷۵
- ۴۵- الگوگیری از نوح(ع) ----- ۴۷۷
- ۴۶- امانتداری نوح(ع) ----- ۴۷۷
- ۴۷- امت پس از نوح(ع) ----- ۴۷۹
- ۴۸- امت های پس از نوح(ع) ----- ۴۷۹
- ۴۹- امت های قبل از نوح(ع) ----- ۴۸۰
- ۵۰- امت های قبل از نوح(ع) و فساد ----- ۴۸۱
- ۵۱- امت های قبل از نوح(ع) و فسق ----- ۴۸۱
- ۵۲- امکانات کشتی نوح(ع) ----- ۴۸۱
- ۵۳- امیدواری نوح(ع) ----- ۴۸۱
- ۵۴- انبیای پس از نوح(ع) ----- ۴۸۳
- ۵۵- اندوه خانواده نوح(ع) ----- ۴۸۵
- ۵۶- اندوه نوح(ع) ----- ۴۸۵
- ۵۷- انذارهای نوح(ع) ----- ۴۸۶
- ۵۸- اتقیاد نوح(ع) ----- ۴۸۹
- ۵۹- انکار رسالت نوح(ع) ----- ۴۹۱
- ۶۰- اوامر نوح(ع) ----- ۴۹۱
- ۶۱- اولین دعوت نوح(ع) ----- ۴۹۱

- ۴۹۱ ۶۲- اولین مؤمنان به نوح(ع)
- ۴۹۲ ۶۳- اهداف دعوت نوح(ع)
- ۴۹۳ ۶۴- اهمیت طوفان نوح(ع)
- ۴۹۳ ۶۵- اهمیت قصه نوح(ع)
- ۴۹۳ ۶۶- اهمیت کشتی نوح(ع)
- ۴۹۳ ۶۷- ایمان به رسالت نوح(ع)
- ۴۹۵ ۶۸- ایمان به نوح(ع)
- ۴۹۵ ۶۹- ایمان خانواده نوح(ع)
- ۴۹۵ ۷۰- ایمان نسل نوح(ع)
- ۴۹۵ ۷۱- ایمان نوح(ع)
- ۴۹۷ ۷۲- ایمان والدین نوح(ع)
- ۴۹۷ ۷۳- بت پرستی پس از نوح(ع)
- ۴۹۸ ۷۴- برخورد نوح(ع)
- ۴۹۹ ۷۵- برگزیدگی خانواده نوح(ع)
- ۴۹۹ ۷۶- برگزیدگی نوح(ع)
- ۵۰۱ ۷۷- بشارت به پیروان نوح(ع)
- ۵۰۲ ۷۸- بشارت به نوح(ع)
- ۵۰۳ ۷۹- بشارت نجات خانواده نوح(ع)
- ۵۰۴ ۸۰- بشر بودن نوح(ع)
- ۵۰۵ ۸۱- بشر بودن نوح(ع)
- ۵۰۵ ۸۲- بقای کشتی نوح(ع)
- ۵۰۵ ۸۳- بقای نسل نوح(ع)
- ۵۰۷ ۸۴- بقای کشتی نوح(ع)
- ۵۰۷ ۸۵- بهانه جویی مخالفان نوح(ع)
- ۵۰۹ ۸۶- بی تأثیری تلاش نوح(ع)
- ۵۰۹ ۸۷- بی منطقی مخالفان نوح(ع)

- ۵۰۹ ۸۸- بینات نوح(ع)
- ۵۱۰ ۸۹- بینش پسر نوح(ع)
- ۵۱۱ ۹۰- پاداش شکرگزاری نوح(ع)
- ۵۱۱ ۹۱- پاداش عبودیت نوح(ع)
- ۵۱۱ ۹۲- پاداش نوح(ع)
- ۵۱۳ ۹۳- پایان طوفان نوح(ع)
- ۵۱۴ ۹۴- پسر نوح(ع) قبل از طوفان
- ۵۱۵ ۹۵- پسر نوح(ع) و ایمان
- ۵۱۵ ۹۶- پسر نوح(ع) و کشتی
- ۵۱۵ ۹۷- پسر نوح(ع) هنگام طوفان
- ۵۱۷ ۹۸- پشیمانی نوح(ع)
- ۵۱۷ ۹۹- پناهگاه پسر نوح(ع)
- ۵۱۷ ۱۰۰- پناهندگی پسر نوح(ع)
- ۵۱۹ ۱۰۱- پیاده شدن پیروان نوح(ع)
- ۵۱۹ ۱۰۲- پیروان نوح(ع)
- ۵۲۱ ۱۰۳- پیروان نوح(ع) از متقین
- ۵۲۱ ۱۰۴- پیروان نوح(ع) در کشتی
- ۵۲۱ ۱۰۵- پیروان نوح(ع) و استهزاهای قوم نوح
- ۵۲۲ ۱۰۶- پیروان نوح(ع) و حقارت
- ۵۲۳ ۱۰۷- پیروزی پیروان نوح(ع)
- ۵۲۳ ۱۰۸- پیروزی نوح(ع)
- ۵۲۳ ۱۰۹- پیشگامی نوح(ع)
- ۵۲۵ ۱۱۰- پیشگویی نوح(ع)
- ۵۲۵ ۱۱۱- تأیید نوح(ع)
- ۵۲۶ ۱۱۲- تاریخ دوران نوح(ع)
- ۵۲۷ ۱۱۳- تاریخ نوح(ع)

- ۱۱۴- تبلیغ پیروان نوح(ع)----- ۵۲۹
- ۱۱۵- تبلیغ علیه نوح(ع)----- ۵۲۹
- ۱۱۶- تبلیغ نوح(ع)----- ۵۲۹
- ۱۱۷- تحدی نوح(ع)----- ۵۳۳
- ۱۱۸- تحقیر پیروان نوح(ع)----- ۵۳۳
- ۱۱۹- تحولات انسان ها پس از نوح(ع)----- ۵۳۳
- ۱۲۰- تخته های کشتی نوح(ع)----- ۵۳۳
- ۱۲۱- تداوم دعوت نوح(ع)----- ۵۳۵
- ۱۲۲- تداوم دین نوح(ع)----- ۵۳۵
- ۱۲۳- تداوم شکرگزاری نوح(ع)----- ۵۳۵
- ۱۲۴- تداوم عبودیت نوح(ع)----- ۵۳۷
- ۱۲۵- تشویقهای نوح(ع)----- ۵۳۷
- ۱۲۶- تعالیم نوح(ع)----- ۵۳۹
- ۱۲۷- تعدد رسالت نوح(ع)----- ۵۴۱
- ۱۲۸- تعلیم دعا به نوح(ع)----- ۵۴۱
- ۱۲۹- تقرب نوح(ع)----- ۵۴۱
- ۱۳۰- تکذیب نبوت نوح(ع)----- ۵۴۱
- ۱۳۱- تکذیب نوح(ع)----- ۵۴۳
- ۱۳۲- تکذیبگری اقوام پس از نوح(ع)----- ۵۴۳
- ۱۳۳- تکفل همسر نوح(ع)----- ۵۴۴
- ۱۳۴- تکلیف پیروان نوح(ع)----- ۵۴۵
- ۱۳۵- تکلیف نوح(ع)----- ۵۴۵
- ۱۳۶- تنزیه نوح(ع)----- ۵۴۵
- ۱۳۷- تنور قصه نوح(ع)----- ۵۴۷
- ۱۳۸- توحید عبادی در شریعت نوح(ع)----- ۵۴۹
- ۱۳۹- توحید نوح(ع)----- ۵۴۹

- ۱۴۰- توصیه به نوح(ع) ۵۴۹
- ۱۴۱- توصیه های نوح(ع) ۵۵۱
- ۱۴۲- توقف کشتی نوح(ع) ۵۵۱
- ۱۴۳- توکل نوح(ع) ۵۵۳
- ۱۴۴- تهدید نوح(ع) ۵۵۳
- ۱۴۵- تهمت برتری طلبی به نوح(ع) ۵۵۳
- ۱۴۶- تهمت به نوح(ع) ۵۵۵
- ۱۴۷- تهمت جن زدگی به نوح(ع) ۵۵۵
- ۱۴۸- تهمت جنون به نوح(ع) ۵۵۵
- ۱۴۹- تهمت دروغگویی به پیروان نوح(ع) ۵۵۷
- ۱۵۰- تهمت دروغگویی به نوح(ع) ۵۵۷
- ۱۵۱- تهمت دنیاطلبی به نوح(ع) ۵۵۸
- ۱۵۲- تهمت سلطه جویی به نوح(ع) ۵۵۹
- ۱۵۳- تهمت ظاهربینی به پیروان نوح(ع) ۵۵۹
- ۱۵۴- جادو پس از نوح(ع) ۵۵۹
- ۱۵۵- جامعه پس از نوح(ع) ۵۶۱
- ۱۵۶- جایگاه حیوانات در کشتی نوح(ع) ۵۶۱
- ۱۵۷- حامی نوح(ع) ۵۶۲
- ۱۵۸- حامیان شرک در دوران نوح(ع) ۵۶۳
- ۱۵۹- حامیان کفر در دوران نوح(ع) ۵۶۳
- ۱۶۰- حرکت کشتی نوح(ع) ۵۶۳
- ۱۶۱- حسد به نوح(ع) ۵۶۵
- ۱۶۲- حسن فرجام پیروان نوح(ع) ۵۶۵
- ۱۶۳- حسن فرجام نوح(ع) ۵۶۵
- ۱۶۴- حیوانات در کشتی نوح(ع) ۵۶۵
- ۱۶۵- خانواده نوح(ع) در کشتی ۵۶۸

- ۱۶۶- خانه نوح(ع) ۵۶۹
- ۱۶۷- خدشناسی نوح(ع) ۵۶۹
- ۱۶۸- خواسته های نوح(ع) ۵۷۰
- ۱۶۹- خوشنامی نوح(ع) ۵۷۱
- ۱۷۰- خویشاوندی نوح(ع) با قوم نوح ۵۷۱
- ۱۷۱- خیانت به نوح(ع) ۵۷۳
- ۱۷۲- خیانت همسر نوح(ع) ۵۷۳
- ۱۷۳- خیرخواهی نوح(ع) ۵۷۳
- ۱۷۴- دختر نوح(ع) ۵۷۵
- ۱۷۵- درخواست فرود کشتی نوح(ع) ۵۷۵
- ۱۷۶- دشمنان نوح(ع) ۵۷۵
- ۱۷۷- دشنام به نوح(ع) ۵۷۷
- ۱۷۸- دعای نوح(ع) ۵۷۷
- ۱۷۹- دعوت آشکار نوح(ع) ۵۷۹
- ۱۸۰- دعوت از پسر نوح(ع) ۵۸۰
- ۱۸۱- دعوت از پیروان نوح(ع) ۵۸۱
- ۱۸۲- دعوت از خانواده نوح(ع) ۵۸۱
- ۱۸۳- دعوت به اطاعت از نوح(ع) ۵۸۱
- ۱۸۴- دعوت پنهانی نوح(ع) ۵۸۳
- ۱۸۵- دعوت نوح(ع) ۵۸۳
- ۱۸۶- دعوتهای پیروان نوح(ع) ۵۸۷
- ۱۸۷- دعوتهای نوح(ع) ۵۸۷
- ۱۸۸- دلایل حقانیت نبوت نوح(ع) ۵۸۹
- ۱۸۹- دلایل نبوت نوح(ع) ۵۹۰
- ۱۹۰- دلداری به نوح(ع) ۵۹۱
- ۱۹۱- دلسوزی نوح(ع) ۵۹۱

- ۱۹۲- دوران پس از نوح(ع) ۵۹۳
- ۱۹۳- دوران نوح(ع) تا موسی(ع) ۵۹۳
- ۱۹۴- دورانیشی نوح(ع) ۵۹۳
- ۱۹۵- دین نوح(ع) ۵۹۳
- ۱۹۶- ذکر قصه نوح(ع) ۵۹۵
- ۱۹۷- رحمت بر پیروان نوح(ع) ۵۹۵
- ۱۹۸- رحمت بر نوح(ع) ۵۹۶
- ۱۹۹- رحمت بر همسفران نوح(ع) ۵۹۷
- ۲۰۰- رذایل اخلاقی همسر نوح(ع) ۵۹۷
- ۲۰۱- رسالت نوح(ع) ۵۹۸
- ۲۰۲- رفع اندوه خانواده نوح(ع) ۶۰۱
- ۲۰۳- رفع اندوه نوح(ع) ۶۰۱
- ۲۰۴- رفع مشکلات نوح(ع) ۶۰۳
- ۲۰۵- روش برخورد نوح(ع) ۶۰۳
- ۲۰۶- روش تبلیغ نوح(ع) ۶۰۵
- ۲۰۷- روش هدایتگری نوح(ع) ۶۰۷
- ۲۰۸- رهبری نوح(ع) ۶۰۷
- ۲۰۹- زمان بارگیری کشتی نوح(ع) ۶۰۸
- ۲۱۰- زمان حرکت کشتی نوح(ع) ۶۰۹
- ۲۱۱- زمینه پاداش نوح(ع) ۶۰۹
- ۲۱۲- زمینه دشمنی با نوح(ع) ۶۰۹
- ۲۱۳- زمینه رفع اندوه نوح(ع) ۶۱۰
- ۲۱۴- زمینه یأس نوح(ع) ۶۱۱
- ۲۱۵- زوجیت حیوانات کشتی نوح(ع) ۶۱۱
- ۲۱۶- سرزنشهای نوح(ع) ۶۱۱
- ۲۱۷- سلام بر نوح(ع) ۶۱۳

- ۶۱۴-----۲۱۸- سلامتی پیروان نوح(ع)
- ۶۱۵-----۲۱۹- سلامتی نوح(ع)
- ۶۱۵-----۲۲۰- سنگسار در دوران نوح(ع)
- ۶۱۵-----۲۲۱- سنگسار نوح(ع)
- ۶۱۵-----۲۲۲- شخصیت نوح(ع)
- ۶۱۷-----۲۲۳- شرک پس از نوح(ع)
- ۶۱۷-----۲۲۴- شرک ستیزی نوح(ع)
- ۶۱۷-----۲۲۵- شروع طوفان نوح(ع)
- ۶۱۹-----۲۲۶- شریعت نوح(ع)
- ۶۱۹-----۲۲۷- شفاعت از پسر نوح(ع)
- ۶۱۹-----۲۲۸- شفاعت نوح(ع)
- ۶۲۱-----۲۲۹- شکرگزاری نوح(ع)
- ۶۲۱-----۲۳۰- شکست مخالفان نوح(ع)
- ۶۲۱-----۲۳۱- صبر پیروان نوح(ع)
- ۶۲۲-----۲۳۲- صبر نوح(ع)
- ۶۲۳-----۲۳۳- صداقت نوح(ع)
- ۶۲۳-----۲۳۴- صفات نوح(ع)
- ۶۲۵-----۲۳۵- طرد نوح(ع)
- ۶۲۵-----۲۳۶- طغیان آب در طوفان نوح(ع)
- ۶۲۵-----۲۳۷- طوفان نوح(ع)
- ۶۲۹-----۲۳۸- طوفان نوح(ع) از آیات خدا
- ۶۳۰-----۲۳۹- ظرفیت کشتی نوح(ع)
- ۶۳۱-----۲۴۰- ظلم به پیروان نوح(ع)
- ۶۳۱-----۲۴۱- ظلم به نوح(ع)
- ۶۳۱-----۲۴۲- عبرت از طوفان نوح(ع)
- ۶۳۲-----۲۴۳- عبرت از قصه نوح(ع)

- ۲۴۴- عبرت از کشتی نوح(ع)-----۶۳۳
- ۲۴۵- عبودیت خانواده نوح(ع)-----۶۳۳
- ۲۴۶- عبودیت نوح(ع)-----۶۳۳
- ۲۴۷- عذاب دنیوی مکذبان نوح(ع)-----۶۳۵
- ۲۴۸- عذاب همسر نوح(ع)-----۶۳۶
- ۲۴۹- عصمت نوح(ع)-----۶۳۷
- ۲۵۰- عصیان از نوح(ع)-----۶۳۷
- ۲۵۱- عصیان پسر نوح(ع)-----۶۳۹
- ۲۵۲- عظمت طوفان نوح(ع)-----۶۳۹
- ۲۵۳- عظمت کشتی نوح(ع)-----۶۳۹
- ۲۵۴- عقیده نوح(ع)-----۶۴۰
- ۲۵۵- علم غیب نوح(ع)-----۶۴۱
- ۲۵۶- علم لدنی نوح(ع)-----۶۴۳
- ۲۵۷- علم نوح(ع)-----۶۴۳
- ۲۵۸- عمر مردم دوران نوح(ع)-----۶۴۳
- ۲۵۹- عمل به تکلیف نوح(ع)-----۶۴۵
- ۲۶۰- عمل خیر نوح(ع)-----۶۴۵
- ۲۶۱- عمل صالح خانواده نوح(ع)-----۶۴۵
- ۲۶۲- عمومیت طوفان نوح(ع)-----۶۴۷
- ۲۶۳- عمومیت هدایتگری نوح(ع)-----۶۴۷
- ۲۶۴- عوامل اندوه خانواده نوح(ع)-----۶۴۷
- ۲۶۵- عوامل اندوه نوح(ع)-----۶۴۹
- ۲۶۶- عوامل تکذیب نوح(ع)-----۶۴۹
- ۲۶۷- عوامل توقف کشتی نوح(ع)-----۶۵۰
- ۲۶۸- عوامل حرکت کشتی نوح(ع)-----۶۵۱
- ۲۶۹- عوامل طوفان نوح(ع)-----۶۵۱

- ۲۷۰- عوامل محرومیت پسر نوح(ع) ----- ۶۵۱
- ۲۷۱- عوامل نجات از طوفان نوح(ع) ----- ۶۵۳
- ۲۷۲- عوامل نجات نوح(ع) ----- ۶۵۳
- ۲۷۳- عوامل نجات همسفران نوح(ع) ----- ۶۵۳
- ۲۷۴- عوامل نگرانی نوح(ع) ----- ۶۵۵
- ۲۷۵- عوامل هلاکت پسر نوح(ع) ----- ۶۵۵
- ۲۷۶- عهد خدا با نوح(ع) ----- ۶۵۵
- ۲۷۷- غرق پسر نوح(ع) ----- ۶۵۵
- ۲۷۸- غرق همسر نوح(ع) ----- ۶۵۷
- ۲۷۹- فرجام مکذبان نوح(ع) ----- ۶۵۷
- ۲۸۰- فرجام مؤمنان به نوح(ع) ----- ۶۵۷
- ۲۸۱- فرجام همسر نوح(ع) ----- ۶۵۷
- ۲۸۲- فساد امت های پس از نوح(ع) ----- ۶۵۸
- ۲۸۳- فسق امت های پس از نوح(ع) ----- ۶۵۹
- ۲۸۴- فصاحت نوح(ع) ----- ۶۵۹
- ۲۸۵- فضایل خانواده نوح(ع) ----- ۶۵۹
- ۲۸۶- فضایل نوح(ع) ----- ۶۶۱
- ۲۸۷- فضایل همسفران نوح(ع) ----- ۶۶۸
- ۲۸۸- فضیلت دین نوح(ع) ----- ۶۶۹
- ۲۸۹- فلسفه اندازهای نوح(ع) ----- ۶۶۹
- ۲۹۰- فلسفه بعثت نوح(ع) ----- ۶۶۹
- ۲۹۱- فلسفه طوفان نوح(ع) ----- ۶۶۹
- ۲۹۲- فلسفه قصه نوح(ع) ----- ۶۷۱
- ۲۹۳- فلسفه نامگذاری نوح(ع) ----- ۶۷۱
- ۲۹۴- فلسفه نبوت نوح(ع) ----- ۶۷۱
- ۲۹۵- فلسفه نفرین نوح(ع) ----- ۶۷۱

- ۶۷۳ ۲۹۶- قبول هشدارهای نوح(ع)
- ۶۷۳ ۲۹۷- قدرت مخالفان نوح(ع)
- ۶۷۳ ۲۹۸- قصه نوح(ع)
- ۷۱۸ ۲۹۹- قصه نوح(ع) از آیات خدا
- ۷۱۹ ۳۰۰- قصه همسر نوح(ع)
- ۷۱۹ ۳۰۱- قضاوت نوح(ع)
- ۷۱۹ ۳۰۲- قوم نوح و کشتی نوح(ع)
- ۷۲۰ ۳۰۳- قوم نوح و نبوت نوح(ع)
- ۷۲۱ ۳۰۴- قوم نوح و نوح(ع)
- ۷۲۳ ۳۰۵- قوم نوح و وحی به نوح(ع)
- ۷۲۳ ۳۰۶- قوم نوح و وعیدهای نوح(ع)
- ۷۲۳ ۳۰۷- کافران خانواده نوح(ع)
- ۷۲۳ ۳۰۸- کافران نسل نوح(ع)
- ۷۲۵ ۳۰۹- کتاب نوح(ع)
- ۷۲۵ ۳۱۰- کتب آسمانی نسل نوح(ع)
- ۷۲۵ ۳۱۱- کشتی سازی پیروان نوح(ع)
- ۷۲۵ ۳۱۲- کشتی سازی نوح(ع)
- ۷۲۹ ۳۱۳- کشتی نوح(ع)
- ۷۳۱ ۳۱۴- کشتی نوح(ع) از آیات خدا
- ۷۳۱ ۳۱۵- کشتی نوح(ع) در دریا
- ۷۳۱ ۳۱۶- کشتی نوح(ع) در صدر اسلام
- ۷۳۳ ۳۱۷- کشتی نوح(ع) در کوه جودی
- ۷۳۳ ۳۱۸- کعبه در طوفان نوح(ع)
- ۷۳۳ ۳۱۹- کعبه هنگام طوفان نوح(ع)
- ۷۳۳ ۳۲۰- کفر پسر نوح(ع)
- ۷۳۵ ۳۲۱- کفر خانواده نوح(ع)

- ۲۲۲- کفر همسر نوح(ع) ۷۳۵
- ۲۲۳- کمی پیروان نوح(ع) ۷۳۶
- ۲۲۴- کمی مؤمنان به نوح(ع) ۷۳۷
- ۲۲۵- کنعان بن نوح و نوح(ع) ۷۳۷
- ۲۲۶- کوه پسر نوح(ع) ۷۳۷
- ۲۲۷- گلایه نوح(ع) ۷۳۹
- ۲۲۸- گناهان پیروان نوح(ع) ۷۳۹
- ۲۲۹- مبارزه با نوح(ع) ۷۴۰
- ۲۳۰- مبارزه نوح(ع) ۷۴۱
- ۲۳۱- مبدأ حرکت کشتی نوح(ع) ۷۴۱
- ۲۳۲- مجادله نوح(ع) ۷۴۱
- ۲۳۳- محدوده اختیارات نوح(ع) ۷۴۳
- ۲۳۴- محدوده رسالت نوح(ع) ۷۴۳
- ۲۳۵- محدوده علم نوح(ع) ۷۴۵
- ۲۳۶- محدوده مسؤولیت نوح(ع) ۷۴۶
- ۲۳۷- محرومیت پسر نوح(ع) ۷۴۷
- ۲۳۸- محمد(صلی الله علیه و آله) و قصه نوح(ع) ۷۴۷
- ۲۳۹- مخالفان نوح(ع) ۷۴۷
- ۲۴۰- مخالفت با نوح(ع) ۷۴۹
- ۲۴۱- مخالفت پسر نوح(ع) ۷۴۹
- ۲۴۲- مدت حرکت کشتی نوح(ع) ۷۴۹
- ۲۴۳- مدت عمر نوح(ع) ۷۵۰
- ۲۴۴- مدت کشتی سازی نوح(ع) ۷۵۱
- ۲۴۵- مدت نبوت نوح(ع) ۷۵۱
- ۲۴۶- مدح همسفران نوح(ع) ۷۵۲
- ۲۴۷- مراد از والدین نوح(ع) ۷۵۳

- ۲۴۸- مردمداری نوح(ع) ----- ۷۵۳
- ۲۴۹- مزد رسالت نوح(ع) ----- ۷۵۳
- ۲۵۰- مستضعفان قوم نوح و نوح(ع) ----- ۷۵۵
- ۲۵۱- مسلمانان صدر اسلام و قصه نوح(ع) ----- ۷۵۵
- ۲۵۲- مسؤولیت نوح(ع) ----- ۷۵۵
- ۲۵۳- مشرکان مکه و قصه نوح(ع) ----- ۷۵۹
- ۲۵۴- مشکلات نوح(ع) ----- ۷۵۹
- ۲۵۵- معجزه نوح(ع) ----- ۷۵۹
- ۲۵۶- معرضان از نوح(ع) ----- ۷۶۰
- ۲۵۷- معلم نوح(ع) ----- ۷۶۱
- ۲۵۸- مقام نوح(ع) ----- ۷۶۱
- ۲۵۹- مقامات نوح(ع) ----- ۷۶۱
- ۳۶۰- مکان توقف کشتی نوح(ع) ----- ۷۶۷
- ۳۶۱- مکان حیوانات در کشتی نوح(ع) ----- ۷۶۷
- ۳۶۲- مکان فرود کشتی نوح(ع) ----- ۷۶۹
- ۳۶۳- مکان کشتی سازی نوح(ع) ----- ۷۶۹
- ۳۶۴- مکان نوح(ع) در کشتی ----- ۷۶۹
- ۳۶۵- مکان همسفران نوح(ع) در کشتی ----- ۷۶۹
- ۳۶۶- مکذبان نوح(ع) ----- ۷۷۱
- ۳۶۷- مکر علیه نوح(ع) ----- ۷۷۴
- ۳۶۸- منشأ آگاهی نوح(ع) ----- ۷۷۵
- ۳۶۹- منشأ حکمت نوح(ع) ----- ۷۷۵
- ۳۷۰- منشأ طوفان نوح(ع) ----- ۷۷۵
- ۳۷۱- منشأ علم نوح(ع) ----- ۷۷۷
- ۳۷۲- منشأ قضاوت نوح(ع) ----- ۷۷۸
- ۳۷۳- منشأ کشتی سازی نوح(ع) ----- ۷۷۹

- ۳۷۴- منشأ نجات پیروان نوح(ع) ----- ۷۷۹
- ۳۷۵- منشأ نجات خانواده نوح(ع) ----- ۷۷۹
- ۳۷۶- منشأ نجات نوح(ع) ----- ۷۸۰
- ۳۷۷- منشأ نجات همسفران نوح(ع) ----- ۷۸۱
- ۳۷۸- موضعگیری مردم دوران نوح(ع) ----- ۷۸۳
- ۳۷۹- موعظه به نوح(ع) ----- ۷۸۳
- ۳۸۰- مومنان به نوح(ع) ----- ۷۸۳
- ۳۸۱- مؤمنان به نوح(ع) ----- ۷۸۳
- ۳۸۲- مهربانی نوح(ع) ----- ۷۸۵
- ۳۸۳- مهمترین دعوت نوح(ع) ----- ۷۸۷
- ۳۸۴- مهمترین رسالت نوح(ع) ----- ۷۸۹
- ۳۸۵- میخهای کشتی نوح(ع) ----- ۷۸۹
- ۳۸۶- ناخدای کشتی نوح(ع) ----- ۷۹۰
- ۳۸۷- ناظر کشتی سازی نوح(ع) ----- ۷۹۱
- ۳۸۸- نبوت در نسل نوح(ع) ----- ۷۹۱
- ۳۸۹- نبوت نسل نوح(ع) ----- ۷۹۱
- ۳۹۰- نبوت نوح(ع) ----- ۷۹۳
- ۳۹۱- نجات از طوفان نوح(ع) ----- ۷۹۸
- ۳۹۲- نجات پسر نوح(ع) ----- ۸۰۱
- ۳۹۳- نجات پیروان نوح(ع) ----- ۸۰۲
- ۳۹۴- نجات خانواده نوح(ع) ----- ۸۰۳
- ۳۹۵- نجات فرزندان نوح(ع) ----- ۸۰۵
- ۳۹۶- نجات مؤمنان به نوح(ع) ----- ۸۰۵
- ۳۹۷- نجات نوح(ع) ----- ۸۰۶
- ۳۹۸- نجات همسفران نوح(ع) ----- ۸۱۱
- ۳۹۹- نزاع نوح(ع) با قوم نوح ----- ۸۱۲

- ۴۰۰- نژاد نوح(ع) ----- ۸۱۳
- ۴۰۱- نسب پیروان نوح(ع) ----- ۸۱۳
- ۴۰۲- نسب مکذبان نوح(ع) ----- ۸۱۳
- ۴۰۳- نسل نوح(ع) ----- ۸۱۳
- ۴۰۴- نسل همسفران نوح(ع) ----- ۸۱۷
- ۴۰۵- نشانه های طوفان نوح(ع) ----- ۸۱۷
- ۴۰۶- نعمت بقای نسل نوح(ع) ----- ۸۱۸
- ۴۰۷- نعمت نبوت نوح(ع) ----- ۸۱۹
- ۴۰۸- نعمت نجات خانواده نوح(ع) ----- ۸۱۹
- ۴۰۹- نعمت نجات نوح(ع) ----- ۸۱۹
- ۴۱۰- نعمتهای پیروان نوح(ع) ----- ۸۱۹
- ۴۱۱- نعمتهای نوح(ع) ----- ۸۲۱
- ۴۱۲- نفاق همسر نوح(ع) ----- ۸۲۱
- ۴۱۳- نفرین نوح(ع) ----- ۸۲۳
- ۴۱۴- نقش اجتماعی نوح(ع) ----- ۸۲۵
- ۴۱۵- نقش کشتی نوح(ع) ----- ۸۲۵
- ۴۱۶- نقش نوح(ع) ----- ۸۲۷
- ۴۱۷- نگرانی پیروان نوح(ع) ----- ۸۲۷
- ۴۱۸- نگرانی نوح(ع) ----- ۸۲۷
- ۴۱۹- نوح(ع) از صالحان ----- ۸۲۹
- ۴۲۰- نوح(ع) از متقین ----- ۸۲۹
- ۴۲۱- نوح(ع) از محسنان ----- ۸۳۰
- ۴۲۲- نوح(ع) در کتب آسمانی ----- ۸۳۱
- ۴۲۳- نوح(ع) در کشتی ----- ۸۳۱
- ۴۲۴- نوح(ع) و استهزاگران ----- ۸۳۱
- ۴۲۵- نوح(ع) و استهزاهای قوم نوح ----- ۸۳۳

- ۴۲۶- نوح(ع) و اشراف ۸۳۳
- ۴۲۷- نوح(ع) و بت پرستی ۸۳۳
- ۴۲۸- نوح(ع) و پسر نوح ۸۳۳
- ۴۲۹- نوح(ع) و حیوانات ۸۳۵
- ۴۳۰- نوح(ع) و خطا ۸۳۵
- ۴۳۱- نوح(ع) و خواسته های اشراف ۸۳۵
- ۴۳۲- نوح(ع) و خواسته های قوم نوح ۸۳۵
- ۴۳۳- نوح(ع) و درخواست رحمت ۸۳۷
- ۴۳۴- نوح(ع) و علم غیب ۸۳۷
- ۴۳۵- نوح(ع) و قوم نوح ۸۳۷
- ۴۳۶- نوح(ع) و کفر قوم نوح ۸۴۱
- ۴۳۷- نوح(ع) و معبودان باطل ۸۴۱
- ۴۳۸- نوح(ع) و مؤمنان فقیر ۸۴۱
- ۴۳۹- نوح(ع) و ناخشنودی قوم نوح ۸۴۳
- ۴۴۰- نوح(ع) و نجات از زیان ۸۴۳
- ۴۴۱- نوح(ع) و نجات پسر ۸۴۳
- ۴۴۲- نوح(ع) و نجات پیروان ۸۴۵
- ۴۴۳- نوح(ع) و نجات خانواده ۸۴۵
- ۴۴۴- نوح(ع) و نجات فرزندان ۸۴۵
- ۴۴۵- نوح(ع) و نجات قوم نوح ۸۴۷
- ۴۴۶- نوح(ع) و نجات کافران ۸۴۷
- ۴۴۷- نوح(ع) و وعده های خدا ۸۴۷
- ۴۴۸- نوح(ع) هنگام مرگ ۸۴۷
- ۴۴۹- نوح(ع) نهدی به نوح(ع) ۸۴۹
- ۴۵۰- وحی به نوح(ع) ۸۵۰
- ۴۵۱- وسعت طوفان نوح(ع) ۸۵۲

- ۴۵۲- وضوح اندازهای نوح(ع) ۸۵۳
- ۴۵۳- وضوح تبلیغ نوح(ع) ۸۵۳
- ۴۵۴- وضوح تعالیم نوح(ع) ۸۵۳
- ۴۵۵- وعده نجات خانواده نوح(ع) ۸۵۳
- ۴۵۶- وعده های نوح(ع) ۸۵۵
- ۴۵۷- ویژگیهای پیروان نوح(ع) ۸۵۵
- ۴۵۸- ویژگیهای دعوت نوح(ع) ۸۵۷
- ۴۵۹- ویژگیهای طوفان نوح(ع) ۸۵۷
- ۴۶۰- ویژگیهای کشتی نوح(ع) ۸۵۹
- ۴۶۱- ویژگیهای نوح(ع) ۸۶۱
- ۴۶۲- ویژگیهای هدایتگری نوح(ع) ۸۶۱
- ۴۶۳- هدایت نوح(ع) ۸۶۳
- ۴۶۴- هدایتگری نوح(ع) ۸۶۳
- ۴۶۵- هشدارهای نوح(ع) ۸۶۵
- ۴۶۶- هلاکت پسر نوح(ع) ۸۶۵
- ۴۶۷- هلاکت همسر نوح(ع) ۸۶۵
- ۴۶۸- هماهنگی اسلام و دین نوح(ع) ۸۶۵
- ۴۶۹- هماهنگی مخالفان نوح(ع) ۸۶۷
- ۴۷۰- هماهنگی مکذبان نوح(ع) ۸۶۷
- ۴۷۱- همسر نوح و نوح(ع) ۸۶۷
- ۴۷۲- همسر نوح(ع) در جهنم ۸۶۷
- ۴۷۳- همسفران نوح(ع) ۸۶۹
- ۴۷۴- یأس نوح(ع) ۸۶۹
- ۴۷۵- یاوران نوح(ع) ۸۷۳
- ۵- نور ۸۷۴
- ۱- آثار نور خدا ۸۷۴

- ۲- آثار نور خورشید ۸۷۴
- ۳- آثار نور شدید ۸۷۴
- ۴- اطفای نور خدا ۸۷۶
- ۵- اهمیت سوره نور ۸۷۶
- ۶- اهمیت نور ۸۷۶
- ۷- پیدایش نور ماه (قمر) ۸۷۸
- ۸- تبعی بودن نور ۸۷۸
- ۹- تشبیه به نور ۸۷۸
- ۱۰- تعالیم سوره نور ۸۷۹
- ۱۱- تنوع نور خورشید ۸۸۰
- ۱۲- جاودانگی نور خدا ۸۸۰
- ۱۳- خالق نور ۸۸۰
- ۱۴- خاموشی نور خدا ۸۸۲
- ۱۵- خلقت نور ۸۸۲
- ۱۶- درخواست ازدیاد نور ۸۸۲
- ۱۷- زمینه اکمال نور خدا ۸۸۳
- ۱۸- سوگند به نور خورشید ۸۸۴
- ۱۹- شدت نور خدا ۸۸۵
- ۲۰- شفافیت نور خدا ۸۸۶
- ۲۱- شگفتی نور خورشید ۸۸۶
- ۲۲- عظمت نور خورشید ۸۸۶
- ۲۳- عوامل ازدیاد نور ۸۸۸
- ۲۴- عوامل انعکاس نور ۸۸۸
- ۲۵- فقدان نور در قیامت ۸۸۸
- ۲۶- فلسفه سوگند به نور خورشید ۸۸۹
- ۲۷- فلسفه نزول سوره نور ۸۹۰

- ۲۸- کافران و نور ۸۹۰
- ۲۹- کسب نور در قیامت ۸۹۰
- ۳۰- مثل نور خدا ۸۹۰
- ۳۱- محرومان از نور خدا ۸۹۲
- ۳۲- مرکز نور خدا ۸۹۲
- ۳۳- منابع نور ۸۹۴
- ۳۴- منشأ نور ۸۹۴
- ۳۵- منشأ نور آسمان ۸۹۴
- ۳۶- منشأ نور آسمان ها ۸۹۴
- ۳۷- منشأ نور خورشید ۸۹۶
- ۳۸- منشأ نور زمین ۸۹۶
- ۳۹- منشأ نور ماه ۸۹۶
- ۴۰- منشأ نور ماه (قمر) ۸۹۸
- ۴۱- موارد نور ۸۹۸
- ۴۲- نزول دفعی سوره نور ۸۹۸
- ۴۳- نشانه های نور خدا ۸۹۸
- ۴۴- نعمت نور ۹۰۰
- ۴۵- نعمت نور خورشید ۹۰۰
- ۴۶- نور ایمان ۹۰۰
- ۴۷- نور بودن قرآن ۹۰۲
- ۴۸- نور خدا ۹۰۲
- ۴۹- نور ماه از آیات خدا ۹۰۴
- ۵۰- نور و ظلمت ۹۰۴
- ۵۱- نیاز به نور ۹۰۶
- ۵۲- وحدت نور ۹۰۶
- ۵۳- ورود مؤمنان به نور ۹۰۶

- ۵۴- ویژگیهای سوره نور ۹۰۷
- ۵۵- ویژگیهای نور خدا ۹۰۸
- ۵۶- هدایت به نور ۹۰۹
- ۵۷- هدایت به نور خدا ۹۱۰
- ۵۸- نور و ظلمت ۹۱۱
- ۵۹- آثار نورانیت اخروی ۹۱۲
- ۶۰- آثار نورانیت اخروی متقین ۹۱۳
- ۶۱- آثار نورانیت اخروی مؤمنان ۹۱۳
- ۶۲- زیبایی نورانیت اخروی مؤمنان ۹۱۴
- ۶۳- عوامل نورانیت اخروی ۹۱۴
- ۶۴- عوامل نورانیت قلب ۹۱۵
- ۶۵- مدت نورانیت خورشید ۹۱۶
- ۶۶- منشأ نورانیت خورشید ۹۱۶
- ۶۷- موجبات نورانیت اخروی ۹۱۷
- ۶۸- نورانیت اخروی پاکان ۹۱۸
- ۶۹- نورانیت اخروی خداترسان ۹۱۸
- ۷۰- نورانیت اخروی زنان مؤمن ۹۱۸
- ۷۱- نورانیت اخروی صدیقان ۹۱۸
- ۷۲- نورانیت اخروی گواهان ۹۲۰
- ۷۳- نورانیت اخروی موعظه پذیران ۹۲۰
- ۷۴- نورانیت اخروی مؤمنان ۹۲۰
- ۷۵- نورانیت اخروی مهتدین ۹۲۲
- ۷۶- نورانیت اسلام ۹۲۲
- ۷۷- نورانیت ایمان ۹۲۲
- ۷۸- نورانیت تورات ۹۲۴
- ۷۹- نورانیت خدا ۹۲۴

- ۸۰- نورانیت خورشید ۹۲۵
- ۸۱- نورانیت سبیل الله ۹۲۶
- ۸۲- نورانیت ستاره پروین ۹۲۷
- ۸۳- نورانیت ستاره زحل ۹۲۸
- ۸۴- نورانیت ستاره طارق ۹۲۸
- ۸۵- نورانیت ستاره کیوان ۹۲۸
- ۸۶- نورانیت صورت ابرار ۹۳۰
- ۸۷- نورانیت عمل صالح ۹۳۰
- ۸۸- نورانیت قرآن ۹۳۱
- ۸۹- نورانیت قلب مؤمنان ۹۳۲
- ۹۰- نورانیت ماه ۹۳۳
- ۹۱- نورانیت ماه (گردون) ۹۳۴
- ۹۲- نورانیت مؤمنان ۹۳۴
- ۹۳- نورانیت هدایت ۹۳۴
- ۶- نوزاد ۹۳۶
- ۱- ادراک نوزاد ۹۳۶
- ۲- اهمیت مصالح نوزاد ۹۳۶
- ۳- بینایی نوزاد ۹۳۷
- ۴- تغذیه نوزاد ۹۳۷
- ۵- شگفتی تکلم نوزاد ۹۳۸
- ۶- شنوایی نوزاد ۹۳۹
- ۷- قلب نوزاد ۹۳۹
- ۸- منشأ سلامتی نوزاد ۹۳۹
- ۹- تکلم عیسی(ع) در نوزادی ۹۴۱
- ۱۰- شگفتی تکلم عیسی(ع) در نوزادی ۹۴۷
- ۱۱- ضعف در نوزادی ۹۴۷

- ۹۴۸ ----- ۱۲- نبوت در نوزادی -
- ۹۵۱ ----- ۷- نوه -
- ۹۵۱ ----- ۱- امدادهای نوه -
- ۹۵۱ ----- ۲- فرزندی نوه دختری -
- ۹۵۱ ----- ۳- نعمت نوه -
- ۹۵۳ ----- ۴- نقش نوه -
- ۹۵۳ ----- ۵- نوه ساره -
- ۹۵۴ ----- ۸- نهر -
- ۹۵۴ ----- ۱- استفاده از نهر ها -
- ۹۵۴ ----- ۲- اهمیت نهر ها -
- ۹۵۴ ----- ۳- تسخیر نهر ها -
- ۹۵۶ ----- ۴- زمینه پیدایش نهر ها -
- ۹۵۶ ----- ۵- زمینه نابودی نهر ها -
- ۹۵۶ ----- ۶- زیبایی نهر های آب -
- ۹۵۶ ----- ۷- فلسفه خلقت نهر ها -
- ۹۵۸ ----- ۸- فواید نهر ها -
- ۹۵۸ ----- ۹- منشأ جریان نهر ها -
- ۹۵۸ ----- ۱۰- نقش نهر ها -
- ۹۵۸ ----- ۱۱- نهر آب قصه مریم(س) -
- ۹۶۰ ----- ۱۲- استفاده از نهر ها -
- ۹۶۰ ----- ۱۳- اهمیت نهر ها -
- ۹۶۱ ----- ۱۴- تسخیر نهر ها -
- ۹۶۲ ----- ۱۵- زمینه پیدایش نهر ها -
- ۹۶۲ ----- ۱۶- زمینه نابودی نهر ها -
- ۹۶۲ ----- ۱۷- زیبایی نهر های آب -
- ۹۶۲ ----- ۱۸- فلسفه خلقت نهر ها -

- ۹۶۴ -..... ۱۹- فواید نهر ها
- ۹۶۴ -..... ۲۰- منشأ جریان نهر ها
- ۹۶۴ -..... ۲۱- نقش نهر ها
- ۹۶۵ -..... ۹- نهضت اسلامی
- ۹۶۵ -..... ۱- نهضت اسلامی
- ۹۶۵ -..... ۲- آثار نهضت در راه خدا
- ۹۶۵ -..... ۳- ارزش نهضت در راه خدا
- ۹۶۶ -..... ۴- شرایط نهضت در راه خدا
- ۹۶۶ -..... ۵- منشأ رشد نهضت های دینی
- ۹۶۷ -..... ۱۰- نهی از منکر
- ۹۶۷ -..... ۱- نهی از منکر
- ۹۷۴ -..... ۲- آثار اجتماعی نهی از منکر
- ۹۷۵ -..... ۳- آثار ترک نهی از منکر
- ۹۷۶ -..... ۴- آثار نهی از منکر
- ۹۷۹ -..... ۵- احکام نهی از منکر
- ۹۸۱ -..... ۶- ارزش نهی از منکر
- ۹۸۱ -..... ۷- اهمیت نهی از منکر
- ۹۸۹ -..... ۸- بنی اسرائیل و نهی از منکر
- ۹۹۰ -..... ۹- بی توجهی به نهی از منکر
- ۹۹۱ -..... ۱۰- پاداش نهی از منکر
- ۹۹۱ -..... ۱۱- تارکان نهی از منکر
- ۹۹۱ -..... ۱۲- تارکان نهی از منکر ایله
- ۹۹۲ -..... ۱۳- تاریخ نهی از منکر
- ۹۹۲ -..... ۱۴- ترک نهی از منکر
- ۹۹۷ -..... ۱۵- حق نهی از منکر
- ۹۹۷ -..... ۱۶- خشونت در نهی از منکر

- ۹۹۷ ----- ۱۷- دعوت به نهی از منکر
- ۹۹۷ ----- ۱۸- روش نهی از منکر
- ۹۹۹ ----- ۱۹- زمینه ترک نهی از منکر
- ۹۹۹ ----- ۲۰- سختیهای نهی از منکر
- ۹۹۹ ----- ۲۱- شرایط نهی از منکر
- ۱۰۰۱ ----- ۲۲- صبر در نهی از منکر
- ۱۰۰۱ ----- ۲۳- عذاب تارکان نهی از منکر
- ۱۰۰۳ ----- ۲۴- عمومیت نهی از منکر
- ۱۰۰۳ ----- ۲۵- فرجام تارکان نهی از منکر
- ۱۰۰۳ ----- ۲۶- فلسفه نهی از منکر
- ۱۰۰۵ ----- ۲۷- کیفر ترک نهی از منکر
- ۱۰۰۵ ----- ۲۸- گناه تارکان نهی از منکر
- ۱۰۰۵ ----- ۲۹- مراتب نهی از منکر
- ۱۰۰۷ ----- ۳۰- موارد نهی از منکر
- ۱۰۰۷ ----- ۳۱- نهی از منکر در ادیان
- ۱۰۰۹ ----- ۳۲- نهی از منکر در ایله
- ۱۰۰۹ ----- ۳۳- نهی از منکر در بنی اسرائیل
- ۱۰۱۰ ----- ۳۴- نهی از منکر در دوران لقمان
- ۱۰۱۱ ----- ۳۵- نهی از منکر مجاهدان
- ۱۰۱۱ ----- ۳۶- نهی از منکر مؤمنان
- ۱۰۱۱ ----- ۳۷- نهی از منکر هارون(ع)
- ۱۰۱۱ ----- ۳۸- وجوب نهی از منکر
- ۱۰۱۳ ----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 108

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- نماز

1- آثار اجتماعی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 4

4- برخورداری جامعه اسلامی از حمایت و نصرت خدا، در گرو اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر است.

الذین ان مکّنهم فی الأرض... و نهوا عن المنکر

2- آثار اقامه نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 14

14_ یاد خدا، برپایی نماز، الفت و مهربانی بین افراد جامعه، از نشانه های جامعه رستگار

لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و... و عن الصلوه

3- آثار اهتمام به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 10، 9

9- اهتمام به نماز و ضایع نساختن آن، زمینه ساز مبارزه با هواهای نفسانی و شهوت پرستی

أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت

تقديم عبارت «أضاعوا الصلاه» بر «اتبعوا الشهوات» گویای نقش تضییع نماز، در بازشدن راه شهوات است.

10- اهتمام به نماز و پشت پازدن به هوا های نفسانی ، موجب هدایت و نجات از عذاب است .

أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت فسوف یلقون غیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 1

1 - اهمیت دادن به نماز ، مواظبت بر انجام به موقع آن و پرهیز از سهل انگاری در ادای آن ، از عوامل فلاح و رستگاری

ص: 1

اخروی است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 10 - 3

3_ خشوع در نماز ، اجتناب از لغو (گفتار بیهوده و کردار عبث) ، پرداخت زکات ، عفت و پاک دامنی ، امانت داری ، پایبندی به عهد و پیمان و اهمیت دادن به نماز و انجام به موقع آن ، تضمین کننده رستگاری اخروی و دستیابی مؤمنان به بهشت

قد أفلح المؤمنون . الذين هم ... أولئك هم الورثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 2

2 - پایبندی به نماز و زکات و باور به آخرت ، شرط بهره‌وری از هدایت و بشارت قرآن

هدی و بشری للمؤمنين . الذين يقيمون الصلوه... و هم بالآخره هم يوقنون

فعل های «یقیمون» و «یؤتون» مضارع و مفید استمرار است؛ یعنی، «هدی و بشری للذین یستمرون علی اقامه الصلاه و ایتاء الزکاه».

4- آثار برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 9، 4، 5

3 - پیشه ساختن صبر و اقامه نماز ، طریق های موفقیت و پیروزی بر مشکلات و ناملازمات

و استعینوا بالصبر و الصلوه

4 - صبر و نماز وسایلی کارساز برای موفقیت در انجام دستور های خدا (ایمان به قرآن ، وفا به عهد های الهی و . . .)

أوفوا بعهدی . . . و استعینوا بالصبر و الصلوه

با توجه به آیه های قبل می توان گفت: متعلق «استعینوا» فرامینی است که در آن آیه ها بیان شد؛ یعنی: و استعینوا علی ما امرتکم به و نهیتکم عنه بالصبر و الصلاه.

5- صبر و نماز عوامل کارآمد برای موفق شدن در پرهیز از محرّمات الهی (کفر به قرآن ، دین فروشی ، کتمان حق و . . .)

و لا تکنونوا اول کافر به . . . و استعینوا بالصبر و الصلوه

9- باور به آسان شدن مشکلات در پرتو نماز ، حقیقتی که تنها خاشعان بدان ایمان دارند .

و استعینوا بالصبر و الصلوه و إنها لکبیره إلا علی الخشعین

دشواری استعانت از نماز - که مقتضای برگشت ضمیر «إنها» به «استعانت» است - به معنای ناباوری به کارساز بودن نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 4

4- برپایی نماز ، پرداخت زکات و شرکت در نماز جماعت از جمله سبب های کارساز برای دور ماندن از عذاب ها و مخاطرات

ص: 2

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ .. وَاَتُوا الزَّكَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 3,4

2- برپاداشتن نماز و پرداخت زکات ، دارای نقشی بسزا در آماده سازی مسلمانان برای برخورد با دشمنان

فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ .. وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

چون وجوب نماز و زکات، پیش از نزول این آیه برای مسلمانان بیان شده بود؛ معلوم می شود: تأکید بر آن در این آیه، ارائه رهنمودی است برای تحقق امر یاد شده در آیه (فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا) و نیز فراهم آمدن زمینه جهاد و مبارزه که فراز «حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ» بدان اشاره دارد. در برداشت فوق «أَقِيمُوا الصَّلَاةَ...» در ارتباط با «حَتَّى يَأْتِيَ...» معنا شده است.

3 - اقامه نماز و ادای زکات ، عامل شکیبایی بر آزار های دشمنان و زمینه ساز مدارا کردن با ایشان است .

فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا .. وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

در برداشت فوق، جمله «أَقِيمُوا الصَّلَاةَ ..» در ارتباط با «فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا» ملاحظه شده است. در این لحاظ هدف از تأکید بر اقامه نماز و پرداخت زکات، ایجاد توان برای اطاعت امر خداوند (لزوم عفو و گذشت و مدارا کردن با دشمنان) است.

4 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف به تقویت بنیه اعتقادی و اقتصادی خویش با برپا کردن نماز و پرداخت زکات (برای مهیا شدن زمینه های جهاد و مبارزه)

حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ .. وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 6

6 - پیشه ساختن صبر و برپایی نماز ، دو وسیله کارساز برای تحمل ترس ها ، گرسنگی ها ، زیان های مالی و جانی و کمبود های به وجود آمده برای سالکان راه ایمان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ .. وَ لَنْ نُلْقِيَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ ... وَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 4

4_ تسلیم شدن در برابر پروردگار و اقامه نماز و پروا از او، نشانه برخورداری از هدایت الهی است.

إن هدی الله هو الهدی و أمرنا لنسلم . . و أن أقیموا الصلوه و اتقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 5,8,1

1_ یهودیانی که به تورات چنگ زنند و به محتوای آن پایبند باشند و نماز را برپا دارند، مردمی صلاح پیشه اند.

و الذین یمسکون بالکتب . . . إنا لانضیع أجر المصلحین

تمسک (مصدر «یمسکون») به معنای حفظ کردن و رها ساختن است. محافظت کتاب آسمانی به این است که انسان معارف آن را باور داشته و به احکام آن پایبند باشد.

5_ اقامه نماز، زمینه ساز توانایی انسان بر تمسک به کتاب های آسمانی و پایبندی به محتوای آنهاست.

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

ص: 3

در بیان تمسک به کتاب از فعل مضارع استفاده شده و در بیان اقامه نماز فعل ماضی به کار رفته است که این تفاوت تعبیر می تواند اشاره به برداشت فوق داشته باشد.

8_ محور قرار گرفتن کتاب های آسمانی در جامعه و گرایش به نماز، زمینه ساز صلاح پیشگی ملتهاست .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه إنا لانضیع أجر المصلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 5 - 9

9_ اقامه نماز و پرداخت زکات ، شرط پذیرش اسلام مشرکان و کافران

فإن تابوا و أقاموا الصلوه و ءاتوا الزکوه فخلّوا سبیلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 18 - 9

9_ ایمان به خدا و روز رستاخیز ، اقامه نماز و پرداخت زکات و نترسیدن از غیر خدا ، زمینه ساز ره یابی به صراط مستقیم و قرار گرفتن در زمره ره یافتگان

من ءامن بالله و الیوم الآخر . . . فعسی أولئک أن یكونوا من المهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 71 - 21

21_ امر به معروف ، نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسولش ، عامل جلب رحمت و یژه الهی

یأمرون بالمعروف . . . أولئک سیرحمهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 87 - 12، 9

9_ ایمان و اقامه نماز ، زمینه ساز نجات بنی اسرائیل از سلطه فرعون بود .

ربنا لا تجعلنا فتنه للقوم الظلمین . و نجنا برحمتک ... و أقیموا الصلوه و بشر المؤمن

12_ ایمان و اقامه نماز ، در رهایی از فتنه گری ستمگران ، نقشی بسزا دارد .

وَنجنا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . . . وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 4

4_ اقامه نماز ، تکیه گاهی برای استقامت در راه دین و ابلاغ آن

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ . . . وَأَقِمِ الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 20

20 - اقامه نماز ، موجب فراهم آمدن زمینه های تقوا است .

وَالْعِزَّةَ لِلتَّقْوَى

ص: 4

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 10

10 - اقامه نماز ، طاعت و بندگی خدا و انجام کار نیک ، مایه فلاح و رستگاری انسان ها است .

ارکعوا .. لعلکم تفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 29

29 - اقامه نماز ، پرداخت زکات و اعتصام به خداوند ، زمینه ساز برخورداری از ولایت و جلب یاری و نصرت او

فاقیموا الصلوه .. فنعم المولی و نعم النصیر

برداشت فوق، بدان احتمال است که «فنعم المولی..» مترتب بر تکالیف پیشین باشد که انجام آن، موجب بهره مندی از ولایت ویژه و نصرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 1

1 - دستیابی به رستگاری اخروی ، در گرو اقامه نماز است 0

قد أفلح المؤمنون . الذین هم فی صلاتهم خـشعون

«الذین» در محل رفع و نعت است برای «المؤمنون». «خشوع» نیز به معنای تذلل و فروتنی است؛ یعنی: «آنان که در نمازشان فروتن اند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 9

9 - برپایی کامل نماز و پرداخت مدام زکات و یقین به عالم آخرت ، زمینه دستیابی به هدایت ویژه قرآن است .

هدی .. للمحسنین . الذین یقیمون الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 10، 3

3 - یقین به آخرت و برپایی نماز و پرداخت زکات، زمینه ساز بهره مندی از هدایت های افزون الهی است .

الذین یقیمون . . . و هم بالأخره هم یوقنون . أولئك على هدى من ربهم

10 - رستگاری، تنها در پرتو اقامه نماز و پرداخت زکات و یقین به آخرت است .

الذین یقیمون الصلوه و . . . و أولئك هم المفلحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 14

14 - خداترسی، تلاوت قرآن کریم، برپاداشتن نماز و انفاق در نهان و آشکار، از عوامل امیدواری به لطف و پاداش الهی

إتّما یخشی الله من عباده العلموا . . . إنّ الذین یتلون کتاب الله و أقاموا الصل

ص: 5

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 11

11 - خداترسی ، تلاوت قرآن ، برپاداشتن نماز و انفاق در نهان و آشکار ، از اسباب آموزش گناهان و دریافت افتخار سپاس گزاری خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ ... ويزيدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 5,8

5 - به جا آوردن نماز پس از ذکر نام خداوند ، مایه رستگاری است .

قد أفلح من .. ذکر اسم ربّه فصلی

8 - ذکر نام خدا و روی آوردن به نماز ، نشانه پندپذیری از قرآن ، ترس از خداوند و مایه دوری از آتش دوزخ است .

سَيَذَّكَّرُ مِنْ يَخْشَى . وَ يَتَجَبَّبُهَا الْأَشْقَى . الذی یصلی النار ... قد أفلح من ... فصلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 18 - 3

3 - کتاب های آسمانی امت های گذشته ، رستگاری را در گرو تزکیه ، یاد نام خدا و ادای نماز دانسته ، از ترجیح زندگانی دنیا بر آخرت نکوهش کرده اند .

قد أفلح .. إِنَّ هَذَا لَفِي الصَّحْفِ الْأُولَى

مشارالیه «هَذَا» می تواند آیه قبل (و الآخره خیر و أبقی) باشد و ممکن است آن را اشاره به مفاد آیات «قد أفلح ..» به بعد بدانیم. برداشت یاد شده، ناظر به احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 3

3 - برتری آخرت بر زندگانی دنیا و توقف رستگاری بر تزکیه ، یاد نام خدا و ادای نماز ، از معارف یاد شده در کتاب های آسمانی ابراهیم و موسی (ع)

قد أفلح . . . بل توثرون ... صحف إبراهيم و موسى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بينه - 98 - 5 - 10

10 - عبادت خداوند ، عقاید توحیدی ، ادای نماز و پرداخت زکات ، سامان دهنده امور انسان ها است .

ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوه و يؤتوا الزكوه و ذلك دين الق

5- آثار تداوم نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 10

ص: 6

10 - نماز اگر برنامه زندگی نباشد و بدان اهتمام نشود ، آدمی را به مرحله تقوا نخواهد رساند .

هَدَىٰ لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ ... يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 2,3

2 - پایبندی به نماز و انجام دائمی آن ، شرط تأثیرگذاری این فریضه بر روح و خُلق و خوی نمازگزاران

الذین هم علی صلاتهم دائمون

3 - تأثیرگذاری یاد خدا در روح و اخلاق بشر ، در گرو استمرار آن است .

الذین هم علی صلاتهم دائمون

«دائمون» (به معنای «ثابتون») ممکن است نشانگر دوام یاد خدا - که فلسفه و روح نماز است - باشد، نه صورت ظاهری نماز؛ زیرا یاد دائمی خدا، می تواند در روح و خلق و خوی انسان ها تأثیر سازنده داشته باشد؛ نه یاد موقتی خدا در اوقات مخصوص نماز. شاید به همین سبب در آیه 10 از سوره «جمعه» بر یاد همواره خدا - پس از ادای نماز جمعه - تأکید شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 4

4 - انجام دادن دائم نماز ، ادای حق سائلان و محرومان جامعه ، تصدیق روز جزا و هراس از عذاب الهی ، از موجبات ورود به بهشت

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ... وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ ... وَالَّذِينَ يَصَّدَّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ... أُولَئِكَ

6- آثار ترک نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 277 - 12

12 - کفر ، اعمال ناشایست ، ترک نماز و نداشتن ارتباط با خدا ، امتناع از پرداخت زکات و حقوق مالی ، موجب اضطراب و سلب آرامش درونی

أَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا .. وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

از مفهوم آیه برداشت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 30

30_ کفر (شکستن پیمان خدا، ترک نماز و . . .) پس از دریافت وعده بهشت و آمرزش گناهان، ضلالت و انحراف است .

لاکفرن عنکم سیاتکم . . . فمن کفر بعد ذلک منکم فقد ضل سواء السبیل

بنابر اینکه مشارالیه «ذلک»، جمله «لاکفرن . . . و لادخلنکم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 7

1 - ترک نماز ، از عوامل دوزخی شدن است .

ما سلککم فی سقر . قالوا لم نک من المصلین

3 - ترک نماز ، جرمی بزرگ و نابخشودنی

عن المجرمین . . . قالوا لم نک من المصلین

4 - « عن عقیل الخزاعی ، أن امیر المؤمنین (ع) . . . يقول : تعاهدوا الصّلاة و حافظوا علیها و استکثروا منها و تقرّبوا بها فإنّها کانت علی المؤمنین کتاباً موقوتاً و قد علم ذلك الکفّارُ حین سُئلوا ما سلککم فی سقر ؟ قالوا : لم نک من المصلین ;

از عقیل خزاعی روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) فرمود: . . مواظب نماز باشید و بر آن محافظت نمایید و انجام آن را افزون کنید و با نماز به [خدا] تقرّب جوید. چون نماز، وظیفه ثابت و معینی برای مؤمنان است؛ این را کافران نیز می دانند؛ آن زمان که از آنان سؤال شود: «چه چیز شما را به دوزخ وارد ساخت؟» گویند: ما از نمازگزاران نبودیم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ترک فریضه نماز ، اطعام مساکین ، گذراندن عمر به بطالت و تکذیب روز جزا ، از عوامل محرومیت انسان از شفاعت در قیامت

قالوا لم نک من المصلین . . . و کتّٰ نکذّب بیوم الدین ... فما تنفعهم شفاعه الشّـفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - تصدیق نکردن حقایق دین و ترک نماز ، از نشانه های کفر و از اوصاف کافران است .

فلا صدق و لاصلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ترک نماز ، به منزله روی گردانی از پذیرش دین و پشت کردن به تعالیم آن است .

و لاصلی . ولکن کذّب و تولّی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که «تولّی» در برابر «لاصلّی» قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 48 - 3

3 - ترک نماز (رکوع و فروتنی در برابر خداوند) ، نشانه کفر و تکذیب روز جزا

و إذا قیل لهم اركعوا لایركعون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که این آیه، درصدد بیان ویژگی های تکذیب گران است و در این راستا، نماز نگزاردن آنان را مطرح کرده است.

ص: 8

7- آثار تضييع نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 3,6

3- ضایع کردن نماز و پیروی از شهوات ، موجب گمراهی و گرفتاری به عذاب است .

أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت فسوف یلقون غیاً

«غی» به معنای گمراهی است. گفتمنی است که در جمله «یلقون غیاً» به قرینه آیه بعد (... یدخلون الجنّه) _ مضافی در تقدیر است; یعنی ، «یلقون جزاء غیهم; آنان سزای گمراهی خود را _ که جهنم و عذاب آن است _ خواهند چشید».

6- ضایع کردن نماز و پیروی از شهوات ، ریشه اصلی انحرافات پس از رحلت پیامبران

فخلف من بعدهم خلف أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 6

6- ضایع کردن نماز و پیروی از شهوات ، کفر عملی است .

أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت ... إلا من تاب وءامن

8- آثار تکذیب پاداشهای نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 3

3 - باور نداشتن کیفر و پاداش الهی ، مایه سبک شمردن نماز

أرءیت الذی یکذب بالدين .. الذین هم عن صلاتهم ساهون

9- آثار تلاش برای نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 15 - 14

14 - سعی و تلاش آدمی در عبادت و نماز، در پی دارنده پاداش حتمی در قیامت است .

فاعبدنی و اقم الصلوه . . . لتجزی کلّ نفس بما تسعی

10- آثار خشوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 10 - 3

3_ خشوع در نماز، اجتناب از لغو (گفتار بیهوده و کردار عبث)، پرداخت زکات، عفت و پاک دامنی، امانت داری، پایبندی به عهد و پیمان و اهمیت دادن به نماز و انجام به موقع آن، تضمین کننده رستگاری اخروی و دستیابی مؤمنان به بهشت

ص: 9

قد أفلح المؤمنون . الذين هم ... أولئك هم الورثون

11- آثار سجده در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 10

10 - سجده های نماز ، محرک اصلی مخالفان به جلوگیری از اقامه آن

ینهی . عبدًا إذا صلَّى ... لا تطعه و اسجد

12- آثار سستی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 5

5 - اهمیت ندادن به نماز و عدم مراقبت بر انجام به موقع آن ، نشانه ضعف ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 34 - 4

4 - سهل انگاری در نماز ، نشانه ضعف ایمان

الذين هم على صلواتهم دائمون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

13- آثار غفلت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 1

1 - بی اعتنائی به نماز و بی توجهی هنگام ادای آن ، زمینه ساز گرفتاری به نفرین و عذاب خداوند

فویل للمصلِّين . الذين هم عن صلواتهم ساهون

«سهوه» (مصدر «ساهون»)، به معنای غفلت است (مصباح). غفلت از نماز، به ترک کلی یا مقطعی آن و یا تأخیر در ادای آن است.

شخص غافل گرچه معذور است؛ اما در مواردی که اهتمام نورزیدن او سبب غفلت شده باشد، سزاوار نکوهش است. اضافه «صلاه» به ضمیر «هم»، نشان می دهد که سخن درباره کسانی است که نماز می خوانند؛ ولی آن را همراه با بی توجهی و غفلت ادا می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 3

3 - بی اعتنایی به نماز، زمینه ریاکاری در آن است .

ص: 10

الذین هم عن صلاتهم ساهون . الذین هم یراءون

تفاوت کلمه «سahون» _ که وصف است _ به «یراءون» _ که فعل مضارع است _ نشانگر آن است که وجود «سهو»، زمینه ساز به وجود آمدن «ریا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 7 - 5

5 - بی اعتنایی به نماز ، زمینه ساز بازماندن انسان از کمک به مردم

عن صلاتهم ساهون . . . و یمنعون الماعون

14- آثار مراقبت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 35 - 5

5 - پاکدامنی ، رعایت امانت ، وفای به عهد ، ادای شهادت و مراقبت از نماز ، از موجبات ورود به بهشت

و الذین هم لفروجهم حـفظون . . . و الذین هم لأمـنـتهم وعهدهم رعون . و الذین هم بش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 6

6 - مراقبت از نماز ، زمینه ساز یتیم نوازی و رسیدگی به درماندگان

یدع الیتیم . و لایحض . . . فویل للمصلین . الذین هم عن صلاتهم ساهون

حرف «فاء» در «فویل»، نکوهش غافلان از نماز را بر نکوهش دو دسته قبل (آزار دهندگان یتیمان و بی تفاوتان در برابر فقر دیگران)، تفریع کرده است؛ یعنی، چون آن دو حالت نکوهیده است، پس وای به حال این نمازگزاران! کنایه از این که اگر آنان نمازگزار حقیقی بودند، چنین رفتاری نمی داشتند.

15- آثار ممانعت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 4

4- فراخواندن مردم به ترک نماز ، بازداشتن آنان از طریق هدایت است .

ینهی . عبداً إذا صلّى . أريت إن كان علی الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 4

4- بازداشتن مردم از نماز ، مایه رکود امر به تقوا است .

ینهی . عبداً إذا صلّى ... أو أمر بالتّقوی

تلاش برای تبلیغ تقوا در این آیه، از آثار محتمل نماز شمرده شده است. بنابراین نماز، محرک انسان به تبلیغ تقوا است.

ص: 11

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 153 - 3,4,6,7

3 - پیشه ساختن صبر و اقامه نماز، دو طریق کارساز برای موفقیت و پیروزی بر مشکلات و ناملازمات راه ایمان

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

4 - صبر و نماز، عامل جلب حمایت های الهی است.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

6 - صبر و نماز، مددکار مؤمنان برای به یاد خدا بودن و زدودن غفلت ایشان از یاد خداوند است.*

فَاذْكُرُونِي أَذْكَرَ كُمْ... يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

برداشت فوق و نیز برداشت بعدی، بیانگر وجه ارتباط میان آیه مورد بحث و آیه پیشین است؛ یعنی، آیه مورد بحث در حقیقت رهنمودی است برای اینکه، چگونه می توان غفلت از یاد خدا را، از دلها زدود و روحیه سپاسگزاری در برابر خداوند را، در قلبها گنجانید.

7 - صبر و نماز دو عامل کارساز برای ایجاد روحیه سپاسگزاری به درگاه خدا و دوری از کفرورزی به او*

وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُون. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 1

1 _ تأثیر اقامه نماز، در عمل به احکام الهی

حافظوا على الصلوات

توصیه به نماز پس از بیان احکام، می تواند اشاره به راهی برای تسهیل عمل به احکام الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 277 - 9,11,13

9 _ آرامش درونی، دستاورد ایمان و عمل صالح به ویژه نماز و زکات

انّ الذّين امنوا و عملوا الصّالحات . . . و لا خوف عليهم و لا هم يحزنون

بنابراینکه نداشتن «خوف» و «حزن» (آرامش درونی) علاوه بر آخرت، مربوط به دنیا نیز باشد.

11_ ایمان، عمل صالح، نماز و زکات، موجب آرامش خاطر

انّ الذّين امنوا . . . و لا هم يحزنون

13_ ایمان و عمل صالح به ویژه نماز و زکات زمینه نفی ربا در جامعه

يُمحِقُ اللهُ الرِّبَا . . . امنوا و عملوا الصّالحات

ذکر این آیه پس از آیات قبل (در مورد ربا) رهنمودی است برای از بین بردن ربا در جامعه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 39 - 7

ص: 12

7_ نماز و حالات معنوی انسان ، زمینه دریافت الطاف خداوند

فنادته .. و هو قائم یصلی فی المحراب

مؤید برداشت فوق فرمایش امام صادق (ع) است که فرمود: انّ طاعه الله عزّ و جلّ خدمته فی الارض و لیس شیء من خدمته یعدل الصّلوه فمن نادت الملائکه زکریّا و وقائم یصلی فی المحراب.

من لا یحضره الفقیه، ج 1، ص 133، ح 2، ب 30؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 173، ح 46.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 8

8_ نقش اقامه نماز و پرداخت زکات ، در خودسازی و آمادگی برای جهاد و فداکاری

الم تر الی الذّین قیل لهم کفّوا ایدیکم و اقیموا الصّلوه و اتوا الزکوه فلما کتب ع

فرمان خداوند به برپایی نماز و ادای زکات، پس از نهی از مبارزه مسلحانه، دلالت بر این دارد که تا اقامه نماز و ادای زکات جایگاه خویش را در جامعه نیابد، شرایط برای مبارزه و جهاد آماده نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 16

16_ نماز ، بهترین وسیله برای یاد خدا و توجه به اوست .

إذا قاموا الی الصّلوه .. و لایذکرون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 20، 21

20_ اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و یاری آنان و انفاق در راه خدا ، موجب تکفیر (نادیده گرفتن) قطعی گناهان و دخول حتمی در بهشت

لئن اقمتم .. لا کفرن عنکم سیاتکم و لادخلنکم جنت

21_ تکفیر (نادیده گرفتن) گناهان بنی اسرائیل و دخول آنان به بهشت در گرو اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و یاری آنان و

لئن اقمتم الصلوه . . . و لادخلنكم جنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 106 - 12

12_ نماز دارای نقشی بسزا در پاکسازی روحيات آدمی برای پرهیز از سوگند های دروغ و خیانت در شهادت

تحبسونهما من بعد الصلوه فيقسمان بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 3

3_ اقامه نماز و تقوا، نشانه تسلیم شدن در برابر پروردگار است.

و أمرنا لنسلم لرب العلمین. و أن أقیموا الصلوه و اتقوه

ص: 13

چون «تسلیم» مذکور در آیه قبل حالتی درونی و تمکینی نفسانی است، امر به تقوا و اقامه نماز در پی آن می تواند اشاره به جلوه های عملی آن حالت درونی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 6

6_ اهمیت نماز در میان سایر عبادت ها و نقش آن در پذیرش سایر اعمال

و ما منعهم أن تقبل منهم نفقتهم إلا . . . لا یأتون الصلوه إلا وهم کسالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 13

13_ نماز و ذکر خدا، عامل خودسازی و پاکی روح و اندیشه

لمسجد . . . فیه رجال یحبون أن یتطهروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 16، 8

8_ نماز های یومیه، مایه ترک کار های ناروا و نیز موجب آمرزش گناهان است .

وأقم الصلوه . . . إن الحسنات یذهبن السيئات

16_ «عن علی (ع) انه قال : الصلوات الخمس کفاره لما بینهنّ ما اجتنبت الكبائر و هی التي قال الله عزوجل : «إن الحسنات یذهبن السيئات» ;

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که فرمود: نمازهای پنجگانه کفاره گناهانی است که در فاصله بین آنها انجام گرفته مادامی که از گناهان کبیره اجتناب شود و این است معنای سخن خداوند عز و جل: «إن الحسنات یذهبن السيئات».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 7

7- ذکر خدا و عبادت پروردگار چون نماز، زداینده نگرانی ها و اندوه ها و تقویت کننده روحیه پایداری و موجب آرامش خاطر است .

و لقد نعلم أنك یضیق صدرک . . . فسبح بحمد ربک و کن من السّـجدین

نوع مفسران بر آنند که مقصود از سجده در این آیه، نماز است و مؤید آن روایتی است که می گوید: «پیامبر(صلی الله علیه و آله) هر گاه محزون و دلتنگ می شد، نماز می خواند» (مجمع البیان، ذیل آیه فوق).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 10

10 - اقامه نماز و مداومت بر آن ، سدّی در برابر تمایلات دنیاطلبانه و مانع چشم دوختن به دنیای دیگران است .

و لا تمدّنّ عینیک . . . وأمر أهلک بالصلوه واصطبر علیها

فرمان به اقامه پی گیر نماز، پس از نهی از چشم دوختن به دارایی های دنیاداران، این نکته را گوشزد می کند که با اقامه نماز و گسترش دامنه آن، می توان زمینه را برای دل بریدن از ثروت های کافران فراهم آورد.

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 4

4 - خدا، از نماز نمازگزاران بی نیاز است و فواید آن تنها به خود نمازگزاران بازمی گردد.

الذین هم فی صلاتهم خـشعون

اضافه «صلاه» به ضمیر «هم»، اضافه لامیه و به تقدیر «صلاه لهم» می باشد؛ یعنی، نمازی که از آن مؤمنان است و نفع آن به خود آنان بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 4

4 - خدا از نمازگزاران، بی نیاز است و فایده های آن، تنها به خود آنان بازمی گردد.

والذین هم علی صلواتهم یحافظون

اضافه «صلوات» به ضمیر «هم»، اضافه لامیه و به تقدیر «صلوات لهم» می باشد؛ یعنی، نمازهایی که از آن مؤمنان است و سود آن، به خود آنان بازمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 16

16 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند، نماز به پا می دارند، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند.

رجال لاتلهیهم تجـره ولا یبع عن ذکر الله... لیجزیهم الله أحسن ما عملوا و یزید

«حساب» به معنای شمارش است و «بغیر حساب» (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6,7,8

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند.

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصـلـحـتـ. .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

7- برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، مایه جلب رحمت خدا است.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

8- امید به برخورداری از رحمت خدا در پرتو اقامه نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) امیدی به جا و شایسته

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

از این که خداوند پس از توصیه مؤمنان به اقامه نماز، پرداخت زکات و فرمان بری از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آنان را به رحمت خویش امیدوار ساخته است به دست می آید که امید داشتن به رحمت خدا، پس از عمل به توصیه های الهی، امیدی به جا و شایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 1,5

1 - قرب بیشتر انسان به خدا، در حال نماز و راز و نیاز شبانه

الذی یریک حین تقوم . و تقلّبک فی السّـجدین

ص: 15

با این که خدا در همه حالات انسان را می بیند، یاد کرد قیام در شب و سجده در جمع نمازگزاران و بیان اختصاص این دو، نشانگر توجه فزون تر خدا به انسان و تقرب بیشتر انسان به او در این دو حالت است.

5- نقش نماز و راز و نیاز شبانه با خدا، در فائق آمدن بر دشواریها

و توکل علی العزیز . . . حین تقوم . . . فی السجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 4

4- اقامه نماز و پرداخت زکات، دارای پیوندی عمیق با یقین به آخرت

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم بالأخره هم یوقنون

جمله «و هم بالأخره ..» حال معلله است؛ یعنی، یقین داشتن آنان به آخرت و کیفر و پاداش الهی، آنها را پایبند به اقامه نماز و پرداخت زکات می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 45 - 6، 12

6- نماز، قطعاً، انسان را از افتادن در ورطه گناهان آشکار و منکرات، باز می دارد.

إِنَّ الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر

12- نماز، یادآور ذکر خدا است.

و أقم الصلوه . . . و لذكر الله أكبر

«ذكر الله» احتمال دارد اثر نماز باشد و احتمال دارد خود آن باشد. برداشت، بنابر احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 8، 12

8- خداترسی و نماز، از زمینه های لازم برای تأثیرپذیری از اندازها و اخطارهای پیامبران

إنما تنذر الذین یخشون ربهم بالغیب و أقاموا الصلوه

12 - نماز ، مظهر ایمان راستین و خداترسی است .

الذین یخشون ربهم بالغیب و أقاموا الصلوه

یاد کردن از برپایی نماز پس از خداترسی، می تواند به عنوان یکی از مصادیق و مظاهر این خداترسی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 19، 16

16- رکوع و سجود (نماز) ، عالی ترین جلوه نیایش و عبودیت خلق در برابر خدا

تریهم رکعاً سجداً

از این که رکوع و سجود به عنوان ارکان نماز، از میان همه عبادات، اختصاص به ذکر یافته است؛ ویژگی و اهمیّت آن استفاده می شود.

19- نقش اساسی رکوع و سجود (نماز) ، در جلب فضل و خشنودی خداوند

تریهم رکعاً سجداً یبتغون فضلاً من الله و رضوناً

«یبتغون...» مترتب بر «رکعاً سجداً» است؛ یعنی، مؤمنان با رکوع و سجود خویش، جویای فضل و خشنودی خدایند.

ص: 16

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 22 - 4,6

4 - نماز و یاد خدا، تعدیل کننده غرایز و مانع خُلق و خوی ناپسند است .

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا .. إِلَّا الْمُصَلِّينَ

6 - تأثیر نماز در جلوگیری از خصلت حرص و آزمندی، بیش از هر فریضه دیگر است .

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا .. إِلَّا الْمُصَلِّينَ

مطلب یاد شده، از ذکر نماز در آغاز و تقدیم آن بر فریضه انفاق، پاک دامنی، امانت داری و .. به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 7

7 - نماز و ارتباط با خدا، موجب تقویت روح صبر و شکیبایی انسان در برابر مشکلات و سختی ها

فاصبر .. و اذکر اسم ربک بکره و أصیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 48 - 4

4 - نماز، نشانه ایمان و از اوصاف مؤمنان است .

و إذا قیل لهم اركعوا لایركعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 9

9 - نماز، یاد خداوند و ذکر نام او است .

و ذکر اسم ربّه فصلی

حرف «فاء» ممکن است بر ترتیب بین یاد خدا و نماز دلالت کند و نیز می تواند تفصیل پس از اجمال باشد. در صورت دوم، نماز مصداق بارز یاد خدا خواهد بود. برداشت یاد شده، ناظر به این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 3

3 - بندگی خداوند و برگزاری نماز ، زمینه ساز دست یابی به هدایت است .

عبدًا إذا صلَّى . أراءيت إن كان على الهدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 15

15 - نماز ، مایه تقرب انسان به درگاه خداوند

ینهی . عبدًا إذا صلَّى ... و اقترب

ص: 17

17- آثار نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 4

4- برپایی نماز ، پرداخت زکات و شرکت در نماز جماعت از جمله سبب های کارساز برای دور ماندن از عذاب ها و مخاطرات روز قیامت

و أقيموا الصلوه . . . واتقوا يوماً

18- آثار نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 15

15_ اطعام مردم و نماز شب ، موجب برگزیده شدن ابراهیم (ع) به عنوان خلیل ، از سوی خداوند

و اتخذ الله ابراهيم خليلا

رسول خدا(صلی الله علیه و آله): ما اتخذ الله ابراهيم خليلا الا لاطعامه الطعام و صلوته بالليل و الناس نيام.

علل الشرايع، ص 35، ح 4، ب 32؛ نورالثقلين، ج 1، ص 555، ح 586.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 15

15_ « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزوجل: «إن الحسنات يذهبن السيئات» قال: صلاه المؤمن بالليل تذهب بما عمل من ذنب بالنهار؛

از امام صادق(ع) در باره سخن خدا که فرموده: «إن الحسنات يذهبن السيئات» روایت شده است که فرمود: نماز مؤمن در شب هر گناهی را که در روز انجام داده از بین می برد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 13

13- مقام ارجمند حاصل آمده از نماز شب، جایگاهی مورد ستایش و تمجید همگان

عسی أن یبعثک ربک مقاماً محموداً

به صورت مطلق آورده شدن «مقاماً محموداً» می تواند مشعر به این باشد که: مقام محمود، جایگاهی است مورد تمجید همه خلائق.

19- احکام نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 5,6,8

5_ وجوب برپایی نماز با تمام شرایط و آداب آن، پس از رفع ترس از ناحیه دشمن

ص: 18

فاذا اطماننتم فاقيموا الصلوه

اقامه نماز به معنای انجام نماز است با تمام شرایط و آداب آن. و از اینکه در نماز خوف تعبیر به اقامه نماز نشده و فرموده: «فليصلوا»، این معنا تأیید می شود.

6_ وجوب برپایی نماز با تمام شرایط ، پس از سفر و بازگشت به وطن *

فاذا اطماننتم فاقيموا الصلوه

برخی بر آنند که مراد از «اطماننتم» بازگشت به وطن است.

8_ نماز را باید در اوقاتی خاص و معین برپا کرد .

ان الصلوه كانت على المؤمنين كتباً موقوتاً

«موقوتاً» از ماده «وقت»، به معنای زمان مشخص و محدود است.

20- احکام نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 8

8_ هر دو دسته از مجاهدان برگزار کننده نماز خوف ، باید به یک امام اقتدا کنند .

فلتقم طائفه منهم معك . . . و لتأت طائفه اخرى لم يصلوا فليصلوا معك

21- آداب نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 2

2_ لزوم محافظت و مراقبت بر نمازها (مراعات آداب ظاهری و باطنی آن)

حافظوا على الصلوات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 9,35

9_ برپایی نماز با حالت حضور قلب امری بایسته و سزاوار

حتى تعلموا ما تقولون

ملاک حرمت نماز در حال مستی توجه نداشتن و آگاه نبودن به اذکار نماز است. و این معنا به هنگام غفلت و فقدان حضور قلب نیز وجود دارد.

35_ لزوم پرهیز از ورود به نماز، در حال خواب آلودگی

لا تقربوا الصلوه وانتم سکاری

امام صادق (ع) در مورد آیه فوق فرمود: سکر النوم.

کافی، ج 3، ص 371، ح 15؛ نورالثقلین، ج 1، ص 483، ح 260، 261، 262، 263، 264؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 242، ح 134، 137.

ص: 19

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 10

10 - ضرورت برپایی نماز، با میل و نشاط و پرهیز از کسالت و خمودی در انجام آن

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 3

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعا و نیایش همراه با نماز و نوافل

أقم الصلوه... فتهجد به نافله لك... و قل رب أدخلى مدخل صدق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که عبارت «و قل رب» عطف به «فتهجد...» بوده و ذکر خاص بعد از عام بیانگر یکی از اعمال باشد که شایسته است در تهجد و نماز شب انجام گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 6

6 - « عن جعفر بن محمد (صلی الله علیه و آله) إنه قال فى قول الله عزوجل: «الذين هم فى صلاتهم خاشعون» قال: الخشوع غصّ البصر فى الصلاة... »

از امام صادق(ع) روایت شده است که در باره سخن خدای عزوجل - «الذين هم فى صلاتهم خاشعون» فرمود: مراد از خشوع، فرو نهادن چشم در نماز است»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 30 - 21

21 - « عن أبى عبد الله (ع) فى قول الله تعالى « فأقم وجهك للدين حنيفاً » قال: قم فى الصلاة ولا تلتفت يمينا ولا شمالاً ;

از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند متعال «فأقم وجهك للدين حنيفاً» روایت شده است که فرمود: در حال نماز، ایستاده باش و به راست و چپ توجه نکن.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- نماز ، باید همراه با خشوع و تذلل باشد .

ألم یأن . . أن تخشع قلوبهم لذكر الله

برخی از مفسران، «ذکر الله» را در آیه شریفه، کنایه از نماز دانسته اند. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 8 - 10

10 - « عن أبي جعفر و أبي عبد الله (عليهما السلام) أنّ التبتّل هنا رفعُ اليدين في الصلاة ;

از امام باقر و امام صادق (عليهما السلام) روایت شده که «تبتّل» در این جا (در آیه «و تبتّل إليه تبتیلاً») بالا بردن دست ها

ص: 20

در نماز است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 8 - 7 - 94

8 - [« فی فقه الرضا (ع) »] قال : لا صلاه إلا باسباغ الوضوء و احضار النیة و خلوص الیقین و إفراغ القلب و ترک الأشغال و هو قوله « فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب » ;

[در کتاب «فقه الرضا(ع)» آمده که] آن حضرت فرمود: نماز نیست؛ مگر با شاداب ساختن وضو و حاضر داشتن نیت و یقین خالص و خالی کردن قلب [از یاد غیر خدا] و ترک سرگرمی ها و این است [معنای] سخن خدا [که فرمود:] «فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 22, 21, 3

3 - توجه به ربوبیت خداوند ، از آداب نماز

فصل لربك

21 - « عن أمير المؤمنين (ع) قال : لما نزلت هذه السورة قال النبي (صلى الله عليه و آله) لجبرئيل : ما هذه النحيرة التي أمرني بها ربّي قال : ليست بنحيرة و لکنه يأمرک إذا تحرّمت للصلاه أن ترفع يديک إذا کبرت و إذا رکعت و إذا رفعت رأسک من الركوع و إذا سجدت . . . و إنّ زينه الصلاة رفع الأيدي عند كلّ تكبيره ;

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده که فرمود: چون این سوره (کوثر) نازل شد، پیامبر(صلی الله علیه و آله) به جبرئیل فرمود: این «نحیره» (شتر قربانی شده یا شب اول هر ماه) که پروردگارم مرا بدان امر فرموده، چیست؟ جبرئیل گفت: این، «نحیره» نیست، بلکه خداوند تو را امر می کند هر گاه نماز را با «تکبیره الاحرام» شروع کردی، هنگام تکبیر و رکوع و زمانی که از رکوع سر برداشتی و هنگام سجده [که تکبیر گفتی]، دست های خود را بالا ببری . . . زینت نماز بالا بردن دست ها هنگام هر تکبیر است».

22 - « عن حريز عن رجل عن أبي جعفر (ع) قال : قلت له « فصل لربك و انحر » قال : النحر الإعتدال في القيام أن يقيم صلبه و نحره ;

حريز از مردی نقل کرده که گفت: به امام باقر(ع) گفتم: [معنای] «فصل لربك و انحر» [چیست؟] فرمود: «نحر» اعتدال در حال قیام است؛ [به این که] ستون فقرات و سینه خود را راست نگه دارد».

22- آداب نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- تقارن و همراهی نمازگزاران در افعال نماز، از احکام و آداب نماز جماعت است.

واركعوا مع الرڪعين

از اینکه در بیان فرمان به برپایی نماز جماعت گفته نشده «ارکعوا جماعه» بلکه با کلمه «مع» همراهی را عنوان کرده، برداشت فوق به دست می آید.

ص: 21

23- آداب نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 17، 15

15 - « عن عليّ أنّه سئل عن قول الله [تعالى] « يا أيّها الذين آمنوا إذا نودى للصلاة من يوم الجمعة فاسعوا إلى ذكر الله » قال : ليس السعي الإشتداد ؛

از امام علی(ع) درباره سخن خداوند تعالی «یا ایّها الذین آمنوا إذا نودی للصلاة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله» سؤال شد، آن حضرت فرمود: مراد از «سعی» شدت در راه رفتن (دویدن) نیست».

17 - « عن أبي جعفر (ع) فی قوله « یا أيّها الذین آمنوا . . . فاسعوا إلى ذکر الله . . . » قال : اسعوا أى امضوا و يقال : اسعوا اعملوا لها و هو قصّ الشارب و نطف الإبط و تقلیم الأظفار و الغسل و لبس أفضل ثیابک و تطیب للجمعه فهو السعی ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند، «فاسعوا إلى ذکر الله...» روایت شده که «اسعوا» به معنای «امضوا» است؛ یعنی، بروید و گفته می شود «اسعوا اعملوا لها»؛ یعنی، بکوشید تا برای آنها اعمالی انجام دهید و آن اعمال کوتاه کردن موی شارب و ازاله مو از زیر بغل، گرفتن ناخن، غسل، پوشیدن بهترین پیراهن ها و خوشبو کردن برای نماز جمعه است. پس این اعمال سعی است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 11

11 - « روی عن أنس عن النبّی (صلی الله علیه و آله) قال : فی قوله : « فإذا قضیت الصلاة فانتشروا . . . » لیس لطلب دنیا و لکن عیاده مریض و حضور جنازه و زیاره أخ فی الله . . . ؛

آنس از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت نموده که آن حضرت درباره سخن خداوند «فإذا قضیت الصلاة فانتشروا...» فرموده: [این انتشار و پراکنده شدن در زمین] برای به دست آوردن دنیا نیست؛ بلکه برای عیادت بیماری یا حضور بر جنازه ای و یا زیارت برادری برای خداوند است...».

24- آداب نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 9

9- لزوم درخواست توفیق و خلوص و صداقت کامل از خداوند در نوافل شب

و من الیل فتهجّد به . . . و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی من مخرج صدق

از اینکه خداوند، در پی توصیه پیامبر(صلی الله علیه و آله) به تهجد، از او خواسته است که برای اخلاص در هر کاری به درگاه او دعا کند، می تواند مشعر به معنای فوق باشد.

25- آموزش برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 8

8 - عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخوردار از آموزش و دارنده نشان سپاس

ص: 22

گزارای خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ ... إِنَّهُ غَفُورٌ

26- آهسته گویی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 10

10- خواندن نماز با آواز بلند یا با صدای بسیار آهسته ، جایز نیست .

و لاتجهر بصلاتك ولاتخافت بها

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «صلاه» هر نمازی باشد که نمازگزار آن را آدا می کند.

27- اجزاء نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 8

8 - تسبیح و تنزیه خداوند ، از ارکان و اجزای مهم نماز

و سَبَّحَهُ لَيْلًا طَوِيلًا

28- احکام نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 3

3 - نماز و زکات ، از واجبات دینی اسلام و از ارکان عملی آن است .

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

دعوت به اقامه نماز و پرداخت زکات، پس از فراخواندن اهل کتاب به ایمان، بیانگر اهمیت خاص نماز و زکات در میان سایر تکالیف عملی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

24 - « ان الفريض لا تصليها إلا إلى القبلة و هو المروى عن أئمتنا (ع) ;

از ائمه اهل بيت (ع) روایت شده که نمازهای واجب را نمی شود به جا آورد، مگر اینکه به سوی قبله باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 239 - 1,2,3,4,6,9

1 - جواز بجا آوردن نماز در حال حرکت ، پیاده یا سواره در هنگام ترس

ص: 23

فان خفتم فرجالا او ركبانا

جمله «فان خفتم ..» حکایت از شرطی محذوف دارد که حکم آیه قبل را مشروط می کند؛ یعنی مراقبت کامل شرایط در نماز در صورت امنیت است؛ ولی آنگاه که خوفی عارض شود، به مقدار ممکن حفظ شرایط و آداب لازم است نه همه آنها. همچنین «رجالا» جمع راجلا به معنی پیاده و «رکباناً» جمع راکباً به معنای سواره است و در هر دو، حرکت لحاظ می شود.

2_ عدم جواز ترک نماز، حتی در سخت ترین شرایط

فان خفتم فرجالا او ركبانا

3_ سقوط برخی از شرایط نماز در هنگام ترس

فان خفتم فرجالا او ركبانا

4_ لزوم انجام نماز به حالت عادی با تمام شرایط، پس از بازگشت امنیت و آرامش

فاذا امنتم فاذكروا الله كما علمكم ما لم تكونوا تعلمون

6_ نماز، تکلیفی است که از سوی خداوند آموخته شده و باید بر طبق این آموخته انجام شود.

فاذكروا الله كما علمكم

9_ حرکت نداشتن به هنگام اقامه نماز، از شرایط آن

فان خفتم فرجالا او ركبانا

جواز نماز در حال حرکت به هنگام ترس، حکایت از مشروط بودن آن به حرکت نداشتن در مواقع عادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 20

20_ جواز حضور زن در نماز جماعت همراه مردان

و ارکعی مع الزاکعین

در آیه فوق، به حضرت مریم امر نشده است که رکوع کن با زنان رکوع کنند؛ بلکه فرموده: رکوع کن با رکوع کنندگان. (اعم از زن و مرد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

37_ انسان سالم نماز را ایستاده و مریض آن را نشسته و ناتوانتر از او آن را به پهلو می خواند .

يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقَعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: .. «قیاماً» الاصحاح و «قعوداً» یعنی المرضی «و علی جنوبهم» قال: اعلّ ممّن یصلّی جالساً و اوجع.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 211، ح 173؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 333، ح 7.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 22، 14، 10، 8، 7، 6، 2، 1

1_ بطلان نماز در حال مستی

لا تقربوا الصلوه و انتم سکاری

ظاهراً نهی در «لا تقربوا»، ارشاد به بطلان است، نه تنها بیانگر حرمت تکلیفی.

ص: 24

2_ اقامه نماز در حال مستی جایز نیست . *

لا تقربوا الصلوه و انتم سکاری

بنابر اینکه نهی در «لا تقربوا»، نهی مولوی باشد؛ یعنی دلالت بر حرمت تکلیفی کند.

6_ جواز و صحت اقامه نماز برای انسان مست پس از پایان زمان مستی (آگاهی کامل به اذکار نماز)

لا تقربوا الصلوه و انتم سکاری حتی تعلموا ما تقولون

به مناسبت حکم و موضوع مراد از «ما تقولون» می تواند خصوص اذکار نماز باشد.

7_ لزوم خواندن نماز با قرائت صحیح و توجه به معانی و مفاهیم اذکار آن

لا تقربوا الصلوه . . . حتی تعلموا ما تقولون

جمله «حتی تعلموا . . .»، بیانگر فلسفه حرمت نماز در حال مستی است. بنابراین ادای صحیح کلمات و نیز توجه به معانی آن، ضرورت دارد و به همین خاطر نماز در حال مستی حرام شده است.

8_ بی توجهی به اذکار نماز و مفاهیم آن ، فلسفه بطلان آن در حال مستی

لا تقربوا الصلوه . . . حتی تعلموا ما تقولون

جمله «حتی تعلموا . . .» بیانگر علت تحریم بطلان نماز در حال مستی است.

10_ بطلان نماز در حال جنابت

لا تقربوا الصلوه . . . و لا جنباً

14_ جنب ، برای برپایی نماز باید غسل کند .

لا تقربوا الصلوه . . . حتی تغتسلوا

22_ وظیفه محدث و جُنُب در صورت نیافتن آب برای برپایی نماز ، تیمم است .

او جاء احد منكم من الغائط او لمستم النساء فلم تجدوا ماءً فتيمموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ وجوب شکسته خواندن نماز در سفر به هنگام ترس از فتنه دشمن

وإذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح .. ان یفتنکم الذین کفروا

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از چگونگی نماز مسافر فرمودند: ان الله عز و جل یقول: و اذا ضربتم فی الارض .. فصار التقصیر فی السفر واجباً کوجوب التمام فی الحضر ...

من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 278، ح 1، باب 59؛ نورالثقلین، ج 1، ص 542، ح 527

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 6 - 10

10_ با غسل جنابت، بدون گرفتن وضو، می توان نماز خواند.

إذا قمتم إلی الصّلوه .. و إن كنتم جنباً فاطهروا

با توجه به تقدیر آیه (فاغسلوا .. ان لم تكونوا جنباً و ان كنتم جنباً فاطهروا)، معلوم می شود که ضرورت وضو و تشریح آن در صورتی است که شخص جنب نباشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 25

1_ لزوم برپا داشتن نماز های یومیه در اوقات مقرر شده آنها

و أقم الصلوه طرفی النهار و زلفاً من الیل

2_ دو طرف روز (صبح و عصر یا صبح و مغرب) و اوایل شب ، از اوقات مقرر شده برای نماز است .

و أقم الصلوه طرفی النهار و زلفاً من الیل

«طرف» به معنای جانب و ناحیه است. دو جانب روز منطبق است بر صبح و عصر و یا صبح و مغرب. «زُلف» (جمع زلفه) به معنای ساعات اولیه شب است که وقت نماز مغرب و عشا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 2، 3، 4، 7، 8، 11

2- نماز ، از تکالیفی است که دارای وقت و ساعات تعیین شده و مخصوص می باشد .

أقم الصلوه لدلوك الشمس إلى غسق الیل و قرءان الفجر

3- نماز ظهر ، اولین نماز از نماز های واجب است .

أقم الصلوه لدلوك الشمس

از اینکه در بیان اوقات نمازهای پنجگانه، ابتدا زوال خورشید مطرح شد، می تواند گویای این حقیقت باشد که اولین نماز واجب، نماز ظهر است.

4- آخرین وقت نماز عشا ، نیمه شب است .

إلی غسق الیل

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «غسق الیل» _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ نصف شب باشد.

7- وقت نماز های پنجگانه ، موسّع (وسعت داده شده) است .

أقم الصلوه لدلوك الشمس إلى غسق الیل و قرءان الفجر

8- مطلوبیت و فضیلت اقامه نماز صبح در اول وقت (طلوع فجر)

با اینکه وقت نماز صبح نیز موسع است و از طلوع فجر تا طلوع آفتاب مجال دارد، اضافه شدن نماز به «فجر» اهمیت و فضیلت اول وقت را می‌رساند.

11- «عن زراره قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن هذه الآية « أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل » قال : دلوك الشمس زوالها عند كبد السماء « إلى غسق الليل » إلى انتصاف الليل فرض الله فيما بينهما أربع صلوات الظهر و العصر و المغرب و العشاء . . . و « قرآن الفجر » قال : ركعتا الفجر . . . ;

زراره گوید از امام صادق(ع) از این آیه «أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل» سؤال کردم، حضرت فرمود: «دلوك الشمس» [یعنی] میل پیدا کردن خورشید از میان آسمان و «إلى غسق الليل» [یعنی] تا نصف شب که خدا میان این دو (ظهر و نصف شب) چهار نماز را واجب کرده است: ظهر، عصر، مغرب و عشا و درباره «قرآن الفجر» [حضرت] فرمود: [آن] دو رکعت نماز صبح است. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 10، 8

8- به آواز بلند خواندن همه نمازها و یا با صدای آهسته خواندن تمامی آنها، مورد نهی خداوند

و لا تجهر بصلاتك و لا تخافت بها

ص: 26

این برداشت مبتنی بر این است که مراد از «صلاه» همه نمازها باشد و نه یک نماز.

10- خواندن نماز با آواز بلند یا با صدای بسیار آهسته، جایز نیست.

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «صلاه» هر نمازی باشد که نمازگزار آن را آدا می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 12

12- نماز و زکات، در هیچ شرایطی نباید ترک شود.

و أوصنی بالصلوة والزکوة مادمت حیاً

گرچه «مادمت حیاً» مربوط به عیسی (ع) است، ولی به دلیل اشتراک تکالیف، دیگر مسیحیان نیز به تکالیف او موظف اند و هر گاه قرآن از ادیان پیشین حکمی را نقل کرده و نسخ آن را گوشزد نکند، مسلمانان نیز باید آن را تکلیف خود بشمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 4

4- ضایع کردن نماز و سهل انگاری در آن، حرام و از گناهان بزرگ است.

أضعوا الصلوة .. فسوف یلقون غیاً

چنان که گفته شد معنای «یلقون غیاً» _ به قرینه «یدخلون الجنة» (در آیه بعد) _ «یلقون جزاء غیهم» است؛ که وعده عذاب به شمار می آید. وعده عذاب نیز نوعاً در برابر گناهان بزرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 19

19 - «عن أبی جعفر (ع) قال: إذا فاتتک صلاه فذکرتها فی وقت آخری فإن کنت تعلم أنك إذا صلیت التی فاتتک کنت من الآخری فی وقت فابدأ بالتی فاتتک فإن الله عزوجل یقول: «أقم الصلاه لذکری»؛

از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: هر وقت نمازی از توفوت شد و در وقت نماز دیگر آن را به یاد آوردی، اگر می دانی با انجام نماز قضا برای به جا آوردن نماز واجب در وقت خود فرصت باقی می ماند، پس ابتدا نماز قضا را به جا آور، چون خدای عزوجل می فرماید: «أقم الصلاه لذکری». (این استفاده فقهی ناظر به این نکته است که لام در «لذکری» برای توقیت است، در نتیجه معنای آیه این می شود: که

«أقم الصلاة وقت تذكيري إيتاك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 3

3_ سجده و قیام ، دو رکن اساسی نماز است .

و الذین یتنون لربهم سجداً و قیاً

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن سجده و قیام از میان دیگر ارکان و اجزای نماز، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 45 - 5

5 - ادای نماز ، واجب است .

ص: 27

و أقم الصلوه إن الصلوه تنهى عن الفحشاء

ذکر حکمت فرمان به نماز، نشان می دهد که امر «أقم» اگرچه مفرد و خطاب به پیامبر است؛ اما به قرینه این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) معصوم بوده است _ عام است و شامل همه مکلفان می شود. گفتنی است، فراز «و الله يعلم بما تصنعون» مؤید نکته برداشت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 3,8

3 - سجده ، رکن مهم نماز

و من الیل فاسجد له

اطلاق «سجده» بر «نماز»، از باب اطلاق جز بر کل است و این می رساند که این جزء، از اجزای مهم نماز است.

8 - تسبیح و تنزیه خداوند ، از ارکان و اجزای مهم نماز

و سبحه لیلاً طویلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 7

7 - حرمت اطاعت ، از فرمان ترک نماز

ینهی . عبداً إذا صلّى ... کلاً لا تطعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 18

18 - لزوم تأخیر قربانی از نماز عید ، در عید قربان *

فصل لربک وانحر

تطبیق نماز و قربانی در آیه، بر نماز عید قربان و قربانی در آن، یکی از احتمالات موجود در این آیه است. عطف به «واو» گر چه بر ترتیب تصریح ندارد؛ ولی ترتیب ذکر می تواند بیانگر ترتیب واقعی باشد.

29- احکام نماز جماعت

5 - تقارن و همراهی نمازگزاران در افعال نماز، از احکام و آداب نماز جماعت است .

و ارکعوا مع الرکعین

از اینکه در بیان فرمان به برپایی نماز جماعت گفته نشده «ارکعوا جماعه» بلکه با کلمه «مع» همراهی را عنوان کرده، برداشت فوق به دست می آید.

6 - رکوع، از ارکان اساسی نماز در نماز جماعت

و ارکعوا مع الرکعین

از اینکه خواندن نماز جماعت به رکوع کردن تعبیر شده و برگزار کنندگان جماعت، «راکعین» نامیده شده اند، اهمیت بسزای

رکوع در نماز جماعت معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 21

21- « عبدالله بن سنان قال : قلت لأبي عبدالله (ع) : على الإمام أن يسمع من خلفه وإن كثروا؟ فقال : ليقرأ قرءاء وسطاً يقول الله تبارك وتعالى : « ولا تجهر بصلوتك ولا تخافت بها » ;

عبدالله بن سنان گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: آیا بر امام جماعت لازم است که صدایش را به گوش همه مأمومین - گرچه زیاد باشند - برساند؟ حضرت فرمود: باید قرائت را با صدای متوسط بخواند. خداوند - تبارک و تعالی - می فرماید: و لا تجهر بصلاتک و لا تخافت بها».

30- احکام نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 4,5,6

4- ایراد خطبه در نماز جمعه بهوسیله امام جمعه ، از شرایط آن است .

و ترکوک قائماً

5- ایستادن در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، از آداب آن است .

و ترکوک قائماً

6- لزوم استماع خطبه های نماز جمعه و پرهیز از پرداختن به کار های دیگر

و إذا رأوا .. و ترکوک قائماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 2,7,13

2- اذان ، از آداب برپایی نماز جمعه

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة

ندا برای نماز، همان اذان است.

7- تعطیل کردن خرید و فروش و هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه می شود، فرمان الهی به مؤمنان

یَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا... وَ ذَرُوا الْبَيْعَ

مراد از «ذروا البیع» _ با توجه به دعوت مردم به شرکت در نماز جمعه _ تنها رها کردن خرید و فروش نیست؛ بلکه ذکر خرید و فروش، از باب ذکر بارزترین مصداقی است که مانع شرکت در نماز جمعه می شود. بر این اساس هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه شود، باید ترک گردد.

13 - خرید و فروش و کسب و کار، پیش از اعلام نماز جمعه جایز است.

إِذَا نُوذِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَ ذَرُوا الْبَيْعَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 1

ص: 29

1 - جواز خرید و فروش ، پس از تمام شدن نماز جمعه

فإذا قضيت الصلوه فاتتثروا في الأرض وابتغوا من فضل الله

31- احكام نماز خوف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 4، 2، 1

1_ کاستن از نماز در سفر ، به هنگام ترس از دشمن ، هیچ گناهی ندارد .

وإذا ضربتم .. فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم

جمله «فلیس ..» ، در حقیقت جواب برای «اذا ضربتم» و «ان خفتم» است. یعنی مسافرت و ترس از فتنه گری دشمن دو شرط لازم برای کاستن از نماز است.

2_ کفایت نماز قصر در سفر ، به هنگام ترس از فتنه های کافران

وإذا ضربتم فی الارض .. من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

«ضرب فی الارض» به معنای مسافرت کردن است.

4_ احتمال کمین و فتنه گری دشمن ، مجوز نماز قصر (شکسته)

ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

جمله «ان خفتم» به این معناست که در جواز نماز شکسته ، حمله یقینی دشمن لازم نیست؛ بلکه ترس از حمله و یا احتمال آن نیز کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 5، 6، 7، 8، 9، 21، 22، 24

5_ حراست مجاهدان نمازگزار توسط رزمندگان دیگر ، شرط برگزاری نماز خوف به جماعت

فلتقم طائفه .. سجدا فلیکونوا من ورائکم

جمله «فلیکونوا من ورائکم» ، علاوه بر بیان وجوب حراست از گروه نمازگزار ، دلالت بر شرطیت حراست برای نماز خوف دارد.

6_ گروه اول از نمازگزاران نماز خوف ، تا پایان دو سجده رکعت اول ، باید نماز را به جماعت و بقیه را فرادا به جای آورند .

فلتقم طائفه . . . و لتأت طائفه اخری لم یصلوا فلیصلوا معک

تقریب جمله «فاذا سجدوا» بر «فلتقم»، دلالت می کند که گروه اول باید تا پایان دو سجده، نماز را به جماعت بخوانند و چون نماز خوف با دو سجده پایان نمی پذیرد، باید بقیه به صورت فرادا به جا آورده شود.

7_ گروه نخست از نمازگزاران پس از اتمام نماز خوف ، باید به پاسدارای بپردازند تا گروه دیگر برای اقامه نماز جماعت حاضر شوند .

فاذا سجدوا فلیکونوا من ورائکم و لتأت طائفه اخری لم یصلوا فلیصلوا

8_ هر دو دسته از مجاهدان برگزار کننده نماز خوف ، باید به یک امام اقتدا کنند .

فلتقم طائفه منهم معک . . . و لتأت طائفه اخری لم یصلوا فلیصلوا معک

9_ وجوب همراه داشتن سلاح و حفظ هوشیاری و احتیاط ، به هنگام ادای نماز خوف

و لیأخذوا اسلحتهم . . . و لیأخذوا حذرهم و اسلحتهم

ظاهراً مراد از ضمیر در «لیأخذوا» همان کسانی هستند که به نماز ایستاده اند، نه آن گروهی که مشغول پاسداری هستند.

21_ معافیت مسلمانان از حمل سلاح ، به هنگام نماز خوف در صورت بیماری و یا در آزار بودن به واسطه بارش باران

و لاجنّاح علیکم ان کان بکم اذیّ من مطر او کنتم مرضی ان تضعوا اسلحتکم

22_ حمل سلاح به هنگام نماز خوف ، در صورت مشقت ، واجب نیست .

و لاجنّاح علیکم ان کان بکم اذیّ من مطر او کنتم مرضی ان تضعوا اسلحتکم

به نظر می رسد باران به عنوان مصداقی برای «اذی» ذکر شده باشد، نه اینکه حکم، مخصوص اذیت ناشی از باران باشد.

24_ کسانی که در نماز خوف مجاز به زمین گذاشتن سلاح خویش هستند ، باید همچنان هوشیار و مراقب باشند .

و لاجنّاح علیکم .. ان تضعوا اسلحتکم و خذوا حذرکم

32- احکام نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 2

2- نماز شب ، تکلیفی واجب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاوه بر سایر واجبات

و من الّیل فتهجّد به نافله لک

با توجه به معنای لغوی «نافله» که به معنای زیادت بر واجب است؛ (مفردات راغب) و نیز لام اختصاص «لک» نکته یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 6 - 73 - 6

6 - برگزاری نماز شب ، اختصاص به ساعتی مشخص ندارد .

إنّ ناشئه الّیل

«ناشئه الّیل»، به معنای هر ساعتی از شب نیز آمده است (قاموس المحيط).

33- احکام نماز مسافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ کفایت نماز قصر در سفر، به هنگام ترس از فتنه های کافران

وإذا ضربتم فی الارض . . . من الصلوه ان خفتن ان یفتنکم الذین کفروا

«ضرب فی الارض» به معنای مسافرت کردن است.

13_ وجوب شکسته خواندن نماز در سفر به هنگام ترس از فتنه دشمن

وإذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح . . . ان یفتنکم الذین کفروا

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از چگونگی نماز مسافر فرمودند: ان الله عز و جل یقول: و اذا ضربتم فی الارض . . . فصار التقصیر فی السفر واجباً کوجوب التمام فی الحضر . . .

من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 278، ح 1، باب 59؛ نورالثقلین، ج 1، ص 542، ح 527

ص: 31

14_ شکسته خواندن نماز در سفر، دو رکعت خواندن نماز چهار رکعتی است.

وإذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه

امام باقر(ع) در مورد عدد رکعات نماز در سفر فرمود: ... والصلوه کلها فی السفر الفریضه رکعتان کل صلوه الا المغرب فانها ثلاث لیس فیها تقصیر... .

من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 279، ح 1، باب 59؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 271، ح 254.

15_ حداقل مسافتی که موجب شکسته شدن نماز در سفر می شود، هشت فرسخ است.

وإذا ضربتم فی الارض... ان تقصروا من الصلوه

امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از مسافتی که موجب شکسته شدن نماز می شود فرمود: فی مسیره یوم و ذلک بریدان و هما ثمانیه فراسخ .
...

تهذیب، ج 3، ص 207، ح 1، باب 23؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 410، ح 7.

34- احکام نماز میت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 9

9_ نماز گزاردن بر جنازه منافقان و حضور یافتن بر قبر آنان، حرام است.

و لاتصل علی أحد منهم

35- اخفات در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 18، 17، 13، 8

8- به آواز بلند خواندن همه نمازها و یا با صدای آهسته خواندن تمامی آنها، مورد نهی خداوند

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

این برداشت مبتنی بر این است که مراد از «صلاه» همه نمازها باشد و نه یک نماز.

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به رعایت جهر در برخی نمازها و اخفات در بعضی دیگر

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها و ابتغ بین ذلک سبیلاً

بنابر اینکه مراد آیه این باشد که همه نمازهای را به جهر و یا همه را به اخفات بخوان و مراد از «و ابتغ...» این باشد که برخی را به جهر و بعضی را به اخفات بخوان، برداشت فوق به دست می آید.

17- «عن سماعه قال : سألته عن قول الله عزوجلّ : « و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها » قال : المخافته مادون سمعک و الجهر أن ترفع صوتک شدیداً ;

سماعه گوید: از امام (ع) درباره سخن خدای عزوجلّ «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» سؤال کردم، حضرت فرمود: آهسته خواندن، آن است که خودت نشنوی و بلند خواندن، آن است که صدایت به شدت بلند باشد».

18- «عن أبي جعفر الباقر (ع) في قوله : « و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها » قال : الاجهار أن ترفع صوتک تسمعه من

ص: 32

بعد عنك و الإخفات أن لاتسمع من معك إلا يسيراً؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که در باره سخن خداوند «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» فرمود: «اجهار» آن است که صدایت را به اندازه ای بالا بری که فردی که از تو دور است، آن را بشنود و «اخفات» آن است که صدایت به حدی آهسته باشد که شخصی که همراه تو است چیزی به جز صدایی خفیف نشنود».

36- اخلاص در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 16

16 - نماز و عبادات دیگر ، باید خالصانه و فقط برای یاد خدا باشد .

فاعبدنی و أقم الصلوه لذكری

اختصاص یافتن «ذکر» در «لذکر» _ به یاء متکلم، گویای نکته یاد شده است؛ یعنی «لذکر لالذکر غیری»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 4،5

2 - اخلاص در نماز و انجام دادن آن تنها به جهت فرمان خدا ، وظیفه ای برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فصل لربک

4 - خداوند ، به دلیل مدبر و مالک بودن بر امور انسان ها ، سزاوار پرستش و نماز خالصانه بندگان به درگاه او است .

فصل لربک

5 - سپاسگزاری از خداوند در برابر نعمت کوثر ، وادارسازنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نماز و اخلاص در آن

إنا أعطینک الکوثر . فصل لربک

حرف «فاء» در «فصل»، لزوم نماز را بر آیه قبل تقریر کرده است.

37- اخلاص در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 2

2- ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت شبانه

هی اشدّ و طءا و أقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «أشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطیء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «أقوم» نیز به معنای «أسد» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

ص: 33

38- ادعای ناهیان از نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 1

1 - نهی کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز ، مدعی نفوذ کلام در بین هم نشینان خویش

فلیدع نادیه

کلمه «نداء» تعبیری دیگر از مجالست است و مجلس را «نادی» و «مُنتدی» می گویند (مفردات راغب). و همانگونه که گاه مراد از «قریه»، اهل قریه است، در آیه شریفه نیز مراد، اهل مجلس است.

39- اذان نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 2

2 - اذان ، از آداب برپایی نماز جمعه

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة

ندا برای نماز، همان اذان است.

40- اذکار نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 18

18 - نماز های یومیه ، مشتمل بر تسبیح و تحمید پروردگار و تشریح شده در مکه ، پیش از هجرت

و سَبَّحَ ... قبل طلوع ... ءانآی الَّیل فسَبَّحَ و أطراف النهار

این آیه، با اوقات چهار نماز تناسب دارد: صبح (قبل طلوع الشمس)، عصر (قبل غروب ها)، صبح و مغرب (اطراف النهار) و عشا (من آناء اللیل). برخی با توجیه (اطراف النهار) به این که وسط روز نیز طرف آن است، نماز ظهر را نیز مشمول آیه دانسته اند؛ ولی چون سوره «طه» در مکه و پیش از سوره «اسرا» - که حکم نماز ظهر در آن آمده - نازل شده است، می توان گفت که نماز ظهر را مطرح نکرده است.

41- ارزش برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 40 - 6

6- احیای فریضه نماز در جامعه ، کاری بس مهم و ارزشمند است .

ربّ اجعلنی مقيم الصلوه و من ذرّیتی

از آن جا که حضرت ابراهیم(ع)، که از انبیای بزرگ الهی است، خواستار توفیق احیای نماز در جامعه شد، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 34

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 3

3 - اقامه نماز ، پرداخت زکات ، امر به معروف و نهی از منکر ، ارزش های محوری در جامعه اسلامی

من ينصره ... الذين إن مكَّنهم في الأرض ... ونهوا عن المنكر

42- ارزش نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 6 - 30

30_ اهمیت و ارزش والای نماز و طهارت

يأبها الذين ءامنوا إذا قمتم إلى الصَّلوة فاغسلوا ... و لكن يريد ليطهرکم

ساقط نشدن نماز در صورت نیافتن آب، دلیل اهمیت نماز و تکرار و تأکید بر طهارت، نشانه اهمیت طهارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 7,8

7_ نماز ، بهترین عبادت در سحرگاهان و ارزشمندترین عمل در شب زنده داری

و الذين يبيتون لربهم سجّداً و قیّـمًا

برداشت فوق، از اختصاص به ذکر یافتن نماز از میان دیگر اعمال عبادی به دست می آید.

8_ نماز ، بهترین و ارزشمندترین عبادت ها و عمل های صالح

و الذين يبيتون لربهم سجّداً و قیّـمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 12

12 - نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر ، از زیربنایی ترین ارزش ها است .

إنّ ذلك من عزم الأمور

بنابراین که «ذلک» اشاره به کلّ محتوای سخن لقمان در این آیه باشد، مشارالیه «ذلک»، جملات «أقم . . . وأمر . . . وأنه...» است و «عزم» مصدر و به معنای مفعولی، و «عزم الأمور» اضافه صفت به موصوف است؛ یعنی، «الأمر المعزوم». امر معزوم به هدف شایسته ای گویند که لازم است بر آن دست یافت.

43- ارزش نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 8

8 - شرکت در نماز جمعه و پرداختن به ذکر خدا، بسی ارزشمندتر از کسب مال و سایر منافع دنیوی

فاسعوا إلى ذکر الله و ذروا البیع ذلکم خیر لکم

ص: 35

44- ارزش نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 7

7- نماز ، بهترین عبادت در سحرگاهان و ارزشمندترین عمل در شب زنده داری

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیّماً

برداشت فوق، از اختصاص به ذکر یافتن نماز از میان دیگر اعمال عبادی به دست می آید.

45- ارزش نماز مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 9

9- وجود نماز در خانواده مسلمان ، بهترین جایگزین برای مال و رفاه در خانواده کافران

متّعنا به أزواجاً منهم . . . وأمر أهلک بالصلوة

کلمات «أزواج» و «أهل» در این آیات، خانواده ها را مدّ نظر قرار داده است و بدین صورت لزوم تمایز خانواده مسلمان از خانواده کافر را بیان می کند.

46- ارکان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 6

6- رکوع ، از ارکان اساسی نماز در نماز جماعت

و ارکعوا مع الرکعین

از اینکه خواندن نماز جماعت به رکوع کردن تعبیر شده و برگزار کنندگان جماعت، «راکعین» نامیده شده اند، اهمیت بسزای رکوع در نماز جماعت معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 11

11_ رکوع و سجود، از اجزای مهم نماز*

و اسجدی و ارکعی

بنابراینکه مراد از رکوع و سجود، نماز باشد؛ و تعبیر از نماز به رکوع و سجود، دلالت بر اهمیّت این دو جزء دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 9

ص: 36

9_ رکوع و سجود ، از ارکان مهم نماز

الرکعون السجدون

نوع مفسران بر آنند که مقصود از رکوع کنندگان و سجده کنندگان، نمازگزاران هستند؛ بنابراین ذکر رکوع و سجده از میان دیگر واجبات نماز می تواند به خاطر اهمیت ویژه این دو فریضه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 8

8- سجده و خضوع ، رکن اصلی و روح نماز و دارای جایگاه ویژه در میان سایر عبادات

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

مقصود از «سجده» می تواند نماز باشد و علت اینکه به جای نماز به سجده امر شده، می تواند گویای این حقیقت باشد که سجده رکن مهم و روح نماز است. گفتمی است دستور خداوند به سجده، پس از توصیه به تسبیح و حمد_ که هر دو نوعی عبادت به شمار می آیند_ نشان دهنده اهمیت و جایگاه ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 16

16 - قیام ، رکوع و سجود ، از ارکان نماز

و القائمين و الرکع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 3,4

3_ سجده و قیام ، دو رکن اساسی نماز است .

و الذین یبیتون لربهم سجداً و قیاً

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن سجده و قیام از میان دیگر ارکان و اجزای نماز، استفاده می شود.

4_ سجده ، رکن اصلی و روح نماز است .

و الذین یبیتون لربهم سجداً و قیاً

تقدیم سجده بر قیام_ در حالی که در نماز قیام بر سجده مقدم است _ می تواند برای بیان اهمیت سجده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 4

4 - سجده و خضوع در برابر خداوند ، مهم ترین رکن نماز و روح عبادت

و تقلّبک فی الس - جدین

از اختصاص به ذکر یافتن موضوع سجده، در میان مجموعه ارکان نماز و مصادیق عبادت، برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 5

5 - سجده و خضوع ، رکن اصلی و روح نماز است .

یدعون إلی السجود

ص: 37

از این که به جای نماز، سجود و خضوع مطرح شده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 4

4 - قیام و قرائت ، اساسی ترین ارکان عبادت و نماز

هی اشدّ وطءاً و أقوم قیلاً

اختصاص به ذکر یافتن دو رکن قیام (أشدّ وطئاً) و قرائت (أقوم قیلاً) از میان ارکان پنجگانه نماز، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 3

3 - سجده ، رکن مهم نماز

و من الیل فاسجد له

اطلاق «سجده» بر «نماز» ، از باب اطلاق جز بر کل است و این می رساند که این جزء، از اجزای مهم نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 48 - 2

2 - رکوع ، از ارکان مهم نماز است .

و إذا قیل لهم ارکعوا لایرکعون

«رکوع» در این آیه، کنایه از نماز است. بر این اساس ذکر رکوع به جای نماز، بیانگر اهمیت و جایگاه ویژه آن، در فریضه نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 16

16 - قصد قربت ، نشانه عبودیت و از اجزای نماز

ینهی . عبداً إذا صلّى ... لاتطعه ... و اقترب

47- استغفار در نماز وتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 18 - 6

6 - « قال أبو عبد الله (ع) كانوا يستغفرون الله في الوتر سبعين مره في السحر؛

امام صادق (ع) درباره «و بالأسحار هم يستغفرون» فرمودند: آنان در نماز وتر به هنگام سحر، هفتاد بار استغفار می کنند.

48- استماع خطبه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 38

6- لزوم استماع خطبه های نماز جمعه و پرهیز از پرداختن به کار های دیگر

و إذا رأوا .. و ترکوک قائماً

49- استمداد از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 8

8- استعانت از صبر و نماز برای موفقیت و پیروزی ، امری دشوار جز برای خاشعان

و استعینوا بالصبر و الصلوه و إنها لكبيره إلا على الخشعين

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر در «إنها» به «استعانت» بر گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 154 - 8

8- پیکار در راه خدا و مصیبت های آن ، از مشکلات راه ایمان ، که باید با استعانت از صبر و نماز آن را تحمل کرده و بر ایمان خود ، راسخ قدم ماند .

استعینوا بالصبر و الصلوه .. و لا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 2

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك یضیق صدرک بما یقولون . فسبح بحمد ربک و کن من السّـجـدین

برداشت فوق از «فاء» در «فسبح» _ که برای تفریع این جمله به آیه قبل است _ استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید .. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

50- استهزای نماز

1_ استهزای نماز و بازیچه دانستن آن ، از سوی برخی اهل کتاب و کافران صدر اسلام

و إذا ناديتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

در برداشت فوق ضمیر فاعلی «اتخذوها» به «الذین اوتوا الکتب» و «الکفار» _ در آیه قبل _ برگردانده شده است.

3_ مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا ناديتم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

4_ حرمت ایجاد روابط دوستی با کسانی که نماز و اذان را بازیچه می‌پندارند و آن را به تمسخر می‌گیرند .

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة

5_ تمسخر برخی اهل کتاب نسبت به نماز و اذان ، دلیل تحریم روابط دوستی با آنان

لا تتخذوا الذين .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 59 - 3

3_ ایمان مسلمانان به خدا، قرآن و تمامی کتب آسمانی، برانگیزنده اهل کتاب بر تمسخر نماز و دیگر شعایر اسلام

قل یا أهل الکتاب هل تتقون منا الا ان ءامننا بالله .. و ما أنزل من قبل

برداشت فوق بر این مبناست که «ان ءامننا» به تقدیر «لام»، بیانگر کراهت و ناخرسندی اهل کتاب نسبت به مسلمانان باشد، یعنی «ما

تتقون منا دیننا و صلاتنا لشیء الا ایماننا بالله ..».

51- استهزای نماز شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 3

3_ مردم مدین، نمازها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند .

أصلوتک تأمرک أن تترك ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتک ..» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

52- استیذان بعد از نماز عشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2- بردگان، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد، 2_ به وقت

استراحت نیمروزی (ظهر)، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب).

لیستندکم الذین ملکتم ایمنکم .. ثلث مرّت من قبل صلوة الفجر و حین تضعون ثیابکم

53- استیذان قبل از نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 58 - 2

2- بردگان ، باید برای ورود به اتاق و محل استراحت صاحبان خود ، در سه وقت اذن بطلبند : 1_ پیش از نماز بامداد ، 2_ به وقت استراحت نیمروزی (ظهر) ، 3_ پس از نماز عشا (هنگام خواب شب) .

لیستندکم الذین ملکت ایم_نکم . . . ثلث مرّت من قبل صلوه الفجر و حین تضعون ثيابکم

ص: 40

54- اعتدال در قیام نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 22

22 - « عن حریز عن رجل عن أبي جعفر (ع) قال : قلت له « فصل لربک و انحر » قال : النحر الإعتدال فی القیام أن یقیم صلبه و نحره ;

حریز از مردی نقل کرده که گفت: به امام باقر(ع) گفتم: [معنای] «فصل لربک و انحر» [چیست؟] فرمود: «نحر» اعتدال در حال قیام است; [به این که] استون فقرات و سینه خود را راست نگه دارد».

55- اعتدال صدا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 10،12

10- خواندن نماز با آواز بلند یا با صدای بسیار آهسته ، جایز نیست .

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «صلاه» هر نمازی باشد که نمازگزار آن را آدا می کند.

12- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به رعایت اعتدال در قراءت نماز و پرهیز از آواز بلند یا با صدای بسیار آهسته

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

56- اعراض از مخالفت با نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 14 - 4

4 - مخالفان نماز ، باید خدا را ناظر بر کردار خویش دیده و از مخالفت دست بردارند .

أرءیت الذی ینهی . . . ألم یعلم بأنّ اللّٰه یری

57- اعراض از ممانعت با نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - لزوم پرهیز از مخالفت با نماز و اجتناب از تکذیب دین

کلاً

حرف «کلاً» برای ردع و بازداشتن از گفتار یا کرداری است که پیش از آن آمده و در آیه شریفه ناظر به اموری است که

ص: 41

کلمات «کذب»، «تولّی»، «ألم یعلم» و «ینهی» در آیات پیشین بر آن دلالت داشت.

4 - خاتمه دادن به موضع گیری در برابر نماز، فرمان خداوند به نهی کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ادای آن

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى ... لئن لم ینته

58- اقامه نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 6,7

6 - لزوم بجا آوردن نماز برای خدا، همراه خضوع و توجه کامل به پروردگار

حافظوا علی الصلوات . . . و قوموا لله قانتین

«قنوت» به معنای خضوع در اطاعت و خضوع مستلزم توجه کامل می باشد و مراد از قیام در «قوموا لله»، یا خصوص نماز است و یا نماز مصداقی بارز برای آن.

7 - لزوم بجا آوردن نماز برای خداوند، از روی اطاعت و بندگی او

حافظوا علی الصلوات . . . و قوموا لله قانتین

«قنوت»، علاوه بر خضوع، بر اطاعت و بندگی نیز دلالت دارد؛ زیرا «قنوت» به معنای خضوع در اطاعت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 277 - 1,3,8

1 - مؤمنان دارای عمل صالح، برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات، بهره مندان از پاداش ویژه الهی

ان الذین امنوا و عملوا الصالحات و اقاموا الصلوه و اتوا الزکوه لهم اجرهم عند ربّه

کلمه «عند ربّهم» اشاره به پاداشی ویژه دارد.

3 - پاداش الهی برای مؤمنان دارای عمل صالح، برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات، نتیجه عمل خیر آنها

لهم اجرهم عند ربّهم

«اجر» به معنای مزد، در برابر عملکرد شخص به کار برده می شود؛ بنابراین پاداش آنان مزد و اجر عملشان خواهد بود.

8_ برپاداری نماز و پرداخت زکات از بهترین نمونه های عمل صالح

و عملوا الصّالحات و اقاموا الصّلوه و اتوا الزکوه

ذکر نماز و زکات پس از عمل صالح، در حالیکه خود عمل صالحند، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 9

9_ برپایی نماز با حالت حضور قلب امری بایسته و سزاوار

حتی تعلموا ما تقولون

ملاک حرمت نماز در حال مستی توجه نداشتن و آگاه نبودن به اذکار نماز است. و این معنا به هنگام غفلت و فقدان حضور قلب نیز وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 42

4_ ضرورت بر پا داشتن نماز و پرداخت زکات

الم تر الى الذين قيل لهم كففوا ايديكم و اقيموا الصلوه و اتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 12 - 8,23

8_ پيمان الهی از بنی اسرائیل بر اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ايمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

و لقد اخذ الله ميثق بنی اسرئيل . . . و اقرضتم الله قرضاً حسناً

به نظر می رسد از جمله موارد میثاق و پیمان الهی با بنی اسرائیل، مسائلی است که جمله «لئن اقمتم . . .» آن را بیان می کند.

23_ تکفیر (نادیده گرفتن) گناهان و دخول در بهشت ، پرتویی از نصرت الهی به بندگان خویش

و قال الله انی معکم لئن اقمتم الصلوه . . . لا کفرن عنکم سیاتکم و لادخلنکم جنت

بنابر اینکه «لا کفرن» تفسیر «انی معکم» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 55 - 1,2,12

1_ تنها خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان فروتن ، برپا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، دارای حق ولایت و حکومت بر مؤمنان

انما ولیکم الله و رسوله و الذین ءامنوا الذین . . . و یؤتون الزکوه و هم رکعون

در برداشت فوق، رکوع به معنای لغوی آن (خضوع) گرفته شده است.

2_ خداوند ، معرف فردی از مؤمنان برپا دارنده نماز و ادا کننده زکات برای سرپرستی دیگران ، با ذکر نشانی معین و مشخص

انما ولیکم الله . . . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم رکعون

با توجه به اینکه جمله «و هم رکعون» جمله ای است حالیه و عامل آن فعل «یؤتون» است و نیز با توجه به ظهور «رکوع» در معنای مصطلح آن یعنی رکوع نماز، معلوم می شود صفات شمرده شده، مخصوصاً آخرین صفت، عنوان مشیر دارد ؛ یعنی برای معرفی شخصی معین است.

12_ برپا داشتن نماز و پرداخت زکات ، نشانه ایمان

الذین ءامنوا الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

«الذین یقیمون الصلوه» توصیف «الذین ءامنوا» است.

59- امامت نماز جمعه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 3

3 - اقامه نماز جمعه ، در صدر اسلام و به امامت حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوا تجره . . . و ترکوک قائماً

ص: 43

60- امیدواری برپاکندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 13

13 - امید داشتن به رحمت و پاداش الهی - نه خود را مستحق آن شمردن - از ویژگی های عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهمان و آشکار

إِثْمًا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادَةِ الْعِلْمِ وَأ... إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

61- اوقات نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 14، 2، 1

1- لزوم برپا داشتن نماز های یومیه در اوقات مقرر شده آنها

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

2- دو طرف روز (صبح و عصر یا صبح و مغرب) و اوایل شب ، از اوقات مقرر شده برای نماز است .

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

«طرف» به معنای جانب و ناحیه است. دو جانب روز منطبق است بر صبح و عصر و یا صبح و مغرب. «زُلف» (جمع زلفه) به معنای ساعات اولیه شب است که وقت نماز مغرب و عشا می باشد.

14- «عن أبي جعفر (ع) [فی حدیث] : . . . وقال تبارک و تعالی : . . . «أقم الصلاة طرفی النهار» و طرفاه صلاة المغرب و الغداه . « و زلفاً من اللیل » فهی صلاة العشاء الآخره . . . ;

از امام باقر(ع) ضمن حدیثی روایت شده است: . . . خداوند تبارک و تعالی فرمود: «أقم الصلاة طرفی النهار» دو طرف آن، نماز مغرب و صبح است. [و فرمود] «زلفاً من اللیل» آن نماز عشاء است...».

62- اولین نماز واجب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 14، 3

3- نماز ظهر، اولین نماز از نمازهای واجب است.

أقم الصلوه لدلوك الشمس

از اینکه در بیان اوقات نمازهای پنجگانه، ابتدا زوال خورشید مطرح شد، می تواند گویای این حقیقت باشد که اولین نماز واجب، نماز ظهر است.

14- « عن یزید بن خلیفه قال : قلت لأبی عبد الله (ع) . . . إنک قلت : إن أوّل صلاه افترضها الله علی نبیه (صلی الله علیه و آله) الظهر و هو قول الله عزّوجلّ : « أقم الصلاه لدلوك الشمس » . . . قال : صدق ;

... شما فرموده اید اولین نمازی که خداوند بر پیامبرش واجب کرد، نماز ظهر بود و این همان سخن خداوند است که فرمود: «أقم الصلاه لدلوك الشمس»؟! ... حضرت فرمود: راوی راست گفته است».

ص: 44

63- اهتمام ابراهیم (ع) به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 40 - 1,2,4,5,7

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن خود بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن فرزندانش بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی

4- دعای حضرت ابراهیم (ع) به درگاه پروردگار برای توفیق یافتن خود و فرزندانش برای احیای فریضه نماز در جامعه

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی

از اینکه حضرت ابراهیم (ع) درخواست خواندن نماز نکرد؛ بلکه خواستار اقامه آن شد، برداشت فوق به دست می آید.

5- علاقه شدید حضرت ابراهیم (ع) به فریضه نماز و احیای آن در جامعه

ربّ اجعلنی مقیم الصلوه و من ذرّیتی

تعبیر «اقامه نماز» به جای «خواندن نماز» گویای برداشت فوق است.

7- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند ملتمسانه خواستار استجابت دعایش برای اقامه نماز شد .

ربّنا و تقبّل دعاء

64- اهتمام انبیا به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 7

7- به پاداشتن نماز و اهتمام به آن ، و دوری جستن از خواسته های نفسانی و شهوات ، دو ویژگی مهمّ و برجسته پیامبران و هدایت یافتگان است .

فخلف من بعدهم خلف أضاعوا الصلوه و اتبعوا الشهوت

65- اهتمام به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 15

15 - مراقبت بر نماز از ویژگیهای مؤمنان به قرآن است.

والذین یؤمنون بالأخره یؤمنون به و هم علی صلاتهم یحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 2

ص: 45

2- اهمیت دادن به فریضه نماز و مراقبت بر انجام به موقع آن ، توصیه خداوند به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

66- اهتمام مؤمنان به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 3

3- مؤمنان راستین ، همواره در اندیشه نماز و مراقب انجام به موقع آن هستند .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذين هم على صلواتهم يحافظون

67- اهتمام مهتدین به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 7

7- به پاداشتن نماز و اهتمام به آن ، و دوری جستن از خواسته های نفسانی و شهوات ، دو ویژگی مهم و برجسته پیامبران و هدایت یافتگان است .

فخلف من بعدهم خلف أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت

68- اهمیت اخلاص در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 6

6- لزوم اخلاص و قصد قربت در نماز

فويل للمصلين . . . الذين هم يراءون

69- اهمیت استماع خطبه های نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 6

6- تلاش و جدیت برای درک خطبه های نماز جمعه و اهمیت دادن به آن ، توصیه خداوند به مؤمنان

فاسعوا إلى ذكر الله

در صورتی که مراد از «ذکر الله» در آیه شریفه خطبه های نماز جمعه باشد؛ پراشت بالا استفاده می شود.

ص: 46

70- اهمیت اقامه نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 6

6_ اهمیت بیشتر اقامه نماز و پرداخت زکات ، نسبت به دیگر عبادات فردی و اجتماعی

قيل لهم كفوا ايديكم و اقيموا الصلوه و اتوا الزكوه

چون در میان واجبات، تنها به نماز و زکات اشاره شده، با اینکه قطعاً در آن زمان مسائلی دیگر نیز واجب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 9،10

9_ اهمیت ویژه اقامه نماز ، پرداخت زکات و انفاق ، از میان تکالیف الهی

لئن اقمتم الصلوه و ایتیم الزكوه . . . و اقرضتم

بی تردید تکالیف بنی اسرائیل منحصر به آنچه ذکر شده نیست. بنابراین تصریح به آنها و نیز کافر خواندن ترک کنندگان آن تکالیف، دلیل اهمیت ویژه آنهاست.

10_ نصرت و یاری خدا به بنی اسرائیل ، مشروط به اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

انی معکم لئن اقمتم الصلوه . . . و اقرضتم الله قرضاً حسناً

در برداشت فوق جمله «انی معکم» به منزله جواب شرط و قسم در «لئن اقمتم» گرفته شده است. یعنی در واقع، جمله «لئن اقمتم»، دارای دو جزء است: یکی «انی معکم» و دیگری «لا کفرن...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 7

7_ پیاداشتن همواره نماز با تمامی شرایط آن و کوتاهی نورزیدن در پرداخت زکات ، شرط شایستگی برای ولایت و حکومت بر مؤمنان

انما وليکم الله . . . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزكوه و هم رکعون

اقامه نماز به معنای برپا داشتن آن با تمامی شرایط است و فعل مضارع «یقیمون» و «یؤتون»، حاکی از استمرار و تداوم اقامه نماز و پرداخت زکات است.

71- اهمیت برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را به اقامه نماز و پرداخت زکات دعوت کرد .

بینی اسرائیل اذکروا .. و أقیموا الصلوه و آتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 1

1 - پیشه ساختن صبر و برپایی نماز ، سفارش و توصیه خداوند

ص: 47

و استعینوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 7، 1

1 - ضرورت اقامه نماز و پرداخت زکات

و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

7 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، بهترین کار نیک و ارجمندترین توشه برای سرای آخرت

أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه و ما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عندالله

«خیر» (کار نیک و پسندیده) شامل نماز نیز می شود. بنابراین نام بردن از آنها برای رساندن این معناست که: این دو فریضه، از بهترین کارهای نیک و سودمندترین توشه ها برای آخرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 6

6 - برپایی نماز ، پرداخت زکات ، وفای به عهد ، صبر در مشکلات و استقامت در نبرد از وظایف اهل ایمان و از مسائل اساسی دین

ليس البر أن تولوا وجوهكم . . . و لكن البر من . . . و أقام الصلوه . . . والصبرين في ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 1

1 _ اقامه نماز فرمانی است که آدمیان باید بر آن گردن نهند.

و أمرنا لنسلم لرب العلمين. و أن أقيموا الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 3 - 2، 1

1 _ اقامه نماز و انفاق از امکانات خدادادی ، نمود بارز ایمان واقعی

إنما المؤمنون . . . الذين يقيمون الصلوه و مما رزقنهم ينفقون

2_ ضرورت اقامه نماز و انفاق بخشی از امکانات و داراییها

أطيعوا الله ورسوله .. الذين يقيمون الصلوه و مما رزقنهم ينفقون

«من» در «مما رزقنهم» می تواند برای تبعیض باشد. بنابراین انفاق همه داراییها مورد توصیه خداوند نخواهد بود، بلکه انفاق بخشی از آن خواست خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 15

15_ اقامه نماز و پرداخت زکات ، از نشانه های اصلی و ضروری مسلمان بودن است .

فاقتلوا المشركين .. فإن تابوا وأقاموا الصلوه وءاتوا الزكوه فخلوا سبيلهم

از اینکه خداوند در پذیرش توبه مشرکان و اسلام آوردن آنان تنها دو عمل (نماز و زکات) را از آنان خواسته است، مطلب فوق استفاده می شود.

ص: 48

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 2,6

2_ اقامه نماز و پرداخت زکات ، از نشانه های ضروری مسلمانی است .

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزكوة

6_ پذیرش اسلام کفار ، مشروط به اقامه نماز و پرداخت زکات است .

فإن تابوا و أقاموا الصلوة و ءاتوا الزكوة فإخونکم فی الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 6,7,8

6_ ایمان (اعتقاد به خدا و روز بازپسین) و عمل (اقامه نماز و پرداخت زکات) دو رکن اساسی و جدایی ناپذیر دین الهی

إنما یعمر مسجد اللّٰه من ءامن باللّٰه و الیوم الآخر و أقام الصلوة و ءاتی الزكوة

7_ اقامه نماز و پرداخت زکات از مهمترین تکالیف شریعت الهی

و أقام الصلوة و ءاتی الزكوة

از اینکه خداوند، پس از ذکر شرط ایمان، تنها نماز و زکات را از میان دیگر تکالیف شریعت بیان کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

8_ اقامه نماز ، پرداخت زکات و بیم داشتن از خدا و نهرا سیدن از غیر او ، نشانه های ایمان راستین

من ءامن باللّٰه و الیوم الآخر و أقام الصلوة و ءاتی الزكوة و لم یخس إلا اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 10,11

10_ اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول ، از نشانه های بارز مؤمنان

و المؤمنون و المؤمنات .. و یقیمون الصلوة و یؤتون الزكوة

11_ ویژگی و اهمیت اقامه نماز و پرداخت زکات ، در میان سایر تکالیف دینی

و المؤمنون و المؤمنات . . . و یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

با توجه به اینکه جمله «یطیعون الله و رسوله» فراگیرنده تمامی تکالیف عبادی و غیر عبادی است؛ ذکر جداگانه اقامه نماز و پرداخت زکات، نشان از ویژگی و اهمیت والای آن دو، در میان سایر عبادات و وظایف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 1

1_ لزوم برپا داشتن نماز های یومیه در اوقات مقرر شده آنها

و أقم الصلوه طرفی النهار و زلفاً من الیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 4

4_ لزوم برپایی نماز و محافظت بر آن

والذین . . . أقاموا الصلوه

ص: 49

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 1,4,5

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور ابلاغ فرمان اقامه نماز و انفاق به مؤمنان

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا

4- اقامه نماز و انفاق از اهمیت ویژه ای در میان سایر فریضه ها و تکالیف الهی برخوردار است .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا

ذکر اقامه نماز و انفاق، پس از بیان صفت ایمان بندگان حقیقی و انتخاب این دو تکلیف از میان سایر تکالیف می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

5- اقامه نماز و انفاق در پنهان و آشکار، از ویژگی ها و نشانه های بندگان راستین خداوند است .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا سرًا و علانیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 3

3- هدف حضرت ابراهیم (ع) از اسکان دادن برخی از فرزندان در جوار خانه خدا، توفیق یافتن آنان برای عبادت و اقامه نماز بود .

ربَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 40 - 3,6

3- اهمیت و جایگاه بلند فریضه نماز در مقایسه با دیگر فریضه های الهی

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي

6- احیای فریضه نماز در جامعه، کاری بس مهم و ارزشمند است .

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي

از آن جا که حضرت ابراهیم(ع)، که از انبیای بزرگ الهی است، خواستار توفیق احیای نماز در جامعه شد، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 4

4- تحقق فریضه های نماز و زکات ، نیازمند پی گیری و تبلیغ و ترویج مداوم

و کان یاامر أهله بالصلوه والزكوه

«کان یاامر . . .»، یعنی اسماعیل(ع) به طور پیوسته بر انجام نماز و ادای زکات فرمان می داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 11، 10

10 - فرمان مداومت بر نماز و برپاداشتن آن ، از نخستین برنامه های عملی ابلاغ شده به موسی (ع) در وادی طوی بود .

أقم الصلوه

ص: 50

«اقامه نماز» (برپاداشتن آن) به مداومت بر آن است.

11 - اقامه نماز ، بارزترین جلوه عبودیت در برابر خداوند است .

فاعبدنی و اقم الصلوه

تردیدی نیست که اقامه نماز، خود عبادت است. ذکر نماز پس از امر به عبادت، حکایت از نقش نماز در تحقق بخشیدن به بندگی خداوند دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 4

4 - لزوم مراقبت پی گیر بر نماز و مداومت بر اقامه آن

وأمر أهلک بالصلوه واضطر علیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 20

20 - لزوم بر پاداشتن نماز و پرداخت زکات

فأقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 4،3

3 - مراعات نماز و حفظ پاسداری از آن ، امری شایسته و پسندیده است .

یقیمون الصلوه

«أقام» از ریشه «قوم» و «قیام» است که به معنای «حفظ و پاسداری چیزی و مراعات آن» است (مفردات راغب). لازم به ذکر است که وصف محسنان، با «الذین یقیمون الصلاه» نشان می دهد که عمل یاد شده، محبوب و مورد نظر خداوند است.

4- ادای کامل و دائمی نماز و پرداخت دائم زکات، از اعمال پسندیده و تکلیف های شایسته است.

للمحسنین . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

اقامه چیزی، در لغت به معنای «ادای کامل حقوق آن» معنا شده است (مفردات راغب). مراد از ادای کامل حق نماز، اتیان آن، با رعایت شرایط اش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 10، 5

5- اقامه نماز، از دید لقمان اهمیت ویژه ای دارد.

ی-بنی أقم الصلوه

از این که لقمان پس از توصیه پسرش به پرهیز از شرک (توحید) و یادآوری روز حساب به نماز می پردازد، حکایت از اهمیت

ص: 51

آن می کند.

10 - اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، از فرمان های بس مهم خداوند است.

أقم الصلوه... إن ذلك من عزم الأمور

«عزم» ممکن است به معنای «تصمیم قطعی و جزمی» باشد که در این صورت، «عزم» به خداوند اسناد داده می شود. صاحب کشف، چنین معنایی را اختیار کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 5

5 - اقامه نماز و گسترش فرهنگ نماز خوانی، از مهم ترین تکالیف الهی برای اهل ایمان

و الذین استجابوا لربهم و أقاموا الصلوه

با توجه به این که «استجابوا لربهم» اجرای تمامی تکالیف الهی را در بر دارد، ذکر اقامه نماز پس از آن، دلیلی بر اهمیت ویژه برپایی نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 15

15 - خداوند، خواهان بروز و ظهور نماز و نیایش مؤمنان، در گستره جامعه *

تربهم رکعاً سجداً

واژه «تراهم» می رساند که رکوع، سجود و نیایش مؤمنان، به گونه مخفی صورت نمی گیرد؛ بلکه آن چنان است که اگر شخصی به جامعه اسلامی نگاه کند، به آسانی روحیه نیایش و نمازگزاری را در آنان مشاهده می کند. از سوی دیگر لحن آیه شریفه، تمجید از چنین روش و منش است.

72- اهمیت برپایی نماز یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 9

9_ دستور اقامه نماز های یومیه، از مواعظ و پند های مهم خداوند است.

و أقم الصلوه . . . ذلك ذكرى

مشارالیه «ذلک» می تواند همه دستورات و حقایقی باشد که در این آیه و دو آیه قبل بیان شده است. در برداشت فوق «ذلک ذکرى» در ارتباط با «أقم الصلاه» معنا شده است. به کارگیری «ذلک» _ که برای اشاره به دور است _ در مشارالیه نزدیک، حاکی از عظمت و اهمیت آن مشارالیه می باشد.

73- اهمیت تداوم نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 10، 9

9 _ نماز و انفاق باید برنامه همیشگی انسان باشد، نه مقطعی و موقت

ص: 52

يقيمون الصلوه و مما رزقنهم ينفقون

برداشت فوق با توجه به فعلهای مضارع (يقيمون و ينفقون) _ که حکایت از تجدد و استمرار دارد _ استفاده شده است.

10 _ نماز اگر برنامه زندگی نباشد و بدان اهتمام نشود ، آدمی را به مرحله تقوا نخواهد رساند .

هدى للمتقين. الذين ... يقيمون الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 1

1 - پایبندی به نماز و انجام دادن دائمی آن ، از نشانه های نمازگزاران حقیقی است .

إلا المصلين . الذين هم على صلاتهم دائمون

74- اهمیت تعقیبات نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 40 - 5

5 - اهمیت تعقیبات نماز و نوافل آن *

و من الیل فسبحه و أدب السجود

در صورتی که سجده، اشاره به نماز داشته باشد؛ تعبیر «أدبار السجود» می تواند ناظر به تعقیبات نماز و نوافل باشد.

75- اهمیت تلاش برای نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 6

6 - تلاش و جدیت برای درک خطبه های نماز جمعه و اهمیت دادن به آن ، توصیه خداوند به مؤمنان

فاسعوا إلى ذكر الله

در صورتی که مراد از «ذكر الله» در آیه شریفه خطبه های نماز جمعه باشد؛ برآشت بالا استفاده می شود.

76- اهمیت خشوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 3

3 - رعایت خضوع و تذلل در نماز ، توصیه خدا به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . الذين هم في صلاتهم خـشعون

ص: 53

77- اهمیت خضوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 8

8- سجده و خضوع، رکن اصلی و روح نماز و دارای جایگاه ویژه در میان سایر عبادات

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

مقصود از «سجده» می تواند نماز باشد و علت اینکه به جای نماز به سجده امر شده، می تواند گویای این حقیقت باشد که سجده رکن مهم و روح نماز است. گفتنی است دستور خداوند به سجده، پس از توصیه به تسبیح و حمد - که هر دو نوعی عبادت به شمار می آیند - نشان دهنده اهمیت و جایگاه ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 4

4 - سجده و خضوع در برابر خداوند، مهم ترین رکن نماز و روح عبادت

و تَقَلَّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ

از اختصاص به ذکر یافتن موضوع سجده، در میان مجموعه ارکان نماز و مصادیق عبادت، برداشت یاد شده به دست می آید.

78- اهمیت سجده در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 8

8- سجده و خضوع، رکن اصلی و روح نماز و دارای جایگاه ویژه در میان سایر عبادات

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ

مقصود از «سجده» می تواند نماز باشد و علت اینکه به جای نماز به سجده امر شده، می تواند گویای این حقیقت باشد که سجده رکن مهم و روح نماز است. گفتنی است دستور خداوند به سجده، پس از توصیه به تسبیح و حمد - که هر دو نوعی عبادت به شمار می آیند - نشان دهنده اهمیت و جایگاه ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ سجده ، رکن اصلی و روح نماز است .

و الذین یتنون لربهم سجّداً و قیّماً

تقدیم سجده بر قیام_ در حالی که در نماز قیام بر سجده مقدم است _ می تواند برای بیان اهمیت سجده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - سجده و خضوع در برابر خداوند ، مهم ترین رکن نماز و روح عبادت

و تقلّبک فی السّ - جدین

از اختصاص به ذکر یافتن موضوع سجده، در میان مجموعه ارکان نماز و مصادیق عبادت، برداشت یاد شده به دست می آید.

79- اهمیت محافظت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 3,4

3 - مراعات نماز و حفظ پاسداری از آن ، امری شایسته و پسندیده است .

یقیمون الصلوه

«أقام» از ریشه «قوم» و «قیام» است که به معنای «حفظ و پاسداری چیزی و مراعات آن» است (مفردات راغب). لازم به ذکر است که وصف محسنان، با «الذین یقیمون الصلاه» نشان می دهد که عمل یاد شده، محبوب و مورد نظر خداوند است.

4 - ادای کامل و دائمی نماز و پرداخت دائم زکات ، از اعمال پسندیده و تکلیف های شایسته است .

للمحسنین . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

اقامه چیزی، در لغت به معنای «ادای کامل حقوق آن» معنا شده است (مفردات راغب). مراد از ادای کامل حق نماز، اتیان آن، با رعایت شرایط اش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 6

6 - مراقبت بر نماز و پاسداری از آن ، لازم و ضروری است .

أقم الصلوه

«إقامة» از ریشه «قوم» و «قیام» به معنای مراعات و حفظ چیزی است (مفردات راغب).

80- اهمیت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 4

4 - نماز و انفاق از ارکان عملی دین و دارای اهمیتی خاص در میان سایر تکالیف

و یقیمون الصلوه و مما رزقناهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 3,4,5,6,9

3 - پیشه ساختن صبر و اقامه نماز ، طریق های موفقیت و پیروزی بر مشکلات و نامایمات

و استعینوا بالصبر و الصلوه

4 - صبر و نماز وسایلی کارساز برای موفقیت در انجام دستور های خدا (ایمان به قرآن ، وفا به عهد های الهی و . . .)

أوفوا بعهدی . . . و استعینوا بالصبر و الصلوه

با توجه به آیه های قبل می توان گفت: متعلق «استعینوا» فرامینی است که در آن آیه ها بیان شد: یعنی: واستعینوا علی ما امرتکم به و نهیتکم عنه بالصبر و الصلاه.

5 - صبر و نماز عوامل کارآمد برای موفق شدن در پرهیز از محرمات الهی (کفر به قرآن ، دین فروشی ، کتمان حق و . . .)

ص: 55

و لا تكونوا أول كافر به . . . و استعينوا بالصبر و الصلوه

6- برپایی نماز کاری سنگین و دشوار مگر برای خاشعان و فروتنان

وإنها لكبيره إلا على الخشعين

ضمیر در «إنها» می تواند به «الصلاه» برگردد و نیز می تواند به «استعانت» - که از «استعينوا» فهمیده می شود - ارجاع شود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. گفتنی است که دشوار بودن نماز به معنای دشوار بودن برپایی آن است.

9- باور به آسان شدن مشکلات در پرتو نماز ، حقیقتی که تنها خاشعان بدان ایمان دارند .

و استعينوا بالصبر و الصلوه و إنما لكبيره إلا على الخشعين

دشواری استعانت از نماز - که مقتضای برگشت ضمیر «إنها» به «استعانت» است - به معنای ناپاوری به کارساز بودن نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 24

24 - نماز ، مظهر ایمان است .

و ما كان الله ليضيع إيمانكم

مراد از «ایمان» چنانچه بسیاری از مفسران گفته اند، نماز است. اطلاق ایمان بر نماز دلالت بر اهمیت والای نماز دارد؛ به گونه ای که می توان نماز را ایمان خواند و آن را مظهر ایمان دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 153 - 1

1 - صبر پیشگی و برپایی نماز ، توصیه و فرمان خدا به مؤمنان

يأبها الذين ءامنوا استعينوا بالصبر و الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 154 - 8

8 - پیکار در راه خدا و مصیبت های آن ، از مشکلات راه ایمان ، که باید با استعانت از صبر و نماز آن را تحمل کرده و بر ایمان خود ، راسخ قدم ماند .

استعينوا بالصبر والصلوه . . . ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بقره - 2 - 238 - 3,4,5

2_ لزوم محافظت و مراقبت بر نمازها (مراعات آداب ظاهري و باطني آن)

حافظوا على الصلوات

3_ مشکلات مسائل خانوادگی، نباید غافل کننده آدمی از نماز و ارتباط با خداوند باشد.

حافظوا على الصلوات

چون انسان طبعاً با درگیر شدن به مسائل خانوادگی (نظیر طلاق و پرداخت مهر و . . .) از یاد خدا غافل می شود و احیاناً نماز را به تأخیر انداخته و یا ترک می کند، خداوند پس از بیان احکام خانواده، تأکید بر محافظت و مراقبت به نماز کرده است.

4_ لزوم نظارت اجتماعی بر رعایت نماز و آداب دینی در جامعه اسلامی

ص: 56

چون «حافظوا» به صورت جمع آورده شده، می توان چنین فهمید که خطاب به جامعه ایمانی است. بدیهی است که این معنا منافاتی با فرمان محافظت بر نماز بر آحاد مردم ندارد.

5_ اهمیت ویژه برخی از نماز های یومیّه (صلوه وسطی)

و الصلوه الوسطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 239 - 1,2,5

1_ جواز بجا آوردن نماز در حال حرکت، پیاده یا سواره در هنگام ترس

فان خفتم فرجالا او رکباناً

جمله «فان خفتم...» حکایت از شرطی محذوف دارد که حکم آیه قبل را مشروط می کند؛ یعنی مراقبت کامل شرایط در نماز در صورت امنیت است؛ ولی آنگاه که خوفی عارض شود، به مقدار ممکن حفظ شرایط و آداب لازم است نه همه آنها. همچنین «رجالا» جمع راجلا به معنی پیاده و «رکباناً» جمع راکباً به معنای سواره است و در هر دو، حرکت لحاظ می شود.

2_ عدم جواز ترک نماز، حتی در سخت ترین شرایط

فان خفتم فرجالا او رکباناً

5_ نماز، ذکر خداست.

فاذا امنتم فاذكروا الله

مراد از «ذکر» در جمله «فاذكروا الله» نماز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 5,9

5_ لزوم اهتمام به نماز و برپایی آن، حتی در صورت ترس از کمین دشمن

فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

9_ رها شدن از فتنه های دشمن، دارای مصلحتی بیشتر و مهمتر از انجام کامل نماز

فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان يفتنكم الذين كفروا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 102 - 3

3_ وجوب برپا کردن نماز ، حتی در میدان رزم و شرایط دشوار

و إذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 103 - 7

7_ نماز ، وظیفه ای ثابت و واجب برای اهل ایمان

ان الصلوه كانت على المؤمنین کتاباً موقوتاً

«کتاب» به معنای واجب و ثابت است. مؤید برداشت فوق، فرمایش امام باقر(ع) است که درباره «کتاباً موقوتاً» در آیه فوق فرمود: یعنی مفروضاً....

ص: 57

کافی، ج 3، ص 294، ح 10؛ نورالثقلین، ج 1، ص 545، ح 545.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 13

13_ اهمیت والای نماز و زکات و عنایت ویژه الهی نسبت به اقامه کنندگان نماز

و المقیمین الصلوه و المؤتون الزکوه

منصوب آوردن «المقیمین» به تقدیر «امدح» و «اخص» برای تأکید بیشتر به اهمیت نماز و عنایت خاص خداوند به اقامه کنندگان آن است و ذکر زکات در بین دیگر عبادتها و واجبات، حکایت از اهمیت ویژه آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 14، 15

14_ اهمیت ویژه نماز، زکات و انفاق، در میان عبادات و فرایض دینی

الذین ءامنوا الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

15_ اهمیت ویژه نماز، نسبت به زکات و انفاق

یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

تقدم ذکر اقامه نماز بر پرداخت زکات، حکایت از اهمیت والاتر نماز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 8

8_ نماز و اذان، از ارکان اساسی دین و شعایر مقدس آن

الذین اتخذوا دینکم هزواً... و إذا نادیتم إلی الصلوه اتخذوها هزواً ولعباً

آیه مورد بحث، استهزای نماز و اذان را نمونه ای از استهزای دین شمرده است و اطلاق دین بر نماز و اذان نشان می دهد که این دو از ارکان اساسی دین می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 10،13

10_ باز نماندن از نماز و یاد خدا از حکمت های تحریم میگساری و قماربازی

انما يريد الشيطان . . . في الخمر و الميسر و يصدكم عن ذكرالله و عن الصلوه

13_ نماز ، دارای جایگاهی شاخص در میان اذکار الهی

و يصدكم عن ذكرالله و عن الصلوه

چون نماز از جمله اذکار الهی است، عطف «عن الصلوه» بر «عن ذكر الله» عطف خاص بر عام خواهد بود و حاکی از اهمیت برتر نماز نسبت به دیگر اذکار الهی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 2

2_ نماز دارای جایگاه و اهمیتی ویژه در بین عبادات

ص: 58

و أمرنا لنسلم . . . و أن أقيموا الصلوه و اتقوه

یادآور شدن نماز در این سلسله آیات از بین عبادات دیگر، گویای نقش و جایگاه ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 17

17_ نماز نشانه عملی بارز مسلمان بودن در صدر اسلام بوده است.

و الذین یؤمنون بالأخره یؤمنون به و هم علی صلاتهم یحافظون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 162 - 3، 11

3_ نماز بارزترین جلوه پرستش خدا

إن صلاتی و نسکی . . . لله رب العلمین

«نسک» به معنای عبادت است و شامل نماز نیز می شود. بنابراین تنها نام بردن از نماز در میان سایر عبادتها بیانگر اهمیت ویژه آن است.

11_ نماز و عبادت خالصانه از بارزترین ویژگیهای آیین پیامبر(صلی الله علیه و آله)

دینا قیما . . . إن صلاتی و نسکی ... لله رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 16

16_ اهمیت و جایگاه بلند نماز و زکات در میان سایر فرایض و تکالیف الهی

فإن تابوا و أقاموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 6

6_ اهمیت نماز در میان سایر عبادت ها و نقش آن در پذیرش سایر اعمال

و ما منعهم أن تقبل منهم نفقتهم إلا . . . لایأتون الصلوه إلا و هم کسالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 10

10_ نماز ، وسیله یاد خدا و فراموش نکردن اوست .

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ .. ذَلِكِ ذِكْرِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 12

12- اعمال نیک انسان (نماز ، انفاق و . . .) داد و ستد و دوستی با خداوند است .

يَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيَنْفِقُوا .. مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خَلال

ص: 59

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 4

4- نماز، برخوردار از جایگاه و اهمیت خاص در مقایسه با دیگر عبادات و فریضه های الهی

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ .. لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) هدف از هجرت فرزندان به سرزمینی بدون کشت و زرع (مکه) را نماز معرفی می کند و از میان سایر عبادتها آن را برمی گزیند، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 40 - 1،2،4

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن خود بر اقامه نماز شد .

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن فرزندان بر اقامه نماز شد .

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِي

4- دعای حضرت ابراهیم (ع) به درگاه پروردگار برای توفیق یافتن خود و فرزندان برای احیای فریضه نماز در جامعه

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَ مِنْ ذُرِّيَّتِي

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) درخواست خواندن نماز نکرد؛ بلکه خواستار اقامه آن شد، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 2،3

2- توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به استمداد از یاد پروردگار و عبادت و نماز در مشکلات و ناراحتی های برخاسته از رسالت خویش و مخالفت های دشمنان

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون . فسبح بحمد ربك و كن من السَّاجِدِينَ

برداشت فوق از «فاء» در «فسبح» _ که برای تفریع این جمله به آیه قبل است _ استفاده گردیده است؛ بدین معنا که توصیه خداوند به تسبیح و تحمید.. پس از اعلام آگاهی او از دلتنگی و اندوه پیامبر(صلی الله علیه و آله) بیانگر تأثیر این عبادات در رفع اندوه و نگرانی است.

3- رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی ، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت ، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك .. فسبح بحمد ربك و كن من السـجدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 12

12- « عن إدريس القمي قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن الباقيات الصالحات ؟ فقال : « هي الصلاة » ;

ادريس قمي گفت از امام صادق(ع) از معنای «الباقيات الصالحات» پرسیدم. فرمود: «آن، نماز است.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 12، 9

9- نماز و زکات ، (اظهار بندگی و انفاق) در بین تکالیف الهی ، از اهمیت ویژه ای برخوردار است .

ص: 60

و أوصني بالصلوة والزكوة

سفارش مستقیم خداوند در مورد نماز و زکات، گویای اهمیت و نقش مهم آن دو در نیل به کمال است.

12- نماز و زکات ، در هیچ شرایطی نباید ترک شود .

و أوصني بالصلوة والزكوة مادمت حيًا

گرچه «مادمت حیاً» مربوط به عیسی(ع) است، ولی به دلیل اشتراک تکالیف، دیگر مسیحیان نیز به تکالیف او موظف اند و هر گاه قرآن از ادیان پیشین حکمی را نقل کرده و نسخ آن را گوشزد نکند، مسلمانان نیز باید آن را تکلیف خود بشمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 2

2- نماز ، زکات و انفاق ، دارای اهمیت ویژه در آیین اسماعیل صادق الوعد

و کان یأمر أهله بالصلوة و الزكوة

اصرار حضرت اسماعیل(ع) بر نماز و زکات (انفاق)، نشان اهمیت آن دو، در آیین آن حضرت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 8

8- نماز ، دارای جایگاهی مهم و اساسی در تمامی ادیان الهی

فخلف .. أضعوا الصلوة

آیه مورد بحث، از میان همه چیزهایی که می توان در پشت کردن و اهمیت ندادن به دین مطرح ساخت، نماز را مطرح کرده است. این گویای نقش محوری نماز در مجموعه احکام دینی و ادیان الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 12

12 - نماز از همه عبادت های دیگر مهم تر است .

فاعبدني و أقم الصلوة

اختصاص به ذکر نماز از بین مجموعه عبادات، گویای رتبه ویژه و برتر این عمل در مقایسه با دیگر عبادات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 5

5 - نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر، مهم ترین تکالیف دینی

أقاموا الصلوة... و نهوا عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 2

2 - نماز، با اهمیت ترین عبادت و والاترین جلوه پرستش خداوند

یٰـأَیُّهَا الَّذِینَ ءَامَنُوا ارْکَعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّکُمْ

با توجه به این که نماز از مصداق های عبادت است و جمله «اعبدوا ربکم» شامل آن نیز می شود، ذکر جداگانه آن پیش از «اعبدوا ربکم»، بیانگر اهمیت خاص این عبادت و ارزش والاتر آن در نزد خداوند است.

ص: 61

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 22

22 - برپاداشتن نماز ، پرداخت زکات و اعتصام به محور الهی ، اساسی ترین وظایف امت اسلامی

هو سمّیکم المسلمین .. فأقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه و اعتصموا باللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 15

15 - « عن الإمام موسى بن جعفر عن أبيه عليهما السلام في قول الله عزّوجلّ « . . . يسّٰح له فيها بالغدوّ والأصال » . . . قال الصلاه في أوقاتها ;

امام موسی بن جعفر (ع) از پدر بزرگوارش نقل می کند که درباره قول خدای - عزّوجلّ - « . . . یسّٰح له فيها بالغدوّ و الأصال » فرمود: مقصود خواندن نماز در اوقات معین آن است .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 1,2,3

1 - مؤمنان ، وظیفه دار برپایی نماز و پرداخت زکات

وعد الله الذین ءامنوا. .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

2 - نماز و زکات ، از مهم ترین و با ارزش ترین فریضه ها و احکام الهی

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصّـلحـت .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

برداشت فوق با توجه به اختصاص به ذکر یافتن نماز و زکات، پس از بیان اعمال صالح - که نماز و زکات نیز جزء آنها می باشد - قابل استفاده است.

3 - فریضه نماز ، در مقایسه با دیگر فریضه ها و احکام الهی ، از ارزش و اهمیت ویژه ای برخوردار است .

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصّـلحـت .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

برداشت یاد شده، از تقدم فریضه نماز بر زکات استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اهمیت اقامه نماز و پرداخت زکات در مجموعه تکالیف دینی

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

از آن جا که تکالیف دینی، منحصر در نماز و زکات نیست، بسنده کردن به آن دو بیانگر اهمیت بسیار آنها در میان تکالیف دینی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 6

6 - نماز، دارای جایگاهی والا در میان تکالیف های دینی است .

و اتَّقوه و اَقِمْوا الصلوه

اختصاص به ذکر نماز از میان سایر عبادت ها و تکلیف ها، گویای حقیقت یاد شده است.

ص: 62

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 2

2 - نماز و زکات ، در میان اعمال عبادی و مالی ، جایگاه والا و ویژه ای دارند .

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

ذکر نماز و زکات (صدقه) از میان سایر مسایل عبادی ، برای توصیف محسنان، نشان دهنده جایگاه ویژه آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 10

10 - نماز و زکات ، به عنوان دو وظیفه عبادی و مالی ، دارای اهمیتی خاص در میان تکلیف های دینی است .

و أقمن الصلوه و آتین الزکوه

ذکر نماز و زکات از میان سایر تکلیف ها، نشان از اهمیت والای آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 6

6 - نماز ، دارای ویژگی و اهمیت در میان سایر عبادات

و أقاموا الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 13 - 10، 12، 7

7 - اقامه نماز ، تکلیفی الهی برعهده مسلمانان

فأقیموا الصلوه

10 - اقامه نماز ، پرداخت زکات و فرمانبرداری از خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، ارکان عملی اسلام

فأقیموا الصلوه و آتوا الزکوه و أطیعوا الله و رسوله

12 - مسلمانان ، باید بر اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول او ، پایبند بوده و از سهل انگاری درباره آنها کیداً پرهیز

نمایند .

فأقيموا الصلوه . . . و أطيعوا الله و رسوله

ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، بیانگر این حقیقت است که خداوند، هر چند در باره مسأله صدقه نجوا از کسانی که نسبت به آن کوتاهی نمودند، سخت گیری نکرد؛ لکن نسبت به اقامه نماز، پرداخت زکات و . . هرگز تسامح نمی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 4

4 - نماز ، از ارکان عملی دین و نشانه اصلی دین داری است .

و قد كانوا يدعون إلى السجود و هم س_لمون

به گفته مفسران، مقصود از سجود و فراخوانده شدن کافران به آن، نماز است که در آیات گوناگون، همگان به این عبادت فراخوانده شده اند.

ص: 63

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 22 - 5

5 - نماز ، مهم ترین صفت مسلمانی و اساسی ترین رکن دین داری است .

إِلَّا الْمَصْلِينَ

از ذکر نماز در آغاز و تقدیم آن بر سایر مسائل و احکام دینی، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 34 - 3

3 - نماز ، دارای جایگاهی بس بلند در سلسله تعالیم اسلام

إِلَّا الْمَصْلِينَ . الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ... وَ الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يَحْفَظُونَ

از این که مسأله «نماز» از میان دیگر اوصاف مؤمنان، در دو نوبت _ آن هم در آغاز و پایان _ یاد شده است، می توان به مطلب یاد شده پی برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 43 - 2,4

2 - اهمیت و جایگاه ویژه فریضه نماز ، در سلسله احکام و رهنمود های الهی

قَالُوا لِمَنْ نَك مِنَ الْمَصْلِينَ

از این که ترک نماز، از عوامل دوزخی شدن محسوب گشته و اولین عامل آن معرفی شده است، می توان به اهمیت و جایگاه والای آن پی برد.

4 - « عَنْ عَقِيلِ الْخَزَاعِيِّ ، أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (ع) . . . يَقُولُ : تَعَاهَدُوا الصَّلَاةَ وَ حَافِظُوا عَلَيْهَا وَ اسْتَكْثَرُوا مِنْهَا وَ تَقَرَّبُوا بِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا وَ قَدْ عَلِمَ ذَلِكَ الْكُفَّارُ حِينَ سُئِلُوا مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ؟ قَالُوا : لِمَنْ نَك مِنَ الْمَصْلِينَ ؛

از عقیل خزاعی روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) فرمود: .. مواظب نماز باشید و بر آن محافظت نمایید و انجام آن را افزون کنید و با نماز به [خدا] تقرب جوید. چون نماز، وظیفه ثابت و معینی برای مؤمنان است؛ این را کافران نیز می دانند؛ آن زمان که از آنان سؤال شود: «چه چیز شما را به دوزخ وارد ساخت»؟ گویند: ما از نماز گزاران نبودیم...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نماز ، مظهر دین داری و تصدیق عملی دین

فلاصدق و لاصلی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خداوند، پس از بیان تصدیق نشدن اصل دین از سوی کافران، تنها به ترک فریضه نماز از سوی آنان بسنده کرده است.

4 - اهمیت و جایگاه ویژه نماز و صدقه ، در سلسله تعالیم دین

فلاصدق و لاصلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 10 - 3

3 - نماز ، جلوه عبودیت انسان است .

ص: 64

عبدًا إذا صَلَّى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 3، 16

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هرگز به ترک نماز بر اثر نهي و تهديد مخالفان مجاز نبود.

ينهي . عبدًا إذا صَلَّى ... فليدع ناديه ... كلاً لا تطعه و اسجد

16 - قصد قربت ، نشانه عبوديت و از اجزای نماز

ينهي . عبدًا إذا صَلَّى ... لا تطعه ... و اقترب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 2

2 - لزوم اهتمام به نماز و توجه به محتوای آن

فويل للمصلين . الذين هم عن صلاتهم ساهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 14

14 - خداوند ، با یادآوری عطای ویژه خویش به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را آماده دریافت فرمان نماز و قربانی ساخت .

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

81- اهمیت نماز اول وقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 20

20 - لزوم خواندن نماز ، در ابتدای وقت آن *

وانحر

در «تاج العروس» آمده است: «نَحَرَ الصَّلَاةَ»؛ یعنی، نماز را در آغاز وقت آن خواند.

82- اهمیت نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 2,4

2 - اقامه نماز به جماعت و به همراه مسلمانان توصیه خداوند به بنی اسرائیل

و ارکعوا مع الرکعین

مراد از رکوع کردن، اقامه نماز است و مقصود از «راکعین» نمازگزاران مسلمان می باشد؛ زیرا پس از دعوت اهل کتاب به ایمان و اسلام، این احتمال وجهی ندارد که گفته شود مراد از نماز، نماز شریعت خود آنان است.

4 - ضرورت برپایی نمازها به جماعت

ص: 65

و ارکعوا مع الركعین

نماز خواندن همراه نمازگزاران کنایه از اقامه نماز به جماعت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 4

4_ اهمیت ویژه نماز و برگزاری آن به جماعت

و إذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوة . . . و لياخذوا حذرهم و اسلحتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 219 - 2

2- اهمیت عبادت خدا و اقامه نماز در میان جمع و با جماعت

و تقلّبك في الساجدين

تعبیر «فی الساجدین» مشعر به مطلب یاد شده است.

83- اهمیت نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 7

7- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، برای بیان جایگاه بلند نماز در پیشگاه الهی

قل ما عند الله خير من اللهو و من التجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 9 - 3، 1

1 - شرکت در نماز جمعه ، توصیه خداوند به مؤمنان

يأيها الذين آمنوا . . . فاسعوا إلى ذكر الله

3- نماز جمعه ، « ذکر الله » است .

فاسعوا إلى ذكر الله

مفسران «ذكر الله» را به دو معنا تفسیر کرده اند: الف) مراد از «ذكر الله» نماز جمعه است ب) مراد از آن خطبه های نماز جمعه است. برداشت یاد شده بر پایه تفسیر اول است.

9- فریضه نماز جمعه و رها کردن داد و ستد به هنگام اقامه آن ، در جهت تأمین مصالح و منافع خود مؤمنان است .

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله. .. ذلکم خیر لکم

84- اهمیت نماز در شریعت شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 1

ص: 66

1_ نماز، بارزترین نمود آیین شعیب (ع)

قالوا ی_شعیب أصلوتک تأمرک

از اینکه مردم مدین از میان کارهای دینی شعیب(ع) نماز او را نام می برند ، معلوم می شود که: نماز در میان دیگر امور دینی وی ، نمود و بروزی خاص داشته است.

85- اهمیت نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 22

22 - « عن زراره عن أبي جعفر (ع) قال : قلت له : « آناء الليل ساجداً وقائماً . . . » قال : یعنی صلاه اللیل . . . ;

زراره می گوید: از امام باقر(ع) پرسیدم: مراد از «آناء اللیل ساجداً وقائماً» چیست؟ فرمود: مراد نماز شب است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 22

22 - « عن أبي الحسن (ع) في قوله عزّوجلّ : « و رهبايته ابتدعوها ما كتبناها عليهم إلا ابتغاء رضوان الله » قال : صلاه اللیل ;

از امام رضا(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ که فرموده: «.. إلا ابتغاء رضوان الله» روایت شده که مراد نماز شب است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 10

10 - « عن أبي جعفر وأبي عبد الله (عليهما السلام) إنهما قالوا : هي القيام في آخر الليل إلى صلاه اللیل ;

از امام باقر و امام صادق(عليهما السلام) روایت شده که فرموده اند: [مراد از] آن [«ناشئه اللیل»] برخاستن در آخر شب برای نماز شب است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 12, 13

12 - نماز و خواندن قرآن ، از بهترین اعمال مراسم در شب زنده داری و عبادت شبانه

تقوم أدنى من ثلثي الليل . . . فاقراءوا ما تيسر من القرآن

13 - شب هنگام ، زمان مناسب برای نماز و قرائت قرآن

تقوم أدنى من ثلثي الليل . . . فاقراءوا ما تيسر من القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اقامه نماز در سپیده دم و پسین گاه

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

مقصود از ذکر در این آیه - بنابر نظر مفسران - ممکن است نماز باشد.

ص: 67

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 12، 13، 7، 2

2- اقامه نماز در پاره ای از شب ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الیل فاسجد له

مقصود از «سجده» _ چنان که مفسران گفته اند _ ممکن است نماز باشد.

7- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر گزاردن نماز شب

و سبّحه لیلاً طویلاً

یکی از معانی «تسبیح»، نماز است (قاموس المحيط و لسان العرب). بر این اساس مقصود از آن در این آیه، ممکن است نماز شب باشد.

12- « روی عن الرضا (ع) أنه سأله احمد بن محمد عن هذه الآية وقال : ما ذلك التسبیح ، قال : صلاة اللیل ؛

از ایشان روایت شده است که احمد بن محمد [بزنطی] درباره آیه «و من اللیل فاسجد له و سبّحه لیلاً طویلاً» سؤال کرد و گفت: این تسبیح چیست؟ آن حضرت فرمود: نماز شب است».

13- « و عنه (ع) أنه قال فی قوله عزّوجلّ « و من اللیل فاسجد له و سبّحه لیلاً طویلاً » قال : أمره أن یصلی فی ساعات من اللیل ففعل (صلی الله علیه و آله) . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که آن حضرت درباره سخن خدای عزّوجلّ «و من اللیل فاسجد له و سبّحه لیلاً طویلاً» فرمود: خداوند به [رسولش] دستور داده که در ساعاتی از شب، نماز گزارد. سپس آن حضرت این مأموریت را انجام داد...».

86- اهمیت نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 10، 6

6- اهمیت و جایگاه ویژه نماز صبح نسبت به سایر نمازها

أقم الصلوه . . . و قرءان الفجر إن قرءان الفجر کان مشهوداً

10- لزوم اهتمام به اقامه نماز صبح ، در منظر همگان و همراه با جماعت *

إن قرءان الفجر کان مشهوداً

احتمال دارد که ذکر صفت «مشهود» برای نماز صبح، نوعی تشویق به این باشد که شایسته است انجام آن در معرض شهود و دید همگان باشد. لازم به ذکر است که فعل «کان» در آیه برای تثبیت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 39

39- « عن أبي جعفر و أبي عبدالله عليهما السلام في قوله : « واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي » قال : إنما عنى بها الصلاة ;

از امام باقر و امام صادق (عليهما السلام) در باره این سخن خدا: « . . . يدعون ربهم بالغداة والعشي » روایت شده که فرمود: همانا از تعبیر «خواندن خدا در صبح و عصر» نماز، قصد شده است».

ص: 68

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اقامه نماز در سپیده دم و پسین گاه

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

مقصود از ذکر در این آیه - بنابر نظر مفسران - ممکن است نماز باشد.

87- اهمیت نماز ظهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 11

11 - اهمیت خاص نماز ظهر ، در میان نمازها

حافظوا علی الصلوات و الصلوة الوسطی

امام باقر (ع): «... و الصلوة الوسطی»، و هی صلوة الظهر و هی اول صلوة صلاّها رسول الله (صلی الله علیه و آله)

کافی، ج 3، ص 271، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 237، ح 934.

88- اهمیت نماز عشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 39

39- «عن أبي جعفر و أبي عبد الله عليهما السلام في قوله: «واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي» قال: إنما عنى بها الصلاة؛

از امام باقر و امام صادق (عليهما السلام) در باره این سخن خدا: «... يدعون ربهم بالغداة والعشي» روایت شده که فرمود: همانا از تعبیر «خواندن خدا در صبح و عصر» نماز، قصد شده است».

89- اهمیت نماز مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- وجود نماز در خانواده مسلمان ، بهترین جایگزین برای مال و رفاه در خانواده کافران

متَّعِنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ .. وَأَمْرٌ أَهْلِكُ بِالصَّلَاةِ

کلمات «أزواج» و «أهل» در این آیات، خانواده ها را مدّ نظر قرار داده است و بدین صورت لزوم تمایز خانواده مسلمان از خانواده کافر را بیان می کند.

ص: 69

90- اهمیت نماز نافله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 40 - 5

5 - اهمیت تعقیبات نماز و نوافل آن *

و من الیل فسبّحه و أدب السجود

در صورتی که سجده، اشاره به نماز داشته باشد؛ تعبیر «أدبار السجود» می تواند ناظر به تعقیبات نماز و نوافل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 6, 5

5 - « محمدبن فضیل عن ابي الحسن (ع) أنه قال : أولئك أصحاب الخمسين صلاه من شيعتنا . . . » ;

محمدبن فضیل از امام کاظم (ع) [درباره آیه «الذین هم علی صلاتهم دائمون»] روایت نموده که فرمود: آنان اصحاب پنجاه رکعت نماز، از شیعیان ما هستند». گفتنی است که: الف - مقصود از «پنجاه رکعت نماز» نمازهای یومیه به علاوه نافله های آن است. ب - تعداد رکعات نمازهای یومیه و نوافل آن 51 رکعت است لکن در برخی روایات درباره نافله عشاء آمده که این یک رکعت از نوافل بشمار نمی آید بلکه مستحبی است که صرفاً به منظور دو برابر شدن تعداد رکعات نافله نسبت به نمازهای یومیه اضافه شده است. (من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 455، ح 1318). براساس این روایات، مجموع عدد نمازهای یومیه و نوافل پنجاه رکعت است.

6 - « عن فضیل ، قال : سألت أبا جعفر (ع) عن قول الله عزّوجلّ : « . . . الذین هم علی صلاتهم دائمون » قال : هی النافله ;

فضیل می گوید: از امام باقر (ع) از سخن خدای عزّوجلّ « . . . الذین هم علی صلاتهم دائمون » سؤال کردم فرمود: مراد نماز نافله است».

91- اهمیت نماز های واجب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 9 - 6

6 - « عن فضیل قال : سألت أبا جعفر (ع) عن قول الله عزّوجلّ : « الذین هم علی صلواتهم یحافظون » قال هی الفریضه . . . » ;

فضیل می گوید از امام باقر (ع) از قول خدای عزّوجلّ «الذین هم علی صلواتهم یحافظون» پرسیدم؟ فرمود: مراد نمازهای واجب است . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - « عن الفضيل ، قال : سألت أبا جعفر (ع) عن قول الله عز وجلّ : « و الذين هم على صلاتهم يحافظون » قال : هي الفريضة ;

فضيل گوید: از امام باقر(ع) درباره سخن خدای عزوجلّ: «و الذين هم على صلاتهم يحافظون» سؤال کردم، فرمود: مراد نمازهای واجب است.»

ص: 70

92- اهمیت وقت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 15

15 - « عن الإمام موسى بن جعفر عن أبيه عليهما السلام في قول الله عز وجل «... يسبح له فيها بالغدو والأصال»... قال الصلاة في أوقاتها؛

امام موسی بن جعفر (ع) از پدر بزرگوارش نقل می کند که درباره قول خدای عزوجل _ «... یسبح له فیها بالغدو و الأصال» فرمود: مقصود خواندن نماز در اوقات معین آن است.»

93- برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 3 - 2، 1

1 - ایمان به غیب (خدا و ...) ، اقامه نماز و انفاق از صفات اهل تقواست .

هدى للمتقين. الذين يؤمنون... ينفقون

«غیب» به معنای پنهان و ناپیداست و چون ایمان به آن ارزشهای دینی شمرده شده، مقصود از «غیب» هر پنهان و نهانی نیست، بلکه مراد از آن، به مناسبت فرازهای بعد، خدا و فرشتگان و مانند آنهاست.

2 - ایمان به غیب (خدا و ...) ، اقامه نماز و انفاق ، وظایفی ضروری بر عهده بندگان

الذين يؤمنون بالغيب... ينفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 46 - 4

4 - اقامه نماز برای باورداران به لقای خدا و بازگشت به او ، امری سهل و آسان است .

وإنها لكبيرة إلا على الخشعين. الذين يظنون أنهم ملقوا ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 18، 7

7- بر پا داشتن نماز و پرداختن زکات ، از عهد ها و پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل . . . وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة

18 - معاشرت نیکو با مردم اقامه نماز و ادای زکات ، از مصداق های اعمال شایسته است .

و عملوا الصلحت . . . و قولوا للناس حسناً و أقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 13

13 - خداوند ، بی نیاز از اعمال خیر بندگان (اقامه نماز ، پرداخت زکات و . . .)

و ما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عندالله

هدف از آوردن قید «لأنفسکم» (برای خودتان) توجه دادن انسانها به این حقیقت است که: آنچه انجام می دهید خود از آن

ص: 71

بهره می‌گیرید. مبدا خیال کنید که خداوند به آنها نیازمند است و سودی عاید او می‌شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 26

26 - برپایی نماز، پرداخت زکات، پایبندی به عهدها و صبر و پایداری در تنگناها و شداید از ویژگی‌های نیکان

و لكن البر من ... أقام الصلوه ... والصبرين في البأساء والضراء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 11

11 - اقامه نماز و تلاش برای رفع نیاز نیازمندان از نشانه‌های خردمندان است.

إنما يتذكر أولوا الألباب .. . والذين صبروا ... وأقاموا الصلوه وأنفقوا مما رز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 8

8 - اقامه نماز، عبودیت و بندگی خدا و انجام کارهای نیک، مشخصه‌های جامعه اسلامی

ی-أيها الذين ءامنوا .. . و افعلوا الخير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 1

1 - مؤمنان، وظیفه‌دار برپایی نماز و پرداخت زکات

وعد الله الذين ءامنوا.. . وأقيموا الصلوه وءاتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 2,4

2 - لزوم ترس از خدا و برپایی نماز و پرهیز از هرگونه شرک

و اتقوه و أقيموا الصلوه ولا تكونوا من المشركين

4 - اقامه نماز و پرهیز از شرک، تجلی روح تقوا در آدمی است .

و اتَّقوه و أقيموا الصلوه و لاتكونوا من المشركين

«تقوا» در لغت، حفظ خود از خطر، و در شریعت، حفظ خود از افتادن در گناه است. طبیعی است که مصداق حفظ خود از گناه، ترک محرّمات و انجام دادن واجبات است. ذکر اقامه نماز و پرهیز از شرک، می تواند به منزله ذکر خاص بعد از عام و مفید نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 1

1 - اقامه همواره نماز، و پرداخت مداوم زکات و یقین به آخرت، از صفات محسنان است .

هدی و رحمه للمحسنين . الذين یقیمون ... و هم بالأخره هم یوقنون

فعل های مضارع «یقیمون» و «یؤتون» دلالت بر استمرار دارند. لازم به ذکر است که «زکات» در این آیه، به قرینه مکی

ص: 72

بودن سوره، زکات اصطلاحی نیست، بلکه اعانه های مالی است. گفتنی است در صورتی که جمله «الذین یقیمون...» جمله وصفی و یا بدلی باشد، مفید معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 2

2- انس با قرآن و تلاوت پیوسته آن ، برپایی نماز و انفاق در نهان و آشکار ، از نشانه های خداترسی است .

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ . . . إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 4

4- احیای فرهنگ نماز و انجام آن با تمامی شرایط و ارکان ، از ویژگی های بارز اهل ایمان

و ما عند الله . . . للذین ءامنوا ... و أقاموا الصلوه

با توجه به واژه «إقامه» که صرفاً به معنای انجام نماز نیست؛ بلکه به معنای برپاداشتن نماز است، احیای فرهنگ نماز به دست می آید.

94- برپایی نماز در مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 108 - 5

5_ مسجدی که از نخستین لحظه بر اساس تقوا بنا شده ، دارای ارزش بوده و سزاوار است که در آن نماز اقامه شود .

لمسجد أسس علی التقوی من أول یوم أحق أن تقوم فیهِ

95- برپایی نماز صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 23

23- مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به برپایی نماز مأمور شدند .

و أقیموا الصلوه

96- برپایی نماز علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 29 - 1

1 - انس با قرآن و تلاوت مستمر آن ، برپایی نماز و انفاق در نهان و آشکار ، از اوصاف عالمان راستین و اهل معرفت

إِثْمًا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

ص: 73

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه «إِنَّ الَّذِينَ...» در مقام بیان جمله «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ» است؛ یعنی، در توصیف عالمان خداترس می باشد.

97- برپایی نماز مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 2

2 - اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر، از بارزترین ویژگی های یاران خدا و پیکارکنندگان راه دین او

الذین إن مكنّهم... ونهوا عن المنكر

98- برپایی نماز مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 1

1 - اقامه نماز، پرداخت زکات و یقین به آخرت از نشانه های مؤمنان راستین

هدى و بشرى للمؤمنين . الذین یقیمون الصلوه... و هم بالأخره هم یوقنون

«الذین» در برداشت یاد شده، وصف احترازی است؛ یعنی، آیات قرآن برای آن دسته از مؤمنان، هدایتگر و بشارت بخش است که پایبند به اقامه نماز و پرداخت زکات باشند و به جهان آخرت نیز باور قطعی داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 23

23 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به برپایی نماز مأمور شدند .

و أقیموا الصلوه

99- برپایی نماز یاران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 2

2 - اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر، از بارزترین ویژگی های یاران خدا و پیکارکنندگان راه دین او

الذین إن مکّنّهم... ونهوا عن المنکر

100- بشارت به برپاکنندگان نماز

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 74

12 - بشارت به عالمان خداترس ، تلاوتگر قرآن ، برپادارنده نماز و انفاق کننده در نهان و آشکار ، مبنی بر تجارتی از بین نرفتنی (بهشت برین) از ناحیه خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

«بوار» (ریشه «لن تبور») به معنای شدت کسادی است و از آن جا که کسادی شدید موجب فساد و نابودی می شود، این واژه در معنای «هلاک» به کار می رود (برگرفته از مفردات راغب).

101- بطلان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 10، 8، 1

1 _ بطلان نماز در حال مستی

لا تقربوا الصلوة وانتم سكارى

ظاهراً نهی در «لا تقربوا»، ارشاد به بطلان است، نه تنها بیانگر حرمت تکلیفی.

8 _ بی توجهی به اذکار نماز و مفاهیم آن ، فلسفه بطلان آن در حال مستی

لا تقربوا الصلوة .. حتی تعلموا ما تقولون

جمله «حتی تعلموا ..» بیانگر علت تحریم بطلان نماز در حال مستی است.

10 _ بطلان نماز در حال جنابت

لا تقربوا الصلوة ... و لا جنباً

102- بنی اسرائیل و برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 8

8 _ خداوند ، بنی اسرائیل را به برپا داشتن نماز مکلف فرمود .

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ

103- بنی اسرائیل و نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23- بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

وقولوا للناس حسناً وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوه ثم توليتم إلا قليلا منكم

ص: 75

104- بهترین وقت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 9

9_ سحرگاهان ، بهترین و مناسب ترین وقت برای نماز و عبادت

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیّماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 1

1 - شب ، بهترین زمان برای برگزاری نماز و انجام دادن عبادت

قم الّیل . . . إنّ ناشئه الّیل ... و أقوم قیلاً

«ناشئه» مشتق از «نُشأ» (حادث شدن، پدید آمدن) و به معنای حادثه و پدیده است (مصباح المنیر). اضافه «ناشئه» به «اللیل»، می تواند اضافه بیانیه و یا اضافه ظرفیه باشد. گفتنی است که آیه یاد شده تعلیل برای «قم اللیل...» می باشد؛ یعنی، شب را به پاخیز چون شب... .

105- بی اعتنایی به مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 2

2- بی اعتنایی به خواسته های مخالفان نماز و سرپیچی از دستورات آنان ، فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لاتطعه

106- بی اعتنایی به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 12

12 - اهل کتاب ، به نماز و زکات در آیین خویش ، بی اعتنا بودند .

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب . . . و ما أمرُوا إلاّ... و یقیموا الصلوه و یؤتوا

بی ایمانی تَضییع کنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 5

5- ضایع کنندگان نماز و پیروان هواهای نفسانی ، ایمان واقعی ندارند .

أضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوة . . . إلا من ... ءامن

ص: 76

برحسب ظاهر اشخاص یاد شده در آیه قبل، در زمره پیروان انبیا و مؤمنان به آنان قرار داشته اند. بنابراین ایمان مجدد آنان بدان معنا است که ایمان آنان در حال ضایع کردن نماز و پیروی از شهوات، ایمان واقعی نبوده است؛ بلکه ایمان صوری و سطحی بوده است.

107- بی لیاقتی تارکان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 5

5_ کافران، مشرکان و مسلمانان بی مبالا و ناپایبند به نماز و زکات، فاقد صلاحیت تعمیر و رسیدگی به امور مساجدند.

إنما يعمر مسجدا لله من آمن بالله و اليوم الآخر و أقام الصلوة و أتى الزكوة

108- بیع بعد از نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 1

1 - جواز خرید و فروش، پس از تمام شدن نماز جمعه

فإذا قضيت الصلوة فانتشروا في الأرض و ابتغوا من فضل الله

109- بیع هنگام نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 16، 13

13 - خرید و فروش و کسب و کار، پیش از اعلام نماز جمعه جایز است.

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله و ذروا البیع

16 - « قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) حرمت التجارة يوم الجمعة ما بين الأذان الأول إلى الإقامة إلى انصراف الإمام لأن الله يقول: « يا أيها الذين آمنوا إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله و ذروا البیع »

از رسول خدا (صلى الله عليه و آله) روایت شده که فرمود: ما بین اذان اول تا اقامه و انصراف امام از آن، تجارت حرام است؛ زیرا خدای تعالی می فرماید: یا ایها الذین آمنوا إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله و ذروا البیع».

110- پاداش برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 2

2_ خداوند پاداش یهودیان تمسک کننده به تورات و برپا دارنده نماز را تباه نخواهد کرد .

ص: 77

و الذين يمسكون بالكتب... إنا لانضيع أجر المصلحين

چون آیه مورد بحث در سیاق آیات مربوط به یهود واقع شده، می توان گفت مراد از «الذین...» «یهودیان متعهد هستند، و یا اینکه آنان از مصادیق مورد نظر برای «الذین...» می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 15

15 - بهشت جاودان، بوستان های پوشیده از درخت، خانه های دلپذیر و خشنودی خدا، پاداش الهی به مؤمنان در برابر امر به معروف و نهی از منکر، اقامه نماز، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و المؤمنون و المؤمنات... یأمرون بالمعروف... و یطیعون الله و رسوله... وعد الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 23 - 3

3 - بهشت عدن، پاداش صبر و استقامت بر فرمان های الهی، برپا داشتن نماز و انفاق کردن

والذین صبروا... أولئك لهم عقبی الدار. جنات عدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 2

2 - تلاوت قرآن و انس با آن، برپایی نماز و انفاق در نهان و آشکار، دارای اجر و پاداش الهی

یتلون کتاب الله... لیوفیهم أجورهم

111- پاداش نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 3

3 - چنگ زدن به کتاب های آسمانی و برپا داشتن نماز، دارای پاداشی تضمین شده از جانب خداوند

و الذين يمسكون بالكتب... إنا لانضيع أجر المصلحين

112- پاداش نماز به بیت المقدس

25 - نمازهایی که پیش از تغییر قبله به سمت بیت المقدس خوانده شده بود، مورد پذیرش خدا بوده و اجرش ضایع نخواهد شد.

و ما كان الله ليضيع إيمانكم

تغییر قبله یا نوید به تغییر آن، این پرسش را برای مسلمانان در پی داشت که: نمازها و عبادتهای انجام شده به سوی بیت المقدس آیا محکوم به بطلان است. جمله «و ما كان...» پاسخ به این پرسش می باشد.

ص: 78

113- پاداش نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 8

8 - ثواب نماز جمعه ، بسی برتر و بالاتر از درآمد های مادی و لذت های دنیوی است .

قل ما عند الله خیر من اللهو و من التجره

114- پاداش نمازگزاران جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 9

9 - ثواب نماز جمعه ، برای برپادارندگان آن ، در نزد خداوند محفوظ است .

قل ما عند الله خیر

115- تارکان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

و قولوا للناس حسناً و اقيموا الصلوه و اءتوا الزكوه ثم توليتهم الا قليلا منكم

116- تارکان نماز در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 10

10 - در قیامت برای متخلفان از دستورات الهی (بر پایی نماز و پرداخت زکات) و ارتکاب کنندگان محرمات (دین فروشی ، حق پوشی و ...) راه نجاتی نیست .

لا تشتروا بائتي . . . و اقيموا الصلوه ... و اتقوا يوماً لا تجزي نفس عن نفس

117- تاریخ تشریح نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 3

3- تشریح نماز و انفاق در مکه و پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا

برداشت فوق با توجه به مکی بودن سوره ابراهیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 12

12 - تشریح نماز ، در نخستین سال های بعثت صورت گرفته بود .

وَأمر أهلک بالصلوه واصبغر علیها

سوره «طه» از نخستین سوره های مکی است. چنین برمی آید که فرمان نماز پیش از آن صادر شده بود و در این سوره بر اقامه آن توصیه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 10 - 5

5 - تشریح نماز ، در نخستین سال های بعثت

إذا صلّی

گرچه ممکن است کیفیت نمازی که رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت می خواند، با نمازهای پنج گانه ای که برای همیشه تشریح شده است، تفاوت هایی داشته و چه بسا به سجود و قصد قربت _ که در ذیل سوره آمده _ اکتفا می شد؛ ولی آیه شریفه بر اصل تشریح عبادتی به نام «نماز» دلالت دارد.

118- تاریخ تشریح نماز های یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 18

18 - نماز های یومیه ، مشتمل بر تسبیح و تحمید پروردگار و تشریح شده در مکه ، پیش از هجرت

و سَبِّحْ ... قبل طلوع ... اِنَّا يَ الْيَلِ فَسَبِّحْ و اطراف النهار

این آیه، با اوقات چهار نماز تناسب دارد: صبح (قبل طلوع الشمس)، عصر (قبل غروب ها)، صبح و مغرب (اطراف النهار) و عشا (من آناء اللیل). برخی با توجیه (اطراف النهار) به این که وسط روز نیز طرف آن است، نماز ظهر را نیز مشمول آیه دانسته اند؛ ولی چون سوره «طه» در مکه و پیش از سوره «اسرا» _ که حکم نماز ظهر در آن آمده _ نازل شده است، می توان گفت که نماز ظهر را مطرح نکرده است.

119- تاریخ نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 80

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 5

5- نماز از فریضه های عبادی در عصر بعثت حضرت ابراهیم (ع)

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي .. لِيَقِيمُوا الصَّلَاةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 3

3- نماز ، زکات و انفاق ، دارای سابقه ای دیرینه در ادیان الهی

و کان یاأمر أهله بالصلاة و الزكوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 4

4 - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله «لئن لم ینته» _ در آیات بعد _ قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

120- تداوم برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 4 - 2

2 _ استمرار در برپایی نماز و دستگیری دائمی از مستمندان ، نشان ایمان حقیقی در مرحله عمل

أولئک هم المؤمنون حقا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 12

12 _ مداومت بر اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول از ویژگی های مؤمنان راستین

و یقیمون الصلوٰه و یؤتون الزکوه و یطیعون الله و رسوله

به کارگیری فعل مضارع (یقیمون، یؤتون و یطیعون) بیانگر تداوم و استمرار است.

121- تداوم نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 4

4 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : حدثني أبي عن جدّي عن آبائه أنّ أمير المؤمنين (ع) . . . قال : . . . قال الله تبارك و تعالی : « الذين هم على صلاتهم دائمون » یعنی الذين يقضون ما فاتهم من اللیل بالتّهار و ما فاتهم من التّهار باللیل . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: پدرم از جدم از پدرانش روایت کرده که امیرالمؤمنین(ع) فرمود: . . . خدای _ تبارک و

ص: 81

تعالی - فرمود: (الذین هم علی صلاتهم دائمون) یعنی کسانی که نمازهایی را که در شب از دستشان رفته، در روز قضا می کنند و نمازهایی را که در روز از دست داده اند در شب قضا می کنند...».

122- تداوم نماز اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 2

2 - هیچ داد و ستد و تجارتی، مردمان والا مقام و الهی را از یاد خدا، برپایی نماز و پرداخت زکات، غافل نمی سازد.

رجال لاتلهیهم تجره و لایبوعن ذکر الله و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

والا مقامی و بزرگی در برداشت یاد شده، از تنوین «رجال» - که برای تفخیم می باشد - استفاده شده است و این که هیچ داد و ستدی از یاد خدا بازدارنده نیست، از نکره در سیاق نفی - که مفید عموم می باشد - به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 3

3 - دستیازی به بهترین پاداش های خداوند، هدف مردمانی که هیچ اشتغالی آنان را از تسبیح و ذکر دایم خدا، برپایی نماز و پرداخت زکات باز نمی دارد.

یسبح... رجال لاتلهیهم تجره و لایبوعن ذکر الله و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

برداشت فوق، بر این اساس است که لام «لیجزی» برای غایت باشد؛ یعنی، مردان الهی برای دستیابی به بهترین پاداش خداوند، همواره به یاد او هستند. و از نافرمانی او در هراس می باشند.

123- تداوم نماز مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 34 - 1

1 - اهمیت دادن به نماز، مواظبت بر انجام دادن به موقع آن و پرهیز از سهل انگاری در ادای آن، از ویژگی های مؤمنان و مسلمانان راستین

والذین هم علی صلاتهم یحافظون

124- ترک اقامه نماز

31_ انکار هر یک از رسولان الهی و ترک یاری آنان ، بر پا نداشتن نماز ، نپرداختن زکات و خودداری از انفاق ، کفر و ضلالت است .

لئن اقمتم الصلوه . . . فمن کفر

ص: 82

125- ترک بیع هنگام نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 7,9

7 - تعطیل کردن خرید و فروش و هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه می شود ، فرمان الهی به مؤمنان

ی-أیها الذین ءامنوا .. و ذروا البیع

مراد از «ذروا البیع» _ با توجه به دعوت مردم به شرکت در نماز جمعه _ تنها رها کردن خرید و فروش نیست؛ بلکه ذکر خرید و فروش، از باب ذکر بارزترین مصداقی است که مانع شرکت در نماز جمعه می شود. بر این اساس هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه شود، باید ترک گردد.

9- فریضه نماز جمعه و رها کردن داد و ستد به هنگام اقامه آن ، در جهت تأمین مصالح و منافع خود مؤمنان است .

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلی ذکر اللّٰه .. ذلکم خیر لکم

126- ترک ممانعت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 9

9 - دست کشیدن از منع نمازگزاران و روی آوردن به هدایت ، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لیطغی . أن رءاه استغنی ... الذی ینهی . عبداً إذا صلّی . أراءیت إن کان علی الهدی

جمله «کان علی الهدی» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد؛ در این صورت مفاد آیه شریفه این است که: به من خبر ده کسی که نمازگزار را نهی می کند، اگر خود بر طریق هدایت قرار گرفته بود [آیا بهتر نبود؟]

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 10

10 - نهی نکردن مردم از نماز و ترغیب کردن آنان به تقوا ، توصیه خداوند به طغیان گران ثروت اندوز

لیطغی . أن رءاه استغنی ... الذی ینهی . عبداً إذا صلّی ... أو أمر بالتّقوی

جمله «أمر بالتّقوی» ممکن است مربوط به «الذی ینهی» باشد. در این صورت مفاد آیه شریفه این خواهد بود که: به من خبر ده کسی که

نمازگزار را _ نهی می کند، اگر [به جای آن] مردم را به تقوا امر کند [آیا برایش بهتر نیست؟]

127- ترک نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 7

7 - « عن أبي أسامة زيد الشَّحَّام قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله « الذين هم عن صلاتهم ساهون » قال : هو الترك لها و التواني عنها ;

ص: 83

زید شحّام گوید: از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند «الذین هم عن صلاتهم ساهون» سؤال کردم، فرمود: [مراد از] آن ترک نماز و کوتاهی و سستی در انجام دادن آن است».

128- ترک نماز ابو جهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 31 - 6

6 - ابو جهل ، نه دین اسلام را تصدیق کرد و نه نماز گزارد .

فلا صدق ولا صلی

براساس شأن نزول، این آیه تا آیه 35 درباره ابو جهل است.

129- ترک نماز اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 5

5 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت خودداری از پذیرش اسلام ، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند .

وما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلوة ويؤتوا الز

130- ترک نماز جمعه محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2، 1

1 - مسلمانان صدر اسلام ، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی ، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، رها می کردند .

وإذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

2 - نکوهش مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند ، به خاطر ترک مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

وإذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها وتركوك قائماً

131- ترك نماز جهنميان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مدثر - 74 - 47 - 1

ص: 84

1 - دوزخیان ، در سراسر عمرشان ، هرگز به تکلیف نماز و اطعام مساکین نپرداخته اند و عمر خود را به بطلالت و تکذیب روز جزا گذرانده اند .

قالوا لم نک من المصلّین . . . و کنا نکذّب بیوم الدین . حتّیٰ أتینا الیقین

مقصود از «یقین» مرگ است که حقیقتی یقینی و تردیدناپذیر برای تمامی انسان ها است. آمدن فعل های «لم نک»، «نخوض» و «نکذّب» به صورت فعل مضارع _ اشعار دارد که این اعمال از سوی دوزخیان، امری مستمر و مکرر بوده است.

132- تسبیح خدا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 18

18 - نماز های یومیه ، مشتمل بر تسبیح و تحمید پروردگار و تشریح شده در مکه ، پیش از هجرت

و سَبِّح . . . قبل طلوع ... ءانآی الیل فسبِّح و أطراف النهار

این آیه ، با اوقات چهار نماز تناسب دارد: صبح (قبل طلوع الشمس)، عصر (قبل غروب ها)، صبح و مغرب (اطراف النهار) و عشا (من آناء اللیل). برخی با توجیه (اطراف النهار) به این که وسط روز نیز طرف آن است، نماز ظهر را نیز مشمول آیه دانسته اند؛ ولی چون سوره «طه» در مکه و پیش از سوره «اسرا» _ که حکم نماز ظهر در آن آمده _ نازل شده است، می توان گفت که نماز ظهر را مطرح نکرده است.

133- تسبیح در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 8

8 - تسبیح و تنزیه خداوند ، از ارکان و اجزای مهم نماز

و سَبِّحَ لیلاً طویلاً

134- تشریح نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 7

7 _ تقدّم تشریح نماز و زکات بر تشریح جهاد

الم تر الى الذين .. اقيموا الصلوه و اتوا الزكوه فلما كتب عليهم القتال

بنابر اینکه مراد از «فلما كتب» بیان اصل و جوب جهاد باشد، نه فراهم آمدن زمینه آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 2

2_ تشریح نماز در ادیان گذشته

ص: 85

135- تشریح نماز در مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 31 - 3

3- تشریح نماز و اتفاق در مکه و پیش از هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا

برداشت فوق با توجه به مکی بودن سوره ابراهیم است.

136- تشریح نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 49 - 4,5

4- دستور نماز مغرب ، عشا و صبح ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و من الیل فسبّحه و ادب_النجوم

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «من الیل»، نظر به نماز مغرب و عشا و «ادبار النجوم» نظر به نماز صبح داشته باشد، چه این که «حین تقوم» در آیه شریفه قبل می تواند نظر به نماز نیمروز داشته باشد. بر این اساس نمازهای پنجگانه در این دو آیه، مورد اشاره قرار گرفته است.

5- «عن زراره، عن ابي جعفر (ع) قال: قلت له... «و ادبار النجوم» قال: رکعتان قبل الصبح...»؛

از زراره روایت شده که گفت: به امام باقر(ع) عرض کردم: ... [مراد از تسبیح در] «ادبار النجوم» چیست؟ فرمود: مراد دو رکعت نماز قبل از صبح است».

137- تشریح نماز ظهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 12

12 - دستور اقامه نماز ظهر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ

برداشت بالا بدان احتمال است که «سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ...»، نماد نماز و «حِينَ تَقُومُ» نظر به برخاستن از خواب نیمروز باشد که بر زوال شمس و هنگام نماز ظهر، منطبق می گردد.

ص: 86

138- تشریح نماز عشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 49 - 4

4- دستور نماز مغرب، عشا و صبح، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و من الیل فسبّحه و إدبّر النجوم

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «من الیل»، نظر به نماز مغرب و عشا و «إدبار النجوم» نظر به نماز صبح داشته باشد، چه این که «حین تقوم» در آیه شریفه قبل می تواند نظر به نماز نیمروز داشته باشد. بر این اساس نمازهای پنجگانه در این دو آیه، مورد اشاره قرار گرفته است.

139- تشریح نماز مغرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 49 - 4

4- دستور نماز مغرب، عشا و صبح، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

و من الیل فسبّحه و إدبّر النجوم

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «من الیل»، نظر به نماز مغرب و عشا و «إدبار النجوم» نظر به نماز صبح داشته باشد، چه این که «حین تقوم» در آیه شریفه قبل می تواند نظر به نماز نیمروز داشته باشد. بر این اساس نمازهای پنجگانه در این دو آیه، مورد اشاره قرار گرفته است.

140- تشریح نماز وتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 49 - 6

6 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله تعالى «و من الیل فسبّحه و إدبار النجوم» هو الوتر آخر اللیل ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند تعالی که فرموده «و من الیل فسبّحه و إدبار النجوم» روایت شده که [مراد نماز] وتر در آخر شب است.»

141- تشریح نماز های یومیه

1- فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اقامه نمازهایی، از هنگام زوال خورشید تا نیمه شب و نیز در سپیده صبح

أقم الصلوه لدلوك الشمس إلى غسق الیل و قرءان الفجر

«دلوك» به معنای رفتن خورشید به سوی غروب، «غسق» به معنای شدت ظلمت است (مفردات راغب). با توجه به معناهای لغوی، برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «لدلوك الشمس» زوال خورشید و «غسق اللیل» نیمه

شب باشد.

11- « عن زراره قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن هذه الآية « أقم الصلاة لدلوک الشمس إلى غسق الليل » قال : دلوک الشمس زوالها عند کبد السماء « إلى غسق الليل » إلى انتصاف الليل فرض الله فيما بينهما أربع صلوات الظهر و العصر و المغرب و العشاء . . . و « قرآن الفجر » قال : رکعتا الفجر . . . ;

زراره گوید از امام صادق (ع) از این آیه « أقم الصلاة لدلوک الشمس إلى غسق الليل » سؤال کردم، حضرت فرمود: « دلوک الشمس » [یعنی] میل پیدا کردن خورشید از میان آسمان و « إلى غسق الليل » [یعنی] تا نصف شب که خدا میان این دو (ظهر و نصف شب) چهار نماز را واجب کرده است: ظهر، عصر، مغرب و عشا و درباره « قرآن الفجر » [حضرت] فرمود: [آن] دو رکعت نماز صبح است. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 40 - 2

2 - تشریح نماز های پنجگانه در وقت های مخصوص آن ، از سوی خداوند

و سبّح . . . قبل طلوع الشمس و قبل الغروب . و من الیل فسبّحه

بنابراین که «قبل طلوع الشمس» اشاره به نماز صبح و «قبل الغروب» نماز ظهر و عصر و «من الیل» نماز مغرب و عشاء باشد، برداشت بالا به دست می آید.

142- تشکر از برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 12، 8

8 - عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخوردار از آمرزش و دارنده نشان سپاس گذاری خداوند

إنّما یخشی الله من عباده العلمُ وَا . . . إنّ الذین یتلون کتَب الله ... إنّّه غفور

12 - سپاس گذاری از عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان مخلص و گذشت از لغزش های آنان ، رفتاری ارزشمند و خدایی است .

إنّما یخشی الله من عباده العلمُ وَا . . . إنّ الذین یتلون کتَب الله ... إنّّه غفور

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که چگونگی رفتار خداوند با این دسته از انسان ها، می تواند برای همگان آموزنده باشد.

143- تزیین نماز جانشینان انبیا

1- با رفتن هر پیامبری از بین قوم خویش ، ناهلانی که نماز را تباه و شهوات (هوا های نفسانی) را پیروی می کردند ، جایگزین آنان شدند

«خَلْف» (به فتح لام) در مورد جانشین خوب و «خَلْف» (به سکون لام) در مورد جانشین بد به کار می رود (مقایس اللغه).

براین اساس «خلف من بعدهم خلف»؛ یعنی، جانشینان بدی جایگزین آنان شدند.

144- نَظَاهِرٌ بِهٖ نَمَازٌ صَبِيحٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 10

10- لزوم اهتمام به اقامه نماز صبح، در منظر همگان و همراه با جماعت *

إن قرءان الفجر كان مشهودًا

احتمال دارد که ذکر صفت «مشهود» برای نماز صبح، نوعی تشویق به این باشد که شایسته است انجام آن در معرض شهود و دید همگان باشد. لازم به ذکر است که فعل «کان» در آیه برای تثبیت است.

145- تَعْقِيَاتُ نَمَازٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 40 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ادامه تسیح پروردگار در پی هر سجده (نماز)

فَسَبِّحْهُ وَادْبُرِ السُّجُودَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 7

7 - « عن مسدِّعه بن صدقة قال : سمعت جعفرًا يقول : كان أبي (رضي الله عنه) يقول : في قول الله تبارك و تعالی « فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب » إذا قَضَيْتَ الصَّلَاةَ بَعْدَ أَنْ تُسَلِّمَ وَأَنْتَ جَالِسٌ فَانصِبْ فِي الدَّعَاءِ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَإِذَا فَرَّغْتَ مِنَ الدَّعَاءِ فَارْغَبْ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنْ يَقْبَلَ هَا مِنْكَ ;

از مسعده بن صدقه روایت شده که گفت: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: پدرم - که خداوند از او راضی باد - درباره سخن خداوند تبارک و تعالی «فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب» می فرمود: زمانی که نماز را بعد از سلام به پایان رساندی و هنوز نشسته ای، برای امر دنیا و آخرت در دعا بکوش پس هنگامی که از دعا فارغ شدی، به درگاه خدای تبارک و تعالی تضرع و زاری کن که آن را از تو قبول کند».

146- تَفَضُّلٌ بِهٖ بَرِيكُنْدُكَانُ نَمَازٍ

4 - عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق گران ، از فضل خداوند و مزد بیش از استحقاق خود برخوردارند .

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ . . . إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ . . . وَيُزِيدُهُمْ

9 - اعطای اجر کامل و بیش از استحقاق به عالمان خداترس، تلاوت گران قرآن، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان، برخاسته از صفت آمرزندگی و سپاس گزاری خداوند است.

لِيُؤْفِقَهُمْ أَجُورَهُمْ وَيُزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

جمله «إنَّه غفور شكور» در مقام تعلیل برای «لِيُؤْفِقَهُمْ...» است؛ یعنی، چون خداوند نسبت به بندگانش غفور و شكور است، به آنان پاداش کامل و بیش از استحقاق می هد.

147- تکبیر در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 21

21 - «عن أمير المؤمنين (ع) قال: لما نزلت هذه السورة قال النبي (صلى الله عليه وآله) لجبرئيل: ما هذه التَّحِيرَةُ التي أمرني بها ربِّي قال: ليست بنَحِيرَةٍ ولـكِنَّه يأمرُك إذا تحرَّمت للصلاة أن ترفع يديك إذا كَبَّرْتَ وإذا ركعت وإذا رفعت رأسك من الركوع وإذا سجدت...» وإنَّ زينه الصلاة رفع الأيدي عند كلِّ تكبيرة؛

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده که فرمود: چون این سوره (کوثر) نازل شد، پیامبر(صلی الله علیه و آله) به جبرئیل فرمود: این «نحیره» (شتر قربانی شده یا شب اول هر ماه) که پروردگرم مرا بدان امر فرموده، چیست؟ جبرئیل گفت: این، «نحیره» نیست، بلکه خداوند تو را امر می کند هر گاه نماز را با «تکبیره الاحرام» شروع کردی، هنگام تکبیر و رکوع و زمانی که از رکوع سر برداشتی و هنگام سجده [که تکبیر گفتی]، دست های خود را بالا ببری... زینت نماز بالا بردن دست ها هنگام هر تکبیر است».

148- تلاش برای نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 17، 5

5 - مؤمنان، وظیفه دار جدیت و تلاش برای شرکت در نماز جمعه

فاسعوا إلى ذكر الله

17 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله «يا أيها الذين آمنوا... فاسعوا إلى ذكر الله...» قال: اسعوا أي امضوا ويقال: اسعوا اعملوا لها و هو قصّ الشارب و نتف الإبط و تقليد الأظفار و الغسل و لبس أفضل ثيابك و تطيب للجمعه فهو السعي؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند، «فاسعوا إلى ذكر الله...» روایت شده که «اسعوا» به معنای «امضوا» است؛ یعنی، بروید و گفته می شود «اسعوا اعملوا لها»؛ یعنی، بکوشید تا برای آنها اعمالی انجام دهید و آن اعمال کوتاه کردن موی شارب و ازاله موی زیر بغل، گرفتن ناخن، غسل، پوشیدن بهترین پیراهن ها و خوشبو کردن برای نماز جمعه است. پس این اعمال سعی است».

149- تلاوت قرآن در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 5

ص: 90

5- قراءت قرآن و بازخوانی پیام وحی ، عمده ترین رکن و مهمترین بُعد نماز

أقم الصلوه . . . وقرءان الفجر

مراد از «قرآن الفجر» نماز صبح است و آوردن «قرآن» (تلاوت آیات الهی) به جای «صلاه» می تواند مشعر به مطلب فوق باشد.

150- تلاوت قرآن در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 4 - 5

5- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قرائت قرآن با تأنی و شمرده شمرده در نماز های نیمه شب

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که چون آیه به دنبال توصیه به نماز شب آمده است، اشاره دارد به قرائت قرآن در حین نماز؛ زیرا قرائت قرآن از ارکان نماز است.

151- توصیه به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 5,6

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر ، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روز های زندگی او

و أوصنی بالصلوه والزکوه مادمت حیاً

6- عیسی (ع) در معرفی خویش به مردم ، دریافت فرمان خداوند به نماز و زکات را از ویژگی های خویش برشمرد .

و أوصنی بالصلوه والزکوه مادمت حیاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 6

6- وادار ساختن همسر و فرزندان به نماز و انفاق ، از مسؤولیت های مردان مؤمن

و کان یأمر أهله بالصلوه والزکوه

از معانی «أهل» زوجه و اهل خانه است (مصباح).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 15

15 - وجود ذکر خدا در نماز ، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است .

أقم الصلوه لذكری

«لذكری» ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشتغال نماز به اذکار الهی باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

ص: 91

152- توصیه به نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 5

5_ تهجد (شب زنده داری همراه با اقامه نماز) ، مورد تشویق و توصیه خدا است .

و الذین یبیتون لربهم سجّداً و قیّماً

153- توقیفیت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 239 - 6

6_ نماز ، تکلیفی است که از سوی خداوند آموخته شده و باید بر طبق این آموخته انجام شود .

فاذکروا الله کما علمکم

154- تهدید مانعان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 14 - 5

5 - خداوند ، تکذیب گران دین و روی گردانان از آن و نهی کنندگان مردم از نماز را ، به عذاب خویش تهدید کرده است .

ألم یعلم بأنّ الله یری

جمله «ألم یعلم...» در مقام تهدید و حاکی از کیفرهایی است که نظارت خداوند، آن را به دلالت التزامی می رساند.

155- تهدید مانعان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 5

5 - خداوند ، مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در صورت تداوم بر مخالفت با نماز ، هدایت و تقوا ، به مؤاخذة ای سخت تهدید کرد .

لئن لم ينته لنسفعا بالناصيه

156- جن و نماز محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - جن - 72 - 19 - 6

ص: 92

6- ازدحام جن در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای مشاهده عبادت و نماز آن حضرت

کادوا یکنونون علیه لبدًا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که ضمائر «کادوا یکنونون» به جن بازگردد.

157- جهر در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 18، 19، 17، 13، 8،

8- به آواز بلند خواندن همه نمازها و یا با صدای آهسته خواندن تمامی آنها، مورد نهی خداوند

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

این برداشت مبتنی بر این است که مراد از «صلاه» همه نمازها باشد و نه یک نماز.

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به رعایت جهر در برخی نمازها و اخفات در بعضی دیگر

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها و ابتغ بین ذلک سبیلًا

بنابر اینکه مراد آیه این باشد که همه نمازها را به جهر و یا همه را به اخفات بخوان و مراد از «و ابتغ...» این باشد که برخی را به جهر و بعضی را به اخفات بخوان، برداشت فوق به دست می آید.

17- «عن سماعه قال: سألته عن قول الله عز وجل: «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» قال: المخافته مادون سمعک و الجهر أن ترفع صوتک شدیدًا؛

سماعه گوید: از امام (ع) درباره سخن خدای عزوجل «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» سؤال کردم، حضرت فرمود: آهسته خواندن، آن است که خودت نشنوی و بلند خواندن، آن است که صدایت به شدت بلند باشد».

18- «عن أبي جعفر الباقر (ع) في قوله: «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» قال: الاجهار أن ترفع صوتک تسمعه من بعد عنک و الإخفات أن لاتسمع من معک إلا يسيرًا؛

از امام باقر (ع) روایت شده است که در باره سخن خداوند «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» فرمود: «اجهار» آن است که صدایت را به اندازه ای بالا بری که فردی که از تو دور است، آن را بشنود و «اخفات» آن است که صدایت به حدی آهسته باشد که شخصی که همراه تو است چیزی به جز صدایی خفیف نشنود».

19- «عن أبي عبدالله (ع) في قول الله تعالى: «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» فقال: ... و ما بین ذلک قدر ما یسمع اذنیك؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره سخن خدای تعالی «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها» فرمود: مراد از «بین ذلک» مقداری است که گوشه‌هایت بشنود».

158- حتمیت کیفر مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 6

6 - سوگند خداوند در تأکید بر مؤاخذه حتمی تکذیب گران دین و مخالفان نماز، هدایت و تقوا

لئن لم ینته لفسفعا بالناصیه

«لام» در «لئن...» لام قسم است.

ص: 93

159- حرمت تضييع نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 4

4- ضایع کردن نماز و سهل انگاری در آن ، حرام و از گناهان بزرگ است .

أضاعوا الصلوه .. فسوف یلقون غیباً

چنان که گفته شد معنای «یلقون غیباً» _ به قرینه «یدخلون الجنّه» (در آیه بعد) _ «یلقون جزاء غیبهم» است؛ که وعده عذاب به شمار می آید. وعده عذاب نیز نوعاً در برابر گناهان بزرگ است.

160- حرمت سستی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 4

4- ضایع کردن نماز و سهل انگاری در آن ، حرام و از گناهان بزرگ است .

أضاعوا الصلوه .. فسوف یلقون غیباً

چنان که گفته شد معنای «یلقون غیباً» _ به قرینه «یدخلون الجنّه» (در آیه بعد) _ «یلقون جزاء غیبهم» است؛ که وعده عذاب به شمار می آید. وعده عذاب نیز نوعاً در برابر گناهان بزرگ است.

161- حضور قلب در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 8,9

8 _ بی توجهی به اذکار نماز و مفاهیم آن ، فلسفه بطلان آن در حال مستی

لا تقربوا الصلوه .. حتی تعلموا ما تقولون

جمله «حتی تعلموا ..» بیانگر علت تحریم بطلان نماز در حال مستی است.

9 _ برپایی نماز با حالت حضور قلب امری بایسته و سزاوار

حتی تعلموا ما تقولون

ملاک حرمت نماز در حال مستی توجه نداشتن و آگاه نبودن به اذکار نماز است. و این معنا به هنگام غفلت و فقدان حضور قلب نیز وجود دارد.

162- حق پذیری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 94

9- خدا ترسان و نمازگزاران ، بیشتر از دیگران ، حق پذیراند .

إِنَّمَا تَنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

163- حقیقت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 3

3- اظهار تذلل و خضوع در پیشگاه خداوند ، روح و حقیقت نماز

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 40 - 3

3- تنزیه و ستایش پروردگار ، روح نماز و عبادت است . *

وَسَبِّحْهُ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ . وَ مِنْ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

در صورتی که این آیه با آیه قبل ، نظر به نمازهای پنجگانه داشته باشد؛ از به کار رفتن تعبیر تسبیح و تحمید به جای «صلاه»، می توان مطلب بالا را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 7

7- نماز ، شکر نعمت های خداوند است .

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . فَصَلِّ

164- حمد خدا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 18

18 - نماز های یومیه ، مشتمل بر تسبیح و تحمید پروردگار و تشریح شده در مکه ، پیش از هجرت

و سَبِّح .. قبل طلوع ... ءانآی الیل فسبِّح و أطراف النهار

این آیه، با اوقات چهار نماز تناسب دارد: صبح (قبل طلوع الشمس)، عصر (قبل غروب ها)، صبح و مغرب (اطراف النهار) و عشا (من آناء اللیل). برخی با توجیه (اطراف النهار) به این که وسط روز نیز طرف آن است، نماز ظهر را نیز مشمول آیه دانسته اند؛ ولی چون سوره «طه» در مکه و پیش از سوره «اسرا» _ که حکم نماز ظهر در آن آمده _ نازل شده است، می توان گفت که نماز ظهر را مطرح نکرده است.

ص: 95

165- خشوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 2,5

2 - نماز مطلوب و مقبول خداوند ، نماز همراه با خشوع و فروتنی است .

الذین هم فی صلاتهم خـشعون

5- داشتن خشوع و تذلل در نماز ، از ستوده ترین و ارجمندترین خصلت ها در پیشگاه خداوند

قد أفلح المؤمنون . الذین هم فی صلاتهم خـشعون

در این آیات خداوند هفت صفت را برای مؤمنان برشمرده است که خشوع و فروتنی آنان در نماز یکی از آنها است و در این جا پیش از همه ذکر شده است. بنابراین، تقدیم آن بر سایر صفات، می تواند بیانگر پسندیده تر و ارجمندتر بودن آن در نزد خداوند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 6,7

6 - نماز ، باید همراه با خشوع و تذلل باشد .

ألم یأن . . أن تخشع قلوبهم لذكر الله

برخی از مفسران، «ذکر الله» را در آیه شریفه، کنایه از نماز دانسته اند. برداشت یاد شده براساس این احتمال است.

7 - بی ارزش بودن نماز بی خشوع ، در پیشگاه خداوند .

ألم یأن . . أن تخشع قلوبهم لذكر الله

در صورتی که مراد از «ذکر الله» نماز باشد؛ نکوهش کسانی که نماز را بدون خشوع می خوانند، مفید برداشت یاد شده است.

166- خضوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 238 - 6

6_ لزوم بجا آوردن نماز برای خدا ، همراه خضوع و توجه کامل به پروردگار

حافظوا على الصلوات . . . و قوموا لله قانتين

«قنوت» به معنای خضوع در اطاعت و خضوع مستلزم توجه کامل می باشد و مراد از قیام در «قوموا لله»، یا خصوص نماز است و یا نماز مصداقی بارز برای آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 5

5 - سجده و خضوع، رکن اصلی و روح نماز است .

یدعون إلى السجود

از این که به جای نماز، سجود و خضوع مطرح شده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

ص: 96

167- خطبه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 4

4- ایراد خطبه در نماز جمعه بهوسیله امام جمعه ، از شرایط آن است .

و ترکوک قائماً

168- خطبه های نماز جمعه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام ، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی ، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، رها می کردند .

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و ترکوک قائماً

169- درخواست توفیق برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 40 - 1,2,4

1- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن خود بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقيم الصلوه

2- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار توفیق یافتن فرزندانش بر اقامه نماز شد .

ربّ اجعلنی مقيم الصلوه و من ذرّیتی

4- دعای حضرت ابراهیم (ع) به درگاه پروردگار برای توفیق یافتن خود و فرزندانش برای احیای فریضه نماز در جامعه

ربّ اجعلنی مقيم الصلوه و من ذرّیتی

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) درخواست خواندن نماز نکرد؛ بلکه خواستار اقامه آن شد، برداشت فوق به دست می آید.

170- دروغگویی ناهیان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 1

1 - نهی کنندگان از نماز و تکذیب گران دین ، مردمی خطاکار و دروغ گویند .

ینهی ... کذب ... ناصیه ک_ ذبه خاطئه

ص: 97

171- دروغگویی ناهیان از نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 3، 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود.

ناصیه ک_ ذبه خاطئه

دروغ گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی ها، در چهره او نمایان است.

3 - دروغ گویی و خطاکاری، نمایان در چهره مخالفان کنندگان با نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ناصیه ک_ ذبه خاطئه

توصیف «موی بالای پیشانی» به «کاذب» و «خاطی» _ به جای توصیف صاحب «ناصیه» به آنها _ بیانگر ظهور آثار آن در چهره شخص است.

172- دعا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 12

12 _ ارجمندی دعا در حال قیام به هنگام نماز

وقوموا لله قانتین

امام باقر (ع): «و القنوت» هو الدعاء فی الصلوه فی حال القیام

مجمع البیان، ج 2، ص 600؛ نورالثقلین، ج 1، ص 237، ح 940.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 3

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعا و نیایش همراه با نماز و نوافل

أقم الصلوه .. فتهجّد به نافله لك ... وقل ربّ أدخلني مدخل صدق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که عبارت «و قل رب» عطف به «فتهجّد..» بوده و ذکر خاص بعد از عام بیانگر یکی از اعمال باشد که شایسته است در تهجّد و نماز شب انجام گردد.

173- دعا در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 9، 7

7- درخواست توفیق از خداوند در نوافل و نماز شب، برای ورود در کارها به صدق و راستی و خروج از آن به راستی و درستی، امری مطلوب و پسندیده است.

ص: 98

و من الّیل فتهجّد به نافله لک . . . و قل ربّ أدخلنی مدخل صدق و أخرجنی مخرج صدق

9- لزوم درخواست توفیق و خلوص و صداقت کامل از خداوند در نوافل شب

و من الّیل فتهجّد به . . . و قل ربّ أدخلنی مدخل صدق و أخرجنی مخرج صدق

از اینکه خداوند، در پی توصیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تهجّد، از او خواسته است که برای اخلاص در هر کاری به درگاه او دعا کند، می تواند مشعر به معنای فوق باشد.

174- دعا در نماز نافله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 3

3- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای دعا و نیایش همراه با نماز و نوافل

أقم الصلوه . . . فتهجّد به نافله لک ... و قل ربّ أدخلنی مدخل صدق

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که عبارت «و قل رب» عطف به «فتهجّد..» بوده و ذکر خاص بعد از عام بیانگر یکی از اعمال باشد که شایسته است در تهجّد و نماز شب انجام گردد.

175- دعوت به برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 24

24 - « روی عن الباقر (ع) فی قوله تعالی : « و أمر أهلك بالصلاه و اصطر علیها » قال : أمر الله نبیّه أن یخص أهل بینه و أهله دون الناس لیعلم الناس أنّ لأهله منزله عند الله لیست لغيرهم فأمرهم مع الناس عامّه ثم أمرهم خاصه ;

از امام صادق (ع) روایت شده که در باره سخن خدا «و أمر أهلك بالصلاه..» فرمود: خدا به پیامبر خود امر کرده که خانواده و خاندان خود را جدای از مردم [در امر به نماز] اختصاص دهد تا مردم بدانند که برای اهل پیامبر (صلی الله علیه و آله) منزلتی در نزد خداوند است که برای غیر آنان نیست، پس خدا [یک بار] اهل پیامبر (صلی الله علیه و آله) را با جمع مردم فرمان داده است. سپس آنان را به طور خاص مورد امر قرار داده است.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 1,2

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلاها، از مواعظ لقمان به پسر خویش بود.

یَبْنِیْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ .. و اصبر علی ما اصابک

2 - توصیه به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر، نمودی از حکمت لقمان

و لقد ءاتینا لقمن الحکمه .. إذ قال .. یَبْنِیْ اَقِمِ الصَّلٰوةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 8، 13

2 - ادیان آسمانی، از تعالیم انحرافی میرا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند، اخلاص، اعتدال در دین، اقامه نماز و

ص: 99

پرداخت زکات، فرمان داده اند .

و ما تفرّق الذين أوتوا الكتـب .. و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصين له الد

حصر در «إِلَّا ليعبدوا الله»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

8 - استواری و سامان بخشی، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد .

و ما أمرُوا إِلَّا .. و ذلك دين القیمه

13 - اسلام، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوه و يؤتوا الز

مراد از «الذين أوتوا الكتاب» _ که مرجع ضمیر «أمرُوا» است _ ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبنای «الذين كفروا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

176- دعوت به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 1

1- اسماعیل صادق الوعد، همواره خویشاوندان و خانواده اش را به نماز و زکات فرمان می داد .

و كان يأمر أهله بالصلوه والزكوه

اهل هر مردی، قبیله و خویشاوندان او است (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 1

1 - فرمان دادن و فراخوانی خانواده و خویشاوندان به نماز، از جمله وظایف الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَأمر أهلك بالصلوه

اهل هر شخصی، عشیره و خویشاوندان او هستند و نیز به کسانی که وابستگی بیشتری به شخص داشته باشند «أهل» گفته می شود (لسان

العرب) و چون سوره «طه» در مکه نازل شده است، بستگان آن حضرت در مکه (علی(ع)، خدیجه(س) و ..) مورد نظر هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 77 - 1

1 - فراخوانی اهل ایمان به اقامه نماز از سوی خداوند

ی_أیها الذین ءامنوا ارکعوا و اسجدوا

«رکوع» (مصدر «ارکعوا») و نیز «سجود» (مصدر «اسجدوا») به معنای خضوع و اظهار تذلل می باشد؛ لکن رکوع اظهار تذلل به صورت خم شدن و سجود اظهار خضوع به صورت بر زمین گذاشتن پیشانی است. متعلق «ارکعوا» و «اسجدوا» حذف شده و تقدیر آن به قرینه «و اعبدوا ربکم»، «ارکعوا و اسجدوا لربکم» می باشد. گفتمی است اظهار خضوع برای

ص: 100

خداوند به صورت رکوع و سجود، در موارد دیگر «صلاه» نامیده شده است. بنابراین «ارکعوا و اسجدوا» کنایه از «صلّوا» می باشد.

177- ذکر بودن نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 45 - 11

11 - نماز ، ذکر خدا است .

و أقم الصلوه إنَّ الصلوه تنهى عن الفحشاء .. و لذكر الله أكبر

«ذکر الله» احتمال دارد که خود نماز باشد و احتمال دارد که اثر دوم نماز باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال نخست است.

178- ذکر خدا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 15

15 - وجود ذکر خدا در نماز ، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است .

أقم الصلوه لذكری

«لذكری» ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشتغال نماز به اذکار الهی باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

179- ذکر خدا قبل از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 4

4 - لزوم ذکر نام خدا پیش از نماز

ذکر اسم ربّه فصلی

180- رستگاری برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، رستگارند .

الذین یقیمون الصلوه . . . و أولئک هم المفلحون

ص: 101

181- رکوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 6

6 - رکوع ، از ارکان اساسی نماز در نماز جماعت

و ارکعوا مع الرکعین

از اینکه خواندن نماز جماعت به رکوع کردن تعبیر شده و برگزار کنندگان جماعت، «راکعین» نامیده شده اند، اهمیت بسزای رکوع در نماز جماعت معلوم می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 11، 18

11 - رکوع و سجود ، از اجزای مهم نماز *

و اسجدی و ارکعی

بنابراینکه مراد از رکوع و سجود، نماز باشد؛ و تعبیر از نماز به رکوع و سجود، دلالت بر اهمیت این دو جزء دارد.

18 - نقش مهم رکوع ، در نماز جماعت

و ارکعی مع الراکعین

چون از نماز جماعت به رکوع تعبیر شده است، اهمیت خاص آن معلوم می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 9

9 - رکوع و سجود ، از ارکان مهم نماز

الرکعون السجدون

نوع مفسران برآنند که مقصود از رکوع کنندگان و سجده کنندگان، نمازگزاران هستند؛ بنابراین ذکر رکوع و سجده از میان دیگر واجبات نماز می تواند به خاطر اهمیت ویژه این دو فریضه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 16

16 - قیام ، رکوع و سجود ، از ارکان نماز

و القائمین و الرکع السجود

182- روزی نمازگزاران جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 11

11 - خداوند ، روزی برپاداران نماز جمعه را تضمین کرده است .

قل ما عند الله خیر . . . و الله خیر الرزقین

ص: 102

183- ریا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 11، 13

11 _ ریاکاری در نماز و عبادت ، از صفات منافقان و نشانه نفاق

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى يراءون الناس

13 _ ریا در نماز و عبادت ، خدعه با خداست .

إنّ المنافقين يخدعون الله . . . قاموا كسالى يراءون الناس ولا يذكرون الله

بنابر اینکه «اذا قاموا الى الصلوه . . .» بیانی برای (یخدعون الله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 7

7 - نماز ریاکارانه ، نماز غافلان است .

الذین هم عن صلاتهم ساهون . الذین هم يراءون

184- زمینه اقامه نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 12

12 _ اتحاد و روابط عاطفی در جامعه ایمانی ، زمینه ساز ذکر خدا و برپایی نماز

انما يريد الشیطن ان یوقع بینکم العدوه . . . و یصدکم عن ذکرالله و عن الصلوه

185- زمینه اهتمام به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 92 - 16

16 _ ایمان به آخرت زمینه ساز اهتمام به نماز و مراقبت بر آن است.

و الذين يؤمنون بالأخره يؤمنون به و هم على صلاتهم يحافظون

186- زمينه برپايي نماز

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - طه - 20 - 132 - 15

ص: 103

15 - توجه به رازقیت خداوند و مکلف نبودن با تأمین خواروبار ، زمینه سازانجام وظیفه عبادت و نماز و پایداری بر آن

وأمر أهلک بالصلوه .. لانس لک رزقاً نحن نرزقک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 6

6 - یاد نام و اوصاف خداوند ، سوق دهنده انسان به عبادت و نماز است .

و ذکر اسم ربّه فصلی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 17 - 4

4 - آخرت گرایی ، زمینه ساز تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز است .

من تزکی . و ذکر اسم ربّه فصلی ... و الآخره خیر و أبقى

187- زمینه تحریک مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 10

10 - سجده های نماز ، محرک اصلی مخالفان به جلوگیری از اقامه آن

ینهی . عبداً إذا صلّى ... لاتطعه و اسجد

188- زمینه ترک نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 10

10 - نافرمانی خدا و رسول دارای پیامدهایی شوم و شیطانی (دشمنی و کینه توزی و بازماندن از نماز و یاد خدا)

انما یرید الشیطن .. فان تولیتهم فاعلموا انما علی رسولنا البلغ المبین

مراد از رویگردانی در جمله «فان تولیتهم» - به قرینه آیه پیشین - نادیده گرفتن حرمت خمر و قمار است یعنی اگر نهی خداوند از میگساری

وقمار را نادیده گرفتید و شیطان شما را به کینه و عداوت با یکدیگر کشانید جز خود کسی را ملامت نکنید زیرا آن عواقب شوم بازتاب نافرمانیهای شماست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در وظیفه خود کوتاهی نکرده است.

189- زمینه ریا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 4

4 - تکذیب روز جزا، زمینه ساز ریاکاری در نماز

ص: 104

أرءیت الذی یکذب بالذین . . . فویل للمصلین ... الذین هم یرءون

190- زمینہ مخالفت با نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 5

5 - خوی ثروت اندوزی و احساس بی نیازی ، زمینہ ساز مخالفت با برگزاری نماز

أن رءاه استغنی . . . أرءیت الذی ینهی

191- زمینہ نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 6

6 _ اعتقاد به ربوبیت خداوند ، مقتضی شب زنده داری و عبادت و نماز برای او است .

و الذین یبیتون لربهم سجداً وقیـمًا

آمدن قید «لربهم» و یاد ربوبیت خدا، به جای دیگر اوصاف او همچون رحمان، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

192- زینت در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 2

2 _ جمال و آراستگی ظاهر به هنگام نماز و عبادت، محبوب خداوند است.

خذوا زینتکم عند کل مسجد

برداشت فوق بر این اساس است که کلمه «مسجد» اسم زمان و یا اسم مکان، و نه خصوص مساجد رسمی، باشد. در این صورت مراد از سجده، پرستش خدا و خضوع در برابر اوست که نماز و پیشانی بر خاک ساییدن مصداق تام و جلوه کامل آن است.

193- سجده در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ رکوع و سجود، از اجزای مهم نماز*

و اسجدی و ارکعی

بنابراینکه مراد از رکوع و سجود، نماز باشد؛ و تعبیر از نماز به رکوع و سجود، دلالت بر اهمیّت این دو جزء دارد.

ص: 105

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 9

9 - رکوع و سجود ، از ارکان مهم نماز

الركعون السجود

نوع مفسران برآنند که مقصود از رکوع کنندگان و سجده کنندگان، نمازگزاران هستند؛ بنابراین ذکر رکوع و سجده از میان دیگر واجبات نماز می تواند به خاطر اهمیت ویژه این دو فریضه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 16

16 - قیام ، رکوع و سجود ، از ارکان نماز

و القائمين و الركع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 3

3 - سجده و قیام ، دو رکن اساسی نماز است .

و الذين يبيتون لربهم سجداً و قیاً

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن سجده و قیام از میان دیگر ارکان و اجزای نماز، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 9

9 - سجده ، تجلی گاه عبودیت انسان و نمای برجسته نماز

عبداً إذا صلی . . . و اسجد

194- سجده نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- سجده و خضوع، رکن اصلی و روح نماز است.

یدعون إلی السجود

از این که به جای نماز، سجود و خضوع مطرح شده است، می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

195- سرزنش تأخیر نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 11

ص: 106

11- « فی المجمع قیل : أضعوها بتأخیرها عن مواقیتها من غیر أن ترکوها أصلاً . . . و هو المروى عن أبي عبد الله (ع) ;

در مجمع البیان آمده است که: گفته شده [معنای آیه این است]: نماز را ضایع می کردند به این که آن را از اوقات مقررش به تأخیر می انداختند؛ نه این که به طور کلی آن را ترک کردند و این معنا از امام صادق(ع) روایت شده است».

196- سرزنش ترک نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2

2- نکوهش مسلمانان صدر اسلام از سوی خداوند ، به خاطر ترک مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهُو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

و إذا رأوا تجرّه أو لهواً انفضوا إليها و ترکوک قائماً

197- سرزنش ریا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 5,8

5 - خواندن نماز ، برای خودنمایی نزد مردم ، نکوهیده و مایه گرفتاری به عذاب جهنم است .

فویل للمصلّین . . . الذین هم یراءون

8 - ریاکاری شخص نمازگزار ، نکوهیده تر از یتیم آزاری و رسیدگی نکردن به مستمندان است .

الذی یدعّ الیتیم . و لایحصّ . . . فویل للمصلّین . . . الذین هم یراءون

آوردن حرف «فاء» در خصلت سومی که برای مکذبان جزا شمرده شده است، بیانگر آن است که آن خصلت، با تمام ویژگی هایش، نکوهیده تر از دو خصلت نخست است.

198- سرزنش سستی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 9

9_ مذمت خداوند از کسالت در نماز و انفاق بدون میل و رغبت

لا يأتون الصلوه إلا وهم كسالى ولا ينفقون إلا وهم كرهون

199- سرزنش ناهيان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 2

ص: 107

2 - نمازستیزان ، مورد تهدید و نکوهش خداوند

أرءیت الذی ینهی

سیاق آیه شریفه بر توییح و تهدید دلالت می کند.

200- سرزنش نهی از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 8

8 - احتمال دست یابی نمازگزاران به هدایت ، نهی او را از نماز ، شگفت آورتر و نکوهیده تر می سازد .

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى . أرءیت إن کان علی الهدی

201- سستی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 10، 9

9_ سستی و نشاط نداشتن در نماز و مقدمات آن ، از صفات منافقان

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا کسالی

«کسالی» جمع «کسلان» است ؛ و کسلان به کسی گفته می شود که با کندی و اکراه و بدون نشاط و میل، کاری را انجام دهد. قیام به سوی نماز که مفاد جمله «قاموا إلى الصلوة» است، شامل مقدمات نماز نیز می شود.

10_ ضرورت برپایی نماز ، با میل و نشاط و پرهیز از کسالت و خمودی در انجام آن

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا کسالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 54 - 5

5_ کسالت و کاهلی در نماز ، از نشانه های نفاق و عدم ایمان واقعی به خدا و رسول اوست .

کفروا باللّه و برسوله و لایأتون الصلوة إلا و هم کسالی

7 - « عن أبي أسامة زيد الشَّحَّام قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله « الذين هم عن صلاتهم ساهون » قال : هو الترك لها و التواني عنها ;

زيد شحّام گوید: از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند «الذين هم عن صلاتهم ساهون» سؤال کردم، فرمود: [مراد از] آن ترک نماز و کوتاهی و سستی در انجام دادن آن است».

202- سنگینی برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 45 - 6,7

6 - برپایی نماز کاری سنگین و دشوار مگر برای خاشعان و فروتنان

وإنها لكبيره إلا على الخشعين

ضمیر در «إنها» می تواند به «الصلاه» برگردد و نیز می تواند به «استعانت» - که از «استعینوا» فهمیده می شود - ارجاع شود. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است. گفتنی است که دشوار بودن نماز به معنای دشوار بودن برپایی آن است.

7 - اقامه نماز با دشواری و سختی ، نشانه خود بزرگ بینی و نداشتن خشوع است .

وإنها لكبيره إلا على الخشعين

203- سوگند به نماز عصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عصر - 103 - 1 - 4

4 - سوگند خداوند ، به عصر هر روز و نماز فریضه آن *

و العصر

چنانچه «عصر» به معنای «عشی» (بعد از ظهر تا غروب) باشد، سوگند به آن یا ناظر به همان زمان خواهد بود و یا به قرینه ظرف و مظهر، مراد نماز عصر است.

204- شانه کردن در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 11

11 _ سنن أبوالحسن الرضا(ع) عن قول الله عز و جل: « خذوا زینتکم عند کل مسجد» قال: من ذلک التمشط عند کل صلوه.

از امام رضا(ع) در پاسخ سؤال از آیه «خذوا زینتکم ..» فرمود: از مصادیق آیه، شانه کردن مو هنگام هر نماز است.

205- شخصیت مخالفان نماز

5 - مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، حقّ دستور دادن به نمازگزاران هدایت پیشه و ترویج کننده تقوا را ندارند .

ینهی . عبداً إذا صلّى ... کذب و تولّى ... کلاً لاتطعه

206- شرایط تأثیر نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 2

2 - پایبندی به نماز و انجام دائمی آن ، شرط تأثیرگذاری این فریضه بر روح و خُلق و خوی نمازگزاران

الذین هم علی صلاتهم دائمون

207- شرایط نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 239 - 9

9_ حرکت نداشتن به هنگام اقامه نماز ، از شرایط آن

فان خفتم فرجالا او رکباناً

جواز نماز در حال حرکت به هنگام ترس ، حکایت از مشروط بودن آن به حرکت نداشتن در مواقع عادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 5,6

5_ وجوب برپایی نماز با تمام شرایط و آداب آن ، پس از رفع ترس از ناحیه دشمن

فاذا اطمانتم فاقیموا الصلوه

اقامه نماز به معنای انجام نماز است با تمام شرایط و آداب آن. و از اینکه در نماز خوف تعبیر به اقامه نماز نشده و فرموده: «فلیصلوا»، این معنا تأیید می شود.

6_ وجوب برپایی نماز با تمام شرایط ، پس از سفر و بازگشت به وطن *

فاذا اطمانتم فاقیموا الصلوه

برخی بر آنند که مراد از «اطمانتم» بازگشت به وطن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ وجوب تحصیل طهارت (غسل) بر شخص جنب، برای خواندن نماز

وإن كنتم جنباً فاطهروا

جمله «ان كنتم...» عطف بر جمله ای مقدر است و کلام با تقدیر آن چنین می شود: «إذا قمتم الى الصلوه فتوضوا ان لم تكونوا جنباً و ان كنتم جنباً فاطهروا». بنابراین غسل مشروط می شود به هنگامی که جنب می خواهد نماز بخواند.

208- شرایط نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 5

5_ حراست مجاهدان نمازگزار توسط رزمندگان دیگر، شرط برگزاری نماز خوف به جماعت

ص: 110

فلتقم طائفه . . . سجدوا فليكونوا من ورائكم

جمله «فليكونوا من ورائكم»، علاوه بر بیان وجوب حراست از گروه نمازگزار، دلالت بر شرطیت حراست برای نماز خوف دارد.

209- شرایط نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 4

4- ایراد خطبه در نماز جمعه بهوسیله امام جمعه، از شرایط آن است.

و ترکوک قائماً

210- شرکت در نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 10

10 - شرکت در نماز جمعه، باعث از دست رفتن روزی مردمان نمی شود.

و إذا رأوا تجره . . . و الله خير الرزقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 5

5 - مؤمنان، وظیفه دار جدیت و تلاش برای شرکت در نماز جمعه

فاسعوا إلى ذكر الله

211- شگفتی از نماز صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 5,7

5- عبادت و نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت، امری شگفت آور و جذاب برای کافران و مشرکان

کادوا یكونون علیه لبداً

7- عبادت و نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت ، امری شگفت آور و جذاب برای جن

کادوا یکنونون علیه لبداً

212- شگفتی از نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 111

5 - عبادت و نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت ، امری شگفت آور و جذاب برای کافران و مشرکان

کادوا یکنونون علیه لبدًا

7 - عبادت و نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یاران آن حضرت ، امری شگفت آور و جذاب برای جن

کادوا یکنونون علیه لبدًا

213- شگفتی محرومیت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید ، اعتدال ، نماز و زکات ، شگفت آور است .

لم یکن الذین کفروا... منفکین... و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله... حنفاء وی

چنانچه جمله «و ما أمرُوا...» ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه _ با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره _ این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟!؛ این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

214- شگفتی نهی از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 8

8 - احتمال دست یابی نمازگزاران به هدایت ، نهی او را از نماز ، شگفت آورتر و نکوهیده تر می سازد .

أرءیت الذی ینهی . عبدًا إذا صلَّى . أرءیت إن کان علی الهدی

215- صبر در برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 115 - 4

4_ برپا کردن نماز در اوقات مقرر آن ، نیازمند صبرپیشگی است .

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ . . . وَاصْبِرْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 5

5 - مراقبت و مداومت بر اقامه نماز ، نیازمند صبر و مقید ساختن نفس بر آن است .

وَاصْبِرْ عَلَيْهَا

ص: 112

216- صداقت در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 2

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت شبانه

هی أشدّ وطئاً و أقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «أشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطئ» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «أقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

217- عجز مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 2

2 - مخالفان نماز و تکذیب گران دین، هر چند فراوان و سازمان یافته باشند، از مقاومت در برابر مأموران الهی عاجزانند.

ینهی . عبداً إذا صلّى ... کذب و تولّى ... فلیدع نادیه. سندع الزبانیه

218- عجله برای نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 15، 14

14 - «عن جابر بن یزید عن أبی جعفر (ع) قال : قلت له قول الله عزّوجلّ : « فاسعوا إلى ذکر الله » قال : اعملوا و عجلوا فإنّه یوم مضیق علی المسلمین فیه ;

جابر بن یزید گوید: به امام باقر(ع) گفتم: مراد از (سخن) خداوند عزّوجلّ «فاسعوا إلى ذکرالله» چیست؟ فرمود: اعمال جمعه را با عجله انجام دهید [تا به نماز جمعه برسید] زیرا روز جمعه، [وقت] برای مسلمانان تنگ است [و اعمال مستحبّه زیاد است].».

15 - «عن علیّ أنّه سئل عن قول الله [تعالی] « یا أيّها الذین آمنوا إذا نودی للصلاه من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله » قال : لیس السعی الإشتداد ;

از امام علی (ع) درباره سخن خداوند تعالی «یا ایُّها الذین آمنوا إذا نودی للصلاه من یوم الجمعه فاسعوا إلى ذکر اللّٰه» سؤال شد، آن حضرت فرمود: مراد از «سعی» شدت در راه رفتن (دویدن) نیست».

ص: 113

219- عفو برپاکندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 12

12 - سپاس گزاری از عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان مخلص و گذشت از لغزش های آنان ، رفتاری ارزشمند و خدایی است .

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ ... إِنَّهُ غَفُورٌ

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که چگونگی رفتار خداوند با این دسته از انسان ها، می تواند برای همگان آموزنده باشد.

220- عوامل برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 3 - 6

6_ اقامه نماز و انفاق در راه خدا ، تجلی خشیت قلب و فزونی ایمان و توکل بر خدا

وجلت قلوبهم .. زادتهم إيماناً ... الذين يقيمون الصلوة و مما رزقنهم ينفقون

تکرار «الذین»، بدون حرف عطف، برای رساندن این معناست که اقامه نماز انفاق نمود خارجی و تجلی صفات برشمرده شده در آیه قبل است.

221- عوامل ترک نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 8

8_ روی آوری به مظاهر شرک زمینه ساز غفلت از یاد خدا و ترک نماز

انما الخمر و الميسر و الانصاب .. و يصدكم عن ذكر الله و عن الصلوة

نیابردن قید «فی الخمر و المیسر» در جمله «و یصدکم ..» _ به خلاف جمله «ان یوقع ..» _، می تواند اشاره به این باشد که منشأ ترک یاد خدا و برپایی نماز مخصوص شراب و قمار نیست بلکه برخاسته از گرایش به انصاب و ازلام (مظاهر شرک) نیز هست.

222- عوامل سستی در نماز

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 3

3 - باور نداشتن کیفر و پاداش الہی ، مایہ سبک شمردن نماز

أرءیت الذی یکذب بالذین .. الذین ہم عن صلاتہم ساهون

ص: 114

223- عوامل محرومیت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 13

13 - نفاق و کفر و مرگ در حال فسق ، مایه محرومیت از فیض نماز و دعای اهل ایمان

و لاتصل . . . إنيهم كفروا بالله و رسوله و ماتوا و هم فسقون

224- عوامل ممانعت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 4

4 - آلودگی به دروغ و گناه ، ساقط کننده انسان تا مرحله تکذیب دین و باز داشتن مردم از نماز

ینهی. عبداً إذا صلّى ... کذب و تولّى ... ناصیه ک_ذبه خاطئه

وصف های «کاذبه» و «خاطئه» بیانگر استمرار کذب و خطا در شخص است. این دو وصف در مقایسه با «ینهی» و «کذب» - فعل و دلالت کننده بر حدوث نهی و تکذیب اند - به منزله علت و معلول می باشند.

225- عوامل نجات تضييع کنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 1

1- توبه ، ایمان واقعی و عمل صالح ، تنها راه رهایی ضایع کنندگان نماز و پیروان شهو ها از عذاب الهی است .

فسوف یلقون غیاً . إلاّ من تاب و ءامن و عمل صلحاً

استثنا در «إلاّ من تاب ..» متصل است و مراد از توبه، پشیمانی از ضایع کردن نماز و پیروی از تمایلات نفسانی است. در مورد ایمان بدان جهت قید «واقعی» ذکر شده است که بر حسب ظاهر افراد یاد شده در آیه قبل، در زمره مؤمنان بودند؛ ولی نماز را ضایع می کردند؛ یعنی، ایمان ظاهری و اسمی را دارا بودند، ولی ایمان واقعی را نداشتند.

226- غفلت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خواندن نماز ، بدون تصمیم بر امدادسانی به نیازمندان ، غفلت از « حقیقت نماز » است .

الذین هم عن صلاتهم ساهون . . . و یمنعون الماعون

ص: 115

227- فریاد در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 10

10- خواندن نماز با آواز بلند یا با صدای بسیار آهسته ، جایز نیست .

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «صلاه» هر نمازی باشد که نمازگزار آن را آدا می کند.

228- فضایل برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 6

6 - محسنان ، برپادارنده نماز و پرداخت کننده زکات و اهل یقین به عالم آخرت و برخوردار از عنایت خاص خداوندند .

للمحسنین . . . أولئك علی هدی من ربهم

اضافه «رب» به ضمیر «هم» _ که مرجع آن، محسنان است _ اشاره به نکته یاد شده می کند.

229- فضایل نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 30 - 4

4 - عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق گران ، از فضل خداوند و مزد بیش از استحقاق خود برخوردارند .

إنما یخشی الله من عباده العلموا . . . إن الذین یتلون کتـب الله ... ویزیدهم

230- فضیلت برپایی نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 3 - 7

7 _ اقامه نماز و انفاق در راه خدا دارای ویژگی و امتیاز در میان سایر عبادات و تکالیف الهی

يقيمون الصلوه و مما رزقنهم ينفقون

بدیهی است ایمان علاوه بر اقامه نماز و انفاق دارای نمودهای عملی دیگر نیز هست؛ بنابراین ذکر این دو برای رساندن اهمیت ویژه آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 13

13- برپاداشتن نماز و پرداخت زکات، در مقایسه با دیگر کارهای نیک، از جایگاهی ویژه و والا برخوردار است.

ص: 116

و أوحينا إليهم فعل الخيرت وإقام الصلوه وإيتاء الزكوه

با آن که نماز و زکات خود از مصادیق کارهای نیک است؛ اما خداوند آن دو فریضه را به طور جداگانه ذکر فرمود. بیان اختصاصی آن دو، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 6

6 - تسبیح و ذکر دایم خدا، بر پایی نماز و پرداخت زکات، دارای جایگاهی ویژه و ارزشمند در بین سایر اعمال و موجب بلند پایگی مقام و تکامل معنوی انسان

يسْبِحُ له فيها . . . رجال لاتلهيهم تجره ولابيع عن ذكر الله وإقام الصلوه وإيتا

خداوند، در توصیف مردمان الهی و والا مقام تنها سه صفت را مطرح ساخته است: 1_ ذکر خدا، 2_ برپاداشتن نماز، 3_ پرداخت زکات. ذکر سه عمل یاد شده از میان صدها عمل نیک دیگر، حاکی از ارزش ویژه آنها و نیز تأثیر آنها در تکامل معنوی انسان است.

231- فضیلت مراقبت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 34 - 2

2 - اهمیت دادن به نماز و مراقبت بر به جای آوردن به موقع آن، امری شایسته و بایسته

والذین هم علی صلاتهم يحافظون

232- فضیلت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 277 - 8

8_ برپاداری نماز و پرداخت زکات از بهترین نمونه های عمل صالح

و عملوا الصّالحات و اقاموا الصّلوه و اتوا الزكوه

ذکر نماز و زکات پس از عمل صالح، در حالیکه خود عمل صالحند، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

36_ نماز، مصداق ذکر و یاد خداوند است .

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ... وعلی جنوبهم

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: الصحيح یصلی قائماً... .

کافی، ج 3، ص 411، ح 11؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 211، ح 174.

ص: 117

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 24

24_ مطلوبیت انتظار نماز بعدی ، پس از هر نماز

یا ایها الذین امنوا .. و رابطوا

علی (ع) درباره «رابطوا»، در آیه فوق فرمود: رابطوا الصلوات ای انتظاروها واحده بعد واحده.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 95؛ مجمع البیان، ج 2، ص 918.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 12

12_ اهمیّت و ارزش برتر نماز ، نسبت به زکات *

واقیموا الصلوه و اتوا الزکوه

تقدیم ذکری نماز بر زکات، می تواند اشاره به اهمیّت بیشتر نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 2

2_ نماز دارای جایگاه و اهمیتی ویژه در بین عبادات

و أمرنا لنسلم .. و أن أقیموا الصلوه و اتقوه

یادآور شدن نماز در این سلسله آیات از بین عبادات دیگر، گویای نقش و جایگاه ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 15

15- « معاویه بن وهب قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن أفضل ما يتقرّب به العباد إلى ربّهم وأحب ذلك إلى الله عزّوجلّ ما هو؟ فقال : ما أعلم شيئاً بعد المعرفة أفضل من هذه الصلاه ، ألا ترى أنّ العبد الصالح عيسى بن مریم (ع) قال : « و أوصاني بالصلاه و الزكاه

معاویه بن وهب گوید: از امام صادق(ع) پرسیدم: بهترین چیزی که موجب تقرب بندگان به پروردگارشان می شود و محبوب ترین آن نزد خدای عزوجل چیست؟ فرمود: من پس از معرفت چیزی را بهتر از این نماز نمی دانم، آیا نمی بینی که بنده صالح (خدا) عیسی بن مریم گفت: و أوصانی بالصلاه...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 3,2

2 - نماز و زکات ، از مهم ترین و با ارزش ترین فریضه ها و احکام الهی

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلوات ... و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

برداشت فوق با توجه به اختصاص به ذکر یافتن نماز و زکات، پس از بیان اعمال صالح _ که نماز و زکات نیز جزء آنها می باشد _ قابل استفاده است.

3 - فریضه نماز ، در مقایسه با دیگر فریضه ها و احکام الهی ، از ارزش و اهمیت ویژه ای برخوردار است .

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلوات ... و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

برداشت یاد شده، از تقدم فریضه نماز بر زکات استفاده شده است.

233- فضیلت نماز اول وقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 9

9- نماز صبح در اول فجر ، مورد شهود و نظاره ای ویژه

إن قرءان الفجر كان مشهودًا

چنان که از روایات استفاده می شود «شهود ویژه» عبارت است از شهود ملائکه شب و ملائکه روز که هر دوی آنان، شاهد نماز صبح نمازگزارند.

234- فضیلت نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 3، 2

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر ، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت شبانه

هی أشدّ وطءًا و أقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «أشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «أقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

3 - نماز شب ، پدیده ای پس ارزشمند و والا در پیشگاه خداوند

إنّ ناشئه الّیل هی أشدّ

در صورتی که اضافه «ناشئه الّیل» ظرفیه باشد؛ مقصود از پدیده، عبادت شبانه بوده و معنای «إنّ ناشئه الّیل» چنین خواهد بود: «به راستی پدیده ای (عبادتی) که در شب واقع می شود...». گفتنی است که آیه شریفه در مقام تمجید و ستایش از عبادت شبانه است.

235- فضیلت نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

27 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله : « وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل غروبها » قال : « قبل طلوع الشمس »
صلاه الصبح « وقبل غروبها » صلاه العصر ;

از نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده که در باره قول خدا: «و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع الشمس و قبل غروبها» فرمود: قبل طلوع

ص: 119

الشمس» [وقت] نماز صبح است و «قبل غروبها» [وقت] نماز عصر است».

236- فضیلت نماز عصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 27

27 - «عن النبی (صلی الله علیه و آله) فی قوله: «و سبح بحمد ربک قبل طلوع الشمس و قبل غروبها» قال: «قبل طلوع الشمس» صلاة الصبح «و قبل غروبها» صلاة العصر؛

از نبی اکرم (صلی الله علیه و آله) روایت شده که در باره قول خدا: «و سبح بحمد ربک قبل طلوع الشمس و قبل غروبها» فرمود: قبل طلوع الشمس» [وقت] نماز صبح است و «قبل غروبها» [وقت] نماز عصر است».

237- فضیلت نماز کنار کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 9

9- عبادت و نماز در کنار خانه خدا، برخوردار از فضیلت و ارزش بیشتری در مقایسه با سایر سرزمینها

ربنا انی أسکنت من ذریتی . . . عند بیتک المحرم ربنا لیقیموا الصلوه

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که اقامه نماز در غیر مکه برای فرزندان حضرت ابراهیم (ع) ممکن بود؛ ولی حضرت ابراهیم (ع) برای فضیلت عبادت در جوار خانه خدا آن مکان را برای فرزندان برگزید.

238- فضیلت نماز یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 7

7_ نماز های شبانه روزی، از بارزترین کار های نیک است .

و أقم الصلوه . . . إن الحسنات یذهبن السيئات

239- فلسفه برپایی نماز علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - عالمان خداترس ، به منظور دریافت اجر الهی ، به تلاوت قرآن ، اقامه نماز و انفاق می پردازند .

إِثْمًا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ ... لِيُوقِيَهُمْ

برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که لام در «لیوقیهم» برای تعلیل بوده و این جمله متعلق به «یتلون» باشد؛ یعنی،

ص: 120

قرآن را تلاوت می کنند و ... به خاطر آن که خداوند به آنان پاداش کامل عنایت کند.

240- فلسفه نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 15، 14

14 - توجه به خدا و به یاد او بودن ، از اهداف و ثمرات نماز است .

و أقم الصلوه لذكری

15 - وجود ذکر خدا در نماز ، دلیل ترغیب و توصیه خداوند به اقامه آن است .

أقم الصلوه لذكری

«لذكری» ممکن است بیانگر نتیجه نماز باشد که یاد خدا را در دل ها زنده می کند و ممکن است مراد اشمال نماز به اذکار الهی باشد، یعنی اقامه نماز به این دلیل واجب شمرده شده است که ذکر خدا در آن وجود دارد.

241- فلسفه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 4

4 - یاد خداوند ، فلسفه و روح نماز جمعه است .

إذا نودی للصلوه من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر اللّٰه

آمدن تعبیر «ذکر اللّٰه» درباره نماز جمعه، می تواند اشاره به حقیقت یاد شده باشد.

242- قبله در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 24

24 - « ان الفرایض لاتصلیها إلا إلى القبلة و هو المروی عن أئمتنا (ع) ;

از ائمه اهل بیت (ع) روایت شده که نمازهای واجب را نمی شود به جا آورد، مگر اینکه به سوی قبله باشد».

17_ عن أبي عبد الله (ع) في قوله تعالى: «وَأَقِيمُوا وجوهكم عند كل مسجد» قال: مساجد محدثه فامروا أن يقيموا وجوهكم شطر المسجد الحرام.

از امام صادق (ع) روایت شده است: مراد از آیه «وَأَقِيمُوا وجوهكم ..»، مساجد نو بنیاد است که مردم مأمورند (هنگام عبادت) در آنها رو به مسجد الحرام بایستند.

243- قبله در نماز های مستحبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 115 - 10

10 - از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: « انزل الله هذه الآية في التطوع خاصة « فاینما تولوا فثم وجه الله . . . » و صلی رسول الله ایماً علی راحلته اینماتو جهت به حیث خرج الی خیبر و حین رجوع من مکه و جعل الکعبه خلف ظهره ;

خداوند این آیه (فاینما تولوا فثم وجه الله) را در خصوص نماز مستحبی نازل کرده است و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در حالی که سوار مرکب خود بود و به این سو آن سو می رفت، نمازهای [مستحبی] را با اشاره به جا می آورد آن زمانی که به سوی خیبر رفت و آن زمانی که از مکه مراجعت نمود و کعبه را پشت سرش قرار داد».

244- قبول توبه ترضیع کنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 60 - 3

3- توبه ضایع کنندگان نماز و پیروان هوای نفس پذیرفته می شود .

أضاعوا الصلوه واتبعوا الشهوت . . . إلا من تاب

245- قرآن در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 4

4- اهمیت قرائت قرآن ، در نماز شب

و قرءان الفجر . . . و من الیل فتهجد به نافله لك

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «قرآن»، نماز مشتمل بر قرائت قرآن باشد.

246- قرائت در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 7

7_ لزوم خواندن نماز با قرائت صحیح و توجه به معانی و مفاهیم اذکار آن

لا تقربوا الصلوه . . حتی تعلموا ما تقولون

جمله «حتی تعلموا . . .» بیانگر فلسفه حرمت نماز در حال مستی است. بنابراین ادای صحیح کلمات و نیز توجه به معانی آن، ضرورت دارد و به همین خاطر نماز در حال مستی حرام شده است.

ص: 122

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 5

5- قراءت قرآن و بازخوانی پیام وحی ، عمده ترین رکن و مهمترین بُعد نماز

أقم الصلوه . . . و قرءان الفجر

مراد از «قرآن الفجر» نماز صبح است و آوردن «قرآن» (تلاوت آیات الهی) به جای «صلاه» می تواند مشعر به مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 6 - 73 - 4

4- قیام و قرائت ، اساسی ترین ارکان عبادت و نماز

هی أشدّ وطءًا و أقوم قیلاً

اختصاص به ذکر یافتن دو رکن قیام (أشدّ وطئًا) و قرائت (أقوم قیلاً) از میان ارکان پنجگانه نماز، بیانگر مطلب یاد شده است.

247- قضای نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 4

4 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : حدّثني أبي عن جدّي عن آبائه أنّ أمير المؤمنين (ع) . . . قال : . . . قال الله تبارك و تعالی : « الذين هم على صلاتهم دائمون » یعنی الذين يقضون ما فاتهم من اللیل بالنهار و ما فاتهم من النهار باللیل . . . ;

از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: پدرم از جدم از پدرانش روایت کرده که امیرالمؤمنین (ع) فرمود: . . . خدای - تبارک و تعالی - فرمود: (الذين هم على صلاتهم دائمون) یعنی کسانی که نمازهایی را که در شب از دستشان رفته، در روز قضا می کنند و نمازهایی را که در روز از دست داده اند در شب قضا می کنند...».

248- قضای نماز نافله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 62 - 10

10 _ « عن عنبسه العابد ، قال : سألت أبا عبد الله (ع) : عن قول الله عزّوجلّ : « و هو الذي جعل اللیل و النهار خلفه لمن أراد أن یدرّ أو

أراد شكوراً» قال : قضاء صلاه الليل بالنهار و قضاء صلاه النهار بالليل ؛

امام صادق در باره آیه یاد شده فرمود: مراد قضای نمازهای شب در روز و قضای نمازهای روز در شب است». توضیح: با توجه به روایات قبل از حدیث یاد شده، در تهذیب و روایت صفحه 116 از تفسیر قمی به نظر می رسد، قضای نماز نافله مقصود است.

ص: 123

249- قیام در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 16

16 - قیام ، رکوع و سجود ، از ارکان نماز

و القائمین و الرکع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 3

3 - سجده و قیام ، دو رکن اساسی نماز است .

و الذین یبیتون لربهم سجداً و قیاً

برداشت یاد شده، از اختصاص به ذکر یافتن سجده و قیام از میان دیگر ارکان و اجزای نماز، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 4

4 - قیام و قرائت ، اساسی ترین ارکان عبادت و نماز

هی اشدّ و طءاً و أقوم قیلاً

اختصاص به ذکر یافتن دو رکن قیام (أشدّ و طءاً) و قرائت (أقوم قیلاً) از میان ارکان پنجگانه نماز، بیانگر مطلب یاد شده است.

250- قیام در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 2

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر ، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت

شبانه

هی اشدّ و طءاً و أقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می‌گردد. «أشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطیء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «أقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

251- قیام هنگام خطبه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 5

5 - ایستادن در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، از آداب آن است .

و ترکوک قائماً

ص: 124

252- کافران و نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 43 - 6

6 - مکلف بودن کافران به فروع دین و انجام فرائض (همچون نماز)

یدعون إلى السجود و هم سـلمون

253- کافران و نماز محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 4

4 - ازدحام کافران و مشرکان در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای مشاهده عبادت و نماز آن حضرت

کادوا یکنونون علیه لبدًا

مفسران و اهل لغت، «لَبَدًا» را به ازدحام معنا کرده و درباره مرجع ضمیر فاعلی «کادوا» و «یکنونون» دو نظر ارائه داده اند. برخی آن را مشرکان و کافران مکه و برخی دیگر آن را مؤمنان جن دانسته اند که برای استماع قرآن کریم در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ازدحام می کردند. برداشت یاد شده، مبتنی بر نظر نخست است.

254- کیفر سستی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 5

5 - « قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) الصلاة عماد الدين . . . من ترك أوقاتها يدخل الويل والويل واد في جهنم كما قال الله تعالى . . . « فويل للمصلين . الذين هم عن صلاتهم ساهون . . . » ؛

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: نماز ستون دین است . . هر کس وقت های نماز را [اعتنا نکرده و نماز را در آنها] ترک کند، داخل ویل می گردد و «ویل» دژه ای است در جهنم. همان طوری که خداوند تعالی فرموده: فویل للمصلین . الذين هم عن صلاتهم ساهون».

255- کیفر مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- گرفتن موهای بالای پیشانی تکذیب گران دین و کشاندن ذلیلانه آنان به سوی آتش ، کیفر مخالفت آنها با نماز ، هدایت و تقوا

ص: 125

ینہی . عبداً إذا صلّى ... لئن لم ينته لنسفعا بالناصیه

«ناصیه» به معنای انتهای رستنگاه مواز قسمت جلو سر است، ریشه این کلمه بر «علو» دلالت دارد و چون رستنگاه ناصیه در قسمت بالای سر است، این نام را بر آن نهاده اند (مقایس اللغه). قسمت جلو سر را نیز «ناصیه» گویند (تاج العروس). «نسفعن» _ که «نون تأکید» آن به صورت تنوین نوشته می شود _ یعنی، چنگ می زنیم و می کشانیم و ممکن است به معنای «سیاه می کنیم»، «نشانه می گذاریم» یا «به خواری می کشانیم» باشد. (برگرفته از قاموس)

256- کیفیت مخالفت با نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 9

9 - سیه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و تقوا

لنسفعا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای «سفع» در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های «کاذبه» و «خاطئه» (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

257- کیفیت نماز محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 1

1 - برپا ایستادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز بعثت ، برای عبادت و اقامه نماز به صورت علنی و آشکارا

و أنه لما قام عبد الله يدعوه

مقصود از «عبدالله»، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است و مراد از دعا در جمله «یدعوه» نماز و عبادت ویژه مسلمانان می باشد.

258- گناه استهزای نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 6

6 _ تمسخر اذان ، نماز و دیگر شعایر دینی ، از گناهان بزرگ

وإذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً ولعباً

چون تمسخر کنندگان نماز و اذان و یا دیگر شعایر دینی، باید طرد شوند و نباید با آنان روابط دوستی برقرار کرد، معلوم می شود تمسخر نماز و اذان و دیگر شعایر، از گناهان بزرگ است.

ص: 126

259- گناه تضييع نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 4

4- ضایع کردن نماز و سهل انگاری در آن ، حرام و از گناهان بزرگ است .

أضاعوا الصلوه .. فسوف یلقون غیباً

چنان که گفته شد معنای «یلقون غیباً» _ به قرینه «یدخلون الجنّه» (در آیه بعد) _ «یلقون جزاء غیبهم» است؛ که وعده عذاب به شمار می آید. وعده عذاب نیز نوعاً در برابر گناهان بزرگ است.

260- گناه سستی در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 4

4- ضایع کردن نماز و سهل انگاری در آن ، حرام و از گناهان بزرگ است .

أضاعوا الصلوه .. فسوف یلقون غیباً

چنان که گفته شد معنای «یلقون غیباً» _ به قرینه «یدخلون الجنّه» (در آیه بعد) _ «یلقون جزاء غیبهم» است؛ که وعده عذاب به شمار می آید. وعده عذاب نیز نوعاً در برابر گناهان بزرگ است.

261- گناه ناهیان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او ، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود .

ناصیه ک_ ذبه خاطئه

دروغ گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی ها، در چهره او نمایان است.

262- گواهان نماز صبح

15- « عن إسحاق بن عمار قال : قلت لأبي عبد الله (ع) : أخبرني بأفضل المواقيت في صلاة الفجر ؟ فقال : مع طلوع الفجر ان الله عزوجل يقول : « وقرآن الفجر إن قرآن الفجر كان مشهوداً » یعنی صلاة الفجر تشهدہ ملائکہ اللیل و ملائکہ النهار فإذا صلّى العبد الصبح مع طلوع الفجر ثبتت له مرتین اثبت ہا ملائکہ اللیل و ملائکہ النهار ;

اسحاق بن عمار گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: مرا از با فضیلت ترین اوقات نماز صبح خبر ده، حضرت فرمود: نمازی

است که همگام با طلوع فجر باشد. همانا خداوند _ عزوجل _ می فرماید: «و قرآن الفجر إن الفجر كان مشهوداً» مقصود نماز طلوع فجر است که فرشتگان مأمور شب و فرشتگان مأمور روز همگی با هم در آن هنگام حضور دارند و بر آن شهادت می دهند. پس زمانی که بنده نماز صبح را همگام با طلوع فجر به جا می آورد، نماز صبح او دو بار ثبت می شود: یک بار [توسط] فرشتگان مأمور شب و بار دیگر [به وسیله] فرشتگان مأمور روز».

263- مانعان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 3

3 - تکذیب گران دین و اعراض کنندگان از آن ، بازدارنده مردم از نماز و هدایت و امر به تقوا

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلی . أرءیت إن کان علی الهدی . أو أمر بالتقوی . أر

264- مانعان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز ، رهنمود های آن حضرت را دروغ پنداشته و از پذیرش آن روی گردان بود .

أرءیت الذی ینهی . . . أرءیت إن کذب و تولی

جمله «کذب و تولی»، مربوط به «الذی ینهی» و توصیف کسی است که پیامبر(صلی الله علیه و آله) را از نماز نهی می کرد. بسیاری از مفسران، وی را ابوجهل دانسته اند. متعلق «کذب» _ به قرینه «کان علی الهدی. أو أمر بالتقوی» _ هدایت های ارائه شده از جانب پیامبر(صلی الله علیه و آله) و فرمان های تقواساز او است.

265- محرومیت

از برکات نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 5

5 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت خودداری از پذیرش اسلام ، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند .

و ما أمرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مَخْلَصِينَ لَهُ الدِّينَ حَنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ

266- محرومیت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلیٰ - 87 - 16 - 2

ص: 128

2 - مردم با گزینش دنیا به جای آخرت ، خود را از تزکیه ، یاد خدا و ادای نماز دور نگه داشته ، از رستگاری محروم می سازند .

قد أفلح . . . بل تؤثرن الحیوه الدنیا

267- محمد (صلی الله علیه و آله) و نماز بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 18، 2، 1

1 - نهی شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای همیشه ، از نمازگزاردن بر جنازه منافقان و دعا کردن برای آنها بعد از جنگ تبوک

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً

2 - ممنوع نبودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نمازگزاردن بر جنازه منافقان و حضور یافتن بر قبر آنها ، تا قبل از جنگ تبوک

و لاتصل علی أحد منهم مات

با توجه به سیاق آیات، که پس از جنگ تبوک نازل شده است، برداشت فوق به دست می آید.

18 - از امام صادق (ع) روایت شده : « کان رسول الله (صلی الله علیه و آله) اذا صلی علی میت . . . کبر الرّابعه و دعا للمیت . . . فلما نهاه الله عزّو جل عن الصلاه علی المنافقین . . . کبر الرّابعه و انصرف و لم یدع للمیت ;

رسول خدا هرگاه بر مرده ای نماز می خواند . . . تکبیر چهارم را می گفت و برای میت دعا می کرد . . . پس از اینکه خدای عزوجل او را از نماز بر منافقین نهی فرمود . . . تکبیر چهارم را گفت و نماز را تمام کرد و بر میت دعا نکرد».

268- مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 14 - 96 - 4

4 - مخالفان نماز ، باید خدا را ناظر بر کردار خویش دیده و از مخالفت دست بردارند .

أرءیت الذی ینهی . . . ألم یعلم بأنّ الله یری

269- مداومت بر نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 35 - 5

5 - مداومت در اقامه نماز و مواظبت بر انجام درست و کامل آن ، یکی دیگر از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

و المقیمى الصلوه

«إقامه» (مصدر «مقیمین») به معنای انجام دادن درست و کامل است. به کارگیری وصف (مقیمین) بیانگر این نکته است که خواندن نماز، خصلتی است که از مؤمنان جدا نمی شود. بنابراین معنای «المقیمى الصلوه» چنین می شود: آنان که همواره نماز را درست و کامل به جا می آورند؛ نه آن را ترک می کنند و نه در انجام درست و کامل آن، کوتاهی میورزند.

ص: 129

270- مراد از تضييع نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 11

11- « فی المجمع قيل : أضعوها بتأخيرها عن مواقيت ها من غير أن تركوها أصلاً . . . و هو المروى عن أبي عبد الله (ع) ;

در مجمع البيان آمده است که: گفته شده [معنای آیه این است]: نماز را ضایع می کردند به این که آن را از اوقات مقررش به تأخیر می انداختند؛ نه این که به طور کلی آن را ترک کردند و این معنا از امام صادق(ع) روایت شده است».

271- مراد از خشوع در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 6

6- « عن جعفر بن محمد (صلى الله عليه و آله) إنه قال فى قول الله عزّوجلّ : « الذين هم فى صلاتهم خاشعون » قال : الخشوع غصّ البصر فى الصلاة . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که در باره سخن خدای _ عزّوجلّ _ «الذين هم فى صلاتهم خاشعون» فرمود: مراد از خشوع، فرو نهادن چشم در نماز است»

272- مراقبت بر نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 4,5,3

3 - مداومت و مراقبت پی گیر بر اقامه نماز ، از جمله مسؤولیت های پیامبر (صلى الله عليه و آله)

وَأمر أهلک بالصلوة واصطبر علیها

«إصطبار»؛ یعنی، با تمام توان صبر را بر خود تحمیل کردن (مفردات راغب).

4 - لزوم مراقبت پی گیر بر نماز و مداومت بر اقامه آن

وَأمر أهلک بالصلوة واصطبر علیها

5 - مراقبت و مداومت بر اقامه نماز ، نیازمند صبر و مقید ساختن نفس بر آن است .

273- مشرکان و نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 19 - 4

4- ازدحام کافران و مشرکان در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای مشاهده عبادت و نماز آن حضرت

ص: 130

کادوا یکنونون علیه لبداً

مفسران و اهل لغت، «لبدا» را به ازدحام معنا کرده و درباره مرجع ضمیر فاعلی «کادوا» و «یکنونون» دو نظر ارائه داده اند. برخی آن را مشرکان و کافران مکه و برخی دیگر آن را مؤمنان جن دانسته اند که برای استماع قرآن کریم در اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ازدحام می کردند. برداشت یاد شده، مبتنی بر نظر نخست است.

274- معروضان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 3

3 - تکذیب گران دین و اعراض کنندگان از آن، بازدارنده مردم از نماز و هدایت و امر به تقوا

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلی . أرءیت إن کان علی الهدی . أو أمر بالتقوی . أر

275- مکان تشریح نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 5

5 - وجوب اقامه نماز، در مکه تشریح شده است .

و أقیموا الصلوه

276- مکان تشریح نماز های یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 18

18 - نماز های یومیه، مشتمل بر تسبیح و تحمید پروردگار و تشریح شده در مکه، پیش از هجرت

و سبّح... قبل طلوع... ءانآی الیل فسبّح و أطراف النهار

این آیه، با اوقات چهار نماز تناسب دارد: صبح (قبل طلوع الشمس)، عصر (قبل غروب ها)، صبح و مغرب (اطراف النهار) و عشا (من آناء اللیل). برخی با توجیه (اطراف النهار) به این که وسط روز نیز طرف آن است، نماز ظهر را نیز مشمول آیه دانسته اند؛ ولی چون سوره «طه» در مکه و پیش از سوره «اسرا» - که حکم نماز ظهر در آن آمده - نازل شده است، می توان گفت که نماز ظهر را مطرح نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 18

ص: 131

18 - خانه خدا جایگاه طواف ، اعتکاف ، عبادت ، رکوع و سجود (نماز) است .

أن طهرا بيتي للطائفين و العكفين و الركع السجود

عكوف مصدر (عاکفین) به معنای ماندن و اقامت کردن در مکانی است و مراد از آن در آیه شریفه - به قرینه طواف، رکوع و سجود - یا مطلق عبادت و پرستش خداست و یا مقصود از آن، اعتکاف - که عبادتی خاص با شرایطی ویژه از قبیل روزه گرفتن و .. است - می باشد.

278- مکذبان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 13 - 3

3 - تکذیب گران دین و اعراض کنندگان از آن ، بازدارنده مردم از نماز و هدایت و امر به تقوا

أرءیت الذی ینهی . عبدًا إذا صلی . أرءیت إن کان علی الهدی . أو أمر بالتقوی . أر

279- ممانعت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 3،4

3 - جلوگیری از برپایی نماز ، شگفت آورترین نمونه طغیان

لیطغی . . . أرءیت الذی ینهی

«أرءیت» استفهام تعجبی است. ادیبان عرب، آن را با «أخبرنی» (خبر ده مرا) به یک معنا دانسته اند. درخواست بازگو کردن خبر - با آن که متکلم آن را می داند - نشانه شگفتی آن است. مخاطب در «أرءیت» می تواند عموم مخاطبان باشد؛ گرچه فرد بارز آن پیامبر(صلی الله علیه و آله) است و بنده نمازگزاری که مورد نهی قرار گرفته، بر هر نمازگزاری قابل انطباق است.

4 - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله «لئن لم ینته» - در آیات بعد - قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - وادار ساختن مردم به ترک نماز ، نادیده انگاشتن عبودیت آنان برای خداوند است .

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى

انتخاب کلمه «عبد»، بیانگر دلیل تعجیبی است که استفهام «أرءیت» بر آن دلالت داشت؛ یعنی، کسی که بندگان را به ترک نماز فرا می خواند، چرا به بنده بودن آنان توجه نمی کند؟

ص: 132

280- ممانعت از نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 1

1 - برخی از مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مانع نماز خواندن آن حضرت بودند .

أرءیت الذی ینهی

مراد از «الذی ینهی» _ به قرینه آیه بعد و جمله «لا تطعه» در آخر سوره - کسی است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از نماز خواندن نهی می کرد. جمله «فلیدع نادیه» در آیات بعد، وی را فردی دارای نفوذ کلام معرفی کرده و به گفته بسیاری از مفسران، مراد ابوجهل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 4

4 - خاتمه دادن به موضع گیری در برابر نماز، فرمان خداوند به نهی کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ادای آن

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى ... لئن لم ینته

281- ممنوعیت نماز در مسجد ضرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 4, 1

1 _ پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد نهی مؤکد الهی از حضور یافتن و اقامه نماز در مسجد ضرار

لا تقم فیہ أبداً

4 _ حضور و اقامه نماز در مسجدی که به انگیزه های باطل بنا شود، ممنوع است .

مسجداً ضراراً .. لا تقم فیہ أبداً

282- موانع ترک نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 12

12 - اعتقاد به رازق بودن خداوند ، ناسازگار با ترک کردن نماز جمعه به منظور کسب روزی

و إذا رأوا تجره . . . و الله خير الرزقين

283- موانع نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 11، 9، 7

7_ شیطان همواره در صدد بازداری مؤمنان از یاد خدا و برپایی نماز

ص: 133

انما يريد الشيطان . . . في الخمر و الميسر و يصدكم عن ذكر الله و عن الصلوه

9_ قماربازی و میگساری ابزار شیطان برای بازداشتن مردم از یاد خدا و برپایی نماز

انما يريد الشيطان . . . في الخمر و الميسر و يصدكم عن ذكر الله و عن الصلوه

11_ باز ماندن جامعه ایمانی از نماز و یاد خدا پیامد برانگیخته شدن دشمنی و کینه در بین آنها

ان يوقع بينكم العداوه و البغضاء . . . و يصدكم عن ذكر الله و عن الصلوه

نیابردن کلمه «ان» در «یصدکم عن . . .» می تواند اشاره به این باشد که مضمون این جمله پیامد تحقق مضمون معطوف علیه (یوقع بینکم . . .) است.

284- ناپسندی غفلت از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 5 - 4

4- بی توجهی نمازگزاران به نماز خویش ، نکوهیده تر از آزار یتیمان و فراموش کردن بینوایان است .

فویل للمصلين . الذين هم عن صلاتهم ساهون

این آیه، مانند آیات دیگر این سوره، بیانگر خصلت های تکذیب گران کیفر الهی است. آوردن حرف «فاء» در خصلت سوم به بعد و تغییر سیاق کلام، بیانگر ترتیب رتبی و نکوهیده تر بودن آنها است.

285- نام خدا قبل از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 5

5- به جا آوردن نماز پس از ذکر نام خداوند ، مایه رستگاری است .

قد أفلح من . . . ذكر اسم ربّه فصلی

286- ناهیان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 4

4 - خاتمه دادن به موضع گیری در برابر نماز ، فرمان خداوند به نهی کننده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ادای آن

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى ... لئن لم ینته

287- نزدیکی کیفر مخالفان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 134

5- زمان کيفر دیدن مخالفان نماز، تکذیب گران دین و دروغ گویان خطاکار، نزدیک است.

سندع الزبانیه

حرف «سین»، برای آینده نزدیک به کار می رود.

288- نشاط در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 10، 9

9_ سستی و نشاط نداشتن در نماز و مقدمات آن، از صفات منافقان

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى

«کسالی» جمع «کسلان» است؛ و کسلان به کسی گفته می شود که با کندی و اکراه و بدون نشاط و میل، کاری را انجام دهد. قیام به سوی نماز که مفاد جمله «قاموا إلى الصلوة» است، شامل مقدمات نماز نیز می شود.

10_ ضرورت برپایی نماز، با میل و نشاط و پرهیز از کسالت و خمودی در انجام آن

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 7 - 8

8 - [« فی فقه الرضا (ع)] قال : لا صلاه إلا باسباغ الوضوء و احضار النیة و خلوص الیقین و إفراغ القلب و ترک الأشغال و هو قوله « فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب » ;

[در کتاب «فقه الرضا(ع)» آمده که] آن حضرت فرمود: نماز نیست؛ مگر با شاداب ساختن وضو و حاضر داشتن نیت و یقین خالص و خالی کردن قلب [از یاد غیر خدا] و ترک سرگرمی ها و این است [معنای] سخن خدا [که فرمود:] «فإذا فرغت فانصب . و إلى ربك فارغب».

289- نظارت بر نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نماز صبح در اول فجر ، مورد شهود و نظاره ای ویژه

إن قرءان الفجر كان مشهودًا

چنان که از روایات استفاده می شود «شهود ویژه» عبارت است از شهود ملائکه شب و ملائکه روز که هر دوی آنان، شاهد نماز صبح نمازگزارند.

ص: 135

290- نقش نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 72 - 14

14 - « وفي الحديث : إنّ عليّاً (ع) إذا حضر وقت الصلاة يتململ و يتزلزل و يتلّون فقیل له : ما لك يا أمير المؤمنين؟ فيقول جاء وقت الصلاة وقت أمانه عرضها الله على السماوات و الأرض فأبين أن يحملنها و أشفقن منها ;

روایت شده که علی(ع) هنگامی که وقت نماز می رسید، ناآرام و لرزان و رنگ به رنگ می شد. پس به آن حضرت گفته شد: چه شده شما را ای امیرالمؤمنین؟ فرمود: وقت نماز رسیده است! وقت امانتی که بر آسمان ها و زمین عرضه شد و آنها از حمل آن سربرداشتند و از آن هراسیدند».

291- نماز ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

292- نماز اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

293- نماز امام علی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 4

4_ علی بن ابیطالب (ع) ، انسانی مؤمن ، برپا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات در حال رکوع

الذین ءامنوا الذین یتقون الصلوٰه و یؤتون الزکوٰه و هم رکعون

بر اساس شأن نزولهای متعدد، شخصیت مورد نظر در آیه شریفه، حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (ع) است.

294- نماز اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

1 - مردمان الهی و والا مقامی که تجارت و داد و ستد، آنان را از ذکر خدا، اقامه نماز و پرداخت زکات باز نمی دارد، همواره ترسان از روز قیامت اند.

رجال لا تلهيهم تجره ولا بيع عن ذكر الله وإقام الصلوه وإيتاء الزكوه يخافون يوم
برداشت یاد شده بر این اساس است که «رجال» مبتدا و «یخافون» خبر آن باشد.

295- نماز بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 2

2_ نماز، برنامه بندگان خالص خدا در وقت شب زنده داری

و الذين يبيتون لربهم سجداً وقيماً

از دیدگاه مفسران، مقصود از «سجده» و «قیام» در آیه شریفه، نماز است.

296- نماز به بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 30

30 - از امام صادق (ع) روایت شده است: «... و لما ان اصرف نبيه إلى الكعبه عن بيت المقدس قال المسلمون للنبي (صلى الله عليه و آله) رأيت صلاتنا التي كنا نصلى إلى بيت المقدس ما حالنا في ها و ما حال من مضى من أمواتنا و هم يصلون إلى بيت المقدس؟ فأنزل الله « و ما كان الله ليضيع إيمانكم ان الله بالناس لرؤف رحيم » فسمي الصلوه إيماناً...»؛

چون خداوند، رسول الله را از بیت المقدس به کعبه برگرداند، مسلمانان به پیامبر عرضه داشتند: صحت نمازهایی که به طرف بیت المقدس خوانده ایم و نمازهای کسانی که به طرف بیت المقدس نماز خوانده و از دنیا رفته اند، چگونه می شود؟ خداوند آیه شریفه «و ما كان الله ليضيع إيمانكم ان الله بالناس لرؤف رحيم» را نازل فرمود و در آن نماز را ایمان نامید...».

297- نماز بی ارزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 7

7- بی ارزش بودن نماز بی خشوع، در پیشگاه خداوند.

ألم یأن . . . أن تخشع قلوبهم لذكر الله

در صورتی که مراد از «ذکر الله» نماز باشد؛ نکوهش کسانی که نماز را بدون خشوع می خوانند، مفید برداشت یاد شده است.

ص: 137

298- نماز بیمار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 191 - 37

37_ انسان سالم نماز را ایستاده و مریض آن را نشسته و ناتوانتر از او آن را به پهلو می خواند .

يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: ... «قیاماً» الاصحاح و «قعوداً» یعنی المرضى «و على جنوبهم» قال: اعلّ ممّن یصلّی جالساً و اوجع.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 211، ح 173؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 333، ح 7.

299- نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 18، 14، 12

12_ مریم، مأمور نماز گزاردن همراه با نماز گزاران (نماز جماعت) *

و ارکعی مع الزّاکعین

بنابراینکه مراد از رکوع، نماز باشد؛ از باب نامگذاری کل به نام جزء.

14_ عبادت دستجمعی و نماز جماعت در ادیان گذشته

و ارکعی مع الزّاکعین

18_ نقش مهم رکوع، در نماز جماعت

و ارکعی مع الزّاکعین

چون از نماز جماعت به رکوع تعبیر شده است، اهمیّت خاص آن معلوم می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 6، 7

6_ گروه اول از نمازگزاران نماز خوف ، تا پایان دو سجده رکعت اول ، باید نماز را به جماعت و بقیه را فرادا به جای آورند .

فلتقم طائفه . . و لتأت طائفه اخری لم یصلوا فلیصلوا معک

تفریع جمله «فاذا سجدوا» بر «فلتقم»، دلالت می کند که گروه اول باید تا پایان دو سجده، نماز را به جماعت بخوانند و چون نماز خوف با دو سجده پایان نمی پذیرد، باید بقیه به صورت فرادا به جا آورده شود.

7_ گروه نخست از نمازگزاران پس از اتمام نماز خوف ، باید به پاسدارای پردازند تا گروه دیگر برای اقامه نماز جماعت حاضر شوند .

فاذا سجدوا فلیکونوا من ورائکم و لتأت طائفه اخری لم یصلوا فلیصلوا

300- نماز جماعت در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 138

2_ صلاح‌حدید برگزاری نماز جماعت در میدان نبرد ، بر عهده فرمانده نیروهاست .

و إذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوة

اسناد اقامه نماز به پیامبر (صلی الله علیه و آله) (فاقمت . . .)، اشاره به این است که اختیار تشکیل نماز جماعت بر عهده و صلاح‌حدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا فرماندهی نیروهاست.

301- نماز جماعت زنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 43 - 20، 13

13_ مطلوبیت شرکت زنان در عبادت دستجمعی (نماز جماعت)

و ارکعی مع التّاکعین

20_ جواز حضور زن در نماز جماعت همراه مردان

و ارکعی مع التّاکعین

در آیه فوق، به حضرت مریم امر نشده است که رکوع کن با زنان رکوع کننده؛ بلکه فرموده: رکوع کن با رکوع کنندگان. (اعم از زن و مرد).

21_ تشریح اجتماع مردان و زنان برای عبادت ، در ادیان گذشته

و ارکعی مع التّاکعین

302- نماز جمعه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 3

3- اقامه نماز جمعه ، در صدر اسلام و به امامت حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوا تجره . . . و ترکوک قائماً

303- نماز خوف

1 - جواز بجا آوردن نماز در حال حرکت ، پیاده یا سواره در هنگام ترس

فان خفتم فرجالا او رکباناً

جمله «فان خفتم ...» حکایت از شرطی محذوف دارد که حکم آیه قبل را مشروط می کند؛ یعنی مراقبت کامل شرایط در نماز در صورت امنیت است؛ ولی آنگاه که خوفی عارض شود، به مقدار ممکن حفظ شرایط و آداب لازم است نه همه آنها. همچنین «رجالا» جمع راجلا به معنی پیاده و «رکباناً» جمع راکباً به معنای سواره است و در هر دو، حرکت لحاظ می شود.

ص: 139

3_ سقوط برخی از شرایط نماز در هنگام ترس

فان خفتم فرجالا او رکباناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 7

7_ مسلمانان صدر اسلام، کاستن از نماز را، هر چند به هنگام سفر و ترس از دشمن، گناه می پنداشتند.

و إذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتکم الذین

«لا جناح» و «فلیس علیکم جناح»، غالباً در مواردی به کار می رود که پندار جرم و گناه بر انجام و یا ترک کاری وجود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 10,14

10_ لزوم احتیاط و هوشیاری بیشتر مجاهدان، به هنگام تعویض و جابجایی در نماز خوف*

و لیأخذوا حذرهم و اسلحتهم

تصریح به لزوم هوشیاری در مورد دسته دوم (و لیأخذوا حذرهم)، بیانگر ضرورت احتیاط بیشتر در تعویض و جابجایی دارد.

14_ خطر شیخون کفران، دلیل به همراه داشتن اسلحه به هنگام نماز در میدان جنگ

و لیأخذوا حذرهم و اسلحتهم و الذین کفروا لو تغفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 4

4_ یاد خداوند پس از ادای نماز خوف، جبران کننده کاستی های آن

فلیس علیکم جناح ان تقصروا... فاذکروا الله قیماً و قعوداً و علی جنوبکم

لزوم ذکر خدا پس از پایان نماز خوف، می تواند اشاره به این معنا باشد که قصر و کوتاهی نماز خوف را با ذکر خداوند جبران کنید.

304- نماز خوف با جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ به نماز ایستادن گروهی از مسلمانان و پاسداری گروهی دیگر ، شیوه برپایی نماز خوف به صورت جماعت

و إذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوه . . . ولتأت طائفه اخرى لم يصلوا

نماز خویشاوندان اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 8

ص: 140

8- وفادار بودن اسماعیل (ع) به وعده ها و اصرار او بر پای بندی بستگانش به نماز ، زکات و انفاق ، مایه جلب رضایت خداوند

إنه كان صادق الوعد . . . و كان يأمر أهله بالصلوة والزكوة و كان عند ربّه مرضياً

305- نماز در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 39 - 6

6_ تشریح نماز در ادیان گذشته

یصلی فی المحراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 43 - 10,21

10_ وجود سجده و رکوع (نماز) در ادیان گذشته

و اسجدی و ارکعی

21_ تشریح اجتماع مردان و زنان برای عبادت ، در ادیان گذشته

و ارکعی مع الرّاکعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 87 - 2

2_ تشریح نماز در ادیان گذشته

قالوا ی_ شعیب أصلوتک تأمرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 13

13 - نماز در آیین موسی (ع) تشریح شده بود .

و أقم الصلوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 8

8 - پیمان الهی از بنی اسرائیل بر اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

و لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل . . . واقرضتم الله قرضاً حسناً

به نظر می رسد از جمله موارد میثاق و پیمان الهی با بنی اسرائیل، مسائلی است که جمله «لئن اقمتم . . .» آن را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 3

ص: 141

3- چنگ زدن به کتاب های آسمانی و برپا داشتن نماز ، دارای پاداشی تضمین شده از جانب خداوند

و الذین یمسکون بالکتب .. . إنا لانضیع أجر المصلحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 3

3- نماز ، زکات و انفاق ، دارای سابقه ای دیرینه در ادیان الهی

و کان یأمر أهله بالصلوه و الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 59 - 8

8- نماز ، دارای جایگاهی مهمّ و اساسی در تمامی ادیان الهی

فخلف .. . أضاعوا الصلوه

آیه مورد بحث، از میان همه چیزهایی که می توان در پشت کردن و اهمیت ندادن به دین مطرح ساخت، نماز را مطرح کرده است. این گویای نقش محوری نماز در مجموعه احکام دینی و ادیان الهی است.

306- نماز در ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 7

7 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، فرمانی الهی برای پیروان تمام ادیان آسمانی

و ما أمرنا إلا .. . و یقیموا الصلوه و یؤتوا الزکوه

307- نماز در اول شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 7

7- بخش نخست شب ، زمان مناسب برای عبادت و نماز

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءًا

یکی از معانی «ناشئه اللیل»، ساعات اول شب است (قاموس المحيط).

308- نماز در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 7

7_ نماز ، زکات ، ایمان به همه انبیا و حمایت از آنان و انفاق ، از تکالیف بنی اسرائیل

ص: 142

لئن اقمتم الصلوه وءاتيتم الزكوه . . . وعزرتموهم و اقرضتم الله

309- نماز در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 3

3_ وجوب برپا کردن نماز ، حتی در میدان رزم و شرایط دشوار

و إذا كنت فيهم فاقمت لهم الصلوه

310- نماز در دوران ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 37 - 5

5- نماز از فریضه های عبادی در عصر بعثت حضرت ابراهیم (ع)

ربنا إني أسكنت من ذريتي . . . ليقموا الصلوه

311- نماز در دوران لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 3

3- نماز و امر به معروف و نهی از منکر ، از زمره تعالیم شریعت عصر لقمان بود .

ی-بنی أقم الصلوه و أمر بالمعروف و انه عن المنکر

312- نماز در دوران مریم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 8

8- مردم زمان مریم (س) ، با مفاهیم نماز و زکات آشنایی داشتند .

و أوصنی بالصلوه والزكوه

حضرت عیسیٰ (ع) در گهواره برای مردم، از نماز و زکات سخن گفت، بنابراین، آنان با این مفاهیم از پیش آشنا بودند.

ص: 143

313- نماز در دین ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 22

22 - رکوع و سجده کردن به درگاه خدا (نماز) ، از برنامه های عبادی در آیین ابراهیم

و الرکع السجود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 17

17 - طواف و نماز ، از تکالیف مقرر در شریعت حضرت ابراهیم (ع)

و طهر بیّتی للطائفین و القائمین و الرکع السجود

314- نماز در سفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 1

1_ کاستن از نماز در سفر ، به هنگام ترس از دشمن ، هیچ گناهی ندارد .

و إذا ضربتم .. فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم

جمله «فلیس ..» ، در حقیقت جواب برای «اذا ضربتم» و «ان خفتم» است. یعنی مسافرت و ترس از فتنه گری دشمن دو شرط لازم برای کاستن از نماز است.

315- نماز در شریعت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

316- نماز در شریعت اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

ص: 144

317- نماز در شریعت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

318- نماز در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 9 - 4

4 - نماز در عصر بعثت ، مورد تهاجم مخالفان اسلام

أرءیت الذی ینهی

جمله «لئن لم ینته» _ در آیات بعد _ قرینه بر وقوع این مزاحمت، به هنگام نزول آیات این سوره است که با اوایل بعثت هم زمان بوده است.

319- نماز در کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أن طهرا بیتی للطائفین و العکفین و الرکع السجود

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل (ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و ... بودند، ارجمندی طواف کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

320- نماز در مستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 43 - 8، 2، 1

1_ بطلان نماز در حال مستی

لا تقربوا الصلوه و انتم سکاری

ظاهراً نهی در «لا تقربوا»، ارشاد به بطلان است، نه تنها بیانگر حرمت تکلیفی.

2_ اقامه نماز در حال مستی جایز نیست . *

لا تقربوا الصلوه و انتم سکاری

بنابر اینکه نهی در «لا تقربوا»، نهی مولوی باشد؛ یعنی دلالت بر حرمت تکلیفی کند.

8_ بی توجهی به اذکار نماز و مفاهیم آن ، فلسفه بطلان آن در حال مستی

ص: 145

لا تقربوا الصلوه . . . حتى تعلموا ما تقولون

جمله «حتى تعلموا . . .» بیانگر علت تحریم بطلان نماز در حال مستی است.

321- نماز در مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 29 - 5

5_ اهمیت عبادت و نماز در مسجد*

و أقيموا وجوهكم عند كل مسجد

322- نماز در مسجد الحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 14، 15

14 - طواف ، قیام ، رکوع و سجود (نماز) از آداب زیارت مسجدالحرام

و طهر بيتي للطائفين و القائمين و الركع السجود

ظاهر این است که مراد از «القائمين و الركع السجود» نمازگزاران است؛ یعنی، «خانه مرا برای طواف کنندگان و نمازگزاران آماده کن».

15 - لزوم تقدیم طواف بر نماز در زیارت مسجدالحرام

للطائفين و القائمين و الركع السجود

323- نماز در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 7

7- نماز و زکات ، از جمله تکالیف دینی در شریعت حضرت عیسی (ع) بود .

و أوصني بالصلوه و الزكوه

324- نماز در مقام ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 7,8,26,28,30

7 - زیارت کنندگان خانه خدا، باید در مقام ابراهیم، نماز بخوانند.

واتخذوا من مقام ابرهیم مصلی

ص: 146

گویا مقصود از نمازی که باید در مقام ابراهیم خوانده شود، نماز طواف است، نه سایر نمازها.

8 - مقام ابراهیم ، باید به جایگاهی برای نماز اختصاص یابد .

و اتخذوا من مقام ابرهیم مصلی

«مصلی» اسم مکان از «صلاه» و به معنای جایگاه نماز است.

26 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: . . . « ان الله فضل مكة و جعل بعضها أفضل من بعض . فقال تعالى « واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی » . . . »

خداوند، مکه را فضیلت و برتری داده و بعضی از قسمت‌های آن را بر قسمت‌های دیگر برتری داده و فرموده است: از مقام ابراهیم جایگاهی برای نماز خود قرار دهید . . . ».

28 - از امام باقر (ع) روایت شده است: « . . . لقد وضع عبد من عباد الله قدمه علی حجر فأمرنا الله تبارک و تعالی أن نتخذها مصلی . . . »

. . . بنده ای از بندگان خدا (ابراهیم (ع)) پایش را بر سنگی نهاد، پس خداوند (برای تجدید خاطره) به ما دستور داد که آن سنگ را جایگاه نماز خویش کنیم . . . ».

30 - « عن ابی الصباح الكنانی ، قال سألت ابا عبد الله (ع) عن رجل نسی ان یصلی رکعتین عند مقام ابراهیم (ع) فی طواف الحج و العمره ، فقال : ان كان فی البلد صلی رکعتین عند مقام ابراهیم (ع) فان الله عز و جل یقول : « واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی » و ان كان قد ارتحل فلا أمره ان یرجع ؛

ابی الصباح کنانی از امام صادق (ع) سؤال کرد درباره کسی که دو رکعت نماز طواف حج و عمره را در مقام ابراهیم (ع) فراموش کرده است، حضرت فرمود: اگر هنوز در شهر مکه است، باید نماز را در مقام ابراهیم (ع) به جا آورد؛ زیرا خداوند عز و جل فرموده: مقام ابراهیم را برای نماز خود قرار دهید و اگر از شهر مکه کوچ کرده است من به او نمی گویم برگردد».

325- نماز در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 4, 2, 1

1 - یهودیانی که به تورات چنگ زنند و به محتوای آن پایبند باشند و نماز را برپا دارند ، مردمی صلاح پیشه اند .

و الذین یمسکون بالکتب . . . إنا لانضیع أجر المصلحین

تمسک (مصدر «یمسکون») به معنای حفظ کردن و رها ساختن است. محافظت کتاب آسمانی به این است که انسان معارف آن را باور

داشته و به احکام آن پایبند باشد.

2_ خداوند پاداش یهودیان تمسک کننده به تورات و برپا دارنده نماز را تباه نخواهد کرد .

و الذین یمسکون بالکتب ... إنا لانضیع أجر المصلحین

چون آیه مورد بحث در سیاق آیات مربوط به یهود واقع شده، می توان گفت مراد از «الذین ...» یهودیان متعهد هستند، و یا اینکه آنان از مصادیق مورد نظر برای «الذین ...» می باشند.

4_ گروهی از یهودیان نسل های پیشین ، بر خلاف دنیاگرایان ایشان ، به محتوای تورات و میثاق های آن پایبند بودند و نماز را به پا داشتند .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

ص: 147

326- نماز در یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 13

13 - نماز در آیین موسی (ع) تشریح شده بود .

و أقم الصلوه

327- نماز زکریا (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 39 - 5

5_ زکریا به هنگام نماز در محراب ، بشارت اعطای یحیی را دریافت .

و هو قائم یصلی فی المحراب انّ الله یشکر بیحیی

328- نماز شب در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 7

7 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در آغاز بعثت مدتی چند به شب زنده داری به میزان دوسوم یا نصف و یا یک سوم از شب موظف شده بودند .

و طائفه من الذین معک . . . علم أن لن تحصوه

329- نماز شب صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 11

11 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به نماز در پاسی از شب به میزان میسور و ممکن

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما تیسر من القرءان

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از قرائت قرآن، نماز باشد؛ زیرا خواندن قرآن از اجزای مهم نماز است. گفتنی است چون جمله های پیش درباره نماز شب بود، می تواند قرینه بر مطلب یاد شده باشد.

330- نماز شب محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 18، 2، 1

ص: 148

1- فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد بیدار شدن در بخشی از شب، برای اقامه نافله شب

و من الیل فتهجد به نافله لک

2- نماز شب، تکلیفی واجب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاوه بر سایر واجبات

و من الیل فتهجد به نافله لک

با توجه به معنای لغوی «نافله» که به معنای زیادت بر واجب است؛ (مفردات راغب) و نیز لام اختصاص «لک» نکته یاد شده قابل استفاده است.

18- «عن عمار الساباطی قال: کنا جلوساً عند أبی عبد الله (ع) بمنی فقال له رجل: ما تقول فی النوافل؟ فقال: فريضه قال: ففرعنا و فرع الرجل، فقال: أبو عبد الله (ع): إنما أعنی صلاه اللیل علی رسول الله (صلی الله علیه و آله) ان الله یقول: «و من اللیل فتهجد نافله لک» ;

عمار ساباطی گوید: در منی نزد امام صادق (ع) نشسته بودیم، شخصی به حضرت گفت: در باره نافله ها چه می گوید؟ حضرت فرمود: واجب هستند. راوی گوید: ما و آن مرد سؤال کننده برآشفتم، پس حضرت فرمود: منظور من نماز شب است که بر رسول خدا واجب بود. همانا خداوند می فرماید: «و من اللیل فتهجد به نافله لک».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 6

6- «عن محمد بن مسلم عن أبی جعفر (ع) قال: سألته عن قول الله: «قم اللیل إلا قليلاً» قال: أمره الله أن یصلی کلّ لیله إلا أن یأتی علیه لیله فی اللیالی لا یصلی فیها شیئاً ;

محمد بن مسلم گوید: از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند: «قم اللیل إلا قليلاً» سؤال کردم، فرمود: خداوند به او (رسول الله) دستور داده که هر شب نماز [شب] بخواند؛ مگر این که شبی از شب ها بیاید که در آن نتواند نمازی بخواند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 7

7- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر گزاردن نماز شب

و سبحه لیلاً طویلاً

یکی از معانی «تسبیح»، نماز است (قاموس المحيط و لسان العرب). بر این اساس مقصود از آن در این آیه، ممکن است نماز شب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 11

11 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به نماز در پاسی از شب به میزان میسور و ممکن

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما تیسّر من القرآن

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از قرائت قرآن، نماز باشد؛ زیرا خواندن قرآن از اجزای مهم نماز است. گفتنی است چون جمله های پیش درباره نماز شب بود، می تواند قرینه بر مطلب یاد شده باشد.

ص: 149

332- نماز شب مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 50

50- « سألہ [الصادق (ع)] عبد اللہ بن سنان ، عن قول اللہ عزوجلّ « سیماهم فی وجوہہم من أثر السجود » قال : هو السّہر فی الصلاہ ;

عبد اللہ بن سنان از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجلّ «سیماهم فی وجوہہم من أثر السجود» پرسید، آن حضرت فرمود: منظور [اثر] شب زنده داری با نماز است».

333- نماز شفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 3 - 3

3 - « عن الصادق (ع) أنّه قال : فی قول اللہ عزوجلّ « و الشفع و الوتر » قال : الشفع الركعتان و الوتر الواحدہ التي یقنت فیہا ;

از امام صادق(ع) روایت شده که درباره سخن خداوند عزوجلّ «و الشفع و الوتر»، فرمود: شفع همان دو رکعت (نماز شب) و وتر همان یک رکعتی است که در آن قنوت خوانده می شود».

334- نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 10

10 - « عن النبی (صلی اللہ علیہ و آلہ) فی قوله « و سبح بحمد ربک قبل طلوع الشمس و قبل الغروب » قال : قبل طلوع الشمس صلاہ الصبح ، و قبل الغروب صلاہ العصر ;

از رسول خدا(صلی اللہ علیہ و آلہ) درباره سخن خداوند «و سبح بحمد ربک قبل طلوع الشمس . . .» روایت شده است که فرمود: [مراد از تسبیح] قبل از طلوع خورشید «نماز صبح» و [مراد از تسبیح] قبل از غروب «نماز عصر» است».

335- نماز صبح با جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 10

10- لزوم اهتمام به اقامه نماز صبح، در منظر همگان و همراه با جماعت *

إن قرءان الفجر كان مشهودًا

احتمال دارد که ذکر صفت «مشهود» برای نماز صبح، نوعی تشویق به این باشد که شایسته است انجام آن در معرض شهود

ص: 150

و دید همگان باشد. لازم به ذکر است که فعل «کان» در آیه برای تثبیت است.

336- نماز صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 28

28- اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله)، اهل نماز و سجده های بسیار

و الذین معه... سیماهم فی وجوههم من أثر السجود

337- نماز طواف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 31، 30، 7

7 - زیارت کنندگان خانه خدا، باید در مقام ابراهیم، نماز بخوانند.

و اتخذوا من مقام إبرهیم مصلى

گویا مقصود از نمازی که باید در مقام ابراهیم خوانده شود، نماز طواف است، نه سایر نمازها.

30 - « عن ابی الصباح الكنانی، قال سألت ابا عبد الله (ع) عن رجل نسی ان یصلی رکعتین عند مقام ابراهیم (ع) فی طواف الحج و العمره، فقال: ان کان فی البلد صلی رکعتین عند مقام ابراهیم (ع) فان الله عز و جل یقول: « واتخذوا من مقام ابراهیم مصلى » و ان کان قد ارتحل فلا أمره ان یرجع؛

ابی الصباح کنانی از امام صادق (ع) سؤال کرد درباره کسی که دو رکعت نماز طواف حج و عمره را در مقام ابراهیم (ع) فراموش کرده است، حضرت فرمود: اگر هنوز در شهر مکه است، باید نماز را در مقام ابراهیم (ع) به جا آورد؛ زیرا خداوند عز و جل فرموده: مقام ابراهیم را برای نماز خود قرار دهید و اگر از شهر مکه کوچ کرده است من به او نمی گویم برگرد». .

31 - ابن مسکان گوید: « حدثنی من سأله عن رجل نسی رکعتی طواف الفریضه حتی یخرج فقال: . . . ان کان جاوز میقات أهل أرضه فلیرجع ویصلهما فإن الله یقول: « واتخذوا من مقام إبراهیم مصلى . . . »؛

به من خبر داد کسی که از او [امام (ع)] سؤال کرد درباره شخصی که دو رکعت نماز فریضه طواف را از روی فراموشی نخوانده و از محل [مکه] خارج شده بود، امام (ع) فرمودند: . . . اگر از میقات حجاج شهرش گذشته باید برگردد و دو رکعت نماز را بخواند؛ زیرا خداوند می فرماید: « واتخذوا من مقام ابراهیم مصلى . . . ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 10

10 - « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله « و سبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل الغروب » قال : قبل طلوع الشمس صلاه الصبح ، وقبل الغروب صلاه العصر ؛

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) درباره سخن خداوند « و سبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس . . . » روایت شده است که فرمود: [مراد از

ص: 151

تسبیح [قبل از طلوع خورشید «نماز صبح» و [مراد از تسبیح] قبل از غروب «نماز عصر» است».

339- نماز عید فطر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 10

10 - «قیل له (الصادق (ع)) «و ذکر اسم ربّه فصلی» قال خرج إلى الجبّانه فصلی ;

به امام صادق (ع) گفته شد: [معنای] «و ذکر اسم ربّه فصلی» [چیست] فرمود: [یعنی] به سوی صحرا بیرون رود و نماز [عید] بخواند».

340- نماز عید قربان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 2 - 18

18 - لزوم تأخیر قربانی از نماز عید ، در عید قربان *

فصل لربّک وانحر

تطبیق نماز و قربانی در آیه، بر نماز عید قربان و قربانی در آن، یکی از احتمالات موجود در این آیه است. عطف به «واو» گر چه بر ترتیب تصریح ندارد؛ ولی ترتیب ذکر می تواند بیانگر ترتیب واقعی باشد.

341- نماز غافلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 7

7 - نماز ریاکارانه ، نماز غافلان است .

الذین هم عن صلاتهم ساهون . الذین هم یراءون

342- نماز قصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 15، 14، 13، 7، 4

4_ احتمال کمین و فتنه گری دشمن ، مجوز نماز قصر (شکسته)

ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

جمله «ان خفتم» به این معناست که در جواز نماز شکسته، حمله یقینی دشمن لازم نیست؛ بلکه ترس از حمله و یا احتمال آن نیز کافی است.

ص: 152

7_ مسلمانان صدر اسلام، کاستن از نماز را، هر چند به هنگام سفر و ترس از دشمن، گناه می پنداشتند.

و إذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین

«لا جناح» و «فلیس علیکم جناح»، غالباً در مواردی به کار می رود که پندار جرم و گناه بر انجام و یا ترک کاری وجود داشته باشد.

13_ وجوب شکسته خواندن نماز در سفر به هنگام ترس از فتنه دشمن

و إذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح .. ان یفتنکم الذین کفروا

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از چگونگی نماز مسافر فرمودند: ان الله عز و جل یقول: و اذا ضربتم فی الارض .. فصار التقصیر فی السفر واجباً کوجوب التمام فی الحضر ...

من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 278، ح 1، باب 59؛ نورالثقلین، ج 1، ص 542، ح 527

14_ شکسته خواندن نماز در سفر، دو رکعت خواندن نماز چهار رکعتی است.

و إذا ضربتم فی الارض فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه

امام باقر(ع) در مورد عدد رکعات نماز در سفر فرمود: .. والصلوه کلها فی السفر الفریضه رکعتان کل صلوه الا المغرب فانها ثلاث لیس فیها تقصیر ...

من لایحضره الفقیه، ج 1، ص 279، ح 1، باب 59؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 271، ح 254.

15_ حداقل مسافتی که موجب شکسته شدن نماز در سفر می شود، هشت فرسخ است.

و إذا ضربتم فی الارض .. ان تقصروا من الصلوه

امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از مسافتی که موجب شکسته شدن نماز می شود فرمود: فی مسیره یوم و ذلک بریدان و هما ثمانیه فراسخ .
...

تهذیب، ج 3، ص 207، ح 1، باب 23؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 410، ح 7.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 162 - 1

1_ نماز خواندن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عبادت کردنش و انجام امور زندگانی و مرگش تنها برای خدا بود.

إن صلاتی و نسکی و محیای و مماتی لله

«محیا» و «مات» مصدر میمی و به معنای زنده ماندن و مردن است. چون زنده ماندن و مردن در اختیار انسان نیست تا آن را برای خدا قرار دهد، می توان گفت مقصود از آن چگونه زندگی کردن و چگونه مردن است و یا مراد انجام امور مربوط به زندگی و مرگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 3

3_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید الگوی مردمان در اقامه نماز باشد .

وأقم الصلوة

ص: 153

مفسران برآنند که مراد از نماز در آیه مورد بحث، نمازهای یومیه است و این نمازها بر همگان واجب است. بنابراین مخاطب قراردادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بیان لزوم اقامه نماز، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 110 - 12، 13، 22

12- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به رعایت اعتدال در قرائت نماز و پرهیز از آواز بلند یا با صدای بسیار آهسته

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها

13- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به رعایت جهر در برخی نمازها و اخفات در بعضی دیگر

و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها و ابتغ بین ذلک سبیلاً

بنابر اینکه مراد آیه این باشد که همه نمازهای را به جهر و یا همه را به اخفات بخوان و مراد از «و ابتغ...» این باشد که برخی را به جهر و بعضی را به اخفات بخوان، برداشت فوق به دست می آید.

22- «عن أبي جعفر و أبي عبد الله (ع) في قوله تعالى: «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها...» قال: كان رسول الله (صلی الله علیه و آله) إذا كان بمكة جهر بصوته فيعلم بمكانه المشركون فكانوا يؤذونه، فأنزلت هـ ذه الأیه عند ذلک؛

از امام باقر و امام صادق _ علیهما السلام _ در باره سخن خدا «و لاتجهر بصلاتک و لاتخافت بها...» روایت شده است که فرمود: آن گاه که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در مکه بود، نمازش را با صدای بلند می خواند. پس مشرکان از مکان آن حضرت باخبر می گشتند و او را اذیت می کردند. پس این آیه برای این جهت نازل شد.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 45 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به ادای نماز، با رعایت حدود و شرایط آن بود.

و أقم الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 10 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به طور مکرر و در حضور مخالفان خویش، نماز می خواند.

إذا صلّی

از نهی مکرر_ که مفاد فعل مضارع «ینهی» در آیه قبل است_ اقامه مکرر نماز استفاده می شود و برخورد مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) با نماز آن حضرت، نشان می دهد که نماز پیامبر(صلی الله علیه و آله) از دید آنان مخفی نبوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 17 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد تهدید مخالفان به اقدامی سازمان یافته علیه او ، در صورت ادامه دادن به ادای نماز

ینهی . عبداً إذا صلّى ... فلیدع نادیه

امر در «فلیدع» ، تعجیزی و بیانگر آن است که دعوت از هم نشینان، برای شخص مخالف نماز سودی ندارد. این سخن، نشانگر وجود چنین تهدیدی از سوی مخالفان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 154

1 - نماز ، از تکالیف الهی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فصل

2 - اخلاص در نماز و انجام دادن آن تنها به جهت فرمان خدا ، وظیفه ای برعهده پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فصل لربك

5 - سپاسگزاری از خداوند در برابر نعمت کوثر ، وادارسازنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نماز و اخلاص در آن

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ . فصل لربك

حرف «فاء» در «فصل»، لزوم نماز را بر آیه قبل تقریر کرده است.

344- نماز محمد(صلی الله علیه و آله) به بیت المقدس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 17

17 - امام صادق (ع) فرمود: « و صلی رسول الله (صلی الله علیه و آله) إلى بیت المقدس بعد النبوه ثلاث عشره سنه بمکه و تسعه عشر شهراً بالمدينه ثم عبرته اليهود . . . » ;

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) بعد از رسالت خویش، سیزده سال در مکه و نوزده ماه در مدینه به سوی بیت المقدس نماز می خواند، تا آنکه یهود او را سرزنش کردند . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 143 - 31

31 - « عن ابی بصیر عن أحدهما . . . فقلت له : الله أمره أن یصلی إلى بیت المقدس ، قال : نعم ، ألا ترى ان الله تعالی یقول ، « و ما جعلنا القبله التي كنت علیها إلا لنعلم من یتبع الرسول ممن ینقلب علی عقبیه » . . . » ;

ابی بصیر از امام باقر یا امام صادق(ع) سؤال کرد: . . . آیا خداوند رسول خود را مأمور کرد که به سوی بیت المقدس نماز گزارد؟ آن حضرت فرمود: بله آیا ندیدی که خداوند تعالی می فرماید: «ما آن قبله ای که قبلاً بر آن بودی تنها برای این قرار دادیم تا افرادی که از پیامبر پیروی می کنند را از کسانی که به جاهلیت باز می گردند، مشخص کنیم» . . . » .

345- نماز محمد(صلی الله علیه و آله) در بیت المقدس

24- « عن ابی عبدالله جعفرین محمد الصادق (ع) قال : لما أسرى برسول الله (صلی الله علیه و آله) إلى بیت المقدس حمله جبرائیل علی البراق فاتیا بیت المقدس و عرض إليه محاریب الأنبیاء و صلی بها و رده . . . » ;

جبرئیل، آن حضرت را بر بُراق سوار کرد و هر دو به بیت المقدس آمدند و جبرئیل محرابهای انبیا را به او نشان داد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آن جا نماز خواند و سپس آن حضرت را باز گرداند. «..».

346- نماز محمد (صلی الله علیه و آله) در شب معراج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 1 - 24

24- « عن ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق (ع) قال : لما أسرى برسول الله (صلی الله علیه و آله) إلى بیت المقدس حمله جبرائیل علی البراق فاتیا بیت المقدس و عرض إليه محاریب الأنبياء و صلی بها و رده . . . » ;

جبرائیل، آن حضرت را بر بُراق سوار کرد و هر دو به بیت المقدس آمدند و جبرائیل محرابهای انبیا را به او نشان داد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آن جا نماز خواند و سپس آن حضرت را باز گرداند. . .».

347- نماز مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 1، 12

1_ مریم ، مأمور به اطاعت خاضعانه ، سجده و رکوع (نماز) ، در برابر پروردگارش

یا مریم اقلتی لربک و اسجدی و ارکعی

12_ مریم ، مأمور نمازگزاردن همراه با نمازگزاران (نماز جماعت) *

و ارکعی مع التّاکعین

بنابراینکه مراد از رکوع، نماز باشد؛ از باب نامگذاری کل به نام جزء.

348- نماز مسافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 6

6_ وجوب برپایی نماز با تمام شرایط ، پس از سفر و بازگشت به وطن *

فاذا اطمانتم فاقیموا الصلوه

برخی بر آنند که مراد از « اطمانتم » بازگشت به وطن است.

349- نماز مشمولان نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 38 - 3

3 - برخورداران از نعمت های جاودان آخرت ، شیفتگان اطاعت پروردگار و برپا دارندگان نماز

و ما عند الله . . . للذین ءامنوا ... و أقاموا الصلوه

ص: 156

350- نماز مقبول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 2 - 2

2 - نماز مطلوب و مقبول خداوند ، نماز همراه با خشوع و فروتنی است .

الذین هم فی صلاتهم خـشعون

351- نماز مکذبان کیفرهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 3

3 - نماز خواندن تکذیب کنندگان کیفر های الهی ، بی ثمر بوده و مایه استحقاق عذاب جهنم است .

أرءیت الذی یکذب بالذین . . . فویل للمصلین

352- نماز موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 13

13 _ از امام کاظم (ع) روایت شده است : « لما خافت بنو اسرائیل جبارت ها أوحی الله إلی موسی و هارون (ع) : « أن تبوءا لقومكما بمصر بیوتاً و اجعلوا بیوتکم قبله » قال : امروا أن یصلوا فی بیوتهم ؛

هنگامی که بنی اسرائیل از حکام ستمگر زمان خود بیمناک شدند، خداوند به موسی و هارون (ع) وحی فرستاد که برای قوم خود در مصر خانه هایی مهیا سازید و خانه هایتان را قبله قرار دهید. امام فرمود: آنان مأمور شدند که در خانه هایشان نماز بخوانند».

353- نماز مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 35 - 5

5 - مداومت در اقامه نماز و مواظبت بر انجام درست و کامل آن ، یکی دیگر از اوصاف و نشانه های مؤمنان راستین

والمقیمى الصلوه

«إقامه» (مصدر «مقیمین») به معنای انجام دادن درست و کامل است. به کارگیری وصف (مقیمین) بیانگر این نکته است که خواندن نماز، خصلتی است که از مؤمنان جدا نمی شود. بنابراین معنای «المقیمی الصلوه» چنین می شود: آنان که همواره نماز را درست و کامل به جا می آورند؛ نه آن را ترک می کنند و نه در انجام درست و کامل آن، کوتاهی میورزند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6

ص: 157

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند .

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصالحات .. و أقيموا الصلوة و آتوا الزكوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 48 - 4

4 - نماز ، نشانه ایمان و از اوصاف مؤمنان است .

و إذا قيل لهم اركعوا لا يركعون

354- نماز میت بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 9

9 - نماز گزاردن بر جنازه منافقان و حضور یافتن بر قبر آنان ، حرام است .

و لاتصل علی أحد منهم

355- نماز میت در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 5

5 - وجود سنت نماز و دعا برای میت مسلمان و رفتن بر سر قبر وی در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

356- نماز وتر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 40 - 9

9 - « [فی مجمع البیان ، فی قوله تعالی] « و أدبار السجود » فيه أقوال . . . و رابعها أنه الوتر من آخر الليل . روی ذلك عن أبي عبد الله (ع

؛

در مجمع البیان ذیل آیه «وَأدبار السجود» آمده است که در تفسیر این آیه چند قول هست. قول چهارم این است که مراد، نماز «وتر» در آخر شب است و این قول از امام صادق (ع) روایت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 3 - 3

3 - «عن الصادق (ع) أنه قال: في قول الله عز وجل «و الشفع و الوتر» قال: الشفع الركعتان و الوتر الواحده التي يقنت فيها»

ص: 158

از امام صادق (ع) روایت شده که درباره سخن خداوند عزوجل «و الشفع و الوتر»، فرمود: شفع همان دو رکعت (نماز شب) و وتر همان یک رکعتی است که در آن قنوت خوانده می شود».

357- نماز وسطی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 238 - 5

5_ اهمیت ویژه برخی از نماز های یومیّه (صلوه وسطی)

و الصلوه الوسطی

358- نماز هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 87 - 13

13_ از امام کاظم (ع) روایت شده است: «لما خافت بنو اسرائیل جبارت ها أوحى الله إلى موسى و هارون (ع): « أن تبوءا لقومكما بمصر بیوتا و اجعلوا بیوتکم قبله » قال: امروا أن یصلوا فی بیوتهم ;

هنگامی که بنی اسرائیل از حکام ستمگر زمان خود بیمناک شدند، خداوند به موسی و هارون (ع) وحی فرستاد که برای قوم خود در مصر خانه هایی مهیا سازید و خانه هایتان را قبله قرار دهید. امام فرمود: آنان مأمور شدند که در خانه هایشان نماز بخوانند».

359- نماز های یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 25

25_ صبر بر انجام نماز های پنجگانه و صبر در جنگ مسلحانه با دشمنان و پاسداری در راه خداوند، وظیفه مؤمنان

یا ایّها الذّین امنوا اصبروا و صابروا

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) درباره «... اصبروا و صابروا و رابطوا ...» فرمود: اصبروا علی الصلوات الخمس، و صابروا علی قتال عدوکم بالسّیف، و ربطوا فی سبیل الله لعلکم تفلحون.

الدّر المنثور، ج 2، ص 418.

360- نماز همسران محمد (صلى الله عليه و آله)

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

ص: 159

8 - خداوند ، همسران پیامبر را با فرمانی ویژه ، به ادای کامل نماز موظف کرد .

وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ

361- نماز یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ

362- نمازگزاران و اندازهای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 7

7 - اندازها و اخطارهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها در خداترسان و برپادارندگان نماز مؤثر بوده است .

إِنَّمَا تَنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

363- نهی از نماز بر منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 1

1 - نهی شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای همیشه ، از نمازگزاردن بر جنازه منافقان و دعا کردن برای آنها بعد از جنگ تبوک

وَلَا تَصِلْ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا

364- نیاز به نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 31 - 10

10- انسان به هر مرحله از قرب و منزلت الهی برسد، نیازمند به عبادت (نماز و . . .) و خدمت به خلق (انفاق) است .

قل لعبادی الذین ءامنوا یقیموا الصلوه و ینفقوا ممّا رزقنهم

اضافه «عباد» به «یاء» متکلم، تشریفیه و بیانگر قرب و منزلت بندگان به پیشگاه خداوند است. بنابراین فرمان خداوند به آنان برای اقامه نماز و انفاق، نشانگر آن است که بنده، هر چند به مقام قرب الهی رسیده باشد، نیازمند به انجام دو فریضه نماز و انفاق است.

ص: 160

365- نیت در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 16

16 - قصد قربت ، نشانه عبودیت و از اجزای نماز

ینهی . عبداً إذا صلّى ... لا تطعه ... و اقترّب

366- وجوب نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 3

3 - نماز و زکات ، از واجبات دینی اسلام و از ارکان عملی آن است .

و أقيموا الصلوة و ءاتوا الزکوة

دعوت به اقامه نماز و پرداخت زکات، پس از فراخواندن اهل کتاب به ایمان، بیانگر اهمیت خاص نماز و زکات در میان سایر تکالیف عملی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 7

7_ نماز ، وظیفه ای ثابت و واجب برای اهل ایمان

ان الصلوة کانت علی المؤمنین کتباً موقوتاً

«کتاب» به معنای واجب و ثابت است. مؤید برداشت فوق، فرمایش امام باقر(ع) است که درباره «کتاباً موقوتاً» در آیه فوق فرمود: یعنی مفروضاً....

کافی، ج 3، ص 294، ح 10؛ نورالثقلین، ج 1، ص 545، ح 545.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 72 - 1

1_ اقامه نماز فرمانی است که آدمیان باید بر آن گردن نهند.

و أمرنا لنسلم لرب العلمین. و أن أقیموا الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 45 - 5

5 - ادای نماز، واجب است .

و أقم الصلوه إنَّ الصلوه تنهی عن الفحشاء

ذکر حکمت فرمان به نماز، نشان می دهد که امر «أقم» اگرچه مفرد و خطاب به پیامبر است؛ اما به قرینه این که پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 161

معصوم بوده است _ عام است و شامل همه مکلفان می شود. گفتنی است، فراز «و الله يعلم بما تصنعون» مؤید نکته برداشت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 31 - 5

5 - وجوب اقامه نماز ، در مکه تشریح شده است .

و أقيموا الصلوه

367- وجوب نماز ظهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 14، 3

3- نماز ظهر ، اولین نماز از نماز های واجب است .

أقم الصلوه لدلوك الشمس

از اینکه در بیان اوقات نمازهای پنجگانه، ابتدا زوال خورشید مطرح شد، می تواند گویای این حقیقت باشد که اولین نماز واجب، نماز ظهر است.

14- « عن یزید بن خلیفه قال : قلت لأبی عبدالله (ع) . . . إنک قلت : إن أوّل صلاه افترضها الله علی نبیه (صلی الله علیه و آله) الظهر و هو قول الله عزّوجلّ : « أقم الصلاه لدلوك الشمس » . . . قال : صدق ;

. . . شما فرموده اید اولین نمازی که خداوند بر پیامبرش واجب کرد، نماز ظهر بود و این همان سخن خداوند است که فرمود: «أقم الصلاه لدلوك الشمس»؟ ... حضرت فرمود: راوی راست گفته است».

368- وقت فضیلت نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 15، 8

8- مطلوبیت و فضیلت اقامه نماز صبح در اول وقت (طلوع فجر)

و قرءان الفجر

با اینکه وقت نماز صبح نیز موسع است و از طلوع فجر تا طلوع آفتاب مجال دارد، اضافه شدن نماز به «فجر» اهمیت و فضیلت اول وقت را

15- « عن إسحاق بن عمار قال : قلت لأبي عبد الله (ع) : أخبرني بأفضل المواقيت في صلاة الفجر ؟ فقال : مع طلوع الفجر ان الله عزوجلّ يقول : « وقرآن الفجر إن قرآن الفجر كان مشهوداً » یعنی صلاة الفجر تشهده ملائکه اللیل و ملائکه النهار فإذا صلّى العبد الصبح مع طلوع الفجر ثبتت له مرتین اثبت ها ملائکه اللیل و ملائکه النهار ;

اسحاق بن عمار گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: مرا از با فضیلت ترین اوقات نماز صبح خبر ده، حضرت فرمود: نمازی است که همگام با طلوع فجر باشد. همانا خداوند _ عزوجلّ _ می فرماید: « و قرآن الفجر إن قرآن الفجر كان مشهوداً » مقصود نماز طلوع فجر است که فرشتگان مأمور شب و فرشتگان مأمور روز همگی با هم در آن هنگام حضور دارند و بر آن شهادت می دهند. پس زمانی که بنده نماز صبح را همگام با طلوع فجر به جا می آورد، نماز صبح او دو بار ثبت می شود: یک بار

[توسط] فرشتگان مأمور شب و بار دیگر [به وسیله] فرشتگان مأمور روز».

369- وقت نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 8

8_ نماز را باید در اوقاتی خاص و معین برپا کرد .

ان الصلوه كانت على المؤمنین كتباً موقوتاً

«موقوتاً» از ماده «وقت»، به معنای زمان مشخص و محدود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 7

7 - بخش نخست شب ، زمان مناسب برای عبادت و نماز

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا

یکی از معانی «ناشئه اللیل»، ساعات اول شب است (قاموس المحيط).

370- وقت نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 6

6 - برگزاری نماز شب ، اختصاص به ساعتی مشخص ندارد .

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ

«ناشئه اللیل»، به معنای هر ساعتی از شب نیز آمده است (قاموس المحيط).

371- وقت نماز صبح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 187 - 37

37 - « عن علي بن مهزيار قال : كتب ابوالحسن بن الحصين إلى أبي جعفر الثاني (ع) معي جعلت فداك ، قد اختلفت موالوك في صلاة الفجر فمنهم من يصلي إذا طلع الفجر الأول المستطيل في السماء ومنهم من يصلي إذا اعترض في أسفل الأفق واستبان . . . فكتب (ع) بخطه وقرأته : الفجر - يرحمك الله - هو الخيط الأبيض المتعرض ليس هو الأبيض صعداً . . . فقال : كلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر . . . » ;

علی بن مهزیار می گوید: ابوالحسن بن حصین در نامه ای که توسط من به امام جواد(ع) فرستاد، نوشت: فدایت شوم، دوستان و شیعیان شما در وقت نماز صبح اختلاف دارند؛ گروهی از آنان، وقتی سپیده اول (فجر کاذب) که در آسمان کشیده می شود طلوع نمود، نماز صبح می خوانند و بعضی نیز وقتی سپیده در پایین افق پخش و آشکار شد نماز می خوانند. امام(ع) با خط

ص: 163

خود نوشت و من آن را خواندم که فجر همان نوار سفیدی است که در عرض افق ظاهر می شود و آن سفیدی که به طرف بالا می رود نیست؛ خداوند فرموده: کَلُوا وَ اشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 2،14

2_ دو طرف روز (صبح و عصر یا صبح و مغرب) و اوایل شب، از اوقات مقرر شده برای نماز است.

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

«طرف» به معنای جانب و ناحیه است. دو جانب روز منطبق است بر صبح و عصر و یا صبح و مغرب. «زُلف» (جمع زلفه) به معنای ساعات اولیه شب است که وقت نماز مغرب و عشا می باشد.

14_ «عن أبي جعفر (ع) [فی حدیث] : وقال تبارک و تعالی : . . . «أقم الصلاة طرفی النهار» و طرفاه صلاة المغرب و الغداه . « و زلفاً من اللیل » فهی صلاة العشاء الآخره . . . ;

از امام باقر(ع) ضمن حدیثی روایت شده است: . . . خداوند تبارک و تعالی فرمود: «أقم الصلاة طرفی النهار» دو طرف آن، نماز مغرب و صبح است. [و فرمود] «زلفاً من اللیل» آن نماز عشاء است. . . .».

372- وقت نماز عشا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 2،14

2_ دو طرف روز (صبح و عصر یا صبح و مغرب) و اوایل شب، از اوقات مقرر شده برای نماز است.

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

«طرف» به معنای جانب و ناحیه است. دو جانب روز منطبق است بر صبح و عصر و یا صبح و مغرب. «زُلف» (جمع زلفه) به معنای ساعات اولیه شب است که وقت نماز مغرب و عشا می باشد.

14_ «عن أبي جعفر (ع) [فی حدیث] : وقال تبارک و تعالی : . . . «أقم الصلاة طرفی النهار» و طرفاه صلاة المغرب و الغداه . « و زلفاً من اللیل » فهی صلاة العشاء الآخره . . . ;

از امام باقر(ع) ضمن حدیثی روایت شده است: . . . خداوند تبارک و تعالی فرمود: «أقم الصلاة طرفی النهار» دو طرف آن، نماز مغرب و صبح است. [و فرمود] «زلفاً من اللیل» آن نماز عشاء است. . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 4

4- آخرین وقت نماز عشا، نیمه شب است .

إلى غسق الليل

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «غسق اللیل» _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ نصف شب باشد.

373- وقت نماز عصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 164

2_ دو طرف روز (صبح و عصر یا صبح و مغرب) و اوایل شب، از اوقات مقرر شده برای نماز است.

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

«طرف» به معنای جانب و ناحیه است. دو جانب روز منطبق است بر صبح و عصر و یا صبح و مغرب. «زُلف» (جمع زلفه) به معنای ساعات اولیه شب است که وقت نماز مغرب و عشا می باشد.

374- وقت نماز قضا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 14 - 19

19 - «عن أبي جعفر (ع) قال: إذا فاتتک صلاة فذكرتها فی وقت آخری فإن کنت تعلم أنك إذا صليت التي فاتتک کنت من الأخری فی وقت فابدأ بالتي فاتتک فإن الله عزوجل يقول: «أقم الصلاة لذكری»؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: هر وقت نمازی از توفوت شد و در وقت نماز دیگر آن را به یاد آوردی، اگر می دانی با انجام نماز قضا برای به جا آوردن نماز واجب در وقت خود فرصت باقی می ماند، پس ابتدا نماز قضا را به جا آور، چون خدای عزوجل می فرماید: «أقم الصلاة لذكری». (این استفاده فقهی ناظر به این نکته است که لام در «لذكری» برای توقیت است، در نتیجه معنای آیه این می شود: که «أقم الصلاة وقت تذكیری إيتاک»).

375- وقت نماز مغرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 114 - 2، 14

2_ دو طرف روز (صبح و عصر یا صبح و مغرب) و اوایل شب، از اوقات مقرر شده برای نماز است.

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ

«طرف» به معنای جانب و ناحیه است. دو جانب روز منطبق است بر صبح و عصر و یا صبح و مغرب. «زُلف» (جمع زلفه) به معنای ساعات اولیه شب است که وقت نماز مغرب و عشا می باشد.

14_ «عن أبي جعفر (ع) [فی حدیث] : . . . وقال تبارک و تعالی : . . . « أقم الصلاة طرفی النهار » و طرفاه صلاة المغرب و الغداه . « و زلفاً من الليل » فهی صلاة العشاء الأخره . . . ;

از امام باقر(ع) ضمن حدیثی روایت شده است: . . . خداوند تبارک و تعالی فرمود: «أقم الصلاة طرفي النهار» دو طرف آن، نماز مغرب و صبح است. [و فرمود] «زلفاً من الليل» آن نماز عشاء است...».

376- وقت نماز های مستحبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 26

26 - «عن زراره عن أبي جعفر (ع) . . . قال : قلت له : « وأطراف النهار لعلك ترضى » قال : یعنی تطوع بالنهار ;

ص: 165

از زرارہ نقل شده که گفت به امام باقر(ع) عرض کردم: [این که خدا فرموده: «وَسَبِّحْ»] «و اطراف النهار لعَلَّکَ تَرْضَى» [مراد چیست؟] فرمود: یعنی در روز، نماز مستحبی بخوان».

377- وقت نماز های یومیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 78 - 11، 12، 7، 1

1- فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اقامه نمازهایی، از هنگام زوال خورشید تا نیمه شب و نیز در سپیده صبح

أقم الصلوه لدلوك الشمس إلى غسق الليل و قرآن الفجر

«دلوك» به معنای رفتن خورشید به سوی غروب، «غسق» به معنای شدت ظلمت است (مفردات راغب). با توجه به معناهای لغوی، برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «لدلوك الشمس» زوال خورشید و «غسق الليل» نیمه شب باشد.

7- وقت نماز های پنجگانه، موسّع (وسعت داده شده) است .

أقم الصلوه لدلوك الشمس إلى غسق الليل و قرآن الفجر

11- «عن زرارہ قال: سألت أبا عبد الله (ع) عن هذه الآية «أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل» قال: دلوك الشمس زوالها عند كبد السماء «إلى غسق الليل» إلى انتصاف الليل فرض الله فيما بينهما أربع صلوات الظهر و العصر و المغرب و العشاء . . . و «قرآن الفجر» قال: ركعتا الفجر . . .»

زراره گوید از امام صادق(ع) از این آیه «أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل» سؤال کردم، حضرت فرمود: «دلوك الشمس» [یعنی] میل پیدا کردن خورشید از میان آسمان و «إلى غسق الليل» [یعنی] تا نصف شب که خدا میان این دو (ظهر و نصف شب) چهار نماز را واجب کرده است: ظهر، عصر، مغرب و عشا و درباره «قرآن الفجر» [حضرت] فرمود: [آن] دو رکعت نماز صبح است. . .».

12- «عن أمير المؤمنين (ع) قال: . . . دلالة الصلاة . . . الشمس يقول الله جلّ وعزّ «أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل و قرآن الفجر . . .» فلا تعرف مواقيت الصلاة إلا بالشمس . . .»

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است که فرمود: راهنمای [وقت] نماز . . . خورشید است. خدای - عزّوجلّ - می فرماید: «أقم الصلاة لدلوك الشمس إلى غسق الليل و قرآن الفجر . . .» پس اوقات نماز شناخته نمی شود مگر به وسیله خورشید. . .».

378- هدایت برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 5 - 4

4- برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، هدایت یافتگانند .

تیمون الصلوه .. أولئك علی هدی من ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 1

1 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، مشمول هدایت ویژه پروردگار خویش اند .

ص: 166

الذین یقیمون الصلوٰه و یؤتون الزکوٰه و هم بالأخره هم یوقنون . أولئک علی هدی من

379- هماهنگی در نماز جماعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 5

5 - تقارن و همراهی نمازگزاران در افعال نماز ، از احکام و آداب نماز جماعت است .

و ارکعوا مع الرکعین

از اینکه در بیان فرمان به برپایی نماز جماعت گفته نشده «ارکعوا جماعه» بلکه با کلمه «مع» همراهی را عنوان کرده، برداشت فوق به دست می آید.

نماز جمعه

380- آداب نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 17، 15

15 - « عن علیّ أنّه سئل عن قول الله [تعالی] « یا ایّها الذین آمنوا إذا نودی للصلاه من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله » قال : لیس السعی الإشتداد ؛

از امام علی(ع) درباره سخن خداوند تعالی «یا ایّها الذین آمنوا إذا نودی للصلاه من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله» سؤال شد، آن حضرت فرمود: مراد از «سعی» شدت در راه رفتن (دویدن) نیست».

17 - « عن أبی جعفر (ع) فی قوله « یا ایّها الذین آمنوا . . . فاسعوا إلى ذکر الله . . . » قال : اسعوا أى امضوا و یقال : اسعوا اعملوا لها و هو قصّ الشارب و نتف الإبط و تقلیم الأظفار و الغسل و لبس أفضل ثیابک و تطیب للجمعه فهو السعی ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند، «فاسعوا إلى ذکر الله..» روایت شده که «اسعوا» به معنای «امضوا» است؛ یعنی، بروید و گفته می شود «اسعوا اعملوا لها»؛ یعنی، بکوشید تا برای آنها اعمالی انجام دهید و آن اعمال کوتاه کردن موی شارب و ازاله مو از زیر بغل، گرفتن ناخن، غسل، پوشیدن بهترین پیراهن ها و خوشبو کردن برای نماز جمعه است. پس این اعمال سعی است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 11

11 - « روى عن أنس عن النبيّ (صلى الله عليه وآله) قال : فى قوله : « فإذا قضيت الصلاة فانتشروا . . . » ليس لطلب دنيا ولكن عيادة مريض و حضور جنازه و زياره أخ فى الله . . . » ;

آنس از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت نموده که آن حضرت درباره سخن خداوند «فإذا قضيت الصلاة فانتشروا..» فرموده: [این انتشار و پراکنده شدن در زمین] برای به دست آوردن دنیا نیست؛ بلکه برای عیادت بیماری یا حضور بر جنازه ای و یا زیارت برادری برای خداوند است...».

ص: 167

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 13، 7، 2

2 - اذان ، از آداب برپایی نماز جمعه

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة

ندا برای نماز، همان اذان است.

7 - تعطیل کردن خرید و فروش و هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه می شود، فرمان الهی به مؤمنان

یـأیها الذین ءامنوا . . و ذروا البیع

مراد از «ذروا البیع» _ با توجه به دعوت مردم به شرکت در نماز جمعه _ تنها رها کردن خرید و فروش نیست؛ بلکه ذکر خرید و فروش، از باب ذکر بارزترین مصداقی است که مانع شرکت در نماز جمعه می شود. بر این اساس هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه شود، باید ترک گردد.

13 - خرید و فروش و کسب و کار ، پیش از اعلام نماز جمعه جایز است .

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلی ذکر اللّٰه و ذروا البیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 1

1 - جواز خرید و فروش ، پس از تمام شدن نماز جمعه

فإذا قضیت الصلوة فانتشروا فی الأرض و ابتغوا من فضل اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 4، 5، 6

4 - ایراد خطبه در نماز جمعه بهوسیله امام جمعه ، از شرایط آن است .

و ترکوک قائماً

5- ایستادن در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، از آداب آن است .

و ترکوک قائماً

6- لزوم استماع خطبه های نماز جمعه و پرهیز از پرداختن به کار های دیگر

و إذا رأوا .. و ترکوک قائماً

382- اذان نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 2

2- اذان ، از آداب برپایی نماز جمعه

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة

ندا برای نماز، همان اذان است.

ص: 168

383- ارزش نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 8

8 - شرکت در نماز جمعه و پرداختن به ذکر خدا، بسی ارزشمندتر از کسب مال و سایر منافع دنیوی

فاسعوا إلى ذکر اللّٰه و ذروا البیع ذلکم خیر لکم

384- استماع خطبه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 6

6 - لزوم استماع خطبه های نماز جمعه و پرهیز از پرداختن به کار های دیگر

و إذا رأوا . . . و ترکوک قائماً

385- امامت نماز جمعه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 3

3 - اقامه نماز جمعه، در صدر اسلام و به امامت حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوا تجرّه . . . و ترکوک قائماً

386- اهمیت استماع خطبه های نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 6

6 - تلاش و جدیت برای درک خطبه های نماز جمعه و اهمیت دادن به آن، توصیه خداوند به مؤمنان

فاسعوا إلى ذکر اللّٰه

در صورتی که مراد از «ذکر اللّٰه» در آیه شریفه خطبه های نماز جمعه باشد؛ برآشت بالا استفاده می شود.

387- اهمیت تلاش برای نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 6

ص: 169

6 - تلاش و جدیت برای درک خطبه های نماز جمعه و اهمیت دادن به آن ، توصیه خداوند به مؤمنان

فاسعوا إلى ذكر الله

در صورتی که مراد از «ذکر الله» در آیه شریفه خطبه های نماز جمعه باشد؛ برآشت بالا استفاده می شود.

388- اهمیت نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 3, 1

1 - شرکت در نماز جمعه ، توصیه خداوند به مؤمنان

یَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا .. فاسعوا إلى ذكر الله

3 - نماز جمعه ، « ذکر الله » است .

فاسعوا إلى ذكر الله

مفسران «ذکر الله» را به دو معنا تفسیر کرده اند: الف) مراد از «ذکر الله» نماز جمعه است ب) مراد از آن خطبه های نماز جمعه است. برداشت یاد شده بر پایه تفسیر اول است.

9 - فریضه نماز جمعه و رها کردن داد و ستد به هنگام اقامه آن ، در جهت تأمین مصالح و منافع خود مؤمنان است .

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله.. .. ذلکم خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 7

7 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند ، برای بیان جایگاه بلند نماز در پیشگاه الهی

قل ما عند الله خیر من اللھو و من التجره

389- بیع بعد از نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 10 - 1

1 - جواز خرید و فروش ، پس از تمام شدن نماز جمعه

فإذا قضيت الصلوة فاتتثروا فى الأرض وابتغوا من فضل الله

390- بیع هنگام نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 16، 13

13 - خرید و فروش و کسب و کار ، پیش از اعلام نماز جمعه جایز است .

إذا نودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله و ذروا البیع

ص: 170

16 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) حرمت التجاره يوم الجمعة ما بين الأذان الأول إلى الإقامه إلى انصراف الإمام لأن الله يقول : « يا أيها الذين آمنوا إذا نودي للصلاه من يوم الجمعة فاسعوا إلى ذكر الله و ذروا البيع ;

از رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت شده که فرمود: ما بین اذان اول تا اقامه و انصراف امام از آن، تجارت حرام است؛ زیرا خدای تعالی می فرماید: یا ایها الذین آمنوا إذا نودی للصلاه من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله و ذروا البیع».

391- پاداش نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 8

8 - ثواب نماز جمعه ، بسی برتر و بالاتر از درآمد های مادی و لذت های دنیوی است .

قل ما عند الله خیر من اللھو و من التجره

392- ترک بیع هنگام نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 7,9

7 - تعطیل کردن خرید و فروش و هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه می شود ، فرمان الهی به مؤمنان

یـایها الذین ءامنوا .. و ذروا البیع

مراد از «ذروا البیع» _ با توجه به دعوت مردم به شرکت در نماز جمعه _ تنها رها کردن خرید و فروش نیست؛ بلکه ذکر خرید و فروش، از باب ذکر بارزترین مصداقی است که مانع شرکت در نماز جمعه می شود. بر این اساس هر عملی که مانع شرکت در نماز جمعه شود، باید ترک گردد.

9 - فریضه نماز جمعه و رها کردن داد و ستد به هنگام اقامه آن ، در جهت تأمین مصالح و منافع خود مؤمنان است .

إذا نودی للصلوھ من یوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله .. ذلکم خیر لکم

393- ترک نماز جمعه محمد (صلى الله عليه وآله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 1,2

1 - مسلمانان صدراسلام، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه، رها می کردند.

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

2 - نكوهش مسلمانان صدراسلام از سوی خداوند، به خاطر ترك مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهو و رها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

ص: 171

394- تلاش برای نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 17، 5

5 - مؤمنان ، وظیفه دار جدیت و تلاش برای شرکت در نماز جمعه

فاسعوا إلى ذكر الله

17 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله «يا أيها الذين آمنوا... فاسعوا إلى ذكر الله...» قال: اسعوا أي امضوا ويقال: اسعوا اعملوا لها و هو قصّ الشارب و تتف الإبط و تغليم الأظفار و الغسل و لبس أفضل ثيابك و تطيب للجمعه فهو السعي ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند، «فاسعوا إلى ذكر الله...» روایت شده که «اسعوا» به معنای «امضوا» است؛ یعنی، بروید و گفته می شود «اسعوا اعملوا لها»؛ یعنی، بکوشید تا برای آنها اعمالی انجام دهید و آن اعمال کوتاه کردن موی شارب و ازاله مو از زیر بغل، گرفتن ناخن، غسل، پوشیدن بهترین پیراهن ها و خوشبو کردن برای نماز جمعه است. پس این اعمال سعی است.».

395- خطبه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 4

4 - ایراد خطبه در نماز جمعه بهوسیله امام جمعه ، از شرایط آن است .

و ترکوک قائماً

396- خطبه های نماز جمعه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 1

1 - مسلمانان صدر اسلام ، با مشاهده بساط داد و ستد و یا لهو و سرگرمی ، جذب آن می شدند و مصلاً را ترک و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، رها می کردند .

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و ترکوک قائماً

397- سرزنش ترک نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 2

2 - نکوهش مسلمانان صدراسلام از سوی خداوند ، به خاطر ترک مصلاً برای داد و ستد و یا تماشای لهورها کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) در حال ایراد خطبه های نماز جمعه

ص: 172

و إذا رأوا تجره أو لهواً انفضوا إليها و تركوك قائماً

398- شرایط نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 4

4- ایراد خطبه در نماز جمعه بهوسیله امام جمعه ، از شرایط آن است .

و تركوك قائماً

399- شركت در نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 5

5- مؤمنان ، وظیفه دار جدیت و تلاش برای شرکت در نماز جمعه

فاسعوا إلى ذكر الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 10

10- شرکت در نماز جمعه ، باعث از دست رفتن روزی مردمان نمی شود .

و إذا رأوا تجره . . . و الله خير الرزقين

400- عجله برای نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 14, 15

14- « عن جابر بن يزيد عن أبي جعفر (ع) قال : قلت له قول الله عز وجل : « فاسعوا إلى ذكر الله » قال : اعملوا و عجلوا فإنه يوم مضيق على المسلمين فيه ;

جابر بن یزید گوید: به امام باقر(ع) گفتم: مراد از (سخن) خداوند عزوجل «فاسعوا إلى ذكر الله» چیست؟ فرمود: اعمال جمعه را با عجله انجام دهید [تا به نماز جمعه برسید] زیرا روز جمعه، [وقت] برای مسلمانان تنگ است [و اعمال مستحبّه زیاد است]».

15 - « عن عليّ أنّه سئل عن قول الله [تعالى] « يا أيّها الذين آمنوا إذا نودى للصلاه من يوم الجمعة فاسعوا إلى ذكر الله » قال : ليس السعى الإشتداد ;

از امام علی (ع) درباره سخن خداوند تعالی «یا ایّها الذین آمنوا إذا نودی للصلاه من يوم الجمعة فاسعوا إلى ذکر الله» سؤال شد، آن حضرت فرمود: مراد از «سعی» شدت در راه رفتن (دویدن) نیست».

ص: 173

401- فلسفه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 9 - 4

4 - یاد خداوند ، فلسفه و روح نماز جمعه است .

إذا نودی للصلوه من یوم الجمعة فاسعوا إلی ذکر الله

آمدن تعبیر «ذکر الله» درباره نماز جمعه، می تواند اشاره به حقیقت یاد شده باشد.

402- قیام هنگام خطبه نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 5

5 - ایستادن در حال ایراد خطبه های نماز جمعه ، از آداب آن است .

و ترکوک قائماً

403- موانع ترک نماز جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 12

12 - اعتقاد به رازق بودن خداوند ، ناسازگار با ترک کردن نماز جمعه به منظور کسب روزی

و إذا رأوا تجره . . . و الله خیر الرزقین

404- نماز جمعه محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 3

3 - اقامه نماز جمعه ، در صدر اسلام و به امامت حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)

و إذا رأوا تجره . . . و ترکوک قائماً

نماز شب

405- {نماز شب}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 174

9_ نماز خواندن در سحرگاهان ، از اوصاف متّقین

لَّذِينَ اتَّقَوْا .. وَ الْمَسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

امام صادق (ع) درباره «والمستغفرين بالاسحار» فرمود: المصلّين وقت السحر.

مجمع البيان، ج 2، ص 714؛ نورالثقلين، ج 1، ص 321، ح 60.

10_ کسی که یک سال در نماز وتر، هفتاد بار «استغفر الله ربّي واتوب اليه» بگوید، از مستغفرين در سحرگاهان است.

والمستغفرين بالاسحار

امام صادق (ع): .. من قال في وتره اذا اوتر «استغفر الله ربّي واتوب اليه» سبعين مره وواظب على ذلك حتى تمضى له سنه، كتبه الله عنده من المستغفرين بالاسحار.

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 309، ح 4؛ نورالثقلين، ج 1، ص 321، ح 62؛ خصال صدوق، ج 2، ص 581، ح 3، باب السبعين.

11_ کسی که چهل شب در آخر قنوت نماز وتر صد بار «استغفر الله واتوب اليه» بگوید، از مستغفرين در سحر است.

والمستغفرين بالاسحار

امام صادق (ع): من قال اخر قنوته في الوتر «استغفر الله واتوب اليه» مائة مرّة اربعين ليلة كتبه الله من المستغفرين بالاسحار.

بحار الانوار، ج 87، ص 224، ح 35؛ از جنّه الامان.

406- آثار نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 125 - 15

15_ اطعام مردم و نماز شب، موجب برگزیده شدن ابراهيم (ع) به عنوان خليل، از سوی خداوند

و اتخذ الله إبراهيم خليلاً

رسول خدا (صلی الله علیه و آله): ما اتخذ الله ابراهيم خليلاً الا لاطعامه الطعام و صلوته بالليل و الناس نيام.

علل الشرايع، ص 35، ح 4، ب 32؛ نورالثقلين، ج 1، ص 555، ح 586.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 114 - 15

15_ « عن أبي عبدالله (ع) في قول الله عزوجل: «إن الحسنات يذهبن السيئات» قال: صلاه المؤمن بالليل تذهب بما عمل من ذنب بالنيهار؛

از امام صادق (ع) در باره سخن خدا که فرموده: «إن الحسنات يذهبن السيئات» روايت شده است که فرمود: نماز مؤمن در شب هر گناهی را که در روز انجام داده از بين می برد».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 175

13- مقام ارجمند حاصل آمده از نماز شب ، جایگاهی مورد ستایش و تمجید همگان

عسی أن یبعثک ربّک مقامًا محمودًا

به صورت مطلق آورده شدن «مقاماً محموداً» می تواند مشعر به این باشد که: مقام محمود، جایگاهی است مورد تمجید همه خلائق.

407- آداب نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 9

9- لزوم درخواست توفیق و خلوص و صداقت کامل از خداوند در نوافل شب

و من الّیل فتهجّد به .. و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق

از اینکه خداوند، در پی توصیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تهجّد، از او خواسته است که برای اخلاص در هر کاری به درگاه او دعا کند، می تواند مشعر به معنای فوق باشد.

408- احکام نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 2

2- نماز شب ، تکلیفی واجب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاوه بر سایر واجبات

و من الّیل فتهجّد به نافله لک

با توجه به معنای لغوی «نافله» که به معنای زیادت بر واجب است؛ (مفردات راغب) و نیز لام اختصاص «لک» نکته یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 6

6 - برگزاری نماز شب ، اختصاص به ساعتی مشخص ندارد .

إنّ ناشئه الّیل

«ناشئه الليل»، به معنای هر ساعتی از شب نیز آمده است (قاموس المحيط).

409- اخلاص در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 2

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر ، دو امتیاز برجسته

ص: 176

هی اشدّ و طءا و اقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «اشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطیء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «اقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

410- ارزش نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 7

7_ نماز ، بهترین عبادت در سحرگاهان و ارزشمندترین عمل در شب زنده داری

و الذین یتیتون لرّبهم سجّداً و قیّـمًا

برداشت فوق، از اختصاص به ذکر یافتن نماز از میان دیگر اعمال عبادی به دست می آید.

411- اهمیت نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 9 - 22

22 - « عن زراره عن ابي جعفر (ع) قال : قلت له : « آناء اللیل ساجداً و قائماً . . . » قال : یعنی صلاه اللیل . . . »

زراره می گوید: از امام باقر(ع) پرسیدم: مراد از «آناء اللیل ساجداً و قائماً» چیست؟ فرمود: مراد نماز شب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 22

22 - « عن ابي الحسن (ع) فی قوله عزّوجلّ : « و رهبانیة ابتدعوها ما کتبناها علیهم إلا ابتغاء رضوان الله » قال : صلاه اللیل ;

از امام رضا(ع) درباره سخن خداوند عزّوجلّ که فرموده: «... إلا ابتغاء رضوان الله» روایت شده که مراد نماز شب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 10

10 - « عن أبي جعفر و أبي عبد الله (عليهما السلام) إنهما قالوا : هي القيام في آخر الليل إلى صلاة الليل ؛

از امام باقر و امام صادق (عليهما السلام) روایت شده که فرموده اند: [مراد از] آن [«ناشئه الليل»] برخاستن در آخر شب برای نماز شب است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 13، 12

ص: 177

12 - نماز و خواندن قرآن ، از بهترین اعمال مراسم در شب زنده داری و عبادت شبانه

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما تیسّر من القرآن

13 - شب هنگام ، زمان مناسب برای نماز و قرائت قرآن

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما تیسّر من القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 25 - 6

6 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر اقامه نماز در سپیده دم و پسین گاه

و اذکر اسم ربّک بکره و أصیلاً

مقصود از ذکر در این آیه _ بنابر نظر مفسران _ ممکن است نماز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 12، 13، 7، 2

2 - اقامه نماز در پاره ای از شب ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الیل فاسجد له

مقصود از «سجده» _ چنان که مفسران گفته اند _ ممکن است نماز باشد.

7 - فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر گزاردن نماز شب

و سبّحه لیلاً طویلاً

یکی از معانی «تسبیح»، نماز است (قاموس المحيط و لسان العرب). بر این اساس مقصود از آن در این آیه، ممکن است نماز شب باشد.

12 - « روی عن الرضا (ع) أنه سأله احمد بن محمد عن هـ هذه الآية وقال : ما ذلك التسبیح ، قال : صلاه اللیل ؛

از ایشان روایت شده است که احمد بن محمد [بنظری] درباره آیه «و من الیل فاسجد له و سبّحه لیلاً طویلاً» سؤال کرد و گفت: این تسبیح چیست؟ آن حضرت فرمود: نماز شب است.»

13 - « و عنه (ع) أنه قال فی قوله عزّوجلّ « و من الیل فاسجد له و سبّحه لیلاً طویلاً » قال : أمره أن یصلی فی ساعات من اللیل ففعل

(صلی الله علیه و آله) . . . ؛

از امام صادق (ع) روایت شده که آن حضرت درباره سخن خدای عزوجل «و من اللیل فاسجد له و سبحه لیلاً طویلاً» فرمود: خداوند به [رسولش] دستور داده که در ساعاتی از شب، نماز گزارد. سپس آن حضرت این مأموریت را انجام داد. . . .».

412- تلاوت قرآن در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 4 - 5

5- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر قرائت قرآن با تأتی و شمرده شمرده در نماز های نیمه شب

قم الّیل . . . ورتّل القرءان ترتیلاً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که چون آیه به دنبال توصیه به نماز شب آمده است، اشاره دارد به قرائت قرآن در حین نماز؛ زیرا قرائت قرآن از ارکان نماز است.

ص: 178

413- توصیه به نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 5

5_ تهجد (شب زنده داری همراه با اقامه نماز) ، مورد تشویق و توصیه خدا است .

و الذین یبیتون لربّهم سجّداً و قیّماً

414- دعا در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 9، 7

7- درخواست توفیق از خداوند در نوافل و نماز شب ، برای ورود در کارها به صدق و راستی و خروج از آن به راستی و درستی ، امری مطلوب و پسندیده است .

و من الّیل فتهجّد به نافله لک .. و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق

9- لزوم درخواست توفیق و خلوص و صداقت کامل از خداوند در نوافل شب

و من الّیل فتهجّد به .. و قل ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق

از اینکه خداوند، در پی توصیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تهجد، از او خواسته است که برای اخلاص در هر کاری به درگاه او دعا کند، می تواند مشعر به معنای فوق باشد.

415- زمینه نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 64 - 6

6_ اعتقاد به ربوبیت خداوند ، مقتضی شب زنده داری و عبادت و نماز برای او است .

و الذین یبیتون لربّهم سجّداً و قیّماً

آمدن قید «لربهم» و یاد ربوبیت خدا، به جای دیگر اوصاف او همچون رحمان، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

416- صداقت در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 2

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر ، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت شبانه

ص: 179

هی اشدّ و طءا و اقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «اشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطیء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «اقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

417- فضیلت نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 3، 2

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت شبانه

هی اشدّ و طءا و اقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «اشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطیء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «اقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

3 - نماز شب، پدیده ای بس ارزشمند و والا در پیشگاه خداوند

إنّ ناشئه الیل هی اشدّ

در صورتی که اضافه «ناشئه الیل» ظرفیه باشد؛ مقصود از پدیده، عبادت شبانه بوده و معنای «إنّ ناشئه الیل» چنین خواهد بود: «به راستی پدیده ای (عبادتی) که در شب واقع می شود...». گفتنی است که آیه شریفه در مقام تمجید و ستایش از عبادت شبانه است.

418- قرآن در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 4

4- اهمیت قراءت قرآن، در نماز شب

و قرءان الفجر .. و من الیل فتهجد به نافله لک

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «قرآن»، نماز مشتمل بر قراءت قرآن باشد.

419- قیام در نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 6 - 2

ص: 180

2 - ایستادن در پیشگاه خدا با گامی استوارتر و گفتوگو در محضر او با سخنانی راست تر و ریشه دارتر، دو امتیاز برجسته نماز و عبادت شبانه

هی اشدّ وطءاً و أقوم قیلاً

ضمیر «هی» به «ناشئه» باز می گردد. «أشدّ» معادل «أثبت» (با ثبات تر، استوارتر) و «وطیء» مرادف «قیام» (ایستادن) است (لسان العرب). «أقوم» نیز به معنای «أسدّ» (محکم تر) و «قیلاً» همتای «مقال» (سخن گفتن) است؛ یعنی، آن (پدیده شب) از حیث ایستادن (ایستادن در پیشگاه خدا) استوارتر و از حیث سخن (سخن گفتن در محضر خدا) محکم تر است.

420- نماز شب در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 7

7 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در آغاز بعثت مدتی چند به شب زنده داری به میزان دوسوم یا نصف و یا یک سوم از شب موظف شده بودند .

وطائفه من الذین معک . . . علم أن لن تحصوه

421- نماز شب صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 11

11 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به نماز در پاسی از شب به میزان میسور و ممکن

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فافرقوا ما تیسّر من القرءان

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از قرائت قرآن، نماز باشد؛ زیرا خواندن قرآن از اجزای مهم نماز است. گفتنی است چون جمله های پیش درباره نماز شب بود، می تواند قرینه بر مطلب یاد شده باشد.

نماز شب محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 18، 2، 1

1- فرمان الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد بیدار شدن در بخشی از شب، برای اقامه نافله شب

و من الّیل فتهجّد به نافله لک

2- نماز شب ، تکلیفی واجب بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاوه بر سایر واجبات

و من الّیل فتهجّد به نافله لک

با توجه به معنای لغوی «نافله» که به معنای زیادت بر واجب است؛ (مفردات راغب) و نیز لام اختصاص «لک» نکته یاد شده قابل استفاده است.

18- «عن عمار الساباطی قال : کنا جلوساً عند أبی عبدالله (ع) بمنی فقال له رجل : ما تقول فی النوافل ؟ فقال : فریضه قال

ص: 181

: ففزعنا و فرع الرجل ، فقال : أبو عبد الله (ع) : إنما أعنى صلاة الليل على رسول الله (صلى الله عليه وآله) ان الله يقول : « و من الليل فتهجد نافلة لك » ;

عمار ساباطی گوید: در منی نزد امام صادق(ع) نشسته بودیم، شخصی به حضرت گفت: در باره نافلة ها چه می گوئید؟ حضرت فرمود: واجب هستند. راوی گوید: ما و آن مرد سؤال کننده برآشفتم، پس حضرت فرمود: منظور من نماز شب است که بر رسول خدا واجب بود. همانا خداوند می فرماید: و من الليل فتهجد به نافلة لك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 2 - 6

6 - « عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر (ع) قال : سألته عن قول الله : « قم الليل إلا قليلاً » قال : أمره الله أن يصلي كل ليلة إلا أن يأتي عليه ليلة في الليالي لا يصلي فيها شيئاً ;

محمد بن مسلم گوید: از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: «قم الليل إلا قليلاً» سؤال کردم، فرمود: خداوند به او (رسول الله) دستور داده که هر شب نماز [شب] بخواند؛ مگر این که شبی از شب ها بیاید که در آن نتواند نمازی بخواند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 26 - 7

7 - فرمان خداوند به پیامبر (صلى الله عليه وآله) مبنی بر گزاردن نماز شب

و سبّحه ليلاً طويلاً

یکی از معانی «تسبیح»، نماز است (قاموس المحيط و لسان العرب). بر این اساس مقصود از آن در این آیه، ممکن است نماز شب باشد.

422- نماز شب مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 11

11 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلى الله عليه وآله) ، موظف به نماز در پاسی از شب به میزان میسور و ممکن

تقوم أدنى من ثلثي الليل . . . فافرقوا ما تيسر من القرآن

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از قرائت قرآن، نماز باشد؛ زیرا خواندن قرآن از اجزای مهم نماز است. گفتنی است چون جمله های پیش درباره نماز شب بود، می تواند قرینه بر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 50

50- « سألہ [الصادق (ع)] عبد اللہ بن سنان ، عن قول اللہ عزوجلّ « سیمامہم فی وجوہہم من أثر السجود » قال : هو السّہر فی الصلاہ

;

عبد اللہ بن سنان از امام صادق (ع) دربارہ سخن خداوند عزوجلّ «سیمامہم فی وجوہہم من أثر السجود» پرسید، آن حضرت

ص: 182

فرمود: منظور [اثر] شب زنده داری با نماز است».

424- وقت نماز شب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 6 - 6 - 6

6 - برگزاری نماز شب ، اختصاص به ساعتی مشخص ندارد .

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ

(ناشئه الليل)، به معنای هر ساعتی از شب نیز آمده است (قاموس المحيط).

نمازگزاران

425- {نمازگزاران}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 43 - 19

19_ وجود عبادت کنندگان خدا و نمازگزارانی غیر از حضرت مریم ، در عصر آن حضرت

و ارکعی مع الزاکعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 28

28- اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اهل نماز و سجده های بسیار

و الذین معه . . . سیماهم فی وجوههم من أثر السجود

426- پاداش نمازگزاران جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 9

9 - ثواب نماز جمعه ، برای برپادارندگان آن ، در نزد خداوند محفوظ است .

قل ما عند الله خير

427- تربيت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 3 - 15

ص: 183

15_ تربیت انسان های مؤمن به غیب ، پایبند به نماز و انفاق گر ، از اهداف قرآن

ذلک الکتب . . . هدی للمتقین. الذین یؤمنون . . . و مما رزقنهم ینفقون

428- تکذیبگری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 2

2- برخی از نمازگزاران ، کیفر های الهی را باور نداشته و هشدار به آن را دروغ می دانند .

أرءیت الذی یکذب بالذین . . . فویل للمصلین

«فاء» در «فویل» برای تفریع است و دلالت دارد که مراد از «مصلین» (در این آیه)، همان کسانی اند که در آغاز سوره، به «تکذیب کنندگان جزا» توصیف شده اند.

429- حسن فرجام نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 22 - 17

17_ فرجام نیک از آن صبرپیشگان ، برپادارندگان نماز ، انفاق گران و جبران کنندگان اعمال بد با اعمال شایسته است .

والذین صبروا . . . و یدرءون بالحسنه السیئه أول_ تک لهم عقبی الدار

430- حق پذیری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 9

9 - خداترسان و نمازگزاران ، بیشتر از دیگران ، حق پذیراند .

إنما تنذر الذین یخشون ربهم بالغیب و أقاموا الصلوه

431- رستگاری نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - نمازگزاران ، در صورتى رستگاراند كه از تزكیه و یاد خدا برخوردار باشند .

قد أفلح من تزكى . و ذكر اسم ربّه فصلّى

ص: 184

432- رفعت خانه نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 4

4- به اذن خدا خانه مردمان تسبیح گو، ذاکر، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات، دارای مجد و عظمت است.

فی بیوت اذن الله أن ترفع ويذكر فيها اسمه يسبح له فيها... رجال لاتلهيهم تجر

433- روزی نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 16

16 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند، نماز به پا می دارند، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند.

رجال لاتلهيهم تجره ولا يبع عن ذكر الله... ليجزيهم الله أحسن ما عملوا ويزيد

«حساب» به معنای شمارش است و «بغیر حساب» (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

434- روزی نمازگزاران جمعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 11 - 11

11 - خداوند، روزی برپاداران نماز جمعه را تضمین کرده است.

قل ما عند الله خير... والله خير الرزقين

435- زمینه تبلیغ در نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 3

3 - نمازگزاران، دارای زمینه ای مساعد برای ترغیب دیگران به تقوا

إذا صلّى . أَرءَيْتَ إِنْ ... أَمْرٌ بِالتَّقْوَى

436- زمينه هدايت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

20 - علق - 96 - 11 - 8

8 - احتمال دست يابی نمازگزاران به هدايت ، نهی او را از نماز ، شگفت آورتر و نکوهيده تر می سازد .

ص: 185

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى . أرءیت إن کان علی الهدی

437- سرزنش نمازگزاران بخیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 7 - 6

6 - مضایقه کردن نمازگزاران غافل و ریاکار ، از عاریه دادن لوازم زندگی خود به نیازمندان ، نکوهیده تر از یتیم آزاری و بی توجهی به فقیران است .

الذی یدعّ الیتیم . . . و لایحضّ . . . فویل للمصلّین . الذین . . . و یمنعون الماعون

با آن که تعبیر «فویل للمصلّین»، ادامه بیان اوصاف کسانی است که جزای الهی را تکذیب کردند؛ ولی حرف «فاء» و تغییر سیاق، نشانگر تفاوت درجه آن با دو وصف قبل است. بنابراین وصفی که در این آیه، از ویژگی های همان «مصلّین» شمرده شده است، نارواتر از اوصافی است که در آیه دوم و سوم آمده بود.

438- شخصیت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 5

5 - مخالفان نماز و تکذیب گران دین ، حقّ دستور دادن به نمازگزاران هدایت پیشه و ترویج کننده تقوا را ندارند .

ینهی . عبداً إذا صلّى . . . کذب و تولّى . . . کلاً لاتطعه

439- شگفتی نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 8

8 - احتمال دست یابی نمازگزاران به هدایت ، نهی او را از نماز ، شگفت آورتر و نکوهیده تر می سازد .

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى . أرءیت إن کان علی الهدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 12 - 7

7 - احتمال تلاش نمازگزار برای تبلیغ تقوا، نهی او را از نماز، شگفت آورتر و نکوهیده تر می سازد.

أرءیت الذی ینهی . عبداً إذا صلّى . أرءیت إن ... أمر بالتّقوی

ص: 186

440- طغیانگران و نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 11 - 6

6 - طغیانگران، بی اعتنا به هدایت یافته بودن نمازگزاران و گرفتار احساس بی نیازی از رهنمود های آنان

لیطغی . أن رءاء استغنی ... أرءیت إن كان علی الهدی

441- عذاب نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 1

1 - برخی از نمازگزاران، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار عذاب و هلاکت اند .

فویل للمصلّین

«ویل» _ که در اصل به معنای عذاب و هلاکت است _ کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. (لسان العرب) این کلمه نام درّه، یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن است (قاموس). مبتدا قرار گرفتن آن _ با آن که نکره است _ نشان می دهد که در معنای نفرین به کار رفته است.

442- فضایل نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 13

13 _ اهمیت والای نماز و زکات و عنایت ویژه الهی نسبت به اقامه کنندگان نماز

والمقیمین الصلوه و المؤتون الزکوه

منسوب آوردن «المقیمین» به تقدیر «امدح» و «اخص» برای تأکید بیشتر به اهمیت نماز و عنایت خاص خداوند به اقامه کنندگان آن است و ذکر زکات در بین دیگر عبادتها و واجبات، حکایت از اهمیت ویژه آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 22 - 3، 2، 1

1- نمازگزاران ، مصون از خصلت حرص و آزمندی

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا .. إِلَّا الْمُصَلِّينَ

2- نمازگزاران ، مبرا از ناشکیبایی در برابر شرور و بدی ها

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا .. إِلَّا الْمُصَلِّينَ

3- نمازگزاران ، منزّه از بخلورزی و امساک از رساندن خیر و خوبی به دیگران

و إِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا . إِلَّا الْمُصَلِّينَ

ص: 187

443- قدرت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 1

1 - تکذیب گران دین ، گرچه گروهی منسجم باشند ، از مانع شدن نمازگزاران ناتوان اند .

کَلَّا

حرف «کَلَّا» برای ردع و منع است و در آیه شریفه تکذیب گران دین را، از پندار موفقیت در باز داشتن مردم از نماز منع می کند.

444- مصونیت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 22 - 3، 2، 1

1 - نمازگزاران ، مصون از خصالت حرص و آزمندی

إِنَّ الْإِنْسَانَ خَلِقَ هَلُوعًا .. إِلَّا الْمَصْلِينَ

2 - نمازگزاران ، مبرا از ناشکیبایی در برابر شرور و بدی ها

إِذَا مَسَّ الشَّرَّ جُزُوعًا .. إِلَّا الْمَصْلِينَ

3 - نمازگزاران ، منزّه از بخلورزی و امساک از رساندن خیر و خوبی به دیگران

و إِذَا مَسَّ الْخَيْرَ مَنُوعًا . إِلَّا الْمَصْلِينَ

445- مقامات نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 125 - 20

20 - طواف کنندگان ، عبادت کنندگان و نمازگزاران در خانه خدا ، دارای مقامی ارجمند در پیشگاه خداوند

أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

از اینکه پیامبرانی بزرگ، همچون ابراهیم و اسماعیل(ع) مأمور به تطهیر خانه خدا برای طواف کنندگان و .. بودند، ارجمندی طواف

کنندگان و ... در پیشگاه خدا به دست می آید.

446- نشانه های نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 23 - 1

1 - پایبندی به نماز و انجام دادن دائمی آن ، از نشانه های نمازگزاران حقیقی است .

إِلَّا الْمَصْلِيْنَ . الَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ

ص: 188

447- نفرین بر نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 1

1 - برخی از نمازگزاران، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار عذاب و هلاکت اند.

فویل للمصلین

«ویل» - که در اصل به معنای عذاب و هلاکت است - کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. (لسان العرب) این کلمه نام درّه، یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن است (قاموس). مبتدا قرار گرفتن آن - با آن که نکره است - نشان می دهد که در معنای نفرین به کار رفته است.

448- نفرین بر نمازگزاران بی ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 4

4 - نمازگزاران بی اعتقاد به معاد، مورد نفرین خداوند

أرءیت الذی یکذب بالذین... فویل للمصلین

449- نمازگزاران در یاد خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 45 - 16

16 - «عن ابی جعفر (ع) فی قوله «ولذکر الله أكبر» یقول: ذکر الله لأهل الصلاة أكبر من ذکرهم إیّاه...»

از امام باقر(ع) درباره این سخن خداوند «ولذکر الله أكبر» روایت شده که فرمود: «یاد کردن خداوند نمازگزاران را، بزرگ تر است از یاد کردن نمازگزاران خداوند را...».

نمازگزاران و انذارهای محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 18 - 7

7 - انذارها و اخطارهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، تنها در خداترسان و برپادارندگان نماز مؤثر بوده است .

إِنَّمَا تَنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

ص: 189

450- نمازگزاران یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 10

10 - یهودیان پیادارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، به قرآن و دیگر کتب آسمانی ایمان می آورند .

و لكن الرسخون ... و المقيمین الصلوه و المؤتون الزکوه

گفتنی است که «المقیمین» به وسیله فعلی همانند «امدح» و یا «اخص» منصوب شده و در اصل چنین بوده «و المقیمون الصلوه اخصهم و امدحهم» که بنابر قواعد ادبی المقیمون و فعل اخص و امدح حذف شده است و ضمیر در «امدحهم» به صورت اسم ظاهر در آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 170 - 4

4 - گروهی از یهودیان نسل های پیشین ، بر خلاف دنیاگرایان ایشان ، به محتوای تورات و میثاق های آن پایبند بودند و نماز را به پا داشتند .

و الذین یمسکون بالکتب و أقاموا الصلوه

451- هدایت نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 5

5 - مردمان تسبیح گو ، ذاکر ، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، از هدایت خاص خداوند به نور خویش برخوردارند .

یهدی الله لنوره من یشاء ... فی بیوت اذن الله ... یشیح له فیها ... رجال لاتله

452- هشدار به نمازگزاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 45 - 15

15 - هشدار خداوند ، به نمازگزاران درباره ادای کامل آن

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ... وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

فراز «وَاللَّهُ يَعْلَمُ...» پس از فرمان به نماز با مادّه «اقامه» _ که به معنای ادای کامل است _ به نکته یاد شده، اشعار دارد.

ص: 190

1- احتجاج نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 1، 4

1_ محاجّه و ستیز نمرود (شاه بابل) با ابراهیم (ع) ، درباره ربوبیت الهی

الم تر الى الذی حاجّ ابرهیم فی ربّه ان اتیه الله الملك

کلمه «حاجّ» از مصدر محاجّه به معنای ارائه برهان و دلیل است در مقابل حجّت و دلیل خصم و خالی از معنای مخاصمه و مجادله نیست. بنابراینچه مورّخین نوشته اند و نیز روایات دلالت دارد، پادشاه معاصر حضرت ابراهیم (ع)، نمرود (از سلاطین بابل) بوده است.

4_ دعوت خداوند به دقت در محاجّه نمرود با ابراهیم (ع)

الم تر الى الذی حاجّ ابرهیم

2- سلطنت نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 1، 2، 25

1_ محاجّه و ستیز نمرود (شاه بابل) با ابراهیم (ع) ، درباره ربوبیت الهی

الم تر الى الذی حاجّ ابرهیم فی ربّه ان اتیه الله الملك

کلمه «حاجّ» از مصدر محاجّه به معنای ارائه برهان و دلیل است در مقابل حجّت و دلیل خصم و خالی از معنای مخاصمه و مجادله نیست. بنابراینچه مورّخین نوشته اند و نیز روایات دلالت دارد، پادشاه معاصر حضرت ابراهیم (ع)، نمرود (از سلاطین بابل) بوده است.

2_ پادشاهی ، سلطنت و قدرت نمرود ، داده ای از جانب خداوند

ان اتیه الله الملك

25_ پادشاه عصر ابراهیم (ع) (نمرود) ، حاکمی کافر و ستمگر

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

3- طغیان نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6

6_ قدرتمداری نمرود ، زمینه ساز غرور ، کفر و طغیانگری وی

الم تر الی . . . ان اتیه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتیه . . .» ، بیان علتّ محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت، چنین و چنان کرد.

4- ظلم نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 25

25_ پادشاه عصر ابراهیم (ع) (نمرود) ، حاکمی کافر و ستمگر

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

5- غرور نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6,7

6_ قدرتمداری نمرود ، زمینه ساز غرور ، کفر و طغیانگری وی

الم تر الی . . . ان اتیه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتیه . . .» ، بیان علتّ محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت، چنین و چنان کرد.

7_ قدرتمداری ، زمینه ساز غرور و کفر در برابر ربوبیت الهی

الم تر الی الذی . . . ان اتیه الله الملك

چنانچه جمله «ان اتیه . . .» ، بیان علتّ کفر و غرور نمرود باشد، می توان از آن یک نتیجه کلی به دست آورد که قدرت و سلطنت، زمینه ساز غرور، کفر و ... است.

6- قدرت نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6,7

6_ قدرتمداری نمرود، زمینه ساز غرور، کفر و طغیانگری وی

الم تر الى . . . ان اتيه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتيه . . .»، بیان علتّ محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت، چنین و چنان کرد.

7_ قدرتمداری، زمینه ساز غرور و کفر در برابر ربوبیت الهی

الم تر الى الذی . . . ان اتيه الله الملك

ص: 192

چنانچه جمله «ان اتیه . . .»، بیانِ عِلَّتِ کفر و غرورِ نمرود باشد، می توان از آن یک نتیجه کلی به دست آورد که قدرت و سلطنت، زمینه ساز غرور، کفر و ... است.

7- قصه نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 266 - 5

5_ داستان ابراهیم (ع) و نمرود و قصه عَزِیر و یا اِرمیای پیامبر و زنده شدن مرغان کوبیده شده و نیز تمامی احکام و مقررات انفاق، از آیات الهی است .

الم تر . . . او کالذی مرّ ... فخذ اربعه من الطیر ... مثل الذین ... کذلک یبیین ال

8- کفر نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 6,7,25

6_ قدرتمداری نمرود، زمینه ساز غرور، کفر و طغیانگری وی

الم تر الی . . . ان اتیه الله الملك

بنابراینکه جمله «ان اتیه . . .»، بیانِ عِلَّتِ محاجّه باشد؛ یعنی چون ملک و سلطنت یافت، چنین و چنان کرد.

7_ قدرتمداری، زمینه ساز غرور و کفر در برابر ربوبیت الهی

الم تر الی الذی . . . ان اتیه الله الملك

چنانچه جمله «ان اتیه . . .»، بیانِ عِلَّتِ کفر و غرورِ نمرود باشد، می توان از آن یک نتیجه کلی به دست آورد که قدرت و سلطنت، زمینه ساز غرور، کفر و ... است.

25_ پادشاه عصر ابراهیم (ع) (نمرود)، حاکمی کافر و ستمگر

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

9- گمراهی نمرود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ نمروء؁ نمونه ای از منحرفان راه رشد؁ محرومان از ولایت الهی؁ روندگان از نور به ظلمت و جاودان در آتش

قد تبين الرشد .. الله ولي الذين ... الم تر الى الذي حاج ابراهيم

خداوند پس از بیان ایمان و کفر (ولایت «الله» و «طاغوت» در آیات پیشین) برای نشان دادن نمونه خارجی؁ داستان ابراهیم (ع) و نمروء را بیان کرده که ابراهیم (ع) نمونه ای از ایمان و نمروء؁ نمونه ای از کفر است.

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 13, 22

13 - ادّعی مغالطه آمیز نمرود، بر اینکه مرگ و زندگی به دست اوست .

قال انا اُحیی و امیت

از اینکه ابراهیم (ع) در برابر پاسخ نمرود (انا اُحیی . . .)، استدلالی دیگر مطرح کرد (فان اللّٰه ...)، معلوم می شود احیاء و اماته ای را که نمرود مدعی بود؛ با مغالطه به اطرافیان خویش که درکی از واقعیت حیات و مرگ نداشتند، باوراند. (چنانچه در روایات آمده است که دستور به کشتن فردی و آزادی محکوم به مرگی را داد.)

22 - کفر و عناد نمرود و مغالطه وی با ابراهیم (ع)

ربّی الّذی یحیی و یمیت قال انا اُحیی و امیت

حضرت ابراهیم (ع) از «احیاء» و «اماته» معنی حقیقتش را اراده کرده بود، در حالی که مراد نمرود، معنای مجازی آن بود.

3- نوجوانان

1- احترام به نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 8

8- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان ، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

اَنَّى اَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى

2- اهمیت مشاوره با نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 8

8- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان ، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

اَنَّى اَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى

3- بی گناهی نوجوانان قصه خضر (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 74 - 5

5- موسی (ع) نوجوان مقتول را ، فردی بی گناه دانست و خضر (ع) را به جهت کشتن وی ، به شدت مورد اعتراض قرار داد .

قال أقتلت نفساً زكّيةً بغيرِ نفسٍ لقد جئتَ شيئاً نكراً

«زکاه» به معنای «طهارت» و «صلاح» و «نمو» و «برکت» و «مدح» آمده است. (لسان العرب) در آیه، مراد از «زکيه»، توصیف نوجوان به طهارت و پاکی از گناه است.

4- حفظ شخصیت نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 8

8- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان ، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

اُنّی اذبحک فانظر ماذا تری

5- روش برخورد با نوجوانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 8

8- لزوم مشورت و نظرخواهی با نوجوانان ، درباره مسائل مربوط به ایشان و نیز شخصیت دادن به آنان و احترام به نظرات آنها

اُنّی اذبحک فانظر ماذا تری

نوجوانی

6- حلم در نوجوانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 101 - 7

7- حلم و بردباری ، از اوصاف برجسته و ارزشمند برای نوجوانان

فبشّرْـه بغلـم حلیم

7- صبر در نوجوانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 102 - 25

25- صبر و شکیبایی در دوران نوجوانی ، امری بس ارزشمند و سرنوشت ساز برای نوجوانان

فبشّرْـه بغلـم حلیم . . . ستجدنی إن شاء الله من الصـبرین

8- گرایشها در نوجوانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 4

4 - انسان ، در هر مرحله ای از مراحل زندگی دنیوی (کودکی ، نوجوانی ، جوانی ، میان سالی و پیری) ، دارای روحیه و گرایش متفاوت با مرحله قبل و مرحله بعد است .

اعلموا أنّما الحیوه الدنیا لعب .. و تکاثر فی الأموال و الأولاد

برداشت یاد شده در صورتی به دست می آید که هر یک از خصلت های پنجگانه یاد شده در آیه شریفه، به ترتیب بیانگر یکی از مراحل زندگی انسان باشد.

ص: 196

9- لهُو در نوجوانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 6

6 - لهُو و اشتغال به کار های سرگرم کننده ، اقتضای دوران نوجوانی است .

أَئِمَّا الْحَيَوهِ الدنیا . . . و لهُو

10- نوجوانی اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 101 - 5

5 - بشارت خداوند به ابراهیم (ع) ، به مشاهده دوران نوجوانی فرزندش (اسماعیل)

فبشّرَنه بغلْم

بشارت خداوند به فرزندی در سنین نوجوانی، گویای این حقیقت است که حضرت ابراهیم(ع) این فرزند را در چنین سنی مشاهده خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 102 - 1

1 - اسماعیل (ع) به هنگام نوجوانی ، در معیت پدرش ابراهیم (ع) به سعی و تلاش می پرداخت .

فبشّرَنه بغلْم حلیم . فلَمَّا بَلَغ مَعه السعی

11- نوجوانی خدمتکاران بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 24 - 1,4

1 - خدمت کاران جوان و زیبارو ، در طواف متعین بهشتی برای پذیرایی از آنان

و یطوف علیهم غلمان لهم

«غلام» (مفرد «غلمان») به نوجوانی گفته می شود که تازه پشت لبش سبز شده باشد.

4- خدمت نوجوانان زیباروی بهستی ، برای تقواییشگان از سرشوق و پروانهوار

و یطوف علیهم غلمان لهم

تعبیر «یطوف»، حرکت پروانهوار و مشتقانه را افاده می کند.

ص: 197

12- نوجوانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 14 - 1

1 - سپری شدن دوران کودکی و نوجوانی موسی (ع) و رسیدن او به مرحله جوانی ، بی هیچ حادثه درخور بیان

فرددنَه إلی أمّه .. و لمّا بلغ أشده و استوی

تعبیر «بلغ أشده» کنایه از رسیدن شخص به دوره جوانی است؛ زیرا نوعاً بلوغ فکری انسان هم زمان با رسیدن وی به مرحله جوانی است. بنابراین پرداختن قرآن به حوادث روزگار جوانی موسی (ع) و بعد از آن و مسکوت گذاشتن دوران پیش از جوانی (کودکی و نوجوانی)، نشانگر آن است که کودکی و نوجوانی او در کمال آرامش سپری شده بود و در این مدت حادثه ای درخور بیان برای وی روی نداده بود.

13- نوجوانی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 13

13_ رؤیای شگفت یوسف (ع) (سجده ستارگان ، ماه و خورشید) در سنین کودکی یا نوجوانی او بوده است .

قال ی_بنی

کلمه «بنی» تصغیر کلمه «ابن» می باشد و به ضمیر متکلم اضافه شده است. «ی_بنی» ؛ یعنی، ای پسر کوچک من.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 6

6_ یوسف (ع) به هنگام اجرای توطئه برادرانش علیه او ، در سنین کودکی یا نوجوانی بوده است .

أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

برداشت فوق ، از فعل «یلعب» (بازی کند) به دست می آید ؛ زیرا معمولاً بازی کردن را در مورد کودکان و نوجوانان به کار می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 22 - 1

1_ یوسف (ع) روزگار کودکی و نوجوانی را در خانه عزیز مصر به سر برد ، تا به جوانی و رشد جسمی و عقلی رسید .

اکرمی مثنوی... و لما بلغ أشده

کلمه «أشدّ» چنانچه لسان العرب از سیبویه نقل کرده _ جمع شدّه (توان و قدرت) است. بنابراین «أشدّ» ; یعنی ، توانها و قدرتهای متعدد که به مناسبت مورد ، شامل توان جسمی و عقلی است.

14- ویژگیهای نوجوانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 6

6 - لهو و اشتغال به کارهای سرگرم کننده ، اقتضای دوران نوجوانی است .

أتمّ الحیوه الدنیا .. و لهو

ص: 198

4- نوح(ع)

1- آثار ایمان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 3

3- عبودیت و ایمان نوح (ع) ، موجب دستیابی او به پاداش هایی همانند پاداش های محسنان از سوی خداوند

إِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا ..» تعلیل برای جمله «إِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ» است؛ یعنی، چون نوح(ع) از مؤمنان و بندگان خالص خدا بود، به او همانند پاداش محسنان، پاداش دادیم. گفتنی است که مقصود از آن، اجابتِ دعا، نجاتِ از مشکلاتِ اندوه بار و باقی ماندن نسل و نام نیک آن حضرت در تاریخ می باشد.

2- آثار تعالیم نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 3

3- پیام نوح (ع) ، دارای جاذبه بیشتر برای طبقات محروم جامعه

قَالُوا أَنْوْمِن لَكَ وَاتَّبِعَكَ الْأَرذَلُونَ

3- آثار تکذیب نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 73 - 2

2_ خداوند ، عذاب استیصال را بر قوم نوح آن گاه نازل کرد که آنان_ با وجود براهین و شواهد قطعی بر رسالت آن حضرت_ آن را انکار کرده و او را متهم به دروغ گویی کردند .

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَاقَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي . . . فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا ... فَإِن ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 36 - 6

6_ نوح (ع) ، همواره رنجیده خاطر از رفتار ناپسند قوم خویش و اندوهناک از اصرار آنان بر کفر و انکار رسالت

فلاتبتس بما كانوا يفعلون

ایبتاس (مصدر تبتس) به معنای محزون و ناراحت شدن است و مراد از «ما كانوا يفعلون» شرک ورزی و اصرار آنان بر انکار رسالت و دیگر کارهای نارواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 4

4 - تکذیب نوح (ع) از سوی قوم وی ، موجب هلاکت آنان شد .

قال ربّ إنّ قومی کذّبون .. ثمّ أغرقنا بعد الباقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 6

6 - قوم نوح ، به دنبال قبول نکردن رسالت نوح (ع) دچار سیلی عظیم و بنیان کن شدند و به هلاکت رسیدند .

و لقد أرسلنا نوحاً إلى قومه .. فأخذهم الطوفان

«طوفان» هر حادثه ای را می گویند که انسان را احاطه کند. این واژه در «آب فراوان (سیل)» متعارف شده است (مفردات راغب).

4- آثار تهمت به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 2

2_ خداوند ، عذاب استیصال را بر قوم نوح آن گاه نازل کرد که آنان_ با وجود براهین و شواهد قطعی بر رسالت آن حضرت_ آن را انکار کرده و او را متهم به دروغ گویی کردند .

إذ قال لقومه یقوم إنّ کان کبر علیکم مقامی .. فعلی اللّٰه توکلت فأجمعوا ... فإن ت

5- آثار دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 1

1 - تلاش مستمر نوح (ع) ، برای ایمان آوردن قومش ، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت .

فلم یزدهم دعاءى إلاّ فرارًا

6- آثار رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 200

4- احساس خطر اشراف و زمامداران قوم نوح از گسترش دعوت وی

قالوا لئن لم تنته ی نوح لتکونن من المرجومین

تهدید سران قوم نوح به سخت ترین مجازات همچون رجم، نشانگر نگرانی شدید آنان است.

7- آثار عبودیت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 3

3- عبودیت و ایمان نوح (ع)، موجب دستیابی او به پاداش هایی همانند پاداش های محسنان از سوی خداوند

إنا کذلک نجزی المحسنین . إنه من عبادنا المؤمنین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنه من عبادنا ..» تعلیل برای جمله «إنا کذلک نجزی المحسنین» است؛ یعنی، چون نوح (ع) از مؤمنان و بندگان خالص خدا بود، به او همانند پاداش محسنان، پاداش دادیم. گفتنی است که مقصود از آن، اجابت دعا، نجات از مشکلات اندوه بار و باقی ماندن نسل و نام نیک آن حضرت در تاریخ می باشد.

آثار نبوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 5

5- تلاش نوح (ع) برای نمایاندن خیرخواهی خود و تضمین منافع قومش در پرتو رسالت خویش

إنی لکم رسول أمين

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» به دست می آید.

آغاز طوفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 6

6- فوران آب از تنور، نشان صدور فرمان خدا و شروع طوفان نوح (ع) بود.

فإذا جاء أمرنا و فار التّنور

عبارت «فار التّنور»، عطف تفسیری است برای «جاء أمرنا».

8- آمرزش پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 7

7_ نوح (ع)، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

ص: 201

به دليل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحيم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربي لغفور لکم رحيم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

9- ابزار مبارزه با نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 23 - 4

4- دفاع از عقاید مذهبی و شرک آمیز مردم ، از حيله ها و نیرنگ های صاحبان زر و زور ، برای مبارزه با دعوت توحیدی نوح (ع)

وقالوا لاتدرنّ الهتکم ولاتدرنّ ودا . . . و نسرًا

10- ابزار نجات پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 8

8_ نجات نوح (ع) و مؤمنان به او ، در گرو ساخت کشتی بود .

واصنع الفلک . . . إنهم مغرقون

11- ابزار نجات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 8

8_ نجات نوح (ع) و مؤمنان به او ، در گرو ساخت کشتی بود .

واصنع الفلک . . . إنهم مغرقون

12- ابلاغ رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 3

3_ نوح (ع) پس از انتخابش به رسالت ، پیامبری خویش را به مردم اعلام کرد .

إني لكم نذير مبين

ص: 202

13- اتمام حجت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 1

1 - حضرت نوح (ع) حجت را بر قومش تمام کرده و آنان بی هیچ دلیلی از او روگردانیده و از پذیرش دعوتش سر باز می زدند .

فإن تولیتکم فما سألتکم من أجر

این آیه ادامه آیه قبل است که برای بیان تحدی حضرت نوح (ع) و تمام کردن حجت خود بر قومش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 6

6 - هشدار روشن و بی ابهام نوح (ع) به قومش ، نسبت به خطر « عذاب استیصال » در صورت پافشاری آنان بر شرک و مبارزه با توحید

إن أنا نذیر مبین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نوح(ع) در راستای اتمام حجت با قومش، از پیش آنان را به نزول عذاب استیصال هشدار داده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 4

4 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا از ستم قوم خویش ، پس از اتمام حجت و به بن بست رسیدن همه راه های تبلیغی بود .

إن أنا نذیر مبین . . . إن قومی کذّبون ... فافتح بینی و بینهم فتحا و نجّنی

اجابت استغاثه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 2

2 - خداوند ، به استغاثه و ندای نوح (ع) به بهترین صورت پاسخ داد .

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

«فا» در جمله «فلنعم المجیبون» برای تفریع این جمله بر «نادینا» است؛ ولی آنچه مورد تفریع قرار گرفته، عبارت «فأجبناه» است که حذف گردیده است؛ زیرا «فلنعم المجیبون» متضمن معنای «فأجبناه» می باشد.

14- اجابت دعای نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 5

ص: 203

5- دعای حضرت نوح (ع) برای نجات از دست قومش ، مستجاب شد .

و نوحًا إذ نادى من قبل فاستجبنا له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 1

1 - استجابت دعای نوح (ع) (نصرت خواهی او) از جانب خداوند

قال رب انصرنى . . . فأوحينا إليه أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 2، 1

1 - استجابت دعای نوح (ع) از سوی خداوند ، درباره عذاب قوم کافر او و نجات همراهان مؤمنش

و نَجِّنِي و من معي . . . فأنجيناه و من معه

2 - نجات نوح (ع) و همراهانش ، به اراده خدا و در پی استمداد وی برای رهایی از شرّ کافران

و نَجِّنِي و من معي . . . فأنجيناه و من معه فى الفلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 2

2 - خداوند ، به استغاثه و ندای نوح (ع) به بهترین صورت پاسخ داد .

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون

«فا» در جمله «فلنعم المجيبون» برای تفریع این جمله بر «نادينا» است؛ ولی آنچه مورد تفریع قرار گرفته، عبارت «فأجبناه» است که حذف گردیده است؛ زیرا «فلنعم المجيبون» متضمن معنای «فأجبناه» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 80 - 3

3 - اجابت دعا ، نجات از مشکلاتِ اندوه بار ، باقی ماندن نسل و نام نیک و تحیت الهی ، از پاداش های خداوند به حضرت نوح (ع)

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . . . سلـم على نوح فى العـلمين . إنا كذلك نجزي ا

15- اجابت نفرين نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 11 - 1

1 - اجابت دعای نوح (ع) به درگاه خداوند ، برای انتقام از قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه . . . ففتحنا

ص: 204

16- اجرت رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 3، 2

2- حضرت نوح (ع) ، برای انجام رسالت خویش ، از مردم کمترین مزدی مطالبه نمی کرد .

فإن تولیتکم فما سألتکم من أجر

3- حضرت نوح (ع) خود را فرستاده خداوند دانسته و اجر و مزد خود را نیز تنها بر عهده او اعلام کرد .

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه . . . فإن تولیتکم فما سألتکم من أجر إن

17- احتجاج نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 6، 2

2- بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان ، از روش های نوح (ع) برای بازداري مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا یٰ نوح قد جـدلنا فأكثرت جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلیلها ، اندیشه ها و باورهای طرف مقابل است.

6- تلاش های نوح (ع) ، برهان ها و دلیل های او ، بی تأثیر در اشراف کافر

قد جـدلنا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 7

7- نوح (ع) ، پس از طرح استدلال خویش برای لزوم نجات فرزندش ، حکم و قضاوت آن را به خداوند واگذار کرد .

إن ابنی من أهلی و إن وعدک الحق و أنت أحکم الحکمین

18- احترام نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نوح پیامبر، برخوردار از مقام و احترام ویژه در میان همه نسل‌ها و برای همیشه تاریخ

سَلَّمَ عَلٰی نُوْحٍ فِی الْعَلَمِیْنَ

19- احساس خطر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 8

8- نگرانی و احساس خطر نوح (ع)، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل‌های آینده جامعه، از سوی کافران حق

ص: 205

ناپذیر و گمراه گر قوم خود

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

20- اختلاف طبقاتی در دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 7

7- وجود تبعیض های اجتماعی ، در نخستین جوامع بشری (عصر نوح)

و اتبعك الأذلون

21- اخفای قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 2

2_ سرگذشت نوح (ع) و حادثه طوفان ، سرگذشتی مهم در تاریخ بشریت و مخفی مانده بر مردمان

تلك من أنباء الغيب

«تلك» اشاره به داستان نوح و قضایای رخ داده در روزگار آن حضرت دارد؛ یعنی: تلك الأنباء من أنباء الغيب.

22- اخلاص خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 6

6- نوح (ع) و خاندانش ، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند .

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ . و لقد نادينا نوح... و نجّيناه و أهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

23- اخلاص نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 1

1 - تصریح نوح (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم ، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر

ص: 206

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 6

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح... ونَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

24- ازدیاد نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 11

11_ کثرت انبیا(ع) از نسل نوح، پاداش نیل او به مقام نیکوکاران است.

ونوحا هدینا من قبل و من ذریته .. و کذلک نجزی المحسنین

25- استحکام کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 4

4_ کشتی نوح، سفینه ای بسیار مقاوم و برخوردار از بهترین اصول فنی و تکنیکی

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 6

6 - کشتی نوح، برخوردار از استحکام بالا و کیفیتی پیشرفته

فأنجینَه و من معه فی الفلک المشحون

انباشته بودن و نیز نجات یافتن نوح(ع) و پیروانش از طوفان بزرگ، نمایان گر استحکام و کیفیت بسیار بالای ساختمان کشتی است.

26- استغاثه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 1

1 - کمک خواهی و استغاثه نوح به درگاه خداوند

و لقد نادینا نوح

مقصود از «ندا» (نادینا) _ به قرینه آیه بعد (و نجیناه. ..) _ کمک خواهی و استغاثه است که مربوط به ماجرای عذاب طوفان

ص: 207

می باشد.

27- استغفار برای خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 4

4- آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه الهی برای اعضای مؤمن خاندان خویش

ربّ اغفر لی . . . و لمن دخل بیتی مؤمناً

28- استغفار برای والدین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 3

3- آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه الهی برای پدر و مادر خود

ربّ اغفر . . . و لولدئ

29- استغفار نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7_ نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلاّ تغفر لی و ترحمنی أکن من الخـسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 6,4,3,1

1- آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه پروردگار برای خویش

ربّ اغفر لی

3- آمرزش خواهی نوح (ع) ، از درگاه الهی برای پدر و مادر خود

ربّ اغفر... ولولدیّ

4- آمرزش خواهی نوح (ع)، از درگاه الهی برای اعضای مؤمن خاندان خویش

ربّ اغفر لی... ولمن دخل بیّتی مؤمناً

6- آمرزش خواهی نوح (ع)، از درگاه الهی برای همه مردان و زنان مؤمن در طول تاریخ

ربّ اغفر لی... وللمؤمنین و المؤمنات

ص: 208

30- استقامت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 13، 3

3_ نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغکم رسلت ربی

جمله «لکنی رسول ..» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أبلغکم ...» هدف دیگری را تعقیب می کند و بیانگر نکته ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایق از جانب خدا ، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لکم و أعلم من اللّٰه ما لاتعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من اللّٰه ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغکم» و «أنصح لکم». یعنی آگاه بودن من بر حقایق پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 12

12_ حضرت نوح (ع) در راه دعوت به حق ، آمادگی خود را برای تحمل انواع مشکلات تا مرز کشته شدن را ، به مردم اعلام داشت .

فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه .. و لا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 7

7_ حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او ، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید .

فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم .. و أمرت أن أکون من المسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- نوح پیامبر، اسوه و الگوی مقاومت و شکیبایی در برابر دشمنان و مخالفان دعوت الهی

و لقد نادینا نوح.. إینه من عبادنا المؤمنین

ذکر داستان نوح(ع) برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در مکه، می تواند برای ارائه الگو در مسیر دعوت الهی باشد.

31- استمداد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 209

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 2

2- نوح (ع)، تقاضامند یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 1

1 - استجابت دعای نوح (ع) (نصرت خواهی او) از جانب خداوند

قال رب انصرنی . . . فأوحینا إلیه أن اصنع الفلک بأعیننا ووحینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 3, 1

1 - کمک خواهی و استغاثه نوح به درگاه خداوند

و لقد نادینا نوح

مقصود از «ندا» (نادینا) _ به قرینه آیه بعد (و نجیناه. . .) _ کمک خواهی و استغاثه است که مربوط به ماجرای عذاب طوفان می باشد.

3- نوح (ع)، علیه قوم خود به درگاه الهی نفرین کرده، یاری طلبید.

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

آیه بعد در پاسخ به ندای نوح(ع)، مسأله نجات آن حضرت و خاندانش را از عذاب الهی مطرح می کند. از این مطلب به دست می آید که آنچه آن حضرت از خدا خواسته است، نفرینی بود علیه قوم خود. آیه 26 سوره «مؤمنون» (قال رب انصرنی بما کذبون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

و لقد نادینا نوح . . . و نجیناه و أهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعا ربّه اّنی مغلوب فاتتصر

32- استهزای نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 15، 4، 3

3_ کفرپیشگان، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند.

ص: 210

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

4_ کفرپیشگان ، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند ، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند .

كلما مرّ عليه ملاً من قومه

برداشت فوق ، از کلمه «ملاً» _ که در این جا به معنای گروه و جماعت است _ استفاده شده است.

15_ « عن أبي عبدالله (ع) [في حديث قال بعد ما قرأ قوله تعالى] : « كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه . . . » : . . . كانوا يسخرون منه و يقولون : ينحت سفينة في البرّ ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قرائت آیه مزبور] فرمود: . . . قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!.

33- اشراف قوم نوح و پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 13، 12، 11، 7

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال الملاً . . ما نریک اتبعک إلاّ الذین هم أراذلنا بادی الرّأی

11_ اشراف قوم نوح ، ایمان توده های مستضعف را ایمانی سطحی و برخاسته از خوش باوری و عدم تفکر می شمردند .

ما نریک اتبعک إلاّ الذین هم أراذلنا بادی الرّأی

«بادی» از «بدو» و به معنای ظاهر است. «ظاهر الرّأی»؛ یعنی، دید سطحی و اندیشه خالی از تفکر و تأمل. «بادی الرّأی» می تواند ظرف برای «اتبعک» باشد. براین اساس معنای جمله «مانریک . . .» چنین است: می بینیم که اراذل از تو پیروی کرده اند و پیروی آنان سطحی و بدون تأمل در درستی و نادرستی ادعای تو بوده است.

12_ حقارت و پستی مؤمنان به نوح (ع) ، امری آشکار و روشن در نظر اشراف و سران قوم نوح

ما نریک اتبعک إلاّ الذین هم أراذلنا بادی الرّأی

برداشت فوق ، براساس این احتمال است که «بادی الرّأی» ظرف برای مضمون جمله «هم أراذلنا» باشد؛ یعنی ، در یک نگاه ظاهری می توان دریافت که پیروان تو، مردمی پست و حقیرند.

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی

شمردند .

و ما نرى لكم علينا من فضل

15_ اشراف و سران قوم نوح ، پیروان آن حضرت را در ادعای ایمان ، به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نزنکم ک_ذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 18

18_ اشراف و سران کفرپیشه قوم نوح ، ناآگاه به مقام بلند مؤمنان و پیروان آن حضرت

ول_کنی أریکم قومًا تجهلون

ص: 211

به قرینه «إنهم ملاقوا ربهم» می توان گفت که: مفعول «تجهلون» مقام والا و ارجمند مؤمنان به نوح(ع) است. براین اساس «أراکم...»؛ یعنی ، می دانم که شما به مقام والای مؤمنان (لقای آنان با خدا) آگاهی ندارید.

34- اشراف قوم نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 2, 1

1_ جبهه گیری گروه سرشناس و اشراف قوم نوح در برابر دعوت وی

قال المأ من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

2_ اشراف و سرشناسان قوم نوح وی را در احاطه گمراهی های آشکار می پنداشتند .

قال المأ من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 14, 13

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی شمردند .

و ما نری لکم علینا من فضل

14_ اشراف قوم نوح ، آن حضرت را در ادعای پیامبری به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نزنکم ک_ ذبین

متهم کردن نوح و پیروانش به دروغ گویی برحسب مدعای آنان است؛ یعنی ، اتهام نوح به دروغ گویی در ارتباط با ادعای نبوت است و نسبت به پیروانش در ادعای ایمان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 2

2_ اشراف و سران قوم نوح ، او را به دلیل ملک نبودن و دسترسی نداشتن به گنجینه های هستی و نداشتن علم غیب ، لایق مقام پیامبری نمی دانستند .

و لا أقول لكم عندی خزائن الله . . . و لا أقول إني ملك

به نظر می رسد جمله های «لا أقول لكم . . .» ناظر به «ما نری لكم علینا من فضل» باشد و لذا اشاره به انتظارات نابه جای قوم نوح، از مدعیان نبوت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 7

7_ اشراف و سران قوم نوح، درصدد مایوس کردن او از پذیرش دعوت های توحیدی

قد ج_ دلتننا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

ص: 212

35- اشراف و نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 4

4_ اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت وی را انکار کردند .

إنا لنريك في ضلل ميين . . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

36- اطاعت از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 5

5- نوح (ع) ، خواهان اطاعت قومش از او به خاطر صداقت و امانت داری وی

إني لكم رسول أمين . فاتقوا الله و أطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 1

1- نوح (ع) ، خواهان گرایش قومش به اطاعت از وی و رعایت تقوای الهی

فاتقوا الله و أطيعون

37- اظهار خیرخواهی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 5

5- تلاش نوح (ع) برای نمایاندن خیرخواهی خود و تضمین منافع قومش در پرتو رسالت خویش

إني لكم رسول أمين

برداشت یاد شده با توجه به قید «لکم» به دست می آید.

38- اعتماد به نوح(ع)

2- دعوت نوح (ع) از قومش ، برای پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

«أَمِينٌ» می تواند از ریشه «أَمِنَ» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «أَمِينٌ» دعوتی است از جانب نوح(ع) به قومش که به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

ص: 213

39- اعراض از انذارهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 6

6 - مردم ، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و نوح (ع) را به دروغ گویی متهم ساختند .

قال رب انصرنی بما کذبون

40- اعراض از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 3

3 - وانهادن و بی اعتنایی به نوح (ع) ، آخرین چاره اندیشی اشراف کافر در مبارزه با آن حضرت

فقال الملوأ . . . إن هو إلا رجل به جنه فتربصوا به حتی حین

41- افترا به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 2

2 - اشراف و سرشناسان قوم نوح وی را در احاطه گمراهی های آشکار می پنداشتند .

قال الملوأ من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

42- افساد پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 5,6,4,3,1

1_ فرزند ناخلف حضرت نوح ، انسانی ناصالح و فسادپیشه بود .

إنه عمل غیر صـلح

3_ فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب محسوب نشدن وی از خانواده نوح (ع) در پیشگاه خداوند

إنه ليس من أهلك إنه عمل غير صـلح

جمله «إنه عمل . . .» علت برای «إنه ليس من أهلك» می باشد؛ یعنی ، چون فرزندان دارای عمل ناشایست است ، ما او را از خانواده توبه حساب نمی آوریم.

4_ فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب هلاکت وی در حادثه طوفان

فکان من المغرقین . . . إنه ليس من أهلك إنه عمل غير صـلح

5_ نوح (ع) ، ناآگاه به تباهی و فساد بی حد فرزند ناخلف خویش

ص: 214

إنه عمل غیر صـلح

6- نوح (ع) ناآگاه به گسستن پیوند فرزندی کنعان با او بر اثر اعمال ناشایستش

إن ابنی من أهلی . . . إنه لیس من أهلك

43- اقوام پس از نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 6

6 - عاد و ثمود ، پس از قوم نوح و پیش از قوم ابراهیم می زیستند .

قوم نوح و عاد و ثمود . . . و قوم ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 5

5 - اقوام دارای پیامبر ، پس از نوح (ع) از نسل حضرت نوح و پس از ابراهیم (ع) از نسل حضرت ابراهیم بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا و ابرهیم و جعلنا فی ذریتهما النبوة

44- التجای نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 1,4

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال رب انصرنی بما کذبون

در این آیه ظرف «قال» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «قال بعد ما آیس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه است. بنابراین «بما کذبون»، به تأویل «بسبب تکذیبهم ایّای» می باشد.

4 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار ، برای نزول عذاب بر تکذیب گران آن حضرت

قال رب انصرنی بما کذبون

«باء» در «بما کذبون» می تواند برای آلیت باشد. در این صورت «ما» به معنای «الذی» و عاید آن محذوف خواهد بود؛ یعنی، «ربّ انصرنی بالذی کذبونی به؛ پروردگارا! مرا با همان چیزی که [دروغش پنداشتند و] تکذیبیم کردند، یاری ده».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 4

4 - التجای نوح (ع) به ربوبیت خدا در شرایط یأس و هجوم مشکلات بر سر راه رسالتش

قال ربّ إنّ قومی کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 1

ص: 215

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار برای استمداد از او در برابر قوم حق ناپذیر خویش

فدعا ربّه ائی مغلوب فانتصر

45- الگوگیری از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 8

8- نوح (ع) ، الگو و مقتدای رسالت مداران الهی و مبلغان دینی

و لقد نادینا نوح . . . و نجّینَه و أهله من الكرب العظيم

نقل داستان نوح(ع) و پنج پیامبر دیگر و آغاز شدن این نقل با نام آن حضرت، می تواند به منظور ارائه الگو برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 80 - 2

2- نوح پیامبر ، نمونه و الگوی نیکوکاران و احسان کنندگان

سَلِمَ عَلَى نوح فِي الْعَلَمِينَ . إِنَّا كَذَلِك نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 81 - 7

7- نوح پیامبر ، اسوه و الگوی مقاومت و شکیبایی در برابر دشمنان و مخالفان دعوت الهی

و لقد نادینا نوح . . . إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

ذکر داستان نوح(ع) برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در مکه، می تواند برای ارائه الگو در مسیر دعوت الهی باشد.

46- امانتداری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 3,6

3- تأکید نوح (ع) بر امانت داری خویش در تبلیغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بر این اساس است که واژه «أَمِين» از ریشه «أمانه» مشتق شده باشد.

6- نوح (ع)، شخصیتی خوشنام و امانتدار در میان قومش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

تأکید نوح (ع) بر «أَمِين» بودن خود در ابلاغ پیام الهی، در صورتی ثمر بخش خواهد بود که وی در میان قومش، از سابقه امانت داری و خوش نامی برخوردار بوده باشد.

ص: 216

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 5

5- نوح (ع) ، خواهان اطاعت قومش از او به خاطر صداقت و امانت داری وی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

47- امت پس از نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 31 - 2

2- وجود فاصله زمانی میان طوفان نوح و شکل گیری جامعه جدید

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ

برداشت یاد شده، با توجه به آمدن «ثُمَّ» که برای فاصله زمانی است _ استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 1

1- جامعه نخستین پس از نوح (ع) ، متشکل از مردم عادی و گروه اشراف

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ .. وَآتَرَفْنَا هُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

«ملا» به سران و اشراف گفته می شود «اتراف» (مصدر «اترفنا») به معنای متنعم کردن و برخوردار ساختن است.

48- امت های پس از نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 17 - 1

1- جوامع و ملت های بسیاری پس از دوران نوح (ع) در نتیجه فسق و گناه و به اراده خداوند نابود شدند .

فَفَسَقُوا .. وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ

«قرن» (مفرد قرون) به معنای قومی است که نزدیک به یک زمان و در یک عصر زندگی می کنند (مفردات راغب).

49- امت های قبل از نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 17 - 2

2- کیفر هلاکت بار عمومی و فراگیر ، برای انسان های قبل از نوح (ع) به وقوع نپیوسته بود .

و کم أهلكنا من القرون من بعد نوح

خداوند در آیه پیش از سنت خویش مبنی بر هلاکت اقوام کافر و فاسد، خبر داد و آن گاه برای اثبات این حقیقت، هلاکت قوم نوح و پس از او را یادآور شد. از ذکر داستان نوح و اقوام پس از او، می توان استفاده کرد که اقوامی که به صورت جمعی قبل

ص: 217

از نوح(ع) دچار عذاب شده باشند، وجود نداشته است.

50- امت های قبل از نوح(ع) و فساد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 17 - 3

3- فسق و فساد عمومی و فراگیر در میان مردم و اقوام پیش از حضرت نوح (ع) وجود نداشت .

و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً. و إذا أردنا أن نهلك قرية أمرنا مترفيها ففسقوا

51- امت های قبل از نوح(ع) و فسق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 17 - 3

3- فسق و فساد عمومی و فراگیر در میان مردم و اقوام پیش از حضرت نوح (ع) وجود نداشت .

و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً. و إذا أردنا أن نهلك قرية أمرنا مترفيها ففسقوا

52- امکانات کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 5

5- کشتی نوح ، انباشته از امکانات ضروری و مورد نیاز سرنشینان آن

فی الفلک المشحون

«شَحْن» (مصدر مجهول «مشحون») به معنای پُر گردانیده شدن است. بنابراین «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر شده. گفتنی است که متعلق «مشحون» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فی الفلک المشحون بما یفتقر إلیه».

53- امیدواری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 9

9_ نوح (ع) به ایمان آوردن فرزندش امیدوار بود و آن را محتمل می شمرد .

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین

ص: 218

54- انبیای پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 3

3- نسل همراهان نوح در کشتی نجات ، پیامبری بزرگ ، چون ابراهیم (ع) را در خود پروراند .

من النبیین . . . مّمّن حملنا مع نوح

مراد از «من حملنا مع نوح» به قرینه قبل و بعد آن «ذریّه من حملنا . . .» است. بین انبیای ذکر شده در آیات قبل، تنها ابراهیم(ع) است که غیر از «ذریّه آدم» با عنوان «نسل همراهان نوح» شناسایی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 8

8 - استمرار آزمایش الهی با بعثت پیامبران ، پس از نوح

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

عبارت «وإن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ»، بیان اجمالی سرگذشت اقوام پس از حضرت نوح(ع) است و فرازهای بعد، بیان تفصیلی آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 1,4

1 - اقدام خداوند به فرستادن رسول ، پس از شکل گیری جامعه جدید بشری ، بعد از طوفان نوح

فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ

عبارت «فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا...» عطف است، بر «أَنْشَأْنَا». ضمیر «فیهم» و «منهم» نیز به «قرن» بازمی گردد.

4 - دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، اولین و مهم ترین پیام نخستین پیامبر پس از نوح (هود یا صالح)

أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِهِ

«أن» برای تفسیر پیامی است که پیامبر (پیامبری که برای جامعه پس از طوفان نوح برانگیخته شده بود)، مأمور ابلاغ آن به مردم بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - انذار پیوسته مردم به معاد، از سوی پیامبر جامعه پس از نوح

هیئات هیئات لما توعدون

به کارگیری فعل مضارع، بیانگر این نکته است که پیامبران جامعه پس از نوح، مردم را مستمراً نسبت به مسأله قیامت و معاد، بیم می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - استجابت دعای (نصرت خواهی) پیامبر پس از نوح از سوی خداوند

قال رب انصرنی . . قال عمّا قلیل لیصبحنّ نـدمین

«عن» در «عمّا قلیل» به معنای «بعد» و «ما» نکره موصوفه و کنایه از «زمان» می باشد. «قلیل» نیز صفت «ما» است؛

یعنی، «بعد زمان قلیل». «عمّا قلیل» متعلق به «یصبحنّ» و «إصباح» (مصدر یصبحنّ) به معنای صیوروت و شدن است.

3 - پشیمانی سخت تکذیب گران پیامبر جامعه پس از نوح، به هنگام مشاهده عذاب استیصال

قال عمّا قلیل لیصبحنّ ن_دمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 4,6,2

2 - حضرت نوح (ع)، پیش از حضرت ابراهیم (ع) می زیسته است .

و لقد أرسلنا نوحًا و إبرهیم

تقدیم ذکری نوح(ع) در آیه شریفه، می تواند برای بیان تقدم زمانی آن حضرت بر حضرت ابراهیم(ع) باشد.

4 - پیامبران مبعوث شده پس از نوح (ع) از ذریه حضرت نوح و پیامبران مبعوث شده پس از ابراهیم (ع) از ذریه حضرت ابراهیم (ع) بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا و إبرهیم و جعلنا فی ذرّیتهما النبوه

6 - تمامی پیامبرانی که پس از نوح و ابراهیم (ع) مبعوث شدند، با مردم خود دارای خویشاوندی نسبی بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا و إبرهیم و جعلنا فی ذرّیتهما النبوه

55- اندوه خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 6

6- حضرت نوح (ع) و خاندانش، گرفتار غمی شدید و اندوهی بزرگ در مسیر انجام رسالت خویش .

و نوحًا إذ نادى .. فنّجینّه و أهله من الكرب العظیم

«کرب» به معنای غم و اندوه شدید است (مفردات راغب).

56- اندوه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- حضرت نوح (ع) و خاندانش، گرفتار غمی شدید و اندوهی بزرگ در مسیر انجام رسالت خویش.

و نوحًا إذ نادى .. فنَجَّينَه و أهله من الكرب العظيم

«کرب» به معنای غم و اندوه شدید است (مفردات راغب).

57- انذارهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 8

ص: 220

8- نوح (ع)، وظیفه دار ترساندن مردم از عذاب های الهی و فراهم آوردن زمینه های تقوایی برای آنان با تبلیغ معارف دین

أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رِجْلِ مَنْكُم لِيَنْذِرْكُمْ وَلِتَتَّقُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 25 - 4

4- نوح (ع) خویشتن را برای مردمش، پیامبری هشدار دهنده و اندازکننده خواند.

إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 26 - 9,10

9- نوح (ع)، کافران قومش را به کیفر های دردناک اخروی هشدار داد.

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ أَلِيمٍ

10- نوح (ع)، کافران قومش را به عذابی دردناک در دنیا هشدار داد.

إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 32 - 3

3- نوح (ع)، همواره کفرپیشگان را به نزول عذاب الهی هشدار می داد.

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا

آوردن فعل مضارع (تعد) به جای فعل ماضی (وعدت) اشاره به تکرار وعیدها و هشدارهای حضرت نوح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 12

12 - نوح (ع)، قومش را به عواقب شوم شرکورزی هشدار داد

مَا لَكُمْ مِنْ آلِهِ غَيْرِهِ أَفَلَا تَتَّقُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 5

5 - هشدار قبلی مردم به عذاب استیصال ، از سوی نوح (ع)

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 1,2,6

1 - نوح (ع) ، تنها هشدار دهنده و اندازگر مردم بود .

إن أنا إلا نذیر

2 - انداز توده ها و نه جلب رضایت اشراف به قیمت طرد محرومان ، وظیفه اعلام شده از سوی نوح (ع) به اشراف قومش

ص: 221

و ما أنا بطارد المؤمنين . إن أنا إلا نذير

6- هشدار روشن و بی ابهام نوح (ع) به قومش ، نسبت به خطر « عذاب استیصال » در صورت پافشاری آنان بر شرک و مبارزه با توحید

إن أنا إلا نذیر مبین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که نوح(ع) در راستای اتمام حجت با قومش، از پیش آنان را به نزول عذاب استیصال هشدار داده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 2

2- نوح (ع) ، مأمور به انداز و اخطار به قوم خود

أن أنذر قومك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 4

4- اخطار و روشنگری ، قلمرو رسالت نوح (ع)

إني لكم نذیر مبین

58- انقیاد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 72 - 5

5_ حضرت نوح (ع) در امر دعوت ، تسلیم خدا بوده و تنها به فرمان او عمل می کرد .

وأمرت أن أكون من المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 45 - 8، 7

7_ نوح (ع) ، پس از طرح استدلال خویش برای لزوم نجات فرزندش ، حکم و قضاوت آن را به خداوند واگذار کرد .

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق وأنت أحكم الحـكمين

8_ نوح (ع) ، انسانی تسلیم شده در برابر خدا و قضاوت های او

إن ابني من أهلي .. . وأنت أحكم الحـكمين

هر چند استدلال حضرت نوح(ع) مستلزم این نتیجه بود که: نجات فرزندش براساس وعده خدا امری لازم است، ولی در کلامش به این نتیجه تصریح نکرد؛ بلکه به جای آن، حکم و قضاوت الهی را نسبت به آنچه خود و یا دیگران می اندیشند و قضاوت می کنند، متقن تر و عادلانه تر خواند تا به تسلیم بودن خویش در برابر خدا و قضاوتهای او، اعتراف کرده باشد.

ص: 222

59- انکار رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 4

4_ اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت وی را انکار کردند .

إنا لنريك في ضلل ميين . . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم

60- اوامر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 1

1_ پیروان نوح ، پس از شروع طوفان و درپی فرمان او ، به کشتی سوار شدند .

وقال اركبوا فيها . . . و هی تجری بهم

جمله «هی تجری . . .» عطف بر جمله ای مقدر است که به خاطر وضوح و اختصار در کلام ذکر نشده است؛ یعنی: فرکبوا فیها و هی تجری بهم.

61- اولین دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 2

2- توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أن اعبدوا الله و اتقوه و أطیعون

برداشت یاد شده، از تقدم ذکری «اعبدوا الله» به دست می آید.

62- اولین مؤمنان به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 2

2- نخستین مؤمنان به نوح (ع)، محرومان جامعه بودند.

واتبعك الأردلون

63- اهداف دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 3

ص: 223

3- جلب غفران و آمرزش خداوند برای مردم، از اهداف دعوت حضرت نوح (ع)

وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم

64- اهمیت طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 49 - 2

2_ سرگذشت نوح (ع) و حادثه طوفان، سرگذشتی مهم در تاریخ بشریت و مخفی مانده بر مردمان

تلک من أنباء الغیب

«تلک» اشاره به داستان نوح و قضایای رخ داده در روزگار آن حضرت دارد؛ یعنی: تلک الأنباء من أنباء الغیب.

65- اهمیت قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 49 - 2

2_ سرگذشت نوح (ع) و حادثه طوفان، سرگذشتی مهم در تاریخ بشریت و مخفی مانده بر مردمان

تلک من أنباء الغیب

«تلک» اشاره به داستان نوح و قضایای رخ داده در روزگار آن حضرت دارد؛ یعنی: تلک الأنباء من أنباء الغیب.

66- اهمیت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 37 - 8

8_ نجات نوح (ع) و مؤمنان به او، در گرو ساخت کشتی بود.

واصنع الفلک... إنهم مغرقون

67- ایمان به رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2_ گروهی از قوم نوح (ع) رسالت وی را تصدیق کرده و پیامهایش را پذیرفتند .

فكذبوه فانجينه و الذين معه

جمله «أغرقنا الذين كذبوا . . .» دلالت می کند بر اینکه مراد از «الذين معه» مؤمنان و تصدیق کنندگان آیات الهی است.

ص: 224

68- ایمان به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 13

13_ اشراف و سران قوم نوح ، با این پندار که او و پیروانش هیچ مزیت و فضیلتی بر آنان ندارند ، ادعاهایشان را شایسته پذیرش نمی شمردند .

و ما نرى لكم علينا من فضل

69- ایمان خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 9

9- خاندان نوح از مؤمنان به رسالت نوح (ع) و بهره مند از لطف ویژه خداوند

فنجینَه و أهله من الكرب العظيم

نجات خاندان نوح(ع)، بیانگر عنایت ویژه خداوند به ایشان و نیز حاکی از ایمان آنان به رسالت نوح(ع) است؛ زیرا اگر آنان مانند قوم نوح کافر بودند، نجات نمی یافتند. گفتنی است آیه بعد (و نصرناه من القوم الذين كذبوا...) مؤید همین نکته است.

70- ایمان نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 77 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله : « و جعلنا ذرّيته هم الباقين » يقول : بالحقّ و النبوه و الكتاب و الإيمان في عقبه ، و ليس كلّ من في الأرض من بنى آدم من ولد نوح (ع) . . . » ;

از امام باقر(ع) [درباره سخن خداوند که می فرماید: «و جعلنا ذرّيته هم الباقين»] روایت شده است: خدا می فرماید: ذریه او را با حق و نبوت و کتاب و ایمان باقی قرار دادیم و آن طور نیست که تمام فرزندان آدم - که در روی زمین زندگی می کنند - از فرزندان نوح(ع) باشند. . .» .

71- ایمان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود .

ولکنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسالت ربی

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسالت

ص: 225

ربی» گفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 13

13 - حضرت نوح (ع) به حقانیت رسالت خویش ، ایمان و اطمینان کامل داشت .

فعلى الله توكلت فأجمعوا أمرکم و شركاءكم ثم لا يكن أمرکم عليكم غمہ . . . و لا تنظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 1

1 - حضرت نوح ، از بندگان مؤمن خدا

إِنَّه من عبادنا المؤمنین

72- ایمان والدین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 10

10 - پدر و مادر حضرت نوح (ع) مؤمن بودند .

ولولدی

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نوح(ع) در دعای خود درباره غیر پدر و مادر، قید مؤمن بودن را آورده؛ ولی پدر و مادر خویش را بدون این قید یاد کرده است.

73- بت پرستی پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 5

5 - تجدید انحراف و پیدایش شرک و بت پرستی ، پس از نوح (ع)

ثم أنشأنا من بعدهم ... فأرسلنا ... رسولا منهم أن اعبدوا الله

74- برخورد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 1

1_ نوح با پاسخی رأفت آمیز به قوم خود ، خویشان را از هر گونه گمراهی میرا دانست .

قال یقوم لیس بی ضلله

مخاطب قرار دادن مردم با «یا قوم» (ای مردم من) دلالت بر اظهار مهربانی نوح نسبت به قوم خود دارد. نکره بودن کلمه

ص: 226

«ضلله» پس از نفی دلالت بر عموم دارد. بنابراین «لیس بی ضلله» یعنی حتی اندکی گمراهی در من نیست.

75- برگزیدگی خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 6

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح... ونجّينَه وأهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

76- برگزیدگی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 33 - 1

1_ آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، برگزیدگان خدا بر همه جهانیان

انّ الله اصطفى ادم و نوحاً و آل ابراهیم و آل عمران علی العالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نساء - 4 - 163 - 2

2_ خداوند نوح (ع) را به پیامبری برانگیخت و به وی وحی کرد.

كما أوحينا إلى نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 25 - 3

3_ نوح (ع) پس از انتخابش به رسالت، پیامبری خویش را به مردم اعلام کرد.

إني لكم نذير مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 6

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح... ونجّينَه وأهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 227

2- نوح (ع)، پیامبری برجسته در سلسله پیامبران الهی و دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سَلْمَ عَلٰی نُوْحٍ فِی الْعَلَمِیْنَ

برداشت یاد شده از قید «فی العالمین» برای سلام به دست می آید؛ زیرا در این سوره خداوند سلام و تحیت خود را نسبت به چند پیامبر بزرگ (همچون ابراهیم، موسی و هارون علیهم السلام) نقل فرموده، ولی بدون این قید آورده است؛ مانند: آیه 109 (سلام علی ابراهیم) و آیه 120 (سلام علی موسی و هارون).

77- بشارت به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 3,4,2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پر خیر و برکت نوید داد .

قیل ی_نوح اهبط بسلمنا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط...» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

3_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد .

اهبط بسلمنا... و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب الیم

مقابله «سلام» با «عذاب الیم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهایی دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمتهای ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت های عطاشده به کفر پیشگان، فاقد این خصیصه است.

4_ به وجود آمدن امتهایی مؤمن و موحد از نسل نوح و یارانش، نوید خداوند به آن حضرت

علی أمم ممن معک

«من» در «ممن» ابتدائی است. بنابراین «أمم ممن معک»؛ یعنی، امتهایی که از همراهان تو نشأت خواهند گرفت و از آن جا که برخی از همراهان نوح، فرزندان او بودند، در برداشت «نسل نوح» نیز آورده شد.

78- بشارت به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 3

3_ خداوند ، نوح (ع) را به نجات افراد خانواده اش نوید داده بود .

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق

مصدق مورد نظر برای «وعدک» نجات خانواده نوح از حادثه طوفان است که جمله «قلنا حمل . . . و أهلك» بیانگر نوید به آن بود.

ص: 228

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل ی_نوح اهبط بسلم منا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط ..» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک ...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

3_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به مصونیت از عذاب های دنیوی و اخروی و بهره مند شدن از نعمتهایی سعادت آفرین نوید داد .

اهبط بسلم منا ... و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب أليم

مقابله «سلام» با «عذاب أليم» حکایت از آن دارد که مراد از «سلام» مصونیت از عذابهایی دنیوی و اخروی است. تعبیرکردن از نعمت و موهبت های دنیوی به «برکت» در جانب اهل ایمان و تبدیل آن به «متاع» در جانب کفر پیشگان، اشاره به این نکته دارد که: نعمتهای ارزانی شده به مؤمنان، برای آنان سعادت آفرین است و موهبت های عطاشده به کفر پیشگان، فاقد این خصیصه است.

4_ به وجود آمدن امتهایی مؤمن و موحد از نسل نوح و یارانش ، نوید خداوند به آن حضرت

علی أمم ممن معک

«من» در «ممن» ابتدائیه است. بنابراین «أمم ممن معک»؛ یعنی ، امتهایی که از همراهان تو نشأت خواهند گرفت و از آن جا که برخی از همراهان نوح ، فرزندان او بودند ، در برداشت «نسل نوح» نیز آورده شد.

5_ برخورداری جامعه های مؤمن و موحد از سلامتی و نعمت های فراوان ، بشارت خداوند به حضرت نوح (ع)

اهبط بسلم منا و برکت علیک و علی أمم ممن معک

«علی أمم» عطف بر «علیک» است؛ یعنی: سلام و برکات منا علی أمم. مراد از «أمم ممن معک» به قرینه مقابله آن با «أمم سنمتعهم» امتها و جامعه های موحد و مؤمن هستند.

79- بشارت نجات خانواده نوح(ع)

3_ خداوند ، نوح (ع) را به نجات افراد خانواده اش نوید داده بود .

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق

مصدق مورد نظر برای «وعدک» نجات خانواده نوح از حادثه طوفان است که جمله «قلنا حمل . . . و أهلك» بیانگر نوید به آن بود.

80- بشر بودن نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 229

1_ نوح (ع) ، نه گنجینه های هستی را در اختیار داشت ، نه غیب می دانست و نه از فرشتگان بود .

لأقول لكم عندی خزائن الله .. و لأقول إنی ملک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 6

6 - « از جنس بشر بودن نوح (ع) » دستاویز اشراف کافر در انکار رسالت آن حضرت

فقال الملوأ .. ما هـ ذالآ بشر مثلکم

81- بشر بودن نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 3

3_ بشر بودن نوح (ع) ، بهانه و دستاویز کفرپیشگان برای انکار پیامبری و رسالت آن حضرت

فقال الملوأ .. ما نریک إلا بشرًا مثلنا

82- بقای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 15 - 7،8

7 - کشتی نوح (ع) ، اثری باقیمانده از طوفان نوح ، و آیه بزرگ الهی برای همه جهانیان است .

فأنجینـه و أصحـب السفینـه و جعلنـها آیه للعـلمین

8 - نجات نوح (ع) و اصحاب کشتی وی و باقی ماندن کشتی ، به عنوان آیه الهی برای مردم ، به دست خداوند بود .

فأنجینـه و أصحـب السفینـه و جعلنـها آیه للعـلمین

83- بقای نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند، از میان قوم نوح، تنها نسل آن حضرت را برای همیشه تاریخ، تداوم بخشیده و باقی گذاشته است.

و جعلنا ذرّیّته هم الباقین

ضمیر فصل «هم»، مفید حصر است.

2 - نسل نوح (ع)، تنها نسل باقی مانده از میان نجات یافتگان از عذاب طوفان برای همیشه تاریخ

و جعلنا ذرّیّته هم الباقین

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که حصر مستفاد از ضمیر فصل «هم»، حصر اضافی باشد و در مقایسه با افراد

ص: 230

موجود در کشتی سنجیده شود که برخی از خاندان نوح(ع) و برخی از دیگر مردمان بودند که به آن حضرت ایمان آورده بودند؛ یعنی، نسل مردم کافر طوفان زده و نیز نسل مردم مؤمن نجات یافته بر عرشه کشتی، همگی قطع شده و تنها نسل نوح(ع) باقی ماند.

4 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « وجعلنا ذرّيته هم الباقين » يقول: بالحقّ والنّبوه والكتاب والإيمان في عقبه، وليس كلّ من في الأرض من بنى آدم من ولد نوح (ع) . . . » ;

از امام باقر(ع) [در باره سخن خداوند که می فرماید: «و جعلنا ذریته هم الباقین»] روایت شده است: خدا می فرماید: ذریه او را با حق و نبوت و کتاب و ایمان باقی قرار دادیم و آن طور نیست که تمام فرزندان آدم - که در روی زمین زندگی می کنند - از فرزندان نوح(ع) باشند. «..».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 80 - 3

3 - اجابت دعا، نجات از مشکلاتِ اندوه بار، باقی ماندن نسل و نام نیک و تحیت الهی، از پاداش های خداوند به حضرت نوح (ع)

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . . سل - م علی نوح فی الع - لمین . إنا كذلك نجزي ا

84- بقایای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 2، 1

1 - برجای ماندن کشتی نوح - برای چندی - در زمین، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد ترکن-ها آیه فهل من مدّکر

واژه «آیه» در معانی «علامت»، «معجزه» و «عبرت» به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر «ترکناها» به «ذات ألواح» بازگردد.

2 - برجای ماندن بقایای کشتی نوح، تا عصر نزول قرآن *

و لقد ترکن-ها آیه

در صورتی که «ترکنا» به معنای برجای نهادن آثار و بقایا باشد - و نه صرفاً به معنای باقی گذاشتن خاطره و یاد کشتی نوح - از قید «هل من مدّکر» مطلب بالا استفاده می شود.

85- بهانه جویی مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 113 - 3

3 - مخالفان نوح ، بهانه جویانی فاقد خرد و توان کافی ، برای فهم رسالت تبلیغی او

قالوا أنؤمن لك واتبعك الأذولون .. . إن حسابهم إلاّ على ربّي لو تشعرون

ص: 231

86- بی تأثیری تلاش نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 9

9- بی تأثیر بودن اقدام حضرت نوح و لوط (ع) ، برای نجات همسران خیانت کار خود از عذاب الهی

فلم یغنيا عنهما من الله شیئاً

87- بی منطقی مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 113 - 3

3 - مخالفان نوح ، بهانه جویانی فاقد خرد و توان کافی ، برای فهم رسالت تبلیغی او

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأردلون . . . إن حسابهم إلا على ربی لو تشعرون

88- بینات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 1

1_ نوح (ع) برخوردار از معجزه و دلیلی روشن ، بر پیامبری خویش

قال ی قوم أرءیتم إن كنت علی بیته

قابل ذکر است که «أرءیتم» به معنای «آخبرونی» است و مفعول آن جمله «أنلزمكموها» است و این هر دو به منزله جواب شرط «إن كنت ...» می باشد و تقدیر جمله چنین است «إن كنت علی بیته ... فآخبرونی أنلزمكموها»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 11

11- رسولان الهی با دلایل و براهین روشن در میان اقوام مختلف و از جمله قوم نوح ، عاد و ثمود ، مبعوث شدند .

جاءتهم رسلهم بالبینات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 2

2_ فرزند نوح ، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت .

قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

«أوی» (مصدر آوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر يعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «سأوی...»؛ یعنی ، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

ص: 232

90- پاداش شکرگزاری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 9

9- نجات نوح (ع) و همراهان او، پاداش عبودیت و شکرگزاری مداوم وی بود.

ذَرِيهٍ مِنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِذْهَ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

«ذَرِيه . . .» اشاره به نجات همراهان نوح(ع) از غرق شدن دارد و جمله «إِنَّه كَانَ عَبْدًا شَكُورًا» می تواند تعلیل برای آن نجات باشد؛ یعنی، چون حضرت نوح(ع) عبودی شاکر بود، او و همراهانش را نجات بخشیدیم.

91- پاداش عبودیت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 9

9- نجات نوح (ع) و همراهان او، پاداش عبودیت و شکرگزاری مداوم وی بود.

ذَرِيهٍ مِنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِذْهَ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

«ذَرِيه . . .» اشاره به نجات همراهان نوح(ع) از غرق شدن دارد و جمله «إِنَّه كَانَ عَبْدًا شَكُورًا» می تواند تعلیل برای آن نجات باشد؛ یعنی، چون حضرت نوح(ع) عبودی شاکر بود، او و همراهانش را نجات بخشیدیم.

92- پاداش نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 11

11_ کثرت انبیا(ع) از نسل نوح، پاداش نیل او به مقام نیکوکاران است.

و نوحا هدینا من قبل و من ذریته . . . و کذلک نجزی المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 80 - 3

3- اجابت دعا، نجات از مشکلاتِ اندوه بار، باقی ماندن نسل و نام نیک و تحیت الهی، از پاداش های خداوند به حضرت نوح (ع)

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون . . . سلـم على نوح فى العـلمين . إنا كذلك نجزي ا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - قمر - 54 - 14 - 3

3- نجات نوح (ع) و حمايت خداوند از ايشان ، پاداش صبر آن حضرت در قبال ناسپاسى هاى قومش

ص: 233

تجری باعیننا جزاء لمن کان کفر

مراد از «لمن کان کفر» نوح است که مورد کفران مستمر قومش قرار گرفته بود و الطاف الهی در حق ایشان پاداش شکیبایی های آن حضرت می باشد.

93- پایان طوفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 11، 12، 9، 4، 2

2- پس از حادثه طوفان نوح و غرق شدن کفرپیشگان ، آسمان از ناحیه خداوند فرمان یافت تا از بارش باز ایستد .

فکان من المغرقین. و قیل ... ی_سماء اقلعی

اقلع (مصدر اقلعی) به معنای خودداری کردن است. مراد از خودداری کردن آسمان _ به قرینه مقام _ قطع باران می باشد.

4_ با فرمان الهی به آسمان و زمین ، آب ها کاسته شد ، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات ، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید .

و غیض الماء و قضی الأمر واستوت علی الجودی

9_ « عن أبي عبد الله (ع) ... أمر الله الأرض أن تبلع مائها وهو قوله « و قیل یا أرض ابلعی مائک ... » . . . فبلعت الأرض ماءها فأراد ماء السماء أن يدخل في الأرض فامتنعت الأرض من قبولها وقالت : إنما أمرني الله عز وجل أن أبلع مائي فبقي ماء السماء على وجه الأرض و استوت السفينه على جبل الجودی و هو بالموصل جبل عظیم ، فبعث الله جبرئیل فساق الماء إلى البحار حول الدنيا . . . » ;

[در مورد طوفان نوح] از امام صادق(ع) روایت شده است که: خداوند به زمین فرمان داد تا آب خود را فرو برد و این سخن خداست که فرمود: «... یا أرض ابلعی مائک...» پس زمین آب خود را فرو برد. آبی که از آسمان آمده بود خواست در زمین فرو رود، زمین از قبول آن امتناع کرد و گفت: خدای عزوجل مرا فرمان داده فقط آب خود را فرو ببرم، پس آب آسمان روی زمین باقی ماند و کشتی بر کوه جودی قرار گرفت و آن کوه بزرگی است در موصل. پس خداوند جبرئیل را برانگیخت و او آنها را به دریاها اطراف دنیا سوق داد...».

11_ « عن أبي عبد الله (ع) ... قال الله تعالى للأرض : « ابلعی ماءک » فبلعت ماءها من مسجد الکوفه كما بدأ الماء منه و تفرق الجمع الذی کان مع نوح فی السفينه ... » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که خداوند [در طوفان نوح] به زمین گفت: «آب خود را فرو ببر». زمین آب خود را از مسجد کوفه فرو برد، همان گونه که از آن جا هم آغاز به بیرون آمدن کرده بود و گروهی که با نوح در کشتی بودند متفرق شدند...».

12_ « عن الصادق (ع) انه قال : يوم النیروز هو الیوم الذی استوت فیہ سفینه نوح (ع) علی الجودی ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: روز نورو روزی است که کشتی نوح بر کوه جودی استقرار یافت».

94- پسر نوح(ع) قبل از طوفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 11

11_ فرزند نوح ، تا زمان حادثه طوفان نه در صف مؤمنان بود و نه در زمره کافران . *

نادی نوح ابنه و کان فی معزل یـبنی اربک معنا و لاتکن مع الکـفرین

ص: 234

برخی برآند که مراد از کنار بودن فرزند نوح (و کان فی معزل)، کنارگیری وی از صف مؤمنانو جبهه کافران است؛ یعنی، نه ایمان آورده بود ، و نه اظهار تکذیب می کرد.

95- پسر نوح (ع) و ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 9

9_ نوح (ع) به ایمان آوردن فرزندش امیدوار بود و آن را محتمل می شمرد .

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین

96- پسر نوح (ع) و کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 5,6

5_ فرزند نوح ، به هنگام حرکت کشتی ، با فاصله ای نسبتاً دور از کشتی بسر می برد .

و نادى نوح ابنه و کان فی معزل

متعلق «معزل» آیه و یا الفلک می باشد. بنابراین «و کان ...»؛ یعنی ، فرزند نوح در کناری و به دور از پدرش یا کشتی بسر می برد.

6_ فرزند نوح ، علی رغم مشاهده دریایی از آب خروشان ، از همراهی با نوح (ع) و سوار شدن بر کشتی نجات ، کناره گرفت .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال و نادى نوح ابنه و کان فی معزل

وقوع جمله «و نادى نوح» پس از «هی تجری بهم ...» گویای این است که گفتگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش، پس از بالا آمدن آب و حرکت کشتی بوده است جمله و «حال بینهما الموج» _ در آیه بعد _ مؤید این معنا می باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران، جمله «نادى نوح ...» را عطف بر «قال اركبوا ...» دانسته و گفته اند: گفتگوی یاد شده، پیش از حادثه طوفان و بالا آمدن آب بوده است.

97- پسر نوح (ع) هنگام طوفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 6

6_ فرزند نوح ، علی رغم مشاهده دریایی از آب خروشان ، از همراهی با نوح (ع) و سوار شدن بر کشتی نجات ، کناره گرفت .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال و نادى نوح ابنه و کان فی معزل

وقوع جمله «و نادى نوح» پس از «هى تجرى بهم . . .» گویای این است که گفتوگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش، پس از بالا آمدن آب و حرکت کشتی بوده است جمله و «حال بینهما الموج» _ در آیه بعد _ مؤید این معنا می باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران، جمله «نادى نوح...» را عطف بر «قال اركبوا...» دانسته و گفته اند: گفتوگوی یاد شده، پیش از حادثه طوفان و بالا آمدن آب بوده است.

ص: 235

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 11

11_ امواج سهمگین طوفان ، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد ، در خود فرو برد و هلاک کرد .

و حال بینهما الموج فکان من المغرقین

98- پشیمانی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7_ نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخـسـرین

99- پناهگاه پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 13

13_ « صفوان بن مهران الجمّال عن الصادق جعفر بن محمد _ علیه السلام _ قال : سار و أنا معه فی القادسیه حتی أشرف علی النجف فقال : هو الجبل الذی اعتصم به ابن جدّی نوح علیه السلام فقال : « ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء » . . . فغار فی الأرض . . . »

صفوان بن مهران جمّال از امام صادق (ع) نقل می کند و می گوید: من با امام صادق (ع) در سرزمین قادسیه همراه بودم تا به نجف نزدیک شد؛ پس فرمود: نجف جای کوهی است که فرزند جدّم نوح به آن پناهنده شد و گفت: «ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء» . . . پس آن کوه در زمین فرورفت...».

100- پناهندگی پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 2,4

2_ فرزند نوح ، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت .

قال ساوی إلی جبل یعصمنی من الماء

«أوی» (مصدر آوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر يعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «سأوی...»؛ یعنی ، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

4_ نوح (ع) ، فرزندش را از بی ثمر بودن صعود بر کوه و منحصر بودن راه نجات در بهره جستن از امداد الهی ، آگاه ساخت .

لاعاصم الیوم من أمر الله إلا من رحم

ص: 236

101- پیاده شدن پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 1

1_ خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود آیند .

واستوت علی الجودی . . . قیل ی نوح اهبط

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» _ به قرینه «استوت علی الجودی» _ کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

پیاده شدن نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 1

1_ خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود آیند .

واستوت علی الجودی . . . قیل ی نوح اهبط

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» _ به قرینه «استوت علی الجودی» _ کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

102- پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 4

4_ گروهی از قوم نوح ، به آن حضرت ایمان آورده و از او پیروی کردند .

و ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 3, 1

1 - ابراهیم (ع) ، از شیعیان و پیروان نوح پیامبر

و لقد نادينا نوح . . . و إنّ من شيعته لإبرهيم

«شيعه»، به معنای گروهی است که تابع رئیس خود باشند.

3- تداوم خط فکری و مکتبی نوح (ع)، از سوی ابراهیم (ع) و اشتراک دین آنان در اصول و مبانی

و إنّ من شيعته لإبرهيم

ص: 237

103- پیروان نوح (ع) از متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 15

15_ نوح (ع) و پیروان او، از تقوایندگان و بهره مند از فرجامی نیک

تلک من أنباء الغیب . . . فاصبر إن العقبه للمتقین

104- پیروان نوح (ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 1

1_ پیروان نوح، پس از شروع طوفان و در پی فرمان او، به کشتی سوار شدند.

وقال اركبوا فیها . . . و هی تجری بهم

جمله «هی تجری . . .» عطف بر جمله ای مقدر است که به خاطر وضوح و اختصار در کلام ذکر نشده است؛ یعنی: فرکبوا فیها و هی تجری بهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 2

2- نوح (ع) و جمعی از مردم مؤمن به وی، در واقعه طوفان، بر کشتی سوار شدند.

فأخذهم الطوفان . . . فأنجیناه و أصحب السفینه

105- پیروان نوح (ع) و استهزاهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 7

7_ تمسخر و استهزای کفرپیشگان، هرگز نوح (ع) و پیروانش را از اجرای فرمان خدا باز نداشت.

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملامن قومه سخروا منه

106- پیروان نوح (ع) و حقارت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 12

12_ حقارت و پستی مؤمنان به نوح (ع) ، امری آشکار و روشن در نظر اشراف و سران قوم نوح

ص: 238

ما نريك اتبعك إلا الذين هم أراذلنا بادي الرأي

برداشت فوق، براساس این احتمال است که «بادی الرأي» ظرف برای مضمون جمله «هم أراذلنا» باشد؛ یعنی، در یک نگاه ظاهری می توان دریافت که پیروان تو، مردمی پست و حقیرند.

107- پیروزی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 11

11- پیروزی نوح (ع) و یارانش بر مخالفان، نشان و دلیلی بر غلبه نهایی تقواییشان مقاوم و صبور، بر کفرپیشگان است.

تلك من أنباء الغيب .. فاصبر إن العـقبه للمتقين

108- پیروزی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 11

11- پیروزی نوح (ع) و یارانش بر مخالفان، نشان و دلیلی بر غلبه نهایی تقواییشان مقاوم و صبور، بر کفرپیشگان است.

تلك من أنباء الغيب .. فاصبر إن العـقبه للمتقين

109- پیشگامی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادریس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هـرون ... یحیی ... إنهم كانوا یسـرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إنهم كانوا یسارعون..» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 _ 90) از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- نوح (ع)، پشتاز و مقتدای حرکت توحیدی در میان پیامبران الهی

وإن من شیعتہ لإبرہیم

پیرو بودن ابراهیم(ع)۔ با آن که خود از انبیای بزرگ بود۔ و نیز وجود پیامبرانی چون هود و صالح(ع) پیش از آن حضرت، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد. گفتنی است معنای لغوی «شیعه» (گروه پیرو رئیس خود) مؤید برداشت بالا است.

ص: 239

110- پیشگویی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 9

9_ نوح (ع) در پاسخ استهزاگران، آنان را از آینده ای درخور استهزا و در پی دارنده تمسخر خبر داد.

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 1

1_ نوح (ع)، به کفرپیشگان قومش اعلام کرد که به عذاب دنیوی و اخروی، گرفتار خواهند شد.

فسوف تعلمون من يأتيه عذاب يخزيه و يحلّ عليه عذاب مقيم

با توجه به تکرار کلمه «عذاب» و توصیف عذاب دوم به همیشگی بودن، می توان گفت: مراد از «عذاب یخزیه»، عذاب دنیوی و مقصود از «عذاب مقيم»، آتش دوزخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 15

15_ «عن الصادق (ع): لما حضرت نوحاً (ع) الوفاء دعا الشيعه فقال لهم: إعلموا أنه ستكون من بعدى غيبه تظهر فيه الطواغيت و أن الله عزوجل يفرّج عنكم بالقائم من ولدى اسمه هود...»؛

از امام صادق(ع) روایت شده: هنگامی که وفات نوح فرارسید، پیروانش را فرا خواند و فرمود: بدانید همانا به زودی بعد از من غیبتی خواهد بود که در آن طاغوتها پدید می آیند و خدای عزوجل بهوسیله فردی قیام کننده از نسل من، که نام او هود است، برای شما گشایش پدید می آورد...».

111- تأیید نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 3

3_ نوح (ع)، در ساخت کشتی مؤید به مراقبت و محافظت همه جانبه خداوند بود.

«عین» به معنای چشم و در آیه شریفه کنایه از مراقبت و محافظت می باشد. جمع آوردن آن (أعین) برای مبالغه و رساندن کمال مراقبت است و «بأعیننا» حال برای فاعل «اصنع» می باشد. بنابراین «اصنع الفلك بأعیننا»؛ یعنی، آن کشتی را بساز در حالی که قرین محافظت و مراقبت کامل ما (خداوند) هستی.

112- تاریخ دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 240

5_ مردمان عصر نوح (ع) پیرو اشراف و بزرگان قوم خویش و تحت تأثیر موضعگیری های آنان بودند .

قال المأءلأ . . قال یقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ اشراف قوم نوح به دلیل نامعقول شمردن پیامبری برای فردی از بشر ، رسالت وی را انکار کردند .

إنا لنرید فی ضلل مبین . . أو عجبتم أن جاءكم ذكر من ربكم علی رجل منكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مردم در عصر بعثت نوح (ع) ، مردمی مشرک و بت پرست و دارای چند معبود بودند .

وقالوا لاتذرنا الهتکم و لاتذرنا وءا . . و نسرأ

113- تاریخ نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ فاصله زمانی میان عصر شعیب با عصر نوح ، هود و صالح (ع) زیاد بوده است .

مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود أو قوم صـلح و ما قوم لوط منكم ببعید

از اینکه شعیب (ع) از میان اقوام یاد شده تنها قوم لوط را به نزدیک بودن با مردم مدین (عصر خویش) توصیف کرد ، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- حضرت نوح (ع) ، پیامبری که پیش از حضرت ابراهیم و لوط (ع) می زیست .

و نوحًا إذ نادى من قبل

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مراد از «من قبل» به قرینه آیات پیشین _ که در باره حضرت ابراهیم و لوط(ع) بود _ زمان قبل از حضرت ابراهیم و لوط(ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 83 - 4

4- نوح (ع) ، پیشتاز و مقتدای حرکت توحیدی در میان پیامبران الهی

و إنّ من شيعته لإبرهيم

پیرو بودن ابراهیم(ع) _ با آن که خود از انبیای بزرگ بود _ و نیز وجود پیامبرانی چون هود و صالح(ع) پیش از آن حضرت، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد. گفتنی است معنای لغوی «شيعه» (گروه پیرو رئیس خود) مؤید برداشت بالا است.

ص: 241

114- تبلیغ پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 11

11- پیروان حضرت نوح ، یاوران او در ابلاغ رسالت و دعوت مردم به ایمان

آنلز مکموها

برداشت فوق از صیغه جمع «نلزم» - که شامل نوح و پیروانش می شود - استفاده شده است.

115- تبلیغ علیه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 2

2- تبلیغ اشراف ، مبنی بر دست برداشتن نوح (ع) از دعوت خود با گذشت زمان و بهبود یافتنش

به جنّه فترتصوا به حتّی حین

116- تبلیغ نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 13, 4, 3, 2

2- نوح (ع) ، مبلغ پیام های الهی ، نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسلت ربّی

3- نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغکم رسلت ربّی

جمله «لکنی رسول ..» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أبلغکم ...» هدف دیگری را تعقیب می کند و بیانگر نکته ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

4- اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی ، موجب استواریش در تبلیغ رسالت های الهی بود .

و لكنى رسول من رب العلمين. أبلغكم رسلت ربي

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسلت ربي» گفت.

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایقی از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغكم رسلت ربي و أنصح لكم و أعلم من الله ما لاتعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله . . .» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغكم» و «أنصح لكم». یعنی آگاه بودن من بر

ص: 242

حقایق پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت‌های الهی پایدار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 3

3_ نوح (ع) پس از انتخابش به رسالت ، پیامبری خویش را به مردم اعلام کرد .

إني لكم نذير مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 2,7

2_ دعوت به یکتاپرستی ، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود .

إني لكم نذير مبين. أن لا تعبدوا إلا الله

7_ اعلام برپایی روز قیامت و وجود عذاب‌هایی دردناک در آن روز ، از رسالت های حضرت نوح (ع)

إني أخاف عليكم عذاب يوم أليم

مراد از «یوم» می تواند روز قیامت باشد و می تواند مقصود از آن زمان حادثه طوفان باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است. گفتنی است که توصیف «یوم» به «أليم» به اعتبار عذاب آن روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 1,4

1_ نوح (ع) به مردم اعلام کرد که : در برابر ابلاغ رسالت ، کمترین مالی از آنان درخواست نخواهد کرد .

ي قوم لا أسئلكم عليه مالاً

مراد از ضمیر در «عليه» پیامبری و ابلاغ رسالت است. کلمه «مالاً» نکره است و چون پس از نفی (لاأسئلكم) قرار گرفته است ، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی ، هیچ مالی و کمترین پاداشی .

4_ نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است .

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 3

3 - تأکید نوح (ع) بر امانت داری خویش در تبلیغ پیام الهی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده بر این اساس است که واژه «أَمِين» از ریشه «أمانه» مشتق شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 1

1 - تهدید جدی نوح (ع) از سوی اشراف و رفاه طلبان قومش ، مبنی بر سنگسار شدن در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قَالُوا لَنْ لَمْ تَنْتَهَیْ نُوْحًا لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمَرْجُوْمِیْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 243

4- اخطار و روشنگری، قلمرو رسالت نوح (ع)

اِتی لکم نذیر مبین

117- تعدی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 71 - 9

9_ حضرت نوح (ع)، قومش را بر قتل خود تحدی کرد و عدم توانایی آنان را بر انجام این کار، شاهد درستی ادعای نبوت خود، اعلام نمود.

إن کان کبر علیکم مقامی... فأجمعوا أمرکم... ولا تنظرون

جمله «فعلى الله توكلت» بیانگر شکست ناپذیری حضرت نوح (ع) به علت متکی بودنش به قدرت لایزال الهی و جمله «أجمعوا أمرکم و شرکاءکم» بیان ناچیزی قدرت قومش می باشد.

118- تحقیر پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 8

8 - تحقیر شدید پیروان نوح از سوی اشراف کافر

قالوا... واتبع الأذلون

119- تحولات انسان ها پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 15

15_ پیدایش تکامل در اندام و نیروی جسمی انسان ها، پس از طوفان نوح *

من بعد قوم نوح وزادکم فی الخلق بصطه

120- نخته های کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 3,4

3 - نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب ، به وسیله مشتی تخته و میخ ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنّه علی ذات ألوح و دسر

ص: 244

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

4 - کشتی نوح ، دارای شکلی ابتدایی و تشکیل شده از مشتی تخته و میخ *

و حملن_ه علی ذات ألوح و دسر

از تعبیر «ذات ألواح و دسر» نوعی کوچک نمایی و ناچیزشماری کشتی حضرت نوح استفاده می شود. این گفتار درصدد تبیین این جهت است که اگر نوح(ع) نجات یافت، با حمایت و لطف خداوند بود - نه در پرتو استحکام کشتی او؛ زیرا این کشتی تاب مقاومت در برابر آن طوفان سهمگین را نداشت.

121- تداوم دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2 - نوح پیامبر ، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان ، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد .

فقلت استغفروا ربکم إنه کان غفّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

122- تداوم دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 3

3 - تداوم خط فکری و مکتبی نوح (ع) ، از سوی ابراهیم (ع) و اشتراک دین آنان در اصول و مبانی

و إنّ من شیعتہ لإبرهیم

123- تداوم شکرگزاری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 8

8- عبودیت و شکرگزاری زیاد و مداوم به درگاه خدا، از ویژگی های مهم حضرت نوح (ع) بود.

إِنَّه كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

از میان اوصاف گوناگون حضرت نوح(ع) تنها عبودیت و سپاسگزاری او را یادآور شد و این بیانگر برجستگی آن دو صفت در آن حضرت است. گفتنی است تداوم عبودیت و شکرگزاری از جمله اسمیه «إِنَّه كَانَ...» _ که دلالت بر ثبوت و استمرار دارد _ استفاده می شود.

ص: 245

124- تداوم عبودیت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 8

8- عبودیت و شکرگزاری زیاد و مداوم به درگاه خدا، از ویژگی های مهم حضرت نوح (ع) بود.

إِنَّهٗ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

از میان اوصاف گوناگون حضرت نوح(ع) تنها عبودیت و سپاسگزاری او را یادآور شد و این بیانگر برجستگی آن دو صفت در آن حضرت است. گفتنی است تداوم عبودیت و شکرگزاری از جمله اسمیه «إِنَّهٗ كَانَ...» _ که دلالت بر ثبوت و استمرار دارد _ استفاده می شود.

125- تشویقهای نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 13

13 - تشویق و ترغیب شدن مردم از سوی حضرت نوح (ع)، به کسب دانش و شناخت حقایق و معارف الهی

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2- نوح پیامبر، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبِّي إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 15 - 7

7- نوح (ع)، قوم خود را به اندیشه و مطالعه درباره چگونگی و مبدأ آفرینش جهان، به منظور پی بردن به عظمت خداوند تشویق و تحریض می کرد.

ألم تروا كيف خلق الله سبع سموت طباقاً

تعبیر «ألم تروا كيف...»، می تواند برای تشویق و تحریض ادا شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 6

6 - نوح (ع)، قومش را به اندیشه و مطالعه درباره چگونگی آفرینش ماه و خورشید، به منظور پی بردن به عظمت خداوند تشویق و تحریض می کرد.

ألم تروا كيف... و جعل القمر فيهنّ نوراً و جعل الشمس سراجاً

ص: 246

126- تعالیم نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 7

7_ پیامبری نوح (ع) و معارف ارائه شده از سوی وی ، از آیات خداوند

فکذبوه ... و أغرقنا الذین کذبوا بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 9

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان ، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود .

فأتنا بما تعدنا .. قال إنما یأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 4

4 - احساس خطر اشراف ، از پیام توحیدی نوح (ع)

ی_ قوم اعبدوا الله ما لکم من ال_ غیره فقال الملو الذین کفروا من قومه ما ه_ ذا اِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 3

3 - نوح (ع) ، دارای تعالیم و رهنمودهایی الزامی ، جدا از وحی الهی به ایشان

و أطیعون

برداشت یاد شده، از جدا آمدن فرمان «أطیعون» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 3,7

3 - بیان اوصاف خداوند ، همچون غفار بودن او ، بخشی از رهنمود های نوح (ع)

7- استغفار و آمرزش خواهی از درگاه خداوند، از رهنمود های مؤکد و مکرر نوح (ع)

یغفر لکم من ذنوبکم . . . دعوتهم لتغفر لهم ... فقلت استغفروا ربکم إِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 7

7 - تبیین فواید ایمان و دین داری، از سوی نوح (ع) برای مردم

استغفروا ربکم . . . یرسل السماء علیکم مدرارًا . و یمددکم بأمول و بنین ... و یجعل

ص: 247

127- تعدد رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 1

1 - نوح (ع) ، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

أبلغكم رسلت ربي

128- تعلیم دعا به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 6

6 - تعلیم روش دعا به نوح (ع) از سوی خدا

فقل الحمد لله .. وقل رب أنزلني منزلاً مباركاً وأنت خير المنزلين

129- تقرب نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 2

2 - نوح پیامبر ، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إنه من عبادنا

برجسته و مقرب بودن نوح(ع)، از اضافه «عباد» به ضمیر جلاله «نا» به دست می آید.

130- تکذیب نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 6

6 - « از جنس بشر بودن نوح (ع) » دستاویز اشراف کافر در انکار رسالت آن حضرت

فقال الملوأ .. ما هذا إلا بشر مثلكم

5- رسالت حضرت نوح (ع) ، مورد تکذیب و انکار مردم قرار گرفت .

جزاء لمن کان کفر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «کفر» در این آیه _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ به معنای انکار باشد.

ص: 248

131- تکذیب نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 1

1_ اکثریت عمده قوم نوح (ع) وی را تکذیب کردند و یگانگی خداوند، معاد و رسالت را باورهای دروغین پنداشتند.

فکذبوه

از اینکه خداوند تکذیب نوح(ع) را به همگان نسبت داده (فکذبوه)، در حالی که عده ای از آنان، یعنی همراهانش در کشتی، رسالت وی را تصدیق کردند، معلوم می شود نسبت مؤمنان به کافران بسیار اندک بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 2

2- نوح (ع)، تقاضامند یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش

قال رب انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 14 - 29 - 7

7- قوم نوح، پیام الهی نوح (ع) را نپذیرفتند و بر شرک خود پایبند ماندند.

و لقد أرسلنا نوحًا إلی قومه... فأخذهم الطوفان

«فاء» در «فأخذهم» برای فصاحت است و دلالت بر حذف جمله ای می کند و آن، به قرینه ارسال نوح(ع) می تواند «عدم قبول» و یا «تکذیب» و مانند آن باشد.

132- تکذیبگری اقوام پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 2

2- اقوام و ملت های پس از قوم نوح، پیامبران الهی را تکذیب کردند.

کذبت... و الأحزاب من بعدهم

133- تکفل همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 3

3- همسران نوح و لوط پیامبر ، تحت سرپرستی و حمایت آن دو پیامبر قرار داشتند .

کانتا تحت عبدین من عبادنا

ص: 249

برداشت یاد شده، از تعبیر «تحت عبدین») استفاده شده است.

134- تکلیف پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 1

1_ خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود آیند .

واستوت علی الجودی ... قیل ی_نوح اهبط

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» _ به قرینه «استوت علی الجودی» _ کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

135- تکلیف نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 1

1_ خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود آیند .

واستوت علی الجودی ... قیل ی_نوح اهبط

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» _ به قرینه «استوت علی الجودی» _ کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 3

3- نوح (ع) ، مأمور ساختن کشتی تحت نظارت و هدایت خداوند

أن اصنع الفلک بأعیننا ووحینا

136- تنزیه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 4,3,1

1_ نوح با پاسخی رأفت آمیز به قوم خود ، خویشان را از هر گونه گمراهی مبرا دانست .

قال یقوم لیس بی ضلله

ص: 250

مخاطب قرار دادن مردم با «یا قوم» (ای مردم من) دلالت بر اظهار مهربانی نوح نسبت به قوم خود دارد. نکره بودن کلمه «ضلله» پس از نفی دلالت بر عموم دارد. بنابراین «لیس بی ضلله» یعنی حتی اندکی گمراهی در من نیست.

3_ نوح (ع) با اعلان دریافت سخنان خویش از خداوند، خود را پیراسته از هر گونه گمراهی خواند.

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

4_ نوح (ع) و دیگر رسولان الهی، دارای عصمت و مبرا از هر گونه گمراهی

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

جمله «لکنی رسول...» به منزله تعلیلی است برای تبرئه نوح از هر گونه گمراهی. بنابراین جمله «لیس بی ضلله» به همراه «و لکنی...» علاوه بر عصمت نوح، دلالت بر عصمت تمامی رسولان الهی دارد.

137- تنور قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 20، 21، 4، 5

4_ جوشش شدید آب از تنوری خاص، پس از فرمان الهی به نزول عذاب بر قوم نوح

حتی إذا جاء أمرنا و فار التَّنُّور

«تَّنُّور» _ که در فارسی بدون تشدید تلفظ می شود _ جایی است که در آن نان پخته می شود. فوران (مصدر فار) به معنای بیرون آمدن و جوشش کردن است. اسناد جوشش به تنور همانند «جری المیزاب» حاکی از فوران شدید آب است. «ال» در «التَّنُّور» عهد ذهنی است و از آن تنوری خاص اراده شده است.

5_ جوشش آب از تنور، علامت و سرآغازی برای حادثه طوفان نوح بود.

حتی إذا جاء أمرنا و فار التَّنُّور قلنا احمل

20_ «عن أبي جعفر (ع) قال [فی وصف مسجد الكوفه] : . . . و منه فار التَّنُّور . . .»

از امام باقر(ع) روایت شده است که [در وصف مسجد کوفه] فرمود: . . . از مسجد کوفه تنور فوران کرد . . .».

21_ «عن أبي عبدالله (ع) قال : جائت امرء نوح إليه و هو يعمل السفينه فقالت له : إن التَّنُّور قد خرج منه ماء فقام إليه مسرعاً حتى جعل الطبق عليه فخرمه بخاتمه فقام الماء ، فلما فرغ نوح من السفينه جاء إلى خاتمه ففضّه و كشف الطبق ففار الماء ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: همسر نوح در حالی که شوهرش مشغول ساختن کشتی بود، به نزد او آمد و گفت: تنور آب

درآورده. نوح با سرعت بر سر تنور رفت و سرپوشی بر روی آن گذاشت و با مَهر خود آن را ممهور کرد. پس آب ایستاد. هنگامی که از ساختن کشتی فارغ شد مهر خود را شکست و سرپوش را کنار زد؛ پس آب فوران کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 6,7

6 - فوران آب از تنور ، نشان صدور فرمان خدا و شروع طوفان نوح (ع) بود .

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ

عبارت «فار التَّنُّور»، عطف تفسیری است برای «جاء أمرنا».

7 - تنوری که فوران آب از آن نشانه در رسیدن عذاب بر قوم نوح بود از پیش تعیین شده بود .

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ

ص: 251

«ال» در «التَّوْر» برای عهد ذهنی است. بنابراین «التَّوْر»؛ یعنی، آن تنور.

138- توحید عبادی در شریعت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - «عن أبي جعفر (ع) قال: كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد... فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سرّاً وعلانية. . . فأوحى الله عزّوجلّ إليه: أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» فلذلك قال نوح: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و أوحى الله إليه «أن اصنع الفلك»؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _ عزّوجلّ _ به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

139- توحید نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 10

10 _ حضرت نوح (ع) همراه با اعلان تحدی، خدا را تنها کانون قدرت و معبود های قومش را شرکایی ساختگی و فاقد هر گونه توانایی اعلام کرد .

يقوم إن كان كبر... فعلى الله توكلت فأجمعوا أمركم و شركاءكم... و لا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 9

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود .

فأتنا بما تعدنا .. قال إنما يأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

140- توصیه به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - روی آوردن به حمد و ستایش الهی ، پس از استقرار در کشتی ، رهنمود خداوند به نوح (ع)

فإذا استويت .. فقل الحمد لله

«إستواء» (مصدر «استویت») به معنای قرار گرفتن و استقرار یافتن است.

ص: 252

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت ، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فإذا استويت .. فقل الحمد لله ... وقل رب أنزلني ... و أنت خير المنزلين

واژه «رب» مشترک لفظی میان مصدر (تربیت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

141- توصیه های نوح(ع)

4_ اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها .. إن ربی لغفور رحیم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

142- توقف کشتی نوح(ع)

9_ «عن أبی عبدالله (ع) .. أمر الله الأرض أن تبلع مائها و هو قوله « و قيل یا أرض ابلعی مائک ... » .. فبلعت الأرض ماءها فأراد ماء السماء أن یدخل فی الأرض فامتنعت الأرض من قبولها و قالت : إنما أمرنی الله عز و جل أن أبلع مائی فبقی ماء السماء علی وجه الأرض و استوت السفینه علی جبل الجودی و هو بالموصل جبل عظیم ، فبعث الله جبرئیل فساق الماء إلى البحار حول الدنيا ... » ;

[در مورد طوفان نوح] از امام صادق(ع) روایت شده است که: خداوند به زمین فرمان داد تا آب خود را فرو برد و این سخن خداست که فرمود: «... یا أرض ابلعی مائک...»... پس زمین آب خود را فرو برد. آبی که از آسمان آمده بود خواست در زمین فرورود، زمین از قبول آن امتناع کرد و گفت: خدای عزوجل مرا فرمان داده فقط آب خود را فرو ببرم، پس آب آسمان روی زمین باقی ماند و کشتی بر کوه جودی قرار گرفت و آن کوه بزرگی است در موصل. پس خداوند جبرئیل را برانگیخت و او آنها را به دریاهاى اطراف دنیا سوق داد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 1

1_ خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود آیند .

واستوت علی الجودی . . . قیل ی نوح اهبط

ص: 253

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» به قرینه «استوت علی الجودی» _ کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

143- توکل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 11، 8

8 _ حضرت نوح (ع) در برابر عناد و ستیزه جویی ها قومش ، تنها بر خداوند توکل داشت .

إن کان کبر علیکم مقامی . . . فعلى الله توکلت

11 _ حضرت نوح (ع) با توکل بر خداوند ، قومش را به مقابله همه جانبه با خود فراخواند .

فعلى الله توکلت فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه ثم اقضوا إلیّ

144- تهدید نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 1

1 - تهدید جدی نوح (ع) از سوی اشراف و رفاه طلبان قومش ، مبنی بر سنگسار شدن در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته یـنوح لتکوننّ من المرجومین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 2

2 - نوح (ع) ، نگران تکذیب ارزش ها و تعالیم الهی از سوی مردم بود ؛ نه نگران تهدید خود او از سوی آنان .

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکوه نوح(ع) به درگاه خدا در پی تهدیدهای سخت مخالفان، از تکذیب گری آنان بود نه از تهدیدهای آنها.

145- نهمت برتری طلبی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اشراف کافر، نوح (ع) را به سلطه جویی و برتری طلبی متهم کردند .

یرید أن یتفصل علیکم

«إرادة» (مصدر «یرید») به معنای خواستن و «تفصل» (مصدر «یتفصل») به معنای برتری جستن است؛ یعنی: «می خواهد بر شما برتری جوید».

ص: 254

146- تهمت به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

وقالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و ازدجره قومه» باشد.

147- تهمت جن زدگی به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 9

9 - قوم نوح ، آن حضرت را به جنون و آسیب دیدگی از سوی جن متهم می کردند .

وقالوا مجنون و ازدجر

مفسران، عبارت «و ازدجر» را به معنای «ازدجره الجنّ» (جن ایشان را آزار رسانده است) گرفته اند.

148- تهمت جنون به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 1

1 - متهم شدن نوح (ع) ، از سوی اشراف قومش ، به نوعی دیوانگی و جنون

فقال الملوأ الذين كفروا .. إن هو إلا رجل به جنّه

«إن» معادل مای نافیه است؛ یعنی: «ما هو إلا رجل ..». نکره آوردن «جنّه» نیز برای تنويع است. بنابراین عبارت «به جنّه»؛ یعنی، او گرفتار

نوعی دیوانگی است. «تربّص» (مصدر «تربّصوا») به معنای حلول چیزی را برای کسی، انتظار کشیدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 9

9- قوم نوح، آن حضرت را به جنون و آسیب دیدگی از سوی جن متهم می کردند.

وقالوا مجنون و ازدجر

مفسران، عبارت «و ازدجر» را به معنای «ازدجره الجن» (جن ایشان را آزار رسانده است) گرفته اند.

ص: 255

149- تهمت دروغگویی به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 15

15_ اشراف و سران قوم نوح ، پیروان آن حضرت را در ادعای ایمان ، به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نطنکم ک_ذبین

150- تهمت دروغگویی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 1

1_ قوم نوح ، نبوت او را با وجود شواهد و براهین صدق ، نپذیرفته و آن حضرت را به دروغ گویی متهم کردند .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی . . . فإن توليتم فما سألتكم من أجر ... فكذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 14

14_ اشراف قوم نوح ، آن حضرت را در ادعای پیامبری به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نطنکم ک_ذبین

متهم کردن نوح و پیروانش به دروغ گویی برحسب مدعای آنان است؛ یعنی ، اتهام نوح به دروغ گویی در ارتباط با ادعای نبوت است و نسبت به پیروانش در ادعای ایمان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 8

8_ نوح (ع) ، در پندار ناروای کفرپیشگان قومش ، فردی دروغگو و ارائه کننده مطالب نادرست

إن كنت من الص_دقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- مردم ، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و نوح (ع) را به دروغ گویی متهم ساختند .

قال رب انصرنی بما کذبون

151- نهمت دنیا طلبی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 29 - 3

3_ دستیابی به مال و دارایی مردم به بهانه پیامبری ، تحلیل نابخردانه سران و اشراف قوم نوح از ادعای نبوت و رسالت آن حضرت

ص: 256

و ی قوم لا أسئلكم علیه مالا

از اینکه نوح(ع) در پاسخ به قوم خویش، مطرح می سازد که کمترین مالی از آنان مطالبه نمی کند، معلوم می شود که کفرپیشگان چنین اتهامی را متوجه او کرده بودند.

152- تهمت سلطه جویی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 8

8 - اشراف کافر، نوح (ع) را به سلطه جویی و برتری طلبی متهم کردند.

یرید أن یتفضّل علیکم

«إرادة» (مصدر «یرید») به معنای خواستن و «تفضّل» (مصدر «یتفضّل») به معنای برتری جستن است؛ یعنی: «می خواهد بر شما برتری جوید».

153- تهمت ظاهرینی به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 11

11_ اشراف قوم نوح، ایمان توده های مستضعف را ایمانی سطحی و برخاسته از خوش باوری و عدم تفکر می شمردند.

ما نریک اتبعک إلاّ الذین هم أراذلنا بادی الرّای

«بادی» از «بدو» و به معنای ظاهر است. «ظاهر الرّای»؛ یعنی، دید سطحی و اندیشه خالی از تفکر و تأمل. «بادی الرّای» می تواند ظرف برای «اتبعک» باشد. براین اساس معنای جمله «مانریک...» چنین است: می بینیم که اراذل از تو پیروی کرده اند و پیروی آنان سطحی و بدون تأمل در درستی و نادرستی ادعای تو بوده است.

154- جادو پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 52

52- از امام جعفر صادق (ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: «... و ما أنزل علی الملکین ببابل هاروت و ماروت» روایت شده که فرمود: «و کان بعد نوح (ع) قد کثر السحره...»

بعد از حضرت نوح(ع) ساحران نیرنگباز زیاد گشتند و خداوند دو فرشته رابه سوی پیامبر آن زمان فرستاد تا آنان به آن پیامبر، شیوه های سحر ساحران و کارهایی را که با آن، سحر باطل و مردود می شود بیاموزند. سپس آن پیامبر شیوه های سحر را فرا گرفت و به فرمان خداوند آن را به بندگان خدا نیز آموخت و به آنان گفت: جلو سحر ساحران را بگیرید و آن را باطل نمایید و آنان را نهی کرد از اینکه مردم را سحر کنند ... و (کلام خدا که فرمود:) «آن دو فرشته هیچ کس را تعلیم سحر نمی دادند مگر اینکه از قبل می گفتند ما وسیله آزمایش هستیم»؛ یعنی، آن پیامبر به دو فرشته دستور داد که به صورت بشر ظاهر شوند و آنچه از خدا درباره سحر و ابطال آن آموخته اند به مردم یاد بدهند ... پس خدای عز و جل به آنان فرمود: با

ص: 257

سحر و ضربه زدن به دیگران و دعوت مردم به این که ما بر قدرت احیا و اماته داریم و کارهایی می کنیم که فقط خداوند به آن قدرت دارد، کافر نشوید و خداوند فرموده: «و ما هم بضارین به من أحد إلا بإذن الله»؛ یعنی، آنان که سحر را فرا گرفته بودند نمی توانستند بدون اجازه و علم خدا به کسی زیانی برسانند؛ زیرا اگر خدا می خواست، با زور جلوی آنها را می گرفت. و نیز فرموده: «آنان از علوم سحر چیزهایی را یاد می گرفتند که در جهت زیان آنها بود نه نفعشان» (یعنی) آنان چیزهایی فرا می گرفتند که موجب ضرر در دینشان بود و نفعی در آن نبود ... و (نیز خداوند) فرمود: «و لقد علموا لمن اشتریه ماله فی الآخره من خلق»؛ زیرا آنان معتقد بودند که آخرتی در کار نیست پس آنان معتقد بودند وقتی که آخرتی نباشد بهره و نصیبی هم بعد از دنیا نیست و به فرض بعد از دنیا آخرتی باشد، آنان به سبب کفرشان از آن محروم خواهند بود ...».

155- جامعه پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 69 - 10

10 - قوم عاد نخستین جامعه سامان یافته در پی هلاکت قوم نوح

اذکروا إذ جعلکم خلفاء من بعد قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 31 - 1

1 - شکل گیری جامعه ای جدید پس از طوفان نوح

ثم أنشأنا من بعدهم قرناً اخرین

«إنشاء» (مصدر «أنشأنا») به معنای پدید آوردن است. ضمیر «هم» در «من بعدهم» به قوم نوح بازمی گردد. «قرن» به مجموعه ای از انسان ها - که کنار هم زندگی کنند - گفته می شود.

156- جایگاه حیوانات در کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 8

8 - «عن أمير المؤمنين (ع) قال (فی) الفلک المشحون» : اتخذ نوح (ع) فیه تسعین بیتاً للبهائم ;

امیرالمؤمنین(ع) درباره «الفلک المشحون» فرمود: نوح در آن کشتی نود جایگاه برای چهارپایان قرار داده بود.».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 1

1- خداوند ، حضرت نوح (ع) را از گزند تکذیب کنندگان آیات الهی نجات داد و از او کاملاً حمایت کرد .

و نصرنّه من القوم الذین کذبوا بـایـتنا

ص: 258

واژه «نصر» هرگاه با «من» متعدی شود، متضمن معنای نجات و خلاصی است (برگرفته از «قاموس المحيط»).

158- حامیان شرک در دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود .

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتّبعوا من لم يزده ماله وولده إلاّ خسارًا

159- حامیان کفر در دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 12

12 - قدرت اقتصادی و سیاسی صاحبان زر و زور در عصر نوح (ع) ، در خدمت کفر و شرک و علیه دعوت توحیدی آن حضرت بود .

قال نوح ربّ إنيهم عصوني و اتّبعوا من لم يزده ماله وولده إلاّ خسارًا

160- حرکت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 3

3_ کشتی نوح ، او و همراهانش را در میان موج های عظیمی بسان کوهها ، به پیش می برد .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

«موج» اسم جنس است و بر یک موج و نیز موجهای متعدد و کثیر اطلاق می شود از آن جا که در آیه شریفه ، کلمه «موج» به «جبال»

(کوهها) تشبیه شده ، معلوم می شود مراد از آن ، امواج متعدد و کثیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 1

1 - حرکت کشتی حضرت نوح بر امواج طوفان ، در پرتو حمایت و نظارت الهی

تجری بأعیننا

ص: 259

161- حسد به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 13

13 - « عن أمير المؤمنين (ع) . . . و نوح (ع) حسده قومه فقالوا : « ما هذا إلا بشر مثلكم يأكل مما تأكلون ويشرب مما تشربون ، ولئن أطعتم بشراً مثلكم إنكم إذا لخاسرون » . . . »

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که فرمود: . . . و قوم نوح نسبت به آن حضرت حسادت ورزیدند، پس گفتند: ما هذا إلا بشر مثلكم . . .».

162- حسن فرجام پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 15

15_ نوح (ع) و پیروان او، از تقوایبشگان و بهره مند از فرجامی نیک

تلك من أنباء الغيب . . . فاصبر إن العقبه للمتقين

163- حسن فرجام نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 15

15_ نوح (ع) و پیروان او، از تقوایبشگان و بهره مند از فرجامی نیک

تلك من أنباء الغيب . . . فاصبر إن العقبه للمتقين

164- حیوانات در کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 22، 6، 7

6_ بردن انواع حیوانات به کشتی و نجات دادن آنها از غرق شدن، از وظایف نوح (ع) پس از پیدایش نشانه طوفان (فوران آب از تنور)

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثین

7_ نوح (ع)، موظف بود از هر نوع حیوان تنها یک جفت (نر و ماده) را به کشتی سوار کند .

قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين

مضاف الیه «کل» کلمه ای همانند «حیوان» است؛ یعنی: من کل حیوان . . . کلمه «اثنين» تأکید برای زوجین است و اشاره به این معنا دارد که از هر حیوان، بیشتر از یک جفت نباید به کشتی برده شود.

22_ «عن أبي عبدالله (ع) قال: حمل نوح (ع) في السفينه الأزواج الثمانية التي قال الله عزوجل: «ثمانية أزواج من الضأن اثنين و من المعز اثنين و من الإبل اثنين و من البقر اثنين» فكان من الضأن اثنين زوج داجنه يربّيها الناس و الزوج

ص: 260

الأخر الضأن التي تكون في الجبال الوحشيّة . . . و من المعز اثنين زوج داجنه . . . والزوج الآخر الطبی التي تكون في المفاوز و من الإبل اثنين البخاتی والعراب و من البقر اثنين زوج داجنه للناس و الزوج الآخر البقر الوحشيّه ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح هشت زوجی را که خدا فرموده «ثمانیه أزواج من الضأن اثنين . . .» در کشتی قرار داد: از میش دو جفت یک جفت اهلی که مردم تربیت می کنند و جفت دیگر وحشی که در کوههاست ... و از بز دو جفت: یکی اهلی ... و دیگری آهو که در بیابانهاست و از شتر دو جفت: یکی بخاتی (شتر خراسانی که از شتر عربی و شتر فالج به وجود آید) و دیگری عربی و از گاو دو جفت: یکی اهلی و دیگری وحشی».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فيها من كل زوجين اثنين وأهلك إلا من سبق عليه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 2

2 - استقرار نوح (ع) و مؤمنان همراه او در کشتی ، پس از جای دادن حیوانات و خاندانش در آن

فاسلك فيها من كل زوجين اثنين وأهلك .. فإذا استويت أنت و من معك على الفلك

از تفریع عبارت «فإذا استويت» بر آیه قبل، استفاده می شود که حضرت نوح(ع) نخست حیوانات و خاندانش را در کشتی جای داد و آن گاه خود و یارانش بر آن سوار شدند.

خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 3,6,2

2_ فرزند ناصالح نوح ، در پیشگاه خداوند از خانواده و اهل بیت او محسوب نمی شد .

إنه ليس من أهلك

3_ فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب محسوب نشدن وی از خانواده نوح (ع) در پیشگاه خداوند

إنه ليس من أهلك إنه عمل غير صـلح

جمله «إنه عمل . . .» علت برای «إنه ليس من أهلک» می باشد؛ یعنی ، چون فرزندی دارای عمل ناشایست است ، ما او را از خانواده توبه حساب نمی آوریم.

6_ نوح (ع) ناآگاه به گسستن پیوند فرزندی کنعان با او بر اثر اعمال ناشایستش

إن ابني من أهلي . . . إنه ليس من أهلک

165- خانواده نوح(ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 11

ص: 261

11_ نوح (ع) از ناحیه خداوند به نجات خانواده خویش و سوار کردن آنان به کشتی موظف شد .

قلنا احمل فیها .. اهلک

کلمه «أهل» در «أهلک» عطف بر «زوجین» و در حقیقت مفعول برای «احمل» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلک فیها من کل زوجین اثنین و اهلک إلا من سبق علیه القول

166- خانه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 18

18 - «عن أبي شعيب الخراساني قال: قلت لأبي الحسن الرضا (ع) ... قال: إنَّ مسجد الكوفة بيت نوح ... فيه دعوة نوح حيث قال: «ربِّ اغفر لي و لوالدي و لمن دخل بيتي مؤمناً» قال: قلت: من عني بوالديه؟ قال: آدم و حوّا؛

ابوشعيب خراساني از امام رضا(ع) روايت کرده .. که فرمود: مسجد کوفه خانه نوح(ع) است ... دعای نوح در آن جا اين بوده است که گفت: «ربِّ اغفر لي و لوالدي و لمن دخل بيتي مؤمناً». ابوشعيب گفت: به امام(ع) عرض کردم: نوح(ع) از والدينش چه کسی را قصد کرده؟ فرمود: آدم و حوّا را».

167- خدائشناسی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 12

12_ نوح (ع) ، آگاه به حقایق پوشیده از مردم درباره خداوند

و أعلم من اللّٰه ما لاتعلمون

برداشت فوق بر این اساس است که «من اللّٰه» به معنای «درباره خدا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان ، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود .

فأنا بما تعدنا .. قال إنما يأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

168- خواسته های نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 262

5- نوح (ع) ، خواهان اطاعت قومش از او به خاطر صداقت و امانت داری وی

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

169- خوشنامی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- نوح (ع) ، شخصیتی خوشنام و امانتدار در میان قومش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

تأکید نوح (ع) بر «آمین» بودن خود در ابلاغ پیام الهی، در صورتی ثمر بخش خواهد بود که وی در میان قومش، از سابقه امانت داری و خوش نامی برخوردار بوده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، از نوح (ع) نام و آوازه نیک در میان آیندگان برجای گذاشت .

و تركنا عليه في الآخريں

برداشت یاد شده بر این اساس مبنی است که مفعول «تركنا» محذوف بوده و تقدیر آن چنین باشد: «و تركنا ثناءً عليه». گفتنی است فعل «تركنا» در آیه شریفه، به معنای «أبقینا» (باقی گذاشتیم) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - اجابت دعا ، نجات از مشکلاتِ اندوه بار ، باقی ماندن نسل و نام نیک و تحیت الهی ، از پاداش های خداوند به حضرت نوح (ع)

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون .. سلّم علی نوح فی العَلَمین . إِنَّا كَذَلِكْ نَجْزِی ا

170- خویشاوندی نوح (ع) با قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نوح (ع) ، پیامبری از نژاد قوم خویش و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم نوح

قید «أخوهم» هم می تواند بیانگر پیوند خویشاوندی نوح(ع) با قومش باشد و هم تعبیر کنایی از اشفاق و دلسوزی آن حضرت نسبت به آنان.

ص: 263

171- خیانت به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 7،8

7 - خیانت همسران نوح و لوط به شوهران خود

فخاتاهما

8 - کفر و نفاق همسران نوح و لوط ، خیانت به آن دو پیامبر بود .

فخاتاهما

مفسران، مصداق بارز خیانت همسران نوح و لوط را، کفر و نفاق آنان دانسته اند و نیز روایت کرده اند که آنان با تطمیع دیگران علیه همسران خود اقدام کردند؛ مثلاً آنان اسرار خانه همسران خود را به دشمنان منتقل می کردند و ...

172- خیانت همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 7،9

7 - خیانت همسران نوح و لوط به شوهران خود

فخاتاهما

9 - بی تأثیر بودن اقدام حضرت نوح و لوط (ع) ، برای نجات همسران خیانت کار خود از عذاب الهی

فلم یغنیا عنهما من الله شیئاً

173- خیرخواهی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 5،6،7،13

5 - نوح (ع) ، پیامبری دلسوز و خیرخواه مردم

و أنصح لكم

6_ خیرخواهی نوح (ع) تنها در جهت منافع مردمان، نه آمیخته به منفعت های شخص خود بود.

وأنصح لكم

آوردن «لام» پس از مشتقات «نصیحت»، همانند «أنصح لكم»، حکایت از خلوص کامل نصیحت کننده نسبت به نصیحت شونده دارد. یعنی در نصیحتش (خیرخواهیش) هیچ شائبه منفعت شخصی ندارد و تنها خیر او را در نظر گرفته است.

7_ ابلاغ پیام های خداوند به مردم، جلوه ای از خیرخواهی نوح برای مردم خویش بود.

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لكم

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایق از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لكم و أعلم من الله ما لاتعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغکم» و «أنصح لكم». یعنی آگاه بودن من بر حقایق پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

ص: 264

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 8

8_ نوح (ع) پیامبری خیرخواه و دلسوز مردم

لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم

174- دختر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 24

24_ « عن أبي عبد الله (ع) : . . . و كانت لنوح إبنه ركبت معه فی السفینه . . . »

از امام صادق (ع) روایت شده است: نوح دختری داشت که با آن حضرت سوار کشتی شد.

175- درخواست فرود کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 1

1 - روی آوردن به دعا_ پس از استقرار یافتن در کشتی_ و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت ، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فإذا استويت . . . فقل الحمد لله . . . وقل رب أنزلنی . . . و أنت خير المنزلین

واژه «رب» مشترک لفظی میان مصدر (تربیت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد. «منزل» می تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

176- دشمنان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 2,5

2 - پیشگامی اشراف ، در موضع گیری خصمانه علیه نوح (ع)

فقال الملؤا . . ما هـذا إلا بشر مثلكم

5 - تلاش اشراف ، برای مخدوش ساختن رسالت نوح (ع) در نظر توده مردم

فقال الملوأ . . ما هـِذا إلبشر مثلكم

ص: 265

177- دشنام به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

وقالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و ازدجره قومه» باشد.

178- دعای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 1,5

1_ نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب ان ابني من اهلي

جمله «فلاتسئلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه ...» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

5_ نوح (ع) ، براساس وعده خداوند به نجات افراد خانواده اش و التزام خداوند به وعده های خویش ، خواستار نجات فرزندش شد .

ان ابني من اهلي و ان وعدك الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7_ نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخـسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 76 - 4

4- حضرت نوح (ع)، با صدای بلند و روشن از خداوند، خواستار نجات از دست قومش گردید.

و نوحًا إذ نادى من قبل

«ندا» به معنای صدای بلند و روشن است (مفردات راغب) و مقصود از آن در این آیه _ به قرینه آیه 26 سوره «نوح» (وقال نوح ربّ لاتذر
على الأرض من الكافرين دياراً) و نیز ذیل آیه شریفه (فنجیناه و أهله ..) _ نجات نوح از دست قومش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 1،2

1 - نوح (ع) خواستار داوری و فیصله دادن به نزاع میان خود و قوم تکذیب گرش از درگاه خداوند

قال ربّ إنّ قومى کذّبون .. فافتح بینى و بینهم فتحة

ص: 266

«فتح» (مصدر «افتح») معادل «فُتِحَ» و به معنای حکم کردن و فیصله دادن است.

2- دعای نوح به درگاه خدا، برای نجات خود و مؤمنان همراهش از شر قوم کفرپیشه خویش

رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونُ... نَجِّنِي وَ مِنْ مَعِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

متعلق «نَجِّنِي» حذف شده است و تقدیر آن «نَجِّنِي وَ .. مِنْ شَرِّهِمْ» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 1

1 - کمک خواهی و استغاثه نوح به درگاه خداوند

و لقد نادينا نوح

مقصود از «ندا» (نادینا) _ به قرینه آیه بعد (و نجیناه..)_ کمک خواهی و استغاثه است که مربوط به ماجرای عذاب طوفان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 5

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

و لقد نادينا نوح... وَ نَجِّينَاهُ وَ أَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 3

3- درخواست نوح (ع) از درگاه الهی، مبنی بر افزودن گمراهی ظالمان و گمراه کنندگان جامعه

وَ لَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا

179- دعوت آشکار نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 1

1- نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا

180- دعوت از پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 7,8

7_ نوح (ع) با فریادی رسا و بلند ، فرزندش را برای سوار شدن به کشتی فرا خواند .

نادی نوح ابنه و كان في معزل يـبنى اركب معنا

«نداء» بلند کردن صدا و ابراز کردن آن است (مفردات راغب).

ص: 267

8- نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد.

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین

مراد از «مَعْنَا» همراهی و معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لاتکن...» مؤید این معناست.

181- دعوت از پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 1

1- نوح (ع)، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند.

و قال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا...» عطف بر جملاتی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فیها... ففعل کذا و کذا و قال اركبوا فیها.... و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

182- دعوت از خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 1

1- نوح (ع)، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند.

و قال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا...» عطف بر جملاتی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فیها... ففعل کذا و کذا و قال اركبوا فیها.... و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

183- دعوت به اطاعت از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 1

1 - حضرت نوح (ع)، مردم را به عبادت خدا، تقوای الهی و اطاعت از خود، فرا می خواند.

أن اعبدوا الله و اتقوه و اطيعون

ص: 268

184- دعوت پنهانی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 2

2- دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

و اِتی کَلِمًا دَعَوْتَهُمْ... و استکبروا استکبارًا. ثمّ اِتی دَعَوْتَهُمْ جَهَارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2، 1

1- نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثمّ اِتی اَعْلَنَت لَهُمْ و اَسْرَرَت لَهُمْ اِسْرَارًا

2- نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثمّ اِتی اَعْلَنَت لَهُمْ و اَسْرَرَت لَهُمْ اِسْرَارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

185- دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 71 - 11، 3، 5

3_ قیام حضرت نوح (ع)، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود.

اِنَّ كَان كَبْر عَلِيْكُمْ مَقَامِي و تَذْكِرِي بَايْت اللّٰه

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

5_ حضرت نوح (ع)، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد.

مقامی و تذکیری بآیت الله

11_ حضرت نوح (ع) با توکل بر خداوند، قومش را به مقابله همه جانبه با خود فراخواند.

فعلى الله توكلت فأجمعوا أمركم و شركاءكم ثم لا يكن أمركم عليكم غمها ثم اقضوا إليّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 5

5_ حضرت نوح (ع) در امر دعوت، تسلیم خدا بوده و تنها به فرمان او عمل می کرد.

و أمرت أن أكون من المسلمين

ص: 269

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شريعته نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سرّاً وعلانية . . فأوحى الله عزّوجلّ إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون » فلذلك قال نوح : « ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _ عزّوجلّ _ به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

1 - حضرت نوح (ع) ، مردم را به عبادت خدا ، تقوای الهی و اطاعت از خود ، فرا می خواند .

أن اعبدوا الله و اتقوه و أطيعون

3 - دعوت شبانه روزی حضرت نوح (ع) ، از قوم خود برای ایمان به خدا

قال ربّ إني دعوت قومي ليلاً و نهاراً

1 - دعوت حضرت نوح (ع) ، در تمامی دفعات با مخالفت شدید قومش روبه رو می شد .

وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا أصـبعهم في آذانهم و استغشوا ثيابهم

2 - انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن ، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

وإني كلما دعوتهم . . جعلوا أصـبعهم في آذانهم و استغشوا ثيابهم

7- دعوت نوح (ع)، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش رویه رو شد .

و استکبر و استکباراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 1

1- نوح (ع)، قومش را به استغفار و آمرزش خواهی به پیشگاه خداوند فرامی خواند .

فقلت استغفروا ربکم

ص: 270

186- دعوت‌های پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 11

11- پیروان حضرت نوح ، یاوران او در ابلاغ رسالت و دعوت مردم به ایمان

آنلز مکموها

برداشت فوق از صیغه جمع «نلزم» - که شامل نوح و پیروانش می شود - استفاده شده است.

187- دعوت‌های نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 2

2- دعوت به یکتاپرستی ، در رأس برنامه تبلیغی حضرت نوح (ع) بود .

إني لكم نذير مبين. أن لاتعبدوا إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 1

1- نوح (ع) ، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت ، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند .

وقال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا...» عطف بر جملاتی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فيها... ففعل كذا و كذا وقال اركبوا فيها.... و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 7,8

7- نوح (ع) با فریادی رسا و بلند ، فرزندش را برای سوار شدن به کشتی فرا خواند .

نادی نوح ابنه و كان فی معزلی-بنی اركب معنا

«نداء» بلند کردن صدا و ابراز کردن آن است (مفردات راغب).

8_ نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد.

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین

مراد از «مَعْنَا» همراهِیو معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و لاتکن...» مؤید این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 1

1_ پسر نوح، دعوت او را (گرایش به توحید و...) نپذیرفت و از سوار شدن بر کشتی امتناع کرد.

ص: 271

ی بنی اربک معنا و لاتکن مع الک فرین. قال سأوی إلى جبل یعصمنی من الماء

شدن بر کشتی امتناع کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 2

2- دعوت نوح (ع) از قومش، برای پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

انّی لکم رسول أمین

«أمین» می تواند از ریشه «امن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «أمین» دعوتی است از جانب نوح(ع) به قومش که به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 1

1 - دعوت نوح (ع) از قومش، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخواهم نوح ألا تتقون . . . فاتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 1

1 - نوح (ع)، خواهان گرایش قومش به اطاعت از وی و رعایت تقوای الهی

فاتقوا الله و اطیعون

188- دلایل حقانیت نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 9

9_ حضرت نوح (ع)، قومش را بر قتل خود تحدی کرد و عدم توانایی آنان را بر انجام این کار، شاهد درستی ادعای نبوت خود، اعلام نمود.

إن كان كبر عليكم مقامى . . . فأجمعوا أمركم . . . ولا تنظرون

جمله «فعلى الله توكلت» بیانگر شکست ناپذیری حضرت نوح (ع) به علت متکی بودنش به قدرت لایزال الهی و جمله «أجمعوا أمرکم و شرکاءکم» بیان ناچیزی قدرت قومش می باشد.

189- دلایل نبوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 1

1_ نوح (ع) برخوردار از معجزه و دلیلی روشن ، بر پیامبری خویش

قال ی قوم أریتم إن كنت علی بینه

ص: 272

قابل ذکر است که «أرئيتم» به معنای «آخبرونی» است و مفعول آن جمله «أنلزمكموها» است و این هر دو به منزله جواب شرط «إن كنت...» می باشد و تقدیر جمله چنین است «إن كنت على بيته... فآخبرونی أنلزمكموها»

190- دلداری به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - «عن أبي جعفر (ع) قال: كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد... فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سراً وعلانية. . فأوحى الله عزوجل إليه: أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» فلذلك قال نوح: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و أوحى الله إليه «أن اصنع الفلك» ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _ عزوجل _ به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

191- دلسوزی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 12

12 _ نوح ، پیامبری دلسوز برای مردم خویش

إني أخاف عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 5

5 _ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز و خیرخواه مردم

و أنصح لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 2

2- سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

ص: 273

192- دوران پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 17 - 6

6- دوران پس از نوح (ع) ، سرآغاز فصل جدید زندگی اجتماعی و گروهی بشر

من القرون من بعد نوح

خداوند در آیه قبل فرمود: «بسیاری از جوامع بشری را به خاطر فسق و فساد مترفان هلاک کردیم» و در این آیه سخن از هلاکت اقوام پس از نوح به میان آورده است. از مجموع این دو آیه استفاده می شود که وضعیت اجتماعی پیش از نوح(ع) به گونه ای نبود که طبقه مترف وجود و یا نفوذ داشته باشد و گرنه دچار عذاب می شدند. پس عذاب شدن اقوام پس از نوح(ع) نشان می دهد که زندگی اجتماعی آنان به گونه ای دیگر - که دچار عذاب شدند - بود و فصل جدیدی را آغاز کرد.

193- دوران نوح(ع) تا موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 2

2_ فاصله زمانی بین بعثت موسی (ع) و پیامبران پیش از او (نوح و . . .) فاصله ای طولانی

ثم بعثنا من بعدهم موسی

کلمه «ثم» دلالت می کند که بعثت موسی(ع) با فاصله ای طولانی نسبت به بعثت پیامبران پیشین، تحقق یافته است.

194- دوراندیشی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 7

7- دوراندیشی و آینده نگری نوح (ع) و آگاهی کامل آن حضرت از وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه خویش

إِنك إِن تذرهم يضلّوا عبادك و لا يلدوا إلّا فاجرًا كفّارًا

195- دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ نوح ، نخستین پیامبر دارای کتاب و شریعت *

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوْحٍ وَالنَّبِيِّنَ مِنْ بَعْدِهِ

چون مسلم است که قبل از نوح(ع) نیز پیامبری وجود داشته، بنابراین ذکر حضرت نوح(ع) بدون اشاره به پیامبر پیش از او می تواند به این جهت باشد که او اولین پیامبر دارای شریعت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

13 - شرایع آسمانی، منحصر در شریعت نوح، ابراهیم، موسی، عیسی (ع) و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحاً . . . و عیسی

از این که خداوند به یادآوری شریعت های یاد شده بسنده نموده، برداشت بالا به دست می آید.

32 - « عن أبي جعفر (ع) قال: . . . انّ الله عزّوجلّ بعث نوحاً إلى قومه « أن اعبدوا الله واتّقوه و أطيعون » ثمّ دعاهم إلى الله وحده و أن يعبدوه و لا يشركوا به شيئاً ثمّ بعث الأنبياء على ذلك إلى أن بلغوا محمداً فدعاهم إلى أن يعبدوا الله و لا يشركوا به شيئاً و قال: « شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحاً و الذی أوحینا . . . » ;

از امام باقر (ع) روایت شده که فرمود: . . . خداوند عزّوجلّ نوح را به سوی قومش مبعوث نمود که خدا را عبادت نمایید و از او پروا داشته باشید و مرا اطاعت کنید. سپس آنها را دعوت نمود به خدای یگانه که او را عبادت نمایید و هیچ گونه شریکی برای او نگیرید و بعد پیامبران را بر همین منوال فرستاد تا به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسید، و آنان را به عبادت خدا و این که نسبت به او هیچ گونه شرکی نوزند، فرا خوانده و فرمود: شرع لکم من الدین ما وصّی به نوحاً . . .».

196- ذکر قصه نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 2

2- داستان حضرت نوح، داستانی درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است.

و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «نوحاً» مفعول برای فعل مقدر (هم چون «اذکر») یا «اذکروا») باشد.

197- رحمت بر پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 7

7_ نوح (ع)، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحیم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربی لغفور لکم

رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع (ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

198- رحمت بر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5

ص: 275

5_ خداوند، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید.

ءات_نی رحمه من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 9

9_ نوح (ع) و همراهان او در کشتی، بهره مندان از رحمت خدا

لا عاصم الیوم من أمر الله إلا من رحم

199- رحمت بر همسران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 9

9_ نوح (ع) و همراهان او در کشتی، بهره مندان از رحمت خدا

لا عاصم الیوم من أمر الله إلا من رحم

200- رذایل اخلاقی همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 7,8,9

2- همسران نوح و لوط پیامبر، نمونه بارز و مثال زدنی، برای جریان کفر و نفاق اند.

ج_هد الکفار و المنفقین... ضرب الله مثلاً للذین کفروا امرأت نوح و امرأت لوط

7- خیانت همسران نوح و لوط به شوهران خود

فخاتاهما

8- کفر و نفاق همسران نوح و لوط، خیانت به آن دو پیامبر بود.

فخاتاهما

مفسران، مصداق بارز خیانت همسران نوح و لوط را، کفر و نفاق آنان دانسته اند و نیز روایت کرده اند که آنان با تطمیع دیگران علیه همسران خود اقدام کردند؛ مثلاً آنان اسرار خانه همسران خود را به دشمنان منتقل می کردند و ...

9- بی تأثیر بودن اقدام حضرت نوح و لوط (ع)، برای نجات همسران خیانت کار خود از عذاب الهی

فلم یغنیا عنهما من الله شیئاً

201- رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 13

ص: 276

13_ هشدار به روز قیامت و عذاب هول انگیز آن، از رسالت های اساسی نوح (ع)

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 5

5_ نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم، با بیانی روشن و صریح

إني لكم نذير مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 7

7_ اعلام برپایی روز قیامت و وجود عذابهایی دردناک در آن روز، از رسالت های حضرت نوح (ع)

إني أخاف عليكم عذاب يوم أليم

مراد از «یوم» می تواند روز قیامت باشد و می تواند مقصود از آن زمان حادثه طوفان باشد. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است. گفتنی است که توصیف «یوم» به «أليم» به اعتبار عذاب آن روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 6,7

6- حضرت نوح (ع) و خاندانش، گرفتار غمی شدید و اندوهی بزرگ در مسیر انجام رسالت خویش .

و نوحًا إذ نادى .. فنَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

«کرب» به معنای غم و اندوه شدید است (مفردات راغب).

7- خداوند، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد .

فنَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 1

1 - تأکید نوح (ع) بر رسالت الهی خویش برای قوم خود

إذ قال لهم أخوهم نوح . . . إني لكم رسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 1

1 - نوح (ع) ، فرستاده خداوند برای هدایت قوم خود بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 2

2 - نوح (ع) ، مأمور به انداز و اخطار به قوم خود

أن أنذر قومك

ص: 277

202- رفع اندوه خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 7

7- خداوند، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد .

فنجینَه و أهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 9، 1

1 - نوح (ع) و خاندانش، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند .

ونجینَه و أهله من الكرب العظیم

9- نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ، از نعمت ها و الطاف الهی به آن حضرت

و لقد نادینا نوح . . . و نجینَه و أهله من الكرب العظیم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

203- رفع اندوه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 7

7- خداوند، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد .

فنجینَه و أهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 9، 1

1 - نوح (ع) و خاندانش، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند .

ونجینَه و أهله من الكرب العظیم

9- نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ، از نعمت‌ها و الطاف الهی به آن حضرت

و لقد نادینا نوح... و نَجَّینَه و أهله من الكرب العظیم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت‌های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 80 - 3

3 - اجابت دعا، نجات از مشکلاتِ اندوه بار، باقی ماندن نسل و نام نیک و تحیت الهی، از پاداش‌های خداوند به حضرت نوح

ص: 278

(ع)

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون .. سلـم على نوح فى العـلمين . إنا كذلك نجزي ا

204- رفع مشکلات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 80 - 3

3- اجابت دعا ، نجات از مشکلاتِ اندوه بار ، باقی ماندن نسل و نام نیک و تحیت الهی ، از پاداش های خداوند به حضرت نوح (ع)

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون .. سلـم على نوح فى العـلمين . إنا كذلك نجزي ا

205- روش برخورد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 2

2_ برخورد حضرت نوح (ع) با قومش برخوردی عاطفی ، ترحم آمیز و مشفقانه بود .

إذ قال لقومه ي قوم

از اینکه حضرت نوح به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ..» فرمود: «ای قوم من» برداشت فوق استفاده می شود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 7

7_ برخورد حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

ی قوم أریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 1

1 - برخورد حضرت نوح (ع) با قومش ، برخوردی مشفقانه و ترحم آمیز بود .

حضرت نوح(ع) به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای..» فرمود: «ای قوم من». از این نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

206- روش تبلیغ نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 4,5

4_ حضرت نوح (ع) ، با آیات خدا به تذکر و یادآوری قومش می پرداخت .

و تذکیری بآیت الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء در «آیات الله» برای استعانت باشد نه زاید.

5_ حضرت نوح (ع) ، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک ، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بآیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 5

5_ نوح (ع) وظیفه دار رساندن پیام های الهی به مردم ، با بیانی روشن و صریح

ینی لکم نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 2,3

2_ بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان ، از روش های نوح (ع) برای بازسازی مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ی_ نوح قد ج_ دلتنا فأكثر جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلیلهای آنها و باورهای طرف مقابل است.

3_ نوح (ع) ، همواره کفرپیشگان را به نزول عذاب الهی هشدار می داد .

فأتنا بما تعدنا

آوردن فعل مضارع (تعد) به جای فعل ماضی (وعدت) اشاره به تکرار وعیدها و هشدارهای حضرت نوح(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سخن گفتن دلسوزانه نوح (ع) با قوم خویش ، در دعوت آنان به تقوا و پرهیز از گناه

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

وجود لحن مشفقانه در «ألا تتقون» (آیا نمی خواهید تقوا پیشه کنید) بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دعوت به تقوا و پیروی از حق ، محور تبلیغ و هدایت گری نوح (ع)

ألا تتقون... فاتقوا الله وأطيعون... فاتقوا الله وأطيعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- تبلیغ تعالیم دینی از سوی حضرت نوح (ع)، به گونه ای روشن و قابل فهم برای همگان بود.

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مَّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 1

1- نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 3

3- بیان اوصاف خداوند، همچون غفار بودن او، بخشی از رهنمود های نوح (ع)

إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا

207- روش هدایتگری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 3

3_ استفاده نوح (ع) از عواطف قومی برای هدایت مردم خویش

فَقَالَ يَوْمَ اعْبُدُوا اللَّهَ

نوح با نسبت دادن مردمان به خویشان با اضافه کلمه «قوم» به «یا» متکلم (یا قوم، یعنی ای مردم من)، در صدد برانگیختن عواطف آنان به سوی خود

208- رهبری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 7

7- نقش بارز و محوری نوح (ع)، در مدیریت نظام مادی و معنوی مؤمنان قوم خویش

اصنع الفلك . . فاسلك فيها... فإذا استويت ... فقل الحمد لله

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که: در جریان ساختن کشتی و سوار شدن و استقرار در آن، تنها حضرت نوح(ع) مورد خطاب الهی است و قوم او طفیلی اویند.

209- زمان بارگیری کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 3

ص: 281

3_ خداوند، زمان بارگیری کشتی نوح و سوار شدن بر آن را تعیین کرد.

حتی إذا جاء أمرنا و فار التّور قلنا احمل فیها

210- زمان حرکت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 9

9_ «عن أبي عبدالله (ع) : إن نوحاً (ع) ركب السفینه أوّل یوم من رجب ...» ;

از امام صادق (ع) روایت شده است: حضرت نوح اول ماه رجب بر کشتی سوار شد. «...».

211- زمینه پاداش نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 3

3 - عبودیت و ایمان نوح (ع) ، موجب دستیابی او به پاداش هایی همانند پاداش های محسنان از سوی خداوند

إنا کذلک نجزی المحسنین . إنه من عبادنا المؤمنین

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنه من عبادنا ..» تعلیل برای جمله «إنا کذلک نجزی المحسنین» است؛ یعنی، چون نوح (ع) از مؤمنان و بندگان خالص خدا بود، به او همانند پاداش محسنان، پاداش دادیم. گفتنی است که مقصود از آن، اجابتِ دعا، نجاتِ از مشکلات اندوه بار و باقی ماندن نسل و نام نیک آن حضرت در تاریخ می باشد.

212- زمینه دشمنی با نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 7

7 - ناباوری قوم نوح ، نسبت به معاد و قیامت ، زمینه موضع گیری خصمانه آنان در قبال نوح (ع)

کذّبت قبلهم قوم نوح فکذّبوا عبدنا

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «کذّبت» _ به قرینه آیات پیشین _ تکذیب قیامت باشد. که در این صورت «فای تفریع» در «فکذّبوا عبدنا» می رساند که تکذیب پیامبران، ریشه در تکذیب معاد دارد.

213- زمینه رفع اندوه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7

7_ نومیدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان ، زمینه ساز رفع اندوه از او

ص: 282

لن يؤمن من قومك .. فلا تبتس بما كانوا يفعلون

برداشت فوق ، از تفریح «لاتبتس» بر اخبار از ایمان نیاوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی ، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

214- زمینه یاس نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 7

7_ اشراف و سران قوم نوح ، درصدد مایوس کردن او از پذیرش دعوت های توحیدی

قد جـ دلتنا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 1

1_ نوح (ع) ، در پی درخواست قومش (تحقق بخشیدن به عذاب های موعود) از ایمان آوردن آنان سخت به تردید افتاد .

فأتنا بما تعدنا .. قال ... لا ينفعكم نصحي إن أردت أن أنصح لكم

215- زوجیت حیوانات کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 11, 9

9- نوح (ع) ، طبق دستور الهی می بایست از هر حیوان ، تنها یک نر و یک ماده را وارد کشتی کند .

فاسلك فيها من كل زوجين اثنين

11 - کشتی نوح ، ظرفیت بیش از یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان مورد نیاز را نداشت .

فاسلك فيها من كل زوجين اثنين

تأکید خداوند بر این که از هر حیوان تنها یک نر و یک ماده _ و نه بیشتر _ را در کشتی جای دهند (من كل زوجين اثنين)، بیانگر مطلب فوق است.

216- سرزنشهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 30 - 5

5_ نوح (ع)، اشراف و سران قومش را، به خاطر توجه نکردن به پیامد های طرد مؤمنان توبیخ کرد.

أفلاتذکرون

استفهام در «أفلاتذکرون» استفهام توبیخی است.

ص: 283

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 6

6- قوم نوح ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 15 - 5

5- سرزنش شدن قوم نوح از سوی پیامبرشان ، به خاطر نیندیشیدن درباره آفرینش جهان و جلوه های عظمت پروردگار

ألم تروا كيف خلق الله سبع سموت طباقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 4

4- سرزنش شدن قوم نوح از سوی پیامبرشان ، به سبب نیندیشیدن درباره چگونگی آفرینش ماه تابان و خورشید فروزان

ألم تروا كيف خلق الله... و جعل القمر فيهنّ نوراً و جعل الشمس سراجاً

217- سلام بر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 79 - 1,3

1- سلام و تحیت بزرگ خداوند به نوح پیامبر برای همیشه تاریخ

سَلِّمْ عَلٰى نُوْحٍ فِى الْعَلَمِيْنَ

تنوین «سلام» برای تعظیم است و مقصود از «العالمین» _ که جمع محلی به «الف» و «لام» و مفید عموم است _ تمامی امت ها، در همه اعصار و قرن ها است.

3- باقی ماندن سنت سلام و تحیت بر نوح (ع) ، در میان نسل های پس از آن حضرت برای همیشه تاریخ

و تركنا عليه في الأخرين . سلـم على نوح في العـلمين

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که جمله «سلام علی نوح. ..» تفسیر برای جمله «و تركنا عليه...» باشد؛ یعنی، آنچه برای نوح(ع) برجای گذاشتیم، عبارت است از سنّت سلام و تحیت بر او در میان جهانیان.

218- سلامتی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل یـنوح اهبط بسـلم منا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط . . .»

ص: 284

متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

219- سلامتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل ی نوح اهبط بسلمنا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط...» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

220- سنگسار در دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 3

3- سنگسار کردن مخالفان ، شیوه ای رایج در جامعه عصر نوح

لتکوننّ من المرجومین

تعبیر «من المرجومین» به جای «الترجّک» می رساند که قبل از نوح(ع) اشخاص دیگری نیز سنگسار شده اند.

221- سنگسار نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 1

1 - تهدید جدی نوح (ع) از سوی اشراف و رفاه طلبان قومش ، مبنی بر سنگسار شدن در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته ی نوح لتکوننّ من المرجومین

222- شخصیت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 5

5- نوح (ع)، دارای شخصیتی برجسته و ممتاز در میان پیامبران الهی

وإنّ من شیعتہ لإبرہیم

ص: 285

223- شرک پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 5

5 - تجدید انحراف و پیدایش شرک و بت پرستی ، پس از نوح (ع)

ثم أنشأنا من بعدهم .. فأرسلنا ... رسولا منهم أن اعبدوا الله

224- شرک ستیزی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 5,3

3_ قیام حضرت نوح (ع) ، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی ، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود .

إن كان كبر عليكم مقامی و تذکیری بأیت الله

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و

5_ حضرت نوح (ع) ، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک ، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بأیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 2

2_ بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان ، از روش های نوح (ع) برای بازسازی مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ی_نوح قد ج_دلنا فأكثر جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلیلهای آنها ، اندیشه ها و باورهای طرف مقابل است.

225- شروع طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11_ « عن أبي عبدالله (ع) . . . قال الله تعالى للأرض : « ابلعي ماءك » فبلعت ماءها من مسجد الكوفة كما بدأ الماء منه و تفرّق الجمع الذي كان مع نوح في السفينه . . . » ;

از امام صادق(ع) روايت شده كه خداوند [در طوفان نوح] به زمين گفت: «آب خود را فرو بپر». زمين آب خود را از مسجد كوفه فرو برد، همان گونه كه از آن جا هم آغاز به بيرون آمدن کرده بود و گروهی كه با نوح در كشتی بودند متفرق شدند...».

ص: 286

226- شریعت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - « عن أبي جعفر (ع) قال : كانت شریعه نوح أن يعبد الله بالتوحيد . . . فلیث فیهم ألف سنه إلاّ خمسين عاماً يدعوهم سرّاً وعلانیه . . فأوحى الله عزوجلّ إلیه : أنه لن يؤمن من قومك إلاّ من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا یفعلون » فلذلك قال نوح : « و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفاراً » و أوحى الله إلیه « أن اصنع الفلک » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: .. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _ عزوجلّ _ به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلاّ من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا یفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا یلدوا إلاّ فاجراً کفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلک».

227- شفاعت از پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 1

1_ نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب إن ابنى من أهلى

جمله «فلاتسئلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه ...» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

228- شفاعت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 1

1_ نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب إن ابنى من أهلى

جمله «فلاتسئلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای

آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه ...» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

ص: 287

229- شکرگزاری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 12،13

12- « عن أبي حمزه عن أبي جعفر (ع) قال : . . . قلت : فما عني بقوله في نوح « انه كان عبداً شكوراً » قال : كلمات بالغ فيهنّ قلت : و ما هنّ ؟ قال : كان إذا أصبح قال : أصبحت أشهدك ما أصبحت بي من نعمه أو عافيه في دين أو دنيا فانها منك وحدك لا شريك لك فلک الحمد على ذلك و لك الشکر كثيراً كان يقولها إذا أصبح ثلاثاً و إذا أمسى ثلاثاً . . . » ;

ابوحوزه گوید: از امام باقر(ع) پرسیدم: مراد خدا از این سخن «إنه كان عبداً شكوراً» در باره نوح چیست؟ فرمود: مقصود کلماتی بود که نوح(ع) زیاد می گفت. عرض کردم: آن کلمات چیست؟ فرمود: صبح که می شد، می گفت: «أصبحت أشهدك ما أصبحت بي من نعمه أو عافيه...». نوح(ع) در هر صبح و هر شام این کلمات را سه بار می گفت...».

13- « عن أبي فاطمه ان النبي (صلى الله عليه وآله) قال : كان نوح (ع) لا يحمل شيئاً صغيراً ولا كبيراً إلا قال بسم الله والحمد لله فسّماه الله عبداً شكوراً ;

از ابی فاطمه روایت شده که پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمود: نوح(ع) هیچ چیز کوچک و بزرگی را بر نمی داشت مگر آنکه می گفت: بسم الله و الحمد لله، پس خداوند او را عبد شکور نامید».

230- شکست مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 11

11_ پیروزی نوح (ع) و یارانش بر مخالفان ، نشان و دلیلی بر غلبه نهایی تقواییشان مقاوم و صبور ، بر کفرپیشگان است .

تلک من أنباء الغیب . . فاصبر إن العـقبه للمتقین

231- صبر پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 14

14_ نوح (ع) و پیروان او ، صبرپیشگانی مقاوم در برابر نامالایمات راه ایمان

تلک من أنباء الغیب . . فاصبر

دعوت به صبر و مقاومت ، پس از بیان سرگذشت نوح(ع) و پیروانش ، اشاره به این حقیقت دارد که: آن حضرت و پیروانش ، در برابر ناملایمات صبور و شکیباً بودند.

232- صبر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 14

14_ نوح (ع) و پیروان او، صبرپیشگانی مقاوم در برابر ناملایمات راه ایمان

ص: 288

تلك من أنباء الغيب .. فاصبر

دعوت به صبر و مقاومت ، پس از بیان سرگذشت نوح(ع) و پیروانش ، اشاره به این حقیقت دارد که: آن حضرت و پیروانش ، در برابر ناملايمات صبور و شكيبا بودند.

233- صداقت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 5

5- نوح (ع) ، خواهان اطاعت قومش از او به خاطر صداقت و امانت داری وی

إني لكم رسول أمين . فاتقوا الله و أطيعون

صدای بلند نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 1

1 - دعوت نوح (ع) از مردم ، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ثم إني دعوتهم جهارًا

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

234- صفات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 2

2 - ابراهیم (ع) ، دارای اوصاف و ویژگی های نوح (ع)

وإن من شيعته لإبراهيم

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که لازمه پیرو بودن ابراهیم(ع) در سیر و سلوک زندگی، دارا بودن همان سیر و سلوک نوح پیامبر(ع) است.

ضعف مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 113 - 3

3 - مخالفان نوح ، بهانه جویانی فاقد خرد و توان کافی ، برای فهم رسالت تبلیغی او

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذولون .. . إن حسابهم إلا على ربّي لو تشعرون

ص: 289

235- طرد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع) ، از سوی قومش ، با دشنام و اتهام

وقالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و ازدجره قومه» باشد.

236- طغیان آب در طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 1,6

1 - نابودی قوم نوح ، با طغیان آب و غرق شدن

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ

این آیه درصدد بیان سرگذشت اولین قوم عقوبت شده است که در آیه قبل، بدان اشاره شده و آن قوم نوح است.

6 - «عن علی بن ابی طالب (ع) قال : لم تنزل قطرة من ماء إلا بمکیال علی یدی ملک إلا یوم نوح ، فإنه أذن للماء دون الخُزَّان ، فطغى الماء علی الخُزَّان فخرج ، فذلک قوله : «إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ» . . . ;

از امام علی(ع) روایت شده که فرمود: خداوند هیچ قطره آبی را از آسمان نازل نکرده؛ مگر این که به دست فرشته ای پیمانہ شده است (یعنی زیر نظر فرشته باران به اندازه معین باریده است)؛ مگر روز طوفان نوح که در آن روز خداوند به خود آب مستقیماً و بدون دخالت خزانه داران اذن داد [تا جاری گردد]. پس آب بر خزینه داران طغیان نمود و خارج گردید و این است سخن خداوند: «إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ»

237- طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 18,19

18 - نوح ، نگران مبتلا شدن قومش به کیفر دنیوی (طوفان) بر اثر شرکورزی و ترک پرستش خداوند

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

بر اساس این احتمال که مراد از «یوم عظیم» زمان طوفان نوح باشد.

19_ طوفان نوح ، حادثه ای عظیم در تاریخ بشر

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 19

19_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : لما أراد الله عزوجل هلاك قوم نوح عقم أرحام النساء أربعين سنه فلم يولد فيهم مولود فلما

ص: 290

فرغ نوح من اتخاذ السفينه أمره الله أن ينادي بالسريانيه لايبقى بهيمه و لا حيوان إلا حضر [إلى أن قال] فصاحت إمرأته لما فار التتور فجاء نوح إلى التتور فوضع على ها طيناً و ختمه حتى أدخل جميع الحيوان السفينه ثم جاء إلى التتور ففضّ الخاتم و رفع الطين . . . ;

از امام صادق(ع) روايت شده است که فرمود: آن گاه که خداوند عزوجل اراده کرد قوم نوح را هلاک کند، به مدت چهل سال زنان را عقیم کرد؛ در نتیجه فرزندی در میان آنان به دنیا نیامد. پس هنگامی که نوح از ساختن کشتی فارغ شد خداوند به وی امر کرد که با زبان سریانی ندا کند که: هیچ چهارپا و حیوانی باقی نماند مگر آنکه حاضر شوند... هنگامی که تنور فوران کرد، زن نوح فریادی کشید. پس نوح به طرف تنور آمد و بر تنور گِل زد و او را مهر کرد تا حیوانات را به داخل کشتی برد سپس به طرف تنور آمد و مهر را شکست و گِل را برداشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 4

4_ فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب هلاکت وی در حادثه طوفان

فكان من المغرقين .. إنه ليس من أهلک إنه عمل غير صـلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 16، 8

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فیها من كل زوجین اثنين و أهلک إلا من سبق علیه القول

16 - خداوند ، نوح (ع) را از وساطت برای نجات ظالمان از عذاب طوفان ، نهی کرد .

و لاتخـطبنی فی الذین ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 31 - 2، 1

1 - شکل گیری جامعه ای جدید پس از طوفان نوح

ثم أنشأنا من بعدهم قرناً اخرین

«إنشاء» (مصدر «أنشأنا») به معنای پدید آوردن است. ضمیر «هم» در «من بعدهم» به قوم نوح بازمی گردد. «قرن» به مجموعه ای از انسان ها _ که کنار هم زندگی کنند _ گفته می شود.

2- وجود فاصله زمانی میان طوفان نوح و شکل گیری جامعه جدید

ثمّ أنشأنا من بعدهم قرناً اخرین

برداشت یاد شده، با توجه به آمدن «ثمّ» که برای فاصله زمانی است _ استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 32 - 1

1 - اقدام خداوند به فرستادن رسول ، پس از شکل گیری جامعه جدید بشری ، بعد از طوفان نوح

فأرسلنا فيهم رسولا منهم

عبارت «فأرسلنا فيهم رسولا...» عطف است، بر «أنشأنا». ضمیر «فيهم» و «منهم» نیز به «قرن» بازمی گردد.

ص: 291

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 6

6 - قوم نوح ، به دنبال قبول نکردن رسالت نوح (ع) دچار سیلی عظیم و بنیان کن شدند و به هلاکت رسیدند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه .. فأخذهم الطوفان

«طوفان» هر حادثه ای را می گویند که انسان را احاطه کند. این واژه در «آب فراوان (سیل)» متعارف شده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 6, 5, 2, 1

1 - خداوند ، نوح (ع) و اصحاب کشتی او را ، از غرق شدن در طوفان ، نجات داد .

فأخذهم الطوفان .. فأنجينَه و أصحاب السفينه

2 - نوح (ع) و جمعی از مردم مؤمن به وی ، در واقعه طوفان ، بر کشتی سوار شدند .

فأخذهم الطوفان .. فأنجينَه و أصحاب السفينه

5 - مدت رسالت نهد و پنجاه ساله نوح (ع) در میان قوم اش ، تنها ، مربوط به زمان قبل از طوفان است .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم .. فأخذهم الطوفان ... فأنجينَه

6 - واقعه طوفان و هلاکت قوم نوح و نجات آن حضرت و مؤمنان به وی ، از آن حادثه ، درس عبرتی بزرگ برای انسان هاست .

فأخذهم الطوفان .. فأنجينَه و أصحاب السفينه و جعلنَها آية للعلمين

مرجع ضمیر «ها» می تواند «سفینه» و یا «واقعه طوفان» باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است. گفتنی است، «آیه» به معنای «عبرت» است و نکره آمدن اش، دلالت بر تفخیم می کند.

238- طوفان نوح (ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 4

4 - دعوت خداوند از خلق ، برای پندگیری از آیات او و رخداد طوفان نوح

و لقد تركنَها آيه فهل من مدكر

تعبير «فهل من مدكر» برای انگیزش است.

239- ظرفیت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 11

11 - کشتی نوح ، ظرفیت بیش از یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان مورد نیاز را نداشت .

فاسلک فیها من کلّ زوجین اثنين

تأکید خداوند بر این که از هر حیوان تنها یک نر و یک ماده _ و نه بیشتر _ را در کشتی جای دهند (من کلّ زوجین اثنين)،

ص: 292

بیانگر مطلب فوق است.

240- ظلم به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 11

11 - نوح (ع) و یارانش ، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذى نَجَّنا من القوم الظالمين

241- ظلم به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 11

11 - نوح (ع) و یارانش ، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذى نَجَّنا من القوم الظالمين

242- عبرت از طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 4, 3

3- طوفان نوح و ثبت آن در تاریخ ، تدبیری الهی برای معرفت و عبرت آدمیان

و لقد تركن-ها آیه فهل من مدكر

در صورتی ضمیر «ترکناها»، مربوط به قصه نوح و طوفان باشد _ چنان که برخی برآیند _ به دست می آید که مقصود از آن، ثبت آن قصه در تاریخ می باشد که به وسیله وحی صورت گرفته است.

4- دعوت خداوند از خلق ، برای پندگیری از آیات او و رخداد طوفان نوح

و لقد تركن-ها آیه فهل من مدكر

تعبیر «فهل من مدكر» برای انگیزش است.

243- عبرت از قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 2

2- داستان حضرت نوح ، داستانی درس آموز و شایسته یاد و یادآوری است .

و نوحًا إذ نادى

ص: 293

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «نوحاً» مفعول برای فعل مقدر (هم چون «اذکر») یا «اذکروا») باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 1

1 - نجات نوح (ع) و پیروانش و هلاکت کفرپیشگان قوم وی ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

«ذلک» به جریان نجات نوح(ع) و پیروان وی و نیز هلاکت قوم کفرپیشه وی اشاره دارد. «آیه» در این جا مرادف «عبره» می باشد و نکره آمدن آن بیانگر عظمت آن است.

244- عبرت از کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 1

1 - برجای ماندن کشتی نوح - برای چندی - در زمین ، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد تركن-ها آیه فهل من مدكر

واژه «آیه» در معانی «علامت»، «معجزه» و «عبرت» به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر «ترکناها» به «ذات ألواح» بازگردد.

245- عبودیت خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 6

6- نوح (ع) و خاندانش ، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند .

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمَخْلُصِينَ . و لقد نادينا نوح... و نجّينَه و أهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

246- عبودیت نوح(ع)

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلّا عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح... ونجّينَه وأهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 2, 1

1 - حضرت نوح ، از بندگان مؤمن خدا

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ

2 - نوح پیامبر ، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا

برجسته و مقرب بودن نوح(ع)، از اضافه «عباد» به ضمیر جلاله «نا» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 5

5 - مقام عبودیت و بندگی خداوند ، از اوصاف عالی حضرت نوح (ع)

فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا

وصف «عبدنا» در مقام یادکرد از تلاش های نوح(ع)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 4

4 - حضرت نوح و لوط (ع) ، دو بنده صالح و شایسته خداوند

عَبْدِينَ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ

247- عذاب دنیوی مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 6 - 5

5 - کافران تکذیب گر و ستیزه جوی قوم نوح و بعد از آنها ، به دلیل دوزخی بودن ، به عذاب دنیوی نیز گرفتار شدند .

فَأَخَذْتَهُمْ فَكَيفَ كَانَ عِقَابِ . و كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ

برداشت یاد شده مبتنی بر این احتمال است که جمله «أنهم أصحاب النار» _ به تقدیر لام تعلیل _ در مقام تعلیل باشد؛ یعنی، چون آنان از دوزخیان هستند، به عذاب الهی گرفتار آمدند.

248- عذاب همسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 9

9- بی تأثیر بودن اقدام حضرت نوح و لوط (ع)، برای نجات همسران خیانت کار خود از عذاب الهی

فلم یغنيا عنهما من الله شیئاً

ص: 295

249- عصمت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 4

4_ نوح (ع) و دیگر رسولان الهی، دارای عصمت و مبرا از هر گونه گمراهی

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

جمله «لکنی رسول...» به منزله تعلیلی است برای تبرئه نوح از هر گونه گمراهی. بنابراین جمله «لیس بی ضلله» به همراه «و لکنی...» علاوه بر عصمت نوح، دلالت بر عصمت تمامی رسولان الهی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 8

8_ محدودیت علم و آگاهی نوح (ع) و معصوم نبودن او از خطا و اشتباه

إن ابنی من أهلی .. إنه لیس من أهلك ... فلا تسئلن ما لیس لك به علم

250- عصیان از نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 1

1_ حضرت نوح (ع) حجت را بر قومش تمام کرده و آنان بی هیچ دلیلی از او روگردانیده و از پذیرش دعوتش سر باز می زدند.

فإن تولیتم فما سألتکم من أجر

این آیه ادامه آیه قبل است که برای بیان تحدی حضرت نوح (ع) و تمام کردن حجت خود بر قومش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 1

1_ پسر نوح، دعوت او را (گرایش به توحید و...) نپذیرفت و از سوار شدن بر کشتی امتناع کرد.

ی_ بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_ فرین. قال سأوی إلى جبل یعصمنی من الماء

شدن بر کشتی امتناع کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 1

1 - قوم نوح ، از فرمان های آن حضرت سرپیچی می کردند .

قال نوح ربّ إنهم عصونی

ص: 296

251- عصیان پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 1

1_ پسر نوح ، دعوت او را (گرایش به توحید و . . .) نپذیرفت و از سوار شدن بر کشتی امتناع کرد .

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین. قال سأوی إلى جبل یعصمنی من الماء

شدن بر کشتی امتناع کرد.

252- عظمت طوفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 2

2_ حادثه طوفان نوح ، حادثه ای بس بزرگ و برخاسته از فرمان خداوند بود .

حتی إذا جاء أمرنا

مراد از «امر» عذاب است و اضافه آن به «نا» برای بیان عظمت عذاب (طوفان) می باشد و آوردن «امر» به جای «عذاب» می رساند که آن عذاب به فرمان خدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 2

2_ جوشش آب های زیرزمینی و ریزش باران در حادثه طوفان نوح ، تشکیل دهنده دریایی عظیم و پرتلاطم

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

وجود موجهایی همانند کوهها ، حکایت از به وجود آمدن دریایی بزرگ از آب دارد.

253- عظمت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 9

9_ کشتی نوح ، سفینه ای فوق العاده بزرگ و عظیم

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثین

ظرفیت کشتی برای حمل یک جفت از هر حیوان ، حکایت از بزرگی و عظمت فوق العاده آن دارد.

254- عقیده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 4

4_ نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است .

ص: 297

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 2

2_ نوح (ع) ، پس از تلاش های ناموفق خویش ، این احتمال را موجه دانست که خداوند خواسته تا اشراف و سران قومش ، به ورطه ضلالت و گمراهی سقوط کنند .

و لا ینفعکم نصحی . . . إن کان الله یرید أن یغویکم

«إن» در «إن کان الله . . .» شرطیه است و جمله «لا ینفعکم . . .» به منزله جواب برای آن می باشد. گرچه این احتمال نیز که مخففه از مثقله باشد بعید به نظر نمی رسد. بر این اساس جمله «إن کان الله» بیانگر آن است که نوح(ع) به ایمان نیاوردن قومش اطمینان پیدا کرده بود. قابل ذکر است که نیامدن «لام» در خبر «إن» مخففه، به خاطر مشتبه نشدن آن با «إن» نافیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 8

8_ نوح (ع) ، رهایی خویش از زیان کاری را در گرو مغفرت و رحمت الهی می دانست .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخـسـرین

255- علم غیب نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 11، 12، 13

11_ خداوند نوح (ع) را به حقایقی پوشیده بر مردم آگاه ساخت .

و أعلم من الله ما لاتعلمون

من در «من الله» می تواند برای ابتدای غایت باشد. در این صورت «أعلم من الله . . .» یعنی علم من از جانب خداست و خدا مرا به حقایقی آشنا کرده است. و نیز می تواند «من الله» به معنای «درباره خدا» باشد. یعنی من حقایقی را درباره خدا و صفات او می دانم که شما نمی دانید. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

12_ نوح (ع) ، آگاه به حقایقی پوشیده از مردم درباره خداوند

و أعلم من الله ما لاتعلمون

برداشت فوق بر این اساس است که «من الله» به معنای «درباره خدا» باشد.

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایقی از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغكم رسالت ربي وأنصح لكم وأعلم من الله ما لا تعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله . . .» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغكم» و «أنصح لكم». یعنی آگاه بودن من بر حقایقی پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

ص: 298

256- علم لدنی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 3

3- حضرت نوح (ع) ، از جانب خداوند ، از علم ، حکمت و منصب قضاوت برخوردار بود .

و لوطاً اتینہ حکماً و علماً . . . و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که عبارت «نوحاً» عطف بر «و لوطاً آتیناه» باشد؛ یعنی، همان گونه که به لوط(ع) علم، حکمت و .. دادیم، به نوح(ع) نیز عطا کردیم. گفتنی است واژه «حکم» هم به معنای حکمت استعمال می شود و هم به معنای قضاوت (لسان العرب).

257- علم نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 2

2_ نوح (ع) پیش از مأموریتش برای ساختن کشتی ، به چگونگی (اندازه ، شکل و . . .) آن آگاه بود .

واصنع الفلک

ظاهر این است که «ال» در «الفلک» عهد ذهنی است و اشاره به سفینه ای خاص دارد که نوح(ع) به آن آشنایی داشت. براین اساس خداوند، پیش از فرمان به ساختن کشتی، طرح و دورنمایی از آن را به او نشان داده بود. گفته شده که آن حضرت کشتی مورد نظر را در رؤیا دیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 7

7- دوراندیشی و آینده نگری نوح (ع) و آگاهی کامل آن حضرت از وضعیت اجتماعی و فرهنگی جامعه خویش

إِنك إِن تذرهم يضلوا عبادك و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً

258- عمر مردم دوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - مردم دوران نوح (ع)، عمری طولانی داشته اند . *

و لقد أرسلنا نوحاً إلى قومه فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً

بنابراین که «لبث فیهم» حقیقتاً، اشاره داشته باشد به درنگ نوح(ع) در میان قومی که از آغاز، رسالت اش را در میان آنان شروع کرده، نکته یادشده، به دست می آید.

ص: 299

259- عمل به تکلیف نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 5,7

5- نوح (ع) پس از دریافت فرمان الهی مبنی بر ساختن کشتی، همه وقت و همت خویش را مصروف اجرای آن فرمان کرد.

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملامن قومه سخروا منه

بدیهی است که تمسخر کفرپیشگان، مخصوص زمانی نبوده که نوح(ع) را در کارگاه کشتی سازی مشاهده کنند. بنابراین مقید کردن زمان استهزا به وقتی که در جایگاه کشتی سازی با او مواجه می شدند، به این نکته اشاره دارد که: کافران آن حضرت را در غیر آن مکان نمی یافتند و این حاکی است که او، تمام وقت را در کارگاه مشغول به کار بوده است.

7- تمسخر و استهزای کفرپیشگان، هرگز نوح (ع) و پیروانش را از اجرای فرمان خدا باز نداشت.

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملامن قومه سخروا منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 9

9- نوح (ع)، طبق دستور الهی می بایست از هر حیوان، تنها یک نر و یک ماده را وارد کشتی کند.

فاسلک فیها من کلّ زوجین اثنین

260- عمل خیر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 15

15- انجام کارهای خیر، مورد علاقه و سیره مستمر پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادريس، ذوالکفل، یونس، زکریا، و یحیی (علیهم السلام) بود.

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إنهم كانوا یسرعون فی الخیرت

261- عمل صالح خانواده نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13_ اعمال صالح خانواده نوح (پرستش خدا و . . .) مایه نجات آنان از حادثه طوفان بود نه انتسابشان به حضرت نوح (ع) .

إنه لیس من أهلك إنه عمل غیر صـلح

تصریح خداوند به این که «هلاکت فرزند نوح به خاطر اعمال ناصالحش بوده است» ، اشاره به این معنا دارد که: نجات دیگر اعضای خانواده نوح ، به خاطر انتسابشان به آن حضرت نبوده؛ بلکه منزه بودنشان از اعمال ناشایست ، مایه نجاتشان بوده است.

ص: 300

262- عمومیت طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 10

10_ طوفان عصر نوح ، طوفانی گسترده و عالمگیر بود .

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثین

چنانچه طوفان عصر نوح، منطقه خاصی را فرا می گرفت ضرورتی نداشت که هر نوع حیوانی در کشتی حمل شود تا از نابودی و انقراض نجات یابد؛ زیرا بسیاری از حیوانات در اکثر مناطق زمین یافت می شوند. بنابراین طوفان نوح حداقل بخش بسیار عظیمی از قاره آسیا را فرا گرفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 14

14_ « قال أبو عبدالله (ع) : ... غرق جميع الدنيا إلا موضع البيت ... »

امام صادق(ع) فرمود: ... [در طوفان نوح] همه دنیا غرق شد مگر جایگاه خانه خدا ...».

263- عمومیت هدایتگری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 112 - 1

1 - اهتمام نوح (ع) به هدایت همه طبقات جامعه ، بدون در نظر گرفتن پیشینه آنان

قال و ما علمی بما کانوا یعملون

«ما» در «ما علمی» استفهامیه و به معنای «آی شیء» است و «بما کانوا..» متعلق به «علمی» می باشد. جمله «کانوا یعملون» نیز ماضی استمراری است؛ یعنی، «آی شیء فائده علمی بأعمالهم الماضیه؛ مرا با اعمال گذشته آنان چکار؟»

264- عوامل اندوه خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 8

8- قوم بی ایمان نوح ، مایه غم شدید و اندوه بزرگ برای حضرت نوح و خاندانش بودند .

فَنَجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 76 - 3

3- نوح (ع) و خاندانش به وسیله قوم خود ، گرفتار غم بزرگ و مشکلات اندوه بار شدند .

وَنَجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

ص: 301

265- عوامل اندوه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 6

6_ نوح (ع) ، همواره رنجیده خاطر از رفتار ناپسند قوم خویش و اندوهناک از اصرار آنان بر کفر و انکار رسالت

فلا تبتس بما كانوا يفعلون

إبتاس (مصدر تبتس) به معنای محزون و ناراحت شدن است و مراد از «ما كانوا يفعلون» شرک ورزی و اصرار آنان بر انکار رسالت و دیگر کارهای نارواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 8

8- قوم بی ایمان نوح ، مایه غم شدید و اندوه بزرگ برای حضرت نوح و خاندانش بودند .

فنجینَه و أهله من الكرب العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 3

3- نوح (ع) و خاندانش به وسیله قوم خود ، گرفتار غم بزرگ و مشکلات اندوه بار شدند .

ونجینَه و أهله من الكرب العظيم

266- عوامل تکذیب نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 3,7

3_ بشر بودن نوح (ع) ، بهانه و دستاویز کفرپیشگان برای انکار پیامبری و رسالت آن حضرت

فقال المأء .. ما نریک إلا بشرًا مثلنا

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال الملاً .. ما نريك اتبعك إلا الذين هم أراذلنا بادی الرأى

267- عوامل توقف كشتى نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 41 - 2

2_ كشتى نوح ، با نام خدا حرکت می کرد و با نام خدا از حرکت باز می ایستاد .

بسم الله مجريها و مرسيتها

«مجری» و «مرسی» مصدرهای میمی هستند و در کلام مبتدا واقع شده اند و به ترتیب به معنای «جری» (حرکت کردن) و «إرساء» (از حرکت بازداشتن) می باشد. حرف «باء» برای استعانت و «بسم الله» خبر برای «مجریها...» است. بنابراین

ص: 302

جمله «بسم الله مجریها...» چنین معنا می شود: [نوح گفت: حرکت این کشتی و نیز بازداشتن آن از حرکت، با نام خدا تحقق می یابد.

268- عوامل حرکت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 2

2_ کشتی نوح، با نام خدا حرکت می کرد و با نام خدا از حرکت باز می ایستاد.

بسم الله مجریها و مرسیها

«مجری» و «مرسی» مصدرهای میمی هستند و در کلام مبتدا واقع شده اند و به ترتیب به معنای «جری» (حرکت کردن) و «إرساء» (از حرکت بازداشتن) می باشد. حرف «باء» برای استعانت و «بسم الله» خبر برای «مجریها...» است. بنابراین جمله «بسم الله مجریها...» چنین معنا می شود: [نوح گفت: حرکت این کشتی و نیز بازداشتن آن از حرکت، با نام خدا تحقق می یابد.

269- عوامل طوفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 8

8 - گرفتار شدن قوم نوح به سیلی عظیم و در نتیجه به هلاکت رسیدن، پیامد مداومت آنان به شرک و قبول نکردن دعوت نوح بود.

و لقد أرسلنا نوحًا إلی قومه .. فأخذهم الطوفان و هم ظ_لمون

به قرینه مقام، مراد از ظلمی که به قوم نوح نسبت داده شده است، ممکن است ظلم اصطلاحی نباشد و بلکه شرک و مداومت بر آن باشد.

270- عوامل محرومیت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 3

3_ فسادپیشگی فرزند نوح، موجب محسوب نشدن وی از خانواده نوح (ع) در پیشگاه خداوند

إنه لیس من أهلك إنه عمل غیر ص_لح

جمله «إنه عمل...» علت برای «إنه لیس من أهلك» می باشد؛ یعنی، چون فرزندی دارای عمل ناشایست است، ما او را از خانواده توبه حساب نمی آوریم.

271- عوامل نجات از طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 13

13_ اعمال صالح خانواده نوح (پرستش خدا و . . .) مایه نجات آنان از حادثه طوفان بود نه انتسابشان به حضرت نوح (ع) .

إنه لیس من أهلك إنه عمل غیر صالح

تصریح خداوند به این که «هلاکت فرزند نوح به خاطر اعمال ناصالحش بوده است» ، اشاره به این معنا دارد که: نجات دیگر اعضای خانواده نوح ، به خاطر انتسابشان به آن حضرت نبوده؛ بلکه منزه بودنشان از اعمال ناشایست ، مایه نجاتشان بوده است.

272- عوامل نجات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 9

9- نجات نوح (ع) و همراهان او ، پاداش عبودیت و شکرگزاری مداوم وی بود .

ذّریه من حملنا مع نوح إنه کان عبداً شکوراً

«ذّریه . . .» اشاره به نجات همراهان نوح(ع) از غرق شدن دارد و جمله «إنه کان عبداً شکوراً» می تواند تعلیل برای آن نجات باشد؛ یعنی، چون حضرت نوح(ع) عبدی شاکر بود، او و همراهانش را نجات بخشیدیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 3

3- نجات نوح (ع) و حمایت خداوند از ایشان ، پاداش صبر آن حضرت در قبال ناسپاسی های قومش

تجری بأعیننا جزاء لمن کان کفر

مراد از «لمن کان کفر» نوح است که مورد کفران مستمر قومش قرار گرفته بود و الطاف الهی در حق ایشان پاداش شکیبایی های آن حضرت می باشد.

273- عوامل نجات همسفران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نجات نوح (ع) و همراهان او، پاداش عبودیت و شکرگزاری مداوم وی بود .

ذّریه من حملنا مع نوح إنه کان عبداً شکوراً

«ذّریه . . .» اشاره به نجات همراهان نوح(ع) از غرق شدن دارد و جمله «إنه کان عبداً شکوراً» می تواند تعلیل برای آن نجات باشد؛ یعنی، چون حضرت نوح(ع) عبداً شاکر بود، او و همراهانش را نجات بخشیدیم.

ص: 304

274- عوامل نگرانی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 2

2- نوح (ع)، نگران تکذیب ارزش ها و تعالیم الهی از سوی مردم بود؛ نه نگران تهدید خود او از سوی آنان.

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکوه نوح(ع) به درگاه خدا در پی تهدیدهای سخت مخالفان، از تکذیب گری آنان بود نه از تهدیدهای آنها.

275- عوامل هلاکت پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 4

4_ فسادپیشگی فرزند نوح، موجب هلاکت وی در حادثه طوفان

فکان من المغربین... إنه لیس من أهلک إنه عمل غیر صـلح

276- عهد خدا با نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 7 - 3

3- خداوند، از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) پیمان و تعهدی شدید، گرفته است.

و إذا أخذنا... و منک و من نوح و إبرهیم و موسی و عیسی ابن مریم و أخذنا منهم میث

277- غرق پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 14

14_ تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

وأهلك إلا من سبق عليه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 11

11_ امواج سهمگین طوفان، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد، در خود فرو برد و هلاک کرد.

و حال بینهما الموج فکان من المغرقین

ص: 305

278- غرق همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 14

14_ تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و أهلك إلا من سبق عليه القول

279- فرجام مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 8

8_ خداوند ، با بیان عاقبت نیک یاران حضرت نوح (ع) و فرجام شوم تکذیب کنندگانش ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را دلداری داده و مشرکان را به عذاب استیصال تهدید نمود .

و اتل عليهم نبأ نوح .. فانظر كيف كان عقبه المنذرین

280- فرجام مؤمنان به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 8

8_ خداوند ، با بیان عاقبت نیک یاران حضرت نوح (ع) و فرجام شوم تکذیب کنندگانش ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان را دلداری داده و مشرکان را به عذاب استیصال تهدید نمود .

و اتل عليهم نبأ نوح .. فانظر كيف كان عقبه المنذرین

281- فرجام همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 13

13 - هشدار خداوند ، به دو همسر خطاکار پیامبر (حفصه و عایشه) ، درباره سرنوشت شوم خیانت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) همچون سرنوشت همسران نوح و لوط

ضرب الله مثلاً للذين كفروا امرأت نوح . . . قيل ادخلا النار مع الداخلين

یادآوری خیانت همسران دو پیامبر - پس از نقل ماجرای توطئه دو همسر پیامبر اسلام - می تواند هشداری به آنان باشد.

282- فساد امت های پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 306

4- پیدایش فسق و فساد عمومی و انحرافات عمده تاریخ انسانی ، پس از عصر نوح بود .

و کم أهلكنا .. من بعد نوح

283- فسق امت های پس از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیدایش فسق و فساد عمومی و انحرافات عمده تاریخ انسانی ، پس از عصر نوح بود .

و کم أهلكنا .. من بعد نوح

284- فصاحت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- روشن و بی ابهام بودن بیان و انذار پیامبران ، ویژگی بارز آنان در تبلیغ

إن أنا إلا نذیر مبین

285- فضایل خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- خاندان نوح از مؤمنان به رسالت نوح (ع) و بهره مند از لطف ویژه خداوند

فنجینـه و أهله من الكرب العظیم

نجات خاندان نوح(ع)، بیانگر عنایت ویژه خداوند به ایشان و نیز حاکی از ایمان آنان به رسالت نوح(ع) است؛ زیرا اگر آنان مانند قوم نوح کافر بودند، نجات نمی یافتند. گفتنی است آیه بعد (و نصرناه من القوم الذین کذبوا...) مؤید همین نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- نوح (ع) و خاندانش، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند.

إلاّ عباد الله المخلصين . ولقد نادينا نوح... ونجّينَه وأهله من الكرب العظيم

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

ص: 307

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 3

3_ ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون (ع) پیامبرانی بودند که بر همه مردم عصر خویش برتری یافته بودند.

ووهبنا له إسحق و یعقوب . . . و کلا فضلنا علی العلمین

برتری یافتن هر یک از پیامبران بر همه مردم_ که در اولین نظر از کلمه «العالمین» به ذهن می آید_ مستلزم برتری یافتن هر یک از پیامبران بر دیگری است. لذا نمی توان عموم «العالمین» را حقیقی دانست، بلکه دارای عموم عرفی بوده و ناظر به همه جوامع عصر خود آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 12

12_ نوح ، پیامبری دلسوز برای مردم خویش

إنی أخاف علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 13، 11، 7، 6، 5

5_ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز و خیرخواه مردم

وأنصح لکم

6_ خیرخواهی نوح (ع) تنها در جهت منافع مردمان ، نه آمیخته به منفعت های شخص خود بود .

وأنصح لکم

آوردن «لام» پس از مشتقات «نصیحت»، همانند «أنصح لکم»، حکایت از خلوص کامل نصیحت کننده نسبت به نصیحت شونده دارد. یعنی در نصیحتش (خیرخواهیش) هیچ شائبه منفعت شخصی ندارد و تنها خیر او را در نظر گرفته است.

7_ ابلاغ پیام های خداوند به مردم ، جلوه ای از خیرخواهی نوح برای مردم خویش بود .

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لکم

11_ خداوند نوح (ع) را به حقایقی پوشیده بر مردم آگاه ساخت .

و أعلم من الله ما لا تعلمون

من در «من الله» می تواند برای ابتدای غایت باشد. در این صورت «أعلم من الله ...» یعنی علم من از جانب خداست و خدا مرا به حقایقی آشنا کرده است. و نیز می تواند «من الله» به معنای «درباره خدا» باشد. یعنی من حقایقی را درباره خدا و صفات او می دانم که شما نمی دانید. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

13_ آگاهی نوح (ع) به حقایقی از جانب خدا، از عوامل پایداری وی در تبلیغ رسالت های الهی و خیرخواهی خالصانه برای مردم

أبلغكم رسالت ربي و أنصح لكم و أعلم من الله ما لا تعلمون

به نظر می رسد جمله «أعلم من الله ..» به منزله تعلیلی باشد برای «أبلغكم» و «أنصح لكم». یعنی آگاه بودن من بر حقایقی پوشیده بر شما مرا در ابلاغ رسالت های الهی پایدار می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 308

8- نوح (ع) پیامبری خیرخواه و دلسوز مردم

لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- نوح (ع) ، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحیم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- عبودیت و شکرگزاری زیاد و مداوم به درگاه خدا ، از ویژگی های مهم حضرت نوح (ع) بود .

إنه کان عبداً شکوراً

از میان اوصاف گوناگون حضرت نوح(ع) تنها عبودیت و سپاسگزاری او را یادآور شد و این بیانگر برجستگی آن دو صفت در آن حضرت است. گفتنی است تداوم عبودیت و شکرگزاری از جمله اسمیه «إنه کان...» _ که دلالت بر ثبوت و استمرار دارد _ استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- حضرت نوح (ع) ، از جانب خداوند ، از علم ، حکمت و منصب قضاوت برخوردار بود .

و لوطاً اتینہ حکماً و علماً . . . و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که عبارت «نوحاً» عطف بر «و لوطاً آتیناه» باشد؛ یعنی، همان گونه که به لوط(ع) علم، حکمت و .. دادیم، به نوح(ع) نیز عطا کردیم. گفتنی است واژه «حکم» هم به معنای حکمت استعمال می شود و هم به معنای قضاوت (لسان العرب).

9- خاندان نوح از مؤمنان به رسالت نوح (ع) و بهره مند از لطف ویژه خداوند

فَنجِّينَهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

نجات خاندان نوح(ع)، بیانگر عنایت ویژه خداوند به ایشان و نیز حاکی از ایمان آنان به رسالت نوح(ع) است؛ زیرا اگر آنان مانند قوم نوح کافر بودند، نجات نمی یافتند. گفتنی است آیه بعد (و نصرناه من القوم الذين كذبوا...) مؤید همین نکته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 7

7- نوح (ع)، پیامبری مهربان و دلسوز مردم

فقال ی قوم

ص: 309

«یا قوم» (ای قوم من)، خطابی مهرآمیز و از سر دلسوزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 6

6 - نوح (ع) ، شخصیتی خوشنام و امانتدار در میان قومش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

تأکید نوح(ع) بر «آمین» بودن خود در ابلاغ پیام الهی، در صورتی ثمر بخش خواهد بود که وی در میان قومش، از سابقه امانت داری و خوش نامی برخوردار بوده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 6,8

6 - نوح (ع) و خاندانش ، از بندگان مخلص و برگزیده خدا بودند .

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ . وَلَقَدْ نَادَيْنَا نوح... وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

ذکر داستان نوح(ع) و خاندانش پس از یاد کردن از بندگان خالص خدا در طول تاریخ، می تواند به منظور بیان الگو و نمونه ای از آن بندگان مخلص باشد.

8 - نوح (ع) ، الگو و مقتدای رسالت مداران الهی و مبلغان دینی

و لَقَدْ نَادَيْنَا نوح... وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

نقل داستان نوح(ع) و پنج پیامبر دیگر و آغاز شدن این نقل با نام آن حضرت، می تواند به منظور ارائه الگو برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان به ایشان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 78 - 1,2

1 - خداوند ، از نوح (ع) نام و آوازه نیک در میان آیندگان برجای گذاشت .

و تركنا عليه في الآخريں

برداشت یاد شده بر این اساس مبتنی است که مفعول «تركنا» محذوف بوده و تقدیر آن چنین باشد: «و تركنا ثناءً عليه». گفتنی است فعل

«ترکنا» در آیه شریفه، به معنای «أبقینا» (باقی گذاشتیم) است.

2- باقی ماندن نام و آوازه نوح (ع) در میان آیندگان، از نعمت‌ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیه فی آخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت‌های خداوند بر حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 79 - 3

1 - سلام و تحیت بزرگ خداوند به نوح پیامبر برای همیشه تاریخ

سَلِّمْ عَلٰی نُوْحٍ فِی الْعَالَمِیْنَ

تنوین «سلام» برای تعظیم است و مقصود از «العالمین» - که جمع محلی به «الف» و «لام» و مفید عموم است - تمامی امت‌ها، در همه اعصار و قرن‌ها است.

ص: 310

3- باقی ماندن سنت سلام و تحیت بر نوح (ع)، در میان نسل های پس از آن حضرت برای همیشه تاریخ

و ترکنا علیه فی آخرین . سلـم علی نوح فی العـلمین

برداشت یاد شده مبتنی بر این اساس است که جمله «سلام علی نوح..» تفسیر برای جمله «و ترکنا علیه...» باشد؛ یعنی، آنچه برای نوح(ع) برجای گذاشتیم، عبارت است از سنت سلام و تحیت بر او در میان جهانیان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 80 - 2

2- نوح پیامبر، نمونه و الگوی نیکوکاران و احسان کنندگان

سلـم علی نوح فی العـلمین . إنّا کذلک نجزی المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 7

7- نوح پیامبر، اسوه و الگوی مقاومت و شکیبایی در برابر دشمنان و مخالفان دعوت الهی

و لقد نادینا نوح . .. إنّّه من عبادنا المؤمنین

ذکر داستان نوح(ع) برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در مکه، می تواند برای ارائه الگو در مسیر دعوت الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 83 - 4,5

4- نوح (ع)، پیشتاز و مقتدای حرکت توحیدی در میان پیامبران الهی

و إنّ من شیعتّه لإبرهیم

پیرو بودن ابراهیم(ع) - با آن که خود از انبیای بزرگ بود - و نیز وجود پیامبرانی چون هود و صالح(ع) پیش از آن حضرت، می تواند گویای مطلب یاد شده باشد. گفتنی است معنای لغوی «شیعه» (گروه پیرو رئیس خود) مؤید برداشت بالا است.

5- نوح (ع)، دارای شخصیتی برجسته و ممتاز در میان پیامبران الهی

و إنّ من شیعتّه لإبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 4

4 - حضرت نوح و لوط (ع) ، دو بنده صالح و شایسته خداوند

عبدین من عبادنا ص_لحین

287- فضایل همسفران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 9

9- همراهان نوح (ع) در کشتی ، افرادی با فضیلت و شایسته تمجید بودند .

ص: 311

و مَمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

تعبیر «ذَرَّيْهِ أَدَمَ» برای تمام انبیا کافی بود، تصریح به برخی از آباء و اجداد دیگر، از جمله هم سفران نوح(ع)، گویای شخصیت والای آنها است.

288- فضیلت دین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 6

6 - دین نوح ، اولین شریعت آسمانی است . *

شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا

آیه شریفه در مقام بیان ادیان پیشین است. تعبیر «شَرَعَ لَكُم... أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ» می تواند ناظر به اولین و آخرین شرایع آسمانی باشد.

289- فلسفه انذارهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 3

3 - انذار و اخطار نوح (ع) به مردمش ، به منظور پیش گیری از نزول عذاب دردناک بر آنان

أَن أُنذِرَ قَوْمَكَ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

290- فلسفه بعثت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 13

13 _ دستیابی قوم نوح (ع) به رحمت های ویژه خداوند ، از اهداف بعثت آن حضرت بود .

جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَىٰ رِجْلِ مَنكُم .. لَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ

291- فلسفه طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - طوفان نوح و ثبت آن در تاریخ، تدبیری الهی برای معرفت و عبرت آدمیان

و لقد ترکنَها ایه فهل من مدکر

در صورتی ضمیر «ترکناها»، مربوط به قصه نوح و طوفان باشد - چنان که برخی برآند - به دست می آید که مقصود از آن،

ص: 312

ثبت آن قصه در تاریخ می باشد که به وسیله وحی صورت گرفته است.

292- فلسفه قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 9

9_ از هدف های بیان سرگذشت نوح (ع) در قرآن ، ترغیب پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل ایمان به صبر و مقاومت است .

تلك من أنباء الغیب نوحیها إلیک .. فاصبر إن العقبه للمتقین

خداوند، با تفریع جمله «إصبر..» به وسیله حرف «فاء» بر نقل داستان نوح(ع) ، به این نکته اشاره می کند که: مقصود از شرح ماجرای حضرت نوح (ع) ، قصه سرایی نیست؛ بلکه هدف از آن ، هدایت و تربیت مخاطبان قرآن می باشد.

293- فلسفه نامگذاری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 7

7_ « عن أبي عبدالله (ع) إنه قال : كان اسم نوح عبدالغفار وإنما سمي نوحاً لأنه كان ينوح على نفسه ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نام حضرت نوح ، عبدالغفار بود و اینکه نوح نامیده شد ، برای این بود که بر خویشتن می گریست».

294- فلسفه نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 5

5 - بنده صالح و شایسته بودن ، مایه اصلی رسیدن پیامبران (نوح ، لوط و . . .) به مقام نبوت

عبدین من عبادنا ص_لحین

توصیف حضرت نوح و لوط(ع)، به صفت «عبدصالح» _ در میان دیگر اوصاف والای انسانی و الهی آنان _ گویای مطلب یاد شده است.

295- فلسفه نفرین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

ص: 313

لاتذر على الأرض من الكفرين ديارًا . إنك إن تذرهم يضلوا عبادك

5- به وجود آمدن فرزندان کافر و تبه کار در جامعه ، فلسفه نفرین نوح (ع) علیه قوم کافر و گمراه گر خویش

و لا يلدوا إلا فاجرًا كفاًرا

296- قبول هشدارهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 2

2- دعوت نوح (ع) از قومش ، برای پذیرفتن رسالت وی ، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

إني لكم رسول أمين

«آمین» می تواند از ریشه «آمن» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «آمین» دعوتی است از جانب نوح(ع) به قومش که به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

297- قدرت مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 2

2- مخالفان نوح ، دارای قدرت برتر در جامعه

قالوا لئن لم تنته يـنوح لتكونن من المرجومين

لحن تهدیدآمیز مخالفان از یکسو و مطرح ساختن رجم_ که معمولاً کاری علنی و گروهی است_ نشانگر موضع قوی اجتماعی مخالفان نوح است.

298- قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 4

4_ حضرت نوح پیش از ابراهیم(ع) می زیست.

و نوحا هدينا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 11، 18

11 - نوح ، مشرکان قوم خویش را به کیفر های سخت اخروی تهدید کرد .

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

18 - نوح ، نگران مبتلا شدن قومش به کیفر دنیوی (طوفان) بر اثر شرکورزی و ترک پرستش خداوند

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

ص: 314

بر اساس این احتمال که مراد از «یوم عظیم» زمان طوفان نوح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 60 - 1,2

1 - جبهه گیری گروه سرشناس و اشراف قوم نوح در برابر دعوت وی

قال الملاً من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

2 - اشراف و سرشناسان قوم نوح وی را در احاطه گمراهی های آشکار می پنداشتند .

قال الملاً من قومه إنا لنریک فی ضلل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 1,3

1 - نوح با پاسخی رأفت آمیز به قوم خود ، خویشان را از هر گونه گمراهی مبرا دانست .

قال یقوم لیس بی ضلله

مخاطب قرار دادن مردم با «یا قوم» (ای مردم من) دلالت بر اظهار مهربانی نوح نسبت به قوم خود دارد. نکره بودن کلمه «ضلله» پس از نفی دلالت بر عموم دارد. بنابراین «لیس بی ضلله» یعنی حتی اندکی گمراهی در من نیست.

3 - نوح (ع) با اعلان دریافت سخنان خویش از خداوند ، خود را پیراسته از هر گونه گمراهی خواند .

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 1,3,4,7

1 - نوح (ع) ، پیامبری از جانب خداوند و حامل رسالت های متعدد

أبلغکم رسلت ربی

3 - نوح (ع) استواری خویش را در تبلیغ رسالت های الهی به مردم گوشزد کرد .

أبلغکم رسلت ربی

جمله «لکنی رسول . . .» و نیز آیات قبل دلالت بر این معنا دارد که نوح(ع) مبلغ رسالت‌های الهی است. بنابراین توصیف رسول به جمله «أبلغکم ...» هدف دیگری را تعقیب می‌کند و بیانگر نکته‌ای جدید است و آن اینکه وی بر ابلاغ رسالت‌های الهی اصرار خواهد ورزید و بر آن پافشاری خواهد کرد.

4_ اعتقاد راسخ نوح (ع) به ربوبیت خدا بر وی، موجب استواریش در تبلیغ رسالت‌های الهی بود.

و لکنی رسول من رب العلمین. أبلغکم رسلت ربی

حضرت نوح(ع) برای اینکه اشاره به علت پایداریش بر ابلاغ رسالت کند، به جای آوردن ضمیر و گفتن «رسالاته»، «رسلت ربی» گفت.

7_ ابلاغ پیام‌های خداوند به مردم، جلوه‌ای از خیرخواهی نوح برای مردم خویش بود.

أبلغکم رسلت ربی و أنصح لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 10، 5، 4، 3، 2، 1

1_ اکثریت عمده قوم نوح (ع) وی را تکذیب کردند و یگانگی خداوند، معاد و رسالت را باورهای دروغین پنداشتند.

ص: 315

از اینکه خداوند تکذیب نوح(ع) را به همگان نسبت داده (فکذبوه)، در حالی که عده ای از آنان، یعنی همراهانش در کشتی، رسالت وی را تصدیق کردند، معلوم می شود نسبت مؤمنان به کافران بسیار اندک بوده است.

2_ گروهی از قوم نوح (ع) رسالت وی را تصدیق کرده و پیامهایش را پذیرفتند .

فکذبوه فانجینه و الذین معه

جمله «أغرقنا الذین کذبوا ..» دلالت می کند بر اینکه مراد از «الذین معه» مؤمنان و تصدیق کنندگان آیات الهی است.

3_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را به وسیله کشتی از غرق شدن رهایی بخشید .

فکذبوه فانجینه و الذین معه فی الفلک و أغرقنا الذین کذبوا

4_ مؤمنان به رسالت نوح (ع) ، همراه و همسفر او در کشتی

فانجینه و الذین معه فی الفلک

5_ خداوند ، قوم نوح (ع) را به خاطر تکذیب آیاتش ، با غرق کردن در آب به هلاکت رساند .

و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

10_ گروهی از همسفران نوح (ع) در کشتی نجات ، نه از مؤمنان بودند و نه از تکذیب کنندگان آیات الهی

فانجینه و الذین معه فی الفلک و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

از اینکه خداوند نجات یافتگان را توصیف نکرد که اهل ایمان بودند، مثلاً فرمود «و الذین آمنوا»، می توان گفت گروهی از همراهان نوح(ع) در کشتی به وی ایمان نداشتند. و از جمله «و أغرقنا ...» می توان فهمی آن گروه وی را تکذیب نیز نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 10، 12، 9

9_ حضرت نوح (ع) ، قومه را بر قتل خود تحدی کرد و عدم توانایی آنان را بر انجام این کار ، شاهد درستی ادعای نبوت خود ، اعلام نمود .

إن کان کبر علیکم مقامی .. فأجمعوا أمرکم ... ولا تنظرون

جمله «فعلى الله توكلت» بیانگر شکست ناپذیری حضرت نوح (ع) به علت متکی بودنش به قدرت لایزال الهی و جمله «أجمعوا أمرکم و

شركاءكم» بيان ناچيزی قدرت قومش می باشد.

10 _ حضرت نوح (ع) همراه با اعلان تحدی ، خدا را تنها كانون قدرت و معبود های قومش را شرکایی ساختگی و فاقد هر گونه توانایی اعلام کرد .

يقوم إن كان كبر . . . فعلى الله توكلت فأجمعوا أمرکم و شركاءكم ... و لا تنظرون

12 _ حضرت نوح (ع) در راه دعوت به حق ، آمادگی خود را برای تحمل انواع مشکلات تا مرز کشته شدن را ، به مردم اعلام داشت .

فأجمعوا أمرکم و شركاءكم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه . . . و لا تنظرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 7

7 _ حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او ، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید .

فأجمعوا أمرکم و شركاءكم . . . و أمرت أن أكون من المسلمین

ص: 316

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 3,4

3_ خداوند ، حضرت نوح (ع) و تمام کسانی را که با او در کشتی بودند ، از غرق شدن نجات داد .

فنجینه و من معه فی الفلک

4_ خداوند ، حضرت نوح (ع) و تمام کسانی را که با او در کشتی بودند ، جانشین غرق شدگان و وارث سرزمین آنان قرار داد .

فنجینه و من معه فی الفلک و جعلنهم خلف و أغرقنا الذین کذبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2_ سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال ، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود .

و اتل علیهم نبأ نوح .. فإن كنت فی شک مما أنزلنا إلیک فستل الذین یقرءون الکتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93_ که با هم یک بند را تشکیل می دهند_ استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 14

14_ اشراف قوم نوح ، آن حضرت را در ادعای پیامبری به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نزنکم ک_ ذیین

متهم کردن نوح و پیروانش به دروغ گویی بر حسب مدعای آنان است؛ یعنی ، اتهام نوح به دروغ گویی در ارتباط با ادعای نبوت است و نسبت به پیروانش در ادعای ایمان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 9

9_ مخالفت شدید و قاطعانه نوح (ع) با درخواست نابه جای سران و اشراف (طرد مؤمنان تهی دست)

آوردن جمله اسمیه و «با» ی زایده ، حکایت از تأکید فراوان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 7، 3، 2، 1

1_ نوح (ع) برای هدایت قومش ، تلاشی مستمر و پی گیر داشت .

قالوا ی_نوح قد ج_دلتنا فأكثرت جدلنا

إكثار (مصدر أكثرت) به معنای کاری را فراوان انجام دادن است. بنابراین «أكثرت جدلنا»؛ یعنی ، بسیار مناظره کردی و فراوان دلیل و برهان آوردی و ... این معنا ، حکایت از تلاش مستمر و پی گیر حضرت نوح(ع) در تبلیغ رسالت دارد.

2_ بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و برهان ، از روش های نوح (ع) برای بازسازی مردم از شرک و گرایش دادن آنان به توحید

قالوا ی_نوح قد ج_دلتنا فأكثرت جدلنا

«جدال» به معنای مناظره کردن و آوردن برهان برای ابطال دلایلها، اندیشه‌ها و باورهای طرف مقابل است.

3_ نوح (ع)، همواره کفرپیشگان را به نزول عذاب الهی هشدار می‌داد.

فأتنا بما تعدنا

آوردن فعل مضارع (تعد) به جای فعل ماضی (وعدت) اشاره به تکرار وعیدها و هشدارهای حضرت نوح(ع) دارد.

4_ کفرپیشگان قوم نوح، از او خواستند که به بحث و مناظره با آنان پایان دهد و تهدیدهای خویش را تحقق بخشد.

قالوا ی_نوح قد ج_دلتننا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

جمله «فأكثرت جدالنا» (با ما بسیار مناظره کردی) _ به قرینه تقریر جمله «فأتنا بما تعدنا» بر آن _ کنایه از این است که دلیل و برهان آوردن کافی است، به این امر پایان ده.

7_ اشراف و سران قوم نوح، درصدد مایوس کردن او از پذیرش دعوت‌های توحیدی

قد ج_دلتننا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 9

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود.

فأتنا بما تعدنا .. قال إنما یأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 1

1_ نوح (ع)، در پی درخواست قومش (تحقق بخشیدن به عذاب‌های موعود) از ایمان آوردن آنان سخت به تردید افتاد.

فأتنا بما تعدنا .. قال ... لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7

7_ نومیدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان، زمینه ساز رفع اندوه از او

لن يؤمن من قومك . . . فلا تبئس بما كانوا يفعلون

برداشت فوق ، از تفریح «لاتبتس» بر اخبار از ایمان نیاوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی ، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 9، 2، 3، 1

1_ خداوند ، در پی باخبر ساختن نوح از ایمان نیاوردن قومش ، او را به ساختن کشتی فرمان داد .

أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك . . . واصنع الفلك

2_ نوح (ع) پیش از مأموریتش برای ساختن کشتی ، به چگونگی (اندازه ، شکل و . . .) آن آگاه بود .

واصنع الفلك

ظاهر این است که «ال» در «الفلك» عهد ذهنی است و اشاره به سفینه ای خاص دارد که نوح(ع) به آن آشنایی داشت. براین اساس خداوند، پیش از فرمان به ساختن کشتی، طرح و دورنمایی از آن را به او نشان داده بود. گفته شده که آن حضرت کشتی مورد نظر را در رؤیا دیده بود.

ص: 318

3_ نوح (ع) ، در ساخت کشتی مؤید به مراقبت و محافظت همه جانبه خداوند بود .

واصنع الفلك بأعيننا

«عین» به معنای چشم و در آیه شریفه کنایه از مراقبت و محافظت می باشد. جمع آوردن آن (اعین) برای مبالغه و رساندن کمال مراقبت است و «بأعيننا» حال برای فاعل «اصنع» می باشد. بنابراین «اصنع الفلك بأعيننا»؛ یعنی، آن کشتی را بساز در حالی که قرین محافظت و مراقبت کامل ما (خداوند) هستی.

9_ غرق شدن و هلاکت کفرپیشگان قوم نوح ، سرنوشتی حتمی برای آنان

إنهم مغرقون

تأکید جمله «إنهم مغرقون» با حرف إنّ، حکایت از قطعی بودن نزول عذاب و هلاکت کفرپیشگان قوم نوح دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 -

1,2,3,4,5,7,12,14,15,16

1_ نوح (ع) در پی فرمان خداوند ، به ساختن کشتی پرداخت .

واصنع الفلك . . . و يصنع الفلك

در کلام عرب ، گاهی فعل مضارع به جای فعل ماضی به کار می رود و منظور از آن ترسیم حادثه های گذشته است به گونه ای که گویا پیش روی مخاطبان قرار دارد. در آیه شریفه نیز ، فعل «يصنع» به همین منظور به جای «اصنع» استعمال شده است.

2_ کارگاه کشتی سازی نوح ، مجاور گذرگاه عمومی و در دید و منظر همگان بود .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه

3_ کفرپیشگان ، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

4_ کفرپیشگان ، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند ، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند .

كلما مرّ عليه ملاً من قومه

برداشت فوق ، از کلمه «ملاً» _ که در این جا به معنای گروه و جماعت است _ استفاده شده است.

5_ نوح (ع) پس از دریافت فرمان الهی مبنی بر ساختن کشتی، همه وقت و همت خویش را مصروف اجرای آن فرمان کرد.

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملامن قومه سخروا منه

بدیهی است که تمسخر کفرپیشگان، مخصوص زمانی نبوده که نوح(ع) را در کارگاه کشتی سازی مشاهده کنند. بنابراین مقید کردن زمان استهزا به وقتی که در جایگاه کشتی سازی با او مواجه می شدند، به این نکته اشاره دارد که: کافران آن حضرت را در غیر آن مکان نمی یافتند و این حاکی است که او، تمام وقت را در کارگاه مشغول به کار بوده است.

7_ تمسخر و استهزای کفرپیشگان، هرگز نوح (ع) و پیروانش را از اجرای فرمان خدا باز نداشت.

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملامن قومه سخروا منه

12_ پیروان نوح، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم

برداشت فوق، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إنا» و «نسخر» است.

14_ «عن أبي عبد الله (ع) . . . فلما أتى عليهم تسعمأه سنه هم أن يدعو عليهم . . . فأمره الله عزوجل أن يغرس النخل . . . فلما أتى لذلك خمسون سنه و بلغ النخل و استحکم أمر بقطعه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه و أمر جبرئيل (ع) أن ينزل عليه و يعلمه كيف يتخذها فقدر طولها في الأرض ألفاً و مأتى ذراع و عرضها ثمانمأ ذراع و طولها في السماء ثمانون

ذراعاً...;

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که نهصد سال بر قوم نوح گذشت [و دعوت او را اجابت نکردند] خواست که بر آنان نفرین کند؛ پس خداوند عزوجل به او امر فرمود که درخت خرما بکارد... پس چون پنجاه سال گذشت و درخت کامل و محکمی شد، آن حضرت را به بریدن آن فرمان داد... آن گاه امر فرمود کشتی را بسازد و جبرئیل را مأمور کرد که بر نوح نازل شود و به او یاد دهد که کشتی را چگونه بسازد. پس جبرئیل طول کشتی را هزار و دویست ذراع و عرض آن را هشتصد ذراع و ارتفاع آن را هشتاد ذراع تعیین کرد...».

15_ «عن أبي عبدالله (ع) [فی حدیث قال بعد ما قرأ قوله تعالى]: «كَلِمًا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخْرًا مِنْهُ...»: ... كانوا يسخرون منه و يقولون: ينحت سفينة في البرّ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قراءت آیه مزبور] فرمود: ... قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!».

16_ «عن أبي عبدالله (ع) قال: بقي نوح في قومه ثلاثمئة سنة يدعوهم إلى الله فلم يجيبوه... فأمره الله أن ينحت السفينة... فقال: يا رب من يعينني على اتخاذها؟ فأوحى الله إليه ناد في قومك من أعانني عليها ونجر منها شيئاً صار ما ينجره ذهباً وفضه فنادی نوح (ع) فيهم بذلك فأعانوه عليها...»;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح سیصد سال در بین قوم خود باقی ماند و آنها را به خدا دعوت کرد، ولی او را اجابت نکردند... پس خداوند وی را امر کرد تا کشتی بسازد... نوح گفت: پروردگارا! چه کسی مرا در ساختن کشتی کمک می کند؟ به او وحی شد در بین قوم خود ندا کن: هر کس مرا در ساختن کشتی کمک کند، تراشه های چوبی که می تراشد برای او طلا و نقره می شود. نوح این ندا را داد، پس قوم او در ساختن کشتی به او کمک کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 -

1,3,7,11,13,14,17,19,21,22,24

1_ ساخت کشتی نوح و درگیری های لفظی او و کفرپیشگان تا فرا رسیدن طوفان ، همچنان ادامه داشت .

يصنع الفلك و كلما مرّ عليه... حتّى إذا جاء أمرنا

«حتی» بیانگر غایت گزارشها و حقایق مطرح شده در آیه قبل (ساختن کشتی و تمسخر کافران و پاسخ گویی حضرت نوح) می باشد؛ یعنی ، اینها ادامه داشت تا زمانی که... .

3_ خداوند ، زمان بارگیری کشتی نوح و سوار شدن بر آن را تعیین کرد .

حتّى إذا جاء أمرنا و فار التّور قلنا احمل فيها

7_ نوح (ع) ، موظف بود از هر نوع حیوان تنها یک جفت (نر و ماده) را به کشتی سوار کند .

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

مضاف الیه «کل» کلمه ای همانند «حیوان» است؛ یعنی: من کل حیوان . . . کلمه «اثنین» تأکید برای زوجین است و اشاره به این معنا دارد که از هر حیوان ، بیشتر از یک جفت نباید به کشتی برده شود.

11_ نوح (ع) از ناحیه خداوند به نجات خانواده خویش و سوار کردن آنان به کشتی موظف شد .

قلنا احمل فیها .. . أهلك

کلمه «أهل» در «أهلك» عطف بر «زوجین» و در حقیقت مفعول برای «احمل» است.

13_ خداوند ، نوح (ع) را از سوار کردن کفرپیشگان خانواده اش بر کشتی نجات ، منع کرد .

احمل فیها .. . أهلك إلا من سبق علیه القول

14_ تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و أهلك إلا من سبق علیه القول

ص: 320

قلنا احمل فيها . . . من ءامن

19_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : لما أراد الله عزوجل هلاك قوم نوح عقم أرحام النساء أربعين سنه فلم يولد فيهم مولود فلما فرغ نوح من اتخاذ السفينه أمره الله أن ينأى بالسريانيه لايقتى بهيمه ولا حيوان إلاّ حضر [إلى أن قال] فصاحت إمرأته لما فار التّور فجاء نوح إلى التّور فوضع على ها طيناً و ختمه حتى أدخل جميع الحيوان السفينه ثم جاء إلى التّور ففضّ الخاتم و رفع الطين . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: آن گاه که خداوند عزوجل اراده کرد قوم نوح را هلاک کند، به مدت چهل سال زنان را عقیم کرد؛ در نتیجه فرزندی در میان آنان به دنیا نیامد. پس هنگامی که نوح از ساختن کشتی فارغ شد خداوند به وی امر کرد که با زبان سربانی ندا کند که: هیچ چهارپا و حیوانی باقی نماند مگر آنکه حاضر شوند... هنگامی که تنور فوران کرد، زن نوح فریادی کشید. پس نوح به طرف تنور آمد و بر تنور گِل زد و او را مهر کرد تا حیوانات را به داخل کشتی برد سپس به طرف تنور آمد و مهر را شکست و گِل را برداشت...».

21_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : جائت إمرءه نوح إليه و هو يعمل السفينه فقالت له : إن التّور قد خرج منه ماء فقام إليه مسرعاً حتى جعل الطبق عليه فختمه بخاتمه فقام الماء ، فلما فرغ نوح من السفينه جاء إلى خاتمه ففضّه و كشف الطبق فقار الماء ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: همسر نوح درحالی که شوهرش مشغول ساختن کشتی بود، به نزد او آمد و گفت: تنور آب درآورده. نوح با سرعت بر سر تنور رفت و سرپوشی بر روی آن گذاشت و با مهر خود آن را ممهور کرد. پس آب ایستاد. هنگامی که از ساختن کشتی فارغ شد مهر خود را شکست و سرپوش را کنار زد؛ پس آب فوران کرد».

22_ « عن أبي عبدالله (ع) قال : حمل نوح (ع) في السفينه الأزواج الثمانيه التي قال الله عزوجل : « ثمانيه أزواج من الضأن اثنين و من المعز اثنين و من الإبل اثنين و من البقر اثنين » فكان من الضأن اثنين زوج داجنه يربّيها الناس و الزوج الآخر الضأن التي تكون في الجبال الوحشيّه . . . و من المعز اثنين زوج داجنه . . . و الزوج الآخر الظبي التي تكون في المفاوز و من الإبل اثنين البخاتي و العراب و من البقر اثنين زوج داجنه للناس و الزوج الآخر البقر الوحشيّه ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح هشت زوجی را که خدا فرموده «ثمانیه أزواج من الضأن اثنين . . .» در کشتی قرار داد: از میش دو جفت یک جفت اهلی که مردم تربیت می کنند و جفت دیگر وحشی که در کوههاست . . . و از بز دو جفت: یکی اهلی . . . و دیگری آهو که در بیابانهاست و از شتر دو جفت: یکی بخاتی (شتر خراسانی که از شتر عربی و شتر فالج به وجود آید) و دیگری عربی و از گاو دو جفت: یکی اهلی و دیگری وحشی».

24_ « عن أبي عبد الله (ع) : . . . و كانت لنوح إبنه ركبت معه في السفينه . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: نوح دختری داشت که با آن حضرت سوار کشتی شد».

1_ نوح (ع)، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند.

وقال اركبوا فيها

به نظر می‌رسد جمله «قال اركبوا...» عطف بر جملاتی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فيها... ففعل كذا وكذا وقال اركبوا فيها.... و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

2_ کشتی نوح، با نام خدا حرکت می‌کرد و با نام خدا از حرکت باز می‌ایستاد.

بسم الله مجريها و مرسيتها

ص: 321

«مجری» و «مرسی» مصدرهای میمی هستند و در کلام مبتدا واقع شده اند و به ترتیب به معنای «جری» (حرکت کردن) و «إرساء» (از حرکت بازداشتن) می باشد. حرف «باء» برای استعانت و «بسم الله» خبر برای «مجریها...» است. بنابراین جمله «بسم الله مجریها...» چنین معنا می شود: [نوح گفت:]حرکت این کشتی و نیز بازداشتن آن از حرکت، با نام خدا تحقق می یابد.

5_ پیروان نوح ، به هنگام سوارشدن بر کشتی نجات ، نگران گناهان و تخلفات خویش بودند .

قال اركبوا فيها . . . إن ربی لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 1,2,3,5,6,7,8,9

1_ پیروان نوح ، پس از شروع طوفان و درپی فرمان او ، به کشتی سوار شدند .

و قال اركبوا فيها . . . و هی تجری بهم

جمله «هی تجری...» عطف بر جمله ای مقدر است که به خاطر وضوح و اختصار در کلام ذکر نشده است؛ یعنی: فرکبوا فیها و هی تجری بهم.

2_ جوشش آب های زیرزمینی و ریزش باران در حادثه طوفان نوح ، تشکیل دهنده دریایی عظیم و پرتلاطم

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

وجود موجهایی همانند کوهها ، حکایت از به وجود آمدن دریایی بزرگ از آب دارد.

3_ کشتی نوح ، او و همراهانش را در میان موج های عظیمی بسان کوهها ، به پیش می برد .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

«موج» اسم جنس است و بر یک موج و نیز موجهای متعدد و کثیر اطلاق می شود از آن جا که در آیه شریفه ، کلمه «موج» به «جبال» (کوهها) تشبیه شده ، معلوم می شود مراد از آن ، امواج متعدد و کثیر است.

5_ فرزند نوح ، به هنگام حرکت کشتی ، با فاصله ای نسبتاً دور از کشتی بسر می برد .

و نادى نوح ابنه و كان فى معزل

متعلق «معزل» آیه و یا الفلک می باشد. بنابراین «و كان...»؛ یعنی ، فرزند نوح در کناری و به دور از پدرش یا کشتی بسر می برد.

6_ فرزند نوح ، علی رغم مشاهده دریایی از آب خروشان ، از همراهی با نوح (ع) و سوار شدن بر کشتی نجات ، کناره گرفت .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال و نادى نوح ابنه و کان فی معزل

وقوع جمله «و نادى نوح» پس از «هى تجرى بهم . . .» گویای این است که گفتگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش، پس از بالا آمدن آب و حرکت کشتی بوده است جمله و «حال بینهما الموج» _ در آیه بعد _ مؤید این معنا می باشد. قابل ذکر است که برخی از مفسران، جمله «نادى نوح ...» را عطف بر «قال اركبوا ...» دانسته و گفته اند: گفتگوی یاد شده، پیش از حادثه طوفان و بالا آمدن آب بوده است.

7_ نوح (ع) با فریادی رسا و بلند، فرزندش را برای سوار شدن به کشتی فرا خواند.

نادى نوح ابنه و کان فی معزل ی_بنی اركب معنا

«نداء» بلند کردن صدا و ابراز کردن آن است (مفردات راغب).

8_ نوح (ع) در آستان غرق شدن فرزندش، وی را به ایمان و یکتاپرستی دعوت کرد.

ی_بنی اركب معنا و لاتکن مع الـک_فرین

مراد از «مَعْنَا» همراهِیو معیت عقیدتی است نه جسمانی؛ زیرا جمله «ارکب» در دلالت بر همراهی و معیت جسمانی کافی بود. بنابراین اگر مراد از «مَعْنَا» مجرد همراهی با نوح و پیروان او باشد، آوردن کلمه «مَعْنَا» ضرورتی نداشت. جمله «و

ص: 322

لاتکن ...» مؤید این معناست.

9_ نوح (ع) به ایمان آوردن فرزندش امیدوار بود و آن را محتمل می شمرد .

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 1,2,4,10,11,12,14

1_ پسر نوح ، دعوت او را (گرایش به توحید و . . .) نپذیرفت و از سوار شدن بر کشتی امتناع کرد .

ی_بنی اربک معنا و لاتکن مع الک_فرین. قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

شدن بر کشتی امتناع کرد.

2_ فرزند نوح ، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت .

قال سأوی إلى جبل يعصمني من الماء

«أوی» (مصدر أوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر يعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «سأوی ...»؛ یعنی ، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

4_ نوح (ع) ، فرزندش را از بی ثمر بودن صعود بر کوه و منحصر بودن راه نجات در بهره جستن از امداد الهی ، آگاه ساخت .

لاعاصم اليوم من أمر الله إلا من رحم

10_ موجهایی کوه پیکر ، میان نوح (ع) و فرزندش حایل شد و مانع ادامه گفتگوی آنان با یکدیگر گردید .

قال لا اعاصم اليوم من أمر الله . . . و حال بینهما الموج

«ال» در «الموج» عهد ذکری و اشاره به همان امواج کوه پیکر (موج کالجبال) است.

11_ امواج سهمگین طوفان ، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد ، در خود فرو برد و هلاک کرد .

و حال بینهما الموج فکان من المغرقین

12_ کفرییشان قوم نوح ، در طوفان آب غرق شدند و به هلاکت رسیدند .

فکان من المغرقین

14_ « قال أبو عبدالله (ع) : ... غرق جميع الدنيا إلا موضع البيت ... » ;

امام صادق(ع) فرمود: ... [در طوفان نوح] همه دنیا غرق شد مگر جایگاه خانه خدا ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 4، 2، 1

1_ خداوند ، در پی غرق شدن کافران قوم نوح ، به زمین فرمان داد تا آب های خود (آب های زیرزمینی) را فرو برد .

فكان من المغرقين. وقيل يـأرض ابلعی ماءك

مراد از «ماءك» آبهایی است که تا پیش از طوفان در منابع زیرزمینی وجود داشت و به امر خداوند بر سطح زمین ظاهر شده بود. اضافه کلمه «ماء» به ضمیر «ك» گویای این معناست.

2_ پس از حادثه طوفان نوح و غرق شدن کفرپیشگان ، آسمان از ناحیه خداوند فرمان یافت تا از بارش باز ایستد .

فكان من المغرقين. وقيل ... یـسماء أقلعی

اقلاع (مصدر أقلعی) به معنای خودداری کردن است. مراد از خودداری کردن آسمان _ به قرینه مقام _ قطع باران می باشد.

4_ با فرمان الهی به آسمان و زمین ، آب ها کاسته شد ، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات ، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید .

و غیض الماء و قضی الأمر واستوت علی الجودی

ص: 323

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 7، 1

1_ نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب ان ابني من اهلي

جمله «فلاتستلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه . . .» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

7_ نوح (ع) ، پس از طرح استدلال خویش برای لزوم نجات فرزندش ، حکم و قضاوت آن را به خداوند واگذار کرد .

ان ابني من اهلي و ان وعدك الحق و انت احکم الحکمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 4، 5، 6، 7، 13

4_ فسادپیشگی فرزند نوح ، موجب هلاکت وی در حادثه طوفان

فکان من المغرقین . . . انه لیس من اهلک انه عمل غیر صـلح

5_ نوح (ع) ، ناآگاه به تباهی و فساد بی حد فرزند ناخلف خویش

انه عمل غیر صـلح

6_ نوح (ع) ناآگاه به گسستن پیوند فرزندى کنعان با او بر اثر اعمال ناشایستش

ان ابني من اهلي . . . انه لیس من اهلک

7_ نوح (ع) به حکیمانه نبودن نجات فرزند فسادپیشه اش ، از حادثه طوفان آگاه نبود .

فلاتستلن ما لیس لک به علم

13_ اعمال صالح خانواده نوح (پرستش خدا و . . .) مایه نجات آنان از حادثه طوفان بود نه انتسابشان به حضرت نوح (ع) .

انه لیس من اهلک انه عمل غیر صـلح

تصریح خداوند به این که «هلاکت فرزند نوح به خاطر اعمال ناصالحش بوده است» ، اشاره به این معنا دارد که: نجات دیگر اعضای

خانواده نوح ، به خاطر انتسابشان به آن حضرت نبوده؛ بلکه منزله بودنشان از اعمال ناشایست ، مایه نجاتشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7 - 1

1_ نوح (ع) ، از تقاضای نجات فرزند ناصالحش منصرف شد و آن را امری نابه جا دانست .

فقال رب إن ابني من أهلي . . . قال رب إنی أعوذبک أن أسئلك ما لیس لی به علم

7_ نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخـسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 11 - 1

1_ خداوند ، پس از استقرار کشتی نوح بر کوه جودی ، به او و همراهانش فرمان داد تا از کشتی پیاده شوند و از کوه فرود

ص: 324

آیند .

واستوت علی الجودی . . . قیل ی نوح اهبط

«هبوط» به معنای فرود آمدن است. متعلق «اهبط» _ به قرینه «استوت علی الجودی» _ کشتی و نیز کوه جودی است؛ یعنی: أنزل من الفلک و من الجودی ... نیاوردن متعلق، دلیل این شمول است. فاعل محذوف «قیل» به قرینه «منا» خداوند است.

11_ «عن أبي عبدالله (ع) قال: . . . فنزل نوح بالموصل من السفينه مع الثمانين . . .»

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: . . . نوح با هشتاد نفر همراه در موصل از کشتی پیاده شد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 76 - 4,5,6,7,8

4- حضرت نوح (ع) ، با صدای بلند و روشن از خداوند ، خواستار نجات از دست قومش گردید .

و نوحًا إذ نادى من قبل

«ندا» به معنای صدای بلند و روشن است (مفردات راغب) و مقصود از آن در این آیه _ به قرینه آیه 26 سوره «نوح» (وقال نوح ربّ لاتذر على الأرض من الكافرين دياراً) و نیز ذیل آیه شریفه (فنجينا ه و أهله . . .) _ نجات نوح از دست قومش می باشد.

5- دعای حضرت نوح (ع) برای نجات از دست قومش ، مستجاب شد .

و نوحًا إذ نادى من قبل فاستجبنا له

6- حضرت نوح (ع) و خاندانش ، گرفتار غمی شدید و اندوهی بزرگ در مسیر انجام رسالت خویش .

و نوحًا إذ نادى . . . فنجین ه و أهله من الكرب العظيم

«کرب» به معنای غم و اندوه شدید است (مفردات راغب).

7- خداوند ، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد .

فنجین ه و أهله من الكرب العظيم

8- قوم بی ایمان نوح ، مایه غم شدید و اندوه بزرگ برای حضرت نوح و خاندانش بودند .

فنجین ه و أهله من الكرب العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 1

1- خداوند ، حضرت نوح (ع) را از گزند تکذیب کنندگان آیات الهی نجات داد و از او کاملاً حمایت کرد .

و نصرنَه من القوم الذین کذبوا ب_ای_تنا

واژه «نصر» هرگاه با «من» متعدی شود، متضمن معنای نجات و خلاصی است (برگرفته از «قاموس المحيط»).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 25 - 3 - 1,2

1 - متهم شدن نوح (ع) ، از سوی اشراف قومش ، به نوعی دیوانگی و جنون

فقال المملؤا الذین کفروا . .. إن هو إلاّ رجل به جنّه

«إن» معادل مای نافیّه است؛ یعنی: «ما هو إلاّ رجل . ..». نکره آوردن «جنّه» نیز برای تنويع است. بنابراین عبارت «به جنّه»؛ یعنی، او گرفتار نوعی دیوانگی است. «تربّص» (مصدر «تربّصوا») به معنای حلول چیزی را برای کسی، انتظار کشیدن است.

ص: 325

2 - تبلیغ اشراف ، مبنی بر دست برداشتن نوح (ع) از دعوت خود با گذشت زمان و بهبود یافتنش

به جَنّه فترَبصوا به حتّی حین

3 - وانهادن و بی اعتنایی به نوح (ع) ، آخرین چاره اندیشی اشراف کافر در مبارزه با آن حضرت

فقال الملوأ . . . إن هو إلاّ رجل به جَنّه فترَبصوا به حتّی حین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 5, 6, 4, 2, 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار ، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال ربّ انصرنی بما کذبون

در این آیه ظرف «قال» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «قال بعد ما آیس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه است. بنابراین «بما کذبون»، به تأویل «بسبب تکذیبهم ایّای» می باشد.

2 - نوح (ع) ، تقاضامند یاری خدا در برابر تکذیب گری های قومش

قال ربّ انصرنی بما کذبون

4 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار ، برای نزول عذاب بر تکذیب گران آن حضرت

قال ربّ انصرنی بما کذبون

«باء» در «بما کذبون» می تواند برای آلیت باشد. در این صورت «ما» به معنای «الذی» و عاید آن محذوف خواهد بود؛ یعنی، «ربّ انصرنی بالذی کذبونی به؛ پروردگار! مرا با همان چیزی که [دروغش پنداشتند و] تکذیبم کردند، یاری ده».

5 - هشدار قبلی مردم به عذاب استیصال ، از سوی نوح (ع)

قال ربّ انصرنی بما کذبون

6 - مردم ، هشدار عذاب را جدّی نگرفتند و نوح (ع) را به دروغ گویی متهم ساختند .

قال ربّ انصرنی بما کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - استجابت دعای نوح (ع) (نصرت خواهی او) از جانب خداوند

قال رب انصرني .. فأوحينا إليه أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

2- وحی الهی به نوح (ع) در ساختن کشتی

فأوحينا إليه أن اصنع الفلك

3- نوح (ع) ، مأمور ساختن کشتی تحت نظارت و هدایت خداوند

أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

5- طوفان نوح ، به امر و اراده الهی بود ، نه یک رخداد طبیعی

فإذا جاء أمرنا .. من كل زوجين اثنين

قصود از «أمرنا» فرا رسیدن عذاب طوفان است. «فار» مشتق از «فوران» و «تثور» همان تنور می باشد^۸. «سلوک» (مصدر «اسلک») به معنای ادخال و وارد کردن است. «زوجین» (مفعول «اسلک»); یعنی، دو رأس که هر یک جفت دیگری باشد (یک نر و یک ماده). «اثنين» نیز تأکید «زوجین» است. با توجه به این که مضاف الیه «کلّ» محذوف است («من کلّ حیوان») معنا چنین می شود: پس هرگاه فرمان ما در رسید و آب از تنور فوران کرد، از هر حیوانی دو تا (یکی نر و یکی ماده) با خانواده ات _ به جز آن کسی که حکم عذاب، پیش از این بر او صادر شده است _ در کشتی وارد کن.

6 - فوران آب از تنور ، نشان صدور فرمان خدا و شروع طوفان نوح (ع) بود .

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ

عبارت «فارالتنور»، عطف تفسیری است برای «جاء امرنا».

7 - تنوری که فوران آب از آن نشانه در رسیدن عذاب بر قوم نوح بود از پیش تعیین شده بود .

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ

«ال» در «التنور» برای عهد ذهنی است. بنابراین «التنور»؛ یعنی، آن تنور.

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا .. فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ

9 - نوح (ع) ، طبق دستور الهی می بایست از هر حیوان ، تنها یک نر و یک ماده را وارد کشتی کند .

فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ

10 - طوفان نوح ، منطقه بسیار گسترده ای از آن سرزمین را فراگرفته بود .

فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ

جای دادن یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان در کشتی، برای این بود که آنان پس از آرامش طوفان، بتوانند با پرورش و زاد و ولد آنها، نیازمندی های خود را برطرف سازند. و این نشان می دهد که گستردگی طوفان در آن سرزمین، به قدری بود که به دست آوردن حیوانات مورد نیاز، پس از فرونشستن آب، برای حضرت نوح(ع) و بازماندگان، میسر نبود.

11 - کشتی نوح ، ظرفیت بیش از یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان مورد نیاز را نداشت .

فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ

تأکید خداوند بر این که از هر حیوان تنها یک نر و یک ماده _ و نه بیشتر _ را در کشتی جای دهند (من کلّ زوجین اثْنین)، بیانگر مطلب فوق است.

16 - خداوند ، نوح (ع) را از وساطت برای نجات ظالمان از عذاب طوفان ، نهی کرد .

وَلَا تَخْطُبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- استقرار نوح (ع) و مؤمنان همراه او در کشتی، پس از جای دادن حیوانات و خاندانش در آن

فاسلک فیها من کل زوجین اثنین و اهلک .. فإذا استویت أنت و من معک علی الفلک

از تفریع عبارت «فإذا استویت» بر آیه قبل، استفاده می شود که حضرت نوح(ع) نخست حیوانات و خاندانش را در کشتی جای داد و آن گاه خود و یارانش بر آن سوار شدند.

11 - نوح (ع) و یارانش، گرفتار ظلم و بیدادگری قوم خویش

فقل الحمد لله الذی نَجَّنا من القوم الظالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - روی آوردن به دعا - پس از استقرار یافتن در کشتی - و درخواست فرود آمدن در جایی پر برکت، رهنمود دیگر خداوند به نوح (ع)

فإذا استویت .. فقل الحمد لله ... وقل رب أنزلنی ... و أنت خیر المنزلین

واژه «رب» مشترک لفظی میان مصدر (تربیت کردن) و وصف (مربی و تربیت کننده) است که در این جا معنای وصفی دارد.

«منزل» می تواند مصدر میمی به معنای انزال باشد و نیز می تواند اسم مکان به معنای منزلگاه و مهمان سرا باشد.

5- فرود آمدن کشتی نوح، در محلی غیر از محل زندگی نخستین او

وقل رب انزلنی منزلاً مبارکاً

همان طور که در برداشت پیشین گفته شد، «منزل» می تواند اسم مکان باشد. بنابراین درخواست فرود آمدن در یک جای پربرکت، بیانگر تغییر مکان و مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 30 - 2، 1

1 - سرگذشت نوح (ع) و قوم او، آینه عبرتی است برای دیگران .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

«الآیات» جمع «آیه» است و مراد از آن، نشانه های عبرت آموز است.

2- وجود درس های بسیار، برای عبرت آموزی در سرگذشت نوح (ع) و قومش

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

برداشت یاد شده از جمع آمدن «آیات»، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 13

13 - «عن أمير المؤمنين (ع) . . . و نوح (ع) حسده قومه فقالوا : « ما هـ ذَا إِلَّا بشر مثلكم يأكل ممّا تآكلون و يشرب ممّا تشربون ، و لئن أطعتم بشراً مثلكم إنكم إذا لخاصرون » . . . ؛

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است که فرمود: . . . و قوم نوح نسبت به آن حضرت حسادت ورزیدند، پس گفتند: ما هـ ذَا إِلَّا بشر مثلكم . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 1، 5

1 - تکذیب رسالت نوح (ع) از سوی قومش

5 - « عن أبي جعفر (ع) : فمكث نوح (ع) في قومه ألف سنة إلا خمسين عاماً لم يشاركه في نبوته أحد ولا كنه قدم على قوم مكذبين للأنبياء (ع) الذين كانوا بينه وبين آدم (ع) وذلك قول الله عز وجل : « كذبت قوم نوح المرسلين » . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده: . . . نوح(ع) 950 سال در میان قومش درنگ کرد و احدی در نبوتش با او شریک نبود؛ لکن نوح(ع) بر قومی فرستاده شده بود که آن قوم پیامبرانی را که بین نوح(ع) تا آدم(ع) بودند، تکذیب می کردند. این سخن خداوند عزوجل است که: « کذبت قوم نوح المرسلین » . . . » .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 6

6 - قوم نوح ، مورد سرزنش وی به خاطر بی تقوایی و گنه پیشگی

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

استفهام در جمله «ألا تتقون» می تواند برای توبیخ و سرزنش باشد.

ص: 328

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 107 - 2,5

2- دعوت نوح (ع) از قومش، برای پذیرفتن رسالت وی، اعتماد کردن به او و جدی گرفتن هشدارهایش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

«أَمِينٌ» می تواند از ریشه «أَمِنَ» و به معنای «مأمون» (فرد مورد اعتماد) باشد. در این صورت آوردن قید «أَمِينٌ» دعوتی است از جانب نوح(ع) به قومش که به او اعتماد کنند، به سخنانش گوش فرا دهند و هشدارهایش را جدی بگیرند.

5- تلاش نوح (ع) برای نمایاندن خیرخواهی خود و تضمین منافع قومش در پرتو رسالت خویش

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

برداشت یاد شده با توجه به قید «لَكُمْ» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 1

1- دعوت نوح (ع) از قومش، برای رعایت تقوای الهی و پرهیز از گناه

إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ .. فَاتَّقُوا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 1

1- تصریح نوح (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم، در قبال رسالت خویش

و مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 1,2,4,8

1- امتناع قوم نوح از ایمان آوردن به وی، به بهانه وجود گروهی محروم، بی اعتبار و فاقد پایگاه اجتماعی - اقتصادی در کنار او

قَالُوا أَنْوْمِنُ لَكَ وَاتَّبِعَكَ الْأَرْدَلُونَ

«أردلون» جمع «أردل» است و آن تفضیل «رذل» (حقیر، پست و فرومایه) می باشد. بنابراین «أردلون»؛ یعنی، پست ترین فرومایگان و فرومایه ترین مردمان. گفتنی است که اشراف قوم نوح، این نسبت ناروا را از آن جهت به پیروان آن حضرت می دادند که آنان از طبقات محروم جامعه بودند و از اعتبارات اجتماعی و اقتصادی بهره ای نداشتند.

2- نخستین مؤمنان به نوح (ع)، محرومان جامعه بودند.

و اتبعک الأردلون

4- اشراف قوم نوح، در جبهه مخالف او

قالوا أنؤمن لك و اتبعک الأردلون

8- تحقیر شدید پیروان نوح از سوی اشراف کافر

قالوا... و اتبعک الأردلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 329

13 - شعراء - 26 - 114 - 2، 1

1 - پاسخ منفی نوح (ع) به درخواست اشراف مبنی بر طرد محرومان از پیرامون خویش

أؤمن لك و اتبعك الأذلون .. و ما أنا بطارد المؤمنين

2 - اعلام قطعی نوح (ع) به طرد نکردن مؤمنان از اطراف خویش در هیچ شرایطی

و ما أنا بطارد المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 4

4 - تبلیغ تعالیم دینی از سوی حضرت نوح (ع) ، به گونه ای روشن و قابل فهم برای همگان بود .

إن أنا إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 116 - 1، 4

1 - تهدید جدی نوح (ع) از سوی اشراف و رفاه طلبان قومش ، مبنی بر سنگسار شدن در صورت دست برداشتن از تبلیغ

قالوا لئن لم تنته ی نوح لتکوننّ من المرجومین

4 - احساس خطر اشراف و زمامداران قوم نوح از گسترش دعوت وی

قالوا لئن لم تنته ی نوح لتکوننّ من المرجومین

تهدید سران قوم نوح به سخت ترین مجازات همچون رجم، نشانگر نگرانی شدید آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 2، 1

1 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا، از لجاجت و تکذیب گری قومش نسبت به او

قال ربّ إنّ قومی کذّبون

2 - نوح (ع) ، نگران تکذیب ارزش ها و تعالیم الهی از سوی مردم بود ؛ نه نگران تهدید خود او از سوی آنان .

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که شکوه نوح(ع) به درگاه خدا در پی تهدیدهای سخت مخالفان، از تکذیب گری آنان بود نه از تهدیدهای آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 2,3,4,5

2 - دعای نوح به درگاه خدا، برای نجات خود و مؤمنان همراهش از شرّ قوم کفرپیشه خویش

ربّ إنّ قومی کذبون .. نجّنی و من معی من المؤمنین

متعلق «نجّنی» حذف شده است و تقدیر آن «نجّنی و .. من شرّهم» می باشد.

3 - ناامیدی شدید نوح (ع) از گرایش کافران قومش به ایمان و رنج عمیق وی از کفرورزی آنان

و نجّنی و من معی من المؤمنین

از این که نوح(ع) از پیشگاه خدا خواستار فیصله یافتن نزاع میان او و قومش شده است، نشان می دهد که او دیگر هیچ گونه امیدی به گرویدن قومش به خود نداشته است.

4- شِکوه نوح (ع) به درگاه خدا از ستم قوم خویش، پس از اتمام حجت و به بن بست رسیدن همه راه های تبلیغی بود.

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مِّبِينٍ... إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُون... فافتح بيني وبينهم فتحًا و نجني

5- نوح (ع)، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

افتح بيني... و نجني و من معي من المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 1,5

1 - استجاب دعای نوح (ع) از سوی خداوند، درباره عذاب قوم کافر او و نجات همراهان مؤمنش

و نجني و من معي... فأنجينه و من معه

5 - کشتی نوح، انباشته از امکانات ضروری و مورد نیاز سرنشینان آن

فی الفلک المشحون

«شَحْنٌ» (مصدر مجهول «مشحون») به معنای پُر گردانیده شدن است. بنابراین «فلک مشحون»؛ یعنی، کشتی پر شده. گفتمنی است که متعلق «مشحون» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «فی الفلک المشحون بما یفتقر إلیه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 1,3,4

1 - غرق شدن و هلاکت قوم نوح، پس از نجات وی و همراهانش

ثم أغرقنا بعد الباقین

«إغراق» (مصدر «أغرقنا») به معنای غرق کردن است. مضاف الیه «بعد» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «بعد نجات نوح و من معه». «الباقيین» جمع همراه با «ال» جنس و مفید استغراق می باشد.

3 - غرق شدن قوم نوح، با سیلی عظیم و بنیان برافکن

ثم أغرقنا بعد الباقین

با توجه به این که در آیات، سخن از وجود دریا نیست، روشن می شود که غرق شدن کافران به وسیله سیل بوده است.

4- تکذیب نوح (ع) از سوی قوم وی ، موجب هلاکت آنان شد .

قال ربّ إنّ قومی کذبون . . . ثمّ أغرقنا بعد الباقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 2

2- ماجرای میان نوح (ع) و قومش ، نمودی از سنت مستمر الهی در یاری حق و سرکوبی باطل

إنّ فی ذلک لآیه

آیه و عبرت آموز بودن، مستلزم امکان تحقق دوباره و استمرار یافتن چیزی است که باید از آن درس عبرت گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 14 - 6,8,13

6- قوم نوح ، به دنبال قبول نکردن رسالت نوح (ع) دچار سیلی عظیم و بنیان کن شدند و به هلاکت رسیدند .

و لقد أرسلنا نوحًا إلی قومه . . . فأخذهم الطوفان

«طوفان» هر حادثه ای را می گویند که انسان را احاطه کند. این واژه در «آب فراوان (سیل)» متعارف شده است (مفردات

ص: 331

راغب).

8 - گرفتار شدن قوم نوح به سیلی عظیم و در نتیجه به هلاکت رسیدن ، پیامد مداومت آنان به شرک و قبول نکردن دعوت نوح بود .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه . . . فأخذهم الطوفان و هم ظالمون

به قرینه مقام، مراد از ظلمی که به قوم نوح نسبت داده شده است، ممکن است ظلم اصطلاحی نباشد و بلکه شرک و مداومت بر آن باشد.

13 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : « عاش نوح ألفي سنة و ثلاث مائه سنة . منها ثمانمائه و خمسين سنة ، قبل أن يبعث و ألف سنة إلا خمسين عاماً و هو في قومه يدعوهم و خمس مائه عام بعد ما نزل من السفينه . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که نوح(ع)، دو هزار و سیصد سال عمر کرد. که هشتصد و پنجاه سال آن، پیش از بعثت او بود و نهصد و پنجاه سال، دورانی بود که در میان قوم خود مشغول دعوت آنها بود و پانصد سال نیز، بعد از آنکه از کشتی پیاده شد، (زندگانی کرد)...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 5, 2, 1

1 - خداوند ، نوح (ع) و اصحاب کشتی او را ، از غرق شدن در طوفان ، نجات داد .

فأخذهم الطوفان . . . فأنجينَه و أصبحَ ب السفينه

2 - نوح (ع) و جمعی از مردم مؤمن به وی ، در واقعه طوفان ، بر کشتی سوار شدند .

فأخذهم الطوفان . . . فأنجينَه و أصبحَ ب السفينه

5 - مدت رسالت نهصد و پنجاه ساله نوح (ع) در میان قوم اش ، تنها ، مربوط به زمان قبل از طوفان است .

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم . . . فأخذهم الطوفان ... فأنجينَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 3

3 - نوح (ع) ، علیه قوم خود به درگاه الهی نفرین کرده ، یاری طلبید .

و لقد نادينا نوح فلنعم المجيبون

آیه بعد در پاسخ به ندای نوح(ع)، مسأله نجات آن حضرت و خاندانش را از عذاب الهی مطرح می کند. از این مطلب به دست می آید که

آنچه آن حضرت از خدا خواسته است، نفرینی بود علیه قوم خود. آیه 26 سوره «مؤمنون» (قال رب انصرنی بما کذبون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 5, 9, 3, 2, 1

1- نوح (ع) و خاندانش، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند.

و نَجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

2- نوح (ع) و خاندانش، به لطف الهی از عذاب طوفان نجات یافتند.

و نَجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

مقصود از «اندوه بزرگ» یا طوفان است و یا اذیت و آزار مردم کافر. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

3- نوح (ع) و خاندانش به وسیله قوم خود، گرفتار غم بزرگ و مشکلات اندوه بار شدند.

ص: 332

و نَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

5- نوح (ع)، نجات خود و خاندانش را از دست ستم و اذیت و آزار قوم خود، از خداوند خواستار شده بود.

و لقد نادینا نوح... و نَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

9- نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ، از نعمت‌ها و الطاف الهی به آن حضرت

و لقد نادینا نوح... و نَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت‌های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 11

11 - طرد شدن نوح پیامبر (ع)، از سوی قومش، با دشنام و اتهام

و قالوا مجنون و ازدجر

برداشت یاد شده بر این احتمال است که «و ازدجر» به معنای «و از دجره قومه» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 2,5,6

2- یأس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت‌پذیری قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه اَنّی مغلوب فانتصر

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می‌شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می‌دید.

5- غلبه همه جانبه قوم نوح بر آن حضرت و بستن تمامی راه‌های امید بر روی ایشان

اَنّی مغلوب

6- نوح (ع)، خواهان انتقام الهی از قوم حق ستیز خویش

اَنّی مغلوب فانتصر

مفسران «فانتصر» را به معنای «فانتقم» دانسته‌اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 11 - 1

1 - اجابت دعای نوح (ع) به درگاه خداوند ، برای انتقام از قوم حق ستیز خویش

فدعا ربّه .. ففتحنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 3

3 - نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب ، به وسیله مشتی تخته و میخ ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنّه علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ _ که به شکل ابتدایی

ص: 333

کنار هم قرار گرفته اند _ در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 5

5- رسالت حضرت نوح (ع)، مورد تکذیب و انکار مردم قرار گرفت .

جزاء لمن کان کفر

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که «کفر» در این آیه _ چنان که مفسران نیز گفته اند _ به معنای انکار باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 6 - 1

1 - تلاش مستمر نوح (ع)، برای ایمان آوردن قومش، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت .

فلم یزدهم دعای إلاّ فراراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 7، 2، 1

1 - دعوت حضرت نوح (ع)، در تمامی دفعات با مخالفت شدید قومش رویه رو می شد .

وإتی کلّما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا أصـبعهم فی اذانهم و استغشوا ثیابهم

2 - انگشت ها را در گوش ها نهادن و جامه ها را بر سر کشیدن، واکنش معمول قوم نوح در برابر دعوت آن حضرت

وإتی کلّما دعوتهم ... جعلوا أصـبعهم فی اذانهم و استغشوا ثیابهم

7 - دعوت نوح (ع)، با استکبار و گردن فرازی شدید قومش رویه رو شد .

و استکبروا استکباراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 2، 1

1 - دعوت نوح (ع) از مردم، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ثمّ اِنِّي دعوتهم جهارًا

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

2- دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

و اِنِّي کَلِمًا دعوتهم... و استکبروا استکبارًا. ثمّ اِنِّي دعوتهم جهارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2، 1

1 - نوح (ع)، با استفاده از دوروش علنی و سخت پنهانی (خصوصی و عمومی)، مردم را به ایمان فراخواند.

ثمّ اِنِّي اَعلَنت لهم و اَسررت لهم اِسراءًا

ص: 334

2- نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثمّ اِنّي اُعلنُ لَهُم و اَسررت لَهُم اِسْرارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 10 - 2

2- نوح پیامبر، مردم را به رغم مخالفت طولانی آنان، به سوی توبه و بازگشت از راه باطل و روی آوری به خدای غفار تشویق و ترغیب می کرد.

فقلت استغفروا ربّکم انّه کان غَفَّارًا

فراخواندن به استغفار، در حقیقت دعوت به توبه و بازگشت از راه باطل گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر ریزش باران فراوان و پی در پی بر آنان، در صورت استغفار و ایمان آوردن آنان

فقلت استغفروا ربّکم .. یرسل السماء علیکم مدرارًا

یکی از معانی «سما» باران است (صحاح) و در این آیه شریفه در همین معنا به کار رفته است. «مدراراً» به معنای ریزش فراوان و پی در پی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربّکم .. و یمدکم بأموال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 2

2- شکوه حضرت نوح (ع)، به درگاه الهی از نافرمانی قومش

قال نوح ربّ إنيهم عصوني

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 22 - 3

3- ثروتمندان و زورمداران حيله گر، مخالفان اصلی دعوت نوح (ع)

و مکروا مکراً کبیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 4

ص: 335

4- ناامیدی کامل نوح (ع) ، از نجات یافتن قومش از گمراهی و ستم پیشگی

و لا تزد الظالمين إلا ضللاً

نفرین نوح(ع) علیه قومش، نشانه آن است که آن حضرت از هدایت یافتن آنان کاملاً مأیوس بود؛ زیرا اصولاً پیامبران الهی برای هدایت مردمان مبعوث شدند و نوح(ع) نیز سالیانی دراز؛ قومش را به هدایت دعوت کرد و چون آنان نپذیرفتند، علیه آنان نفرین فرمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 1، 2

1- درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الـکفرین دياراً

واژه «ديار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

2- ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح رب لا تذر علی الأرض من الـکفرین دياراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 8، 2

2- حفظ دیانت بندگان خدا و صیانت آنان از گمراهی ، فلسفه نفرین و درخواست نوح (ع) از خداوند ، برای نابودی کامل قوم گمراه گر خود

لا تذر علی الأرض من الـکفرین دياراً . إنک إن تذرهم یضلوا عبادک

8- نگرانی و احساس خطر نوح (ع) ، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه ، از سوی کافران حق ناپذیر و گمراه گر قوم خود

إنک إن تذرهم یضلوا عبادک و لا یلدوا إلا فاجراً کفراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 13

13- درخواست نوح (ع) از درگاه الهی ، مبنی بر افزودن هلاکت و بدبختی ستمگران حق ناپذیر

و لا تزد الظالمين إلا تبارًا

«تبار»، به معنای هلاکت و نابودی است.

299- قصه نوح (ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 2

2- سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و ءایه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

ص: 336

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر «لهم» و «ذَرِّيتَهُمْ» به «عباد» بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از «فلک مشحون» کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه 119 سوره «شعراء» به همین تعبیر آمده است (فأنجيناها و من معه فی الفلک المشحون). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «آیه لهم انا حملنا ذريات البشر فی سفینه نوح».

300- قصه همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 3

3 - همسران نوح و لوط پیامبر ، تحت سرپرستی و حمایت آن دو پیامبر قرار داشتند .

کانتا تحت عبدین من عبادنا

برداشت یاد شده، از تعبیر «تحت عبدین» استفاده شده است.

301- قضاوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

302- قوم نوح و کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 39 - 4

4_ کفرپیشگان ، ساختن کشتی را آزار و عذابی بی جا و تحمیل شده بر نوح (ع) و پیروانش قلمداد کرده و آن را مایه شرمساری ایشان می شمردند .

یصنع الفلک .. فسوف تعلمون من یأتیة عذاب یخزیه

303- قوم نوح و نبوت نوح (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 6

ص: 337

6_ نبوت حضرت نوح (ع) و نزول آیات الهی بر او برای قومش امری دشوار و باور نکردنی بود .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی و تذكیری بأيت الله

جمله «فكذبوه» در دو آیه بعد (73) دلالت می کند بر اینکه موضوع مورد بحث، نبوت و رسالت حضرت نوح (ع) است و حضرت در مقام تحدی و اثبات این ادعاست.

304- قوم نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 4

4_ کفرپیشگان قوم نوح ، از او خواستند که به بحث و مناظره با آنان پایان دهد و تهدید های خویش را تحقق بخشد .

قالوا ی_نوح قد ج_دلتننا فأكثرت جدلنا فأتنا بما تعدنا

جمله «فأكثرت جدالنا» (با ما بسیار مناظره کردی) _ به قرینه تفریع جمله «فأتنا بما تعدنا» بر آن _ کنایه از این است که دلیل و برهان آوردن کافی است ، به این امر پایان ده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 9

9_ کفرپیشگان قوم نوح ، او را خیر خواه نمی دانستند و تعالیمش را سودمند نمی پنداشتند .

ی_نوح قد ج_دلتننا .. إن أردت أن أنصح لكم

اشراف قوم نوح ، تلاشهای مستمر نوح(ع) را جدل (جرّ و بحث) نامیدند؛ ولی او در مقابل ، تعبیر نصیحت را به کار برد تا پندار آنان را تخطئه کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 1

1 - قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، پیوسته با دعوت پیامبران خود به مخالفت برمی خاستند .

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 5

5- غلبه همه جانبه قوم نوح بر آن حضرت و بستن تمامی راه های امید بر روی ایشان

اُنّی مغلوب

ص: 338

305- قوم نوح و وحی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 6

6_ نبوت حضرت نوح (ع) و نزول آیات الهی بر او برای قومش امری دشوار و باور نکردنی بود .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی و تذكیری بأيت الله

جمله «فكذبوه» در دو آیه بعد (73) دلالت می کند بر اینکه موضوع مورد بحث، نبوت و رسالت حضرت نوح (ع) است و حضرت در مقام تحدی و اثبات این ادعاست.

306- قوم نوح و وعیدهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 5

5_ کفرپیشگان قوم نوح ، ناباور به آمدن عذاب و تحقق یافتن وعید ها و تهدید های حضرت نوح (ع)

فأتنا بما تعدنا إن كنت من الصّـدقین

307- کافران خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 12

12 - وجود فرد یا افراد کافر ، در میان خاندان نوح (ع)

فاسلك فيها .. إلا من سبق عليه القول منهم

308- کافران نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 7

7_ خداوند ، نوح (ع) را به پدید آمدن جامعه ها و امتهایی کفرپیشه از نسل او و همراهانش آگاه ساخت .

و أمم ستمتعهم ثم يمسه من عذاب أليم

کلمه «أمم» مبتدا و خبر آن محذوف می باشد؛ یعنی: ممن معك أمم ستمتعهم. جمله «يمسه...» حکایت از آن دارد که مقصود از «أمم» در این بخش از آیه ، امتهای کافر هستند.

ص: 339

309- کتاب نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 11

11_ نوح ، نخستین پیامبر دارای کتاب و شریعت *

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ

چون مسلم است که قبل از نوح(ع) نیز پیامبری وجود داشته، بنابراین ذکر حضرت نوح(ع) بدون اشاره به پیامبر پیش از او می تواند به این جهت باشد که او اولین پیامبر دارای شریعت بوده است.

310- کتب آسمانی نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 7

7- نسل های پس از نوح و ابراهیم (ع) ، هیچ گاه از کتاب آسمانی محروم نبوده اند .

وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

311- کشتی سازی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 12

12_ پیروان نوح ، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إِن تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ

برداشت فوق ، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إِنَّا» و «نَسْخَرُ» است.

312- کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 1,3,4

1_ خداوند، در پی باخبر ساختن نوح از ایمان نیاوردن قومش، او را به ساختن کشتی فرمان داد.

أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك . . واصنع الفلك

3_ نوح (ع)، در ساخت کشتی مؤید به مراقبت و محافظت همه جانبه خداوند بود.

واصنع الفلك بأعيننا

«عین» به معنای چشم و در آیه شریفه کنایه از مراقبت و محافظت می باشد. جمع آوردن آن (أعین) برای مبالغه و رساندن کمال مراقبت است و «بأعیننا» حال برای فاعل «اصنع» می باشد. بنابراین «اصنع الفلك بأعیننا»؛ یعنی، آن کشتی را بساز در حالی که قرین محافظت و مراقبت کامل ما (خداوند) هستی.

4_ نوح (ع)، در ساخت کشتی با دریافت وحی، از تعالیم و راهنمایی های خداوند بهره می برد.

ص: 340

واصنع الفلك بأعيننا ووحينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 1,3,4,5,12,14,15,16

1_ نوح (ع) در پی فرمان خداوند ، به ساختن کشتی پرداخت .

واصنع الفلك . . . و يصنع الفلك

در کلام عرب ، گاهی فعل مضارع به جای فعل ماضی به کار می رود و منظور از آن ترسیم حادثه های گذشته است به گونه ای که گویا پیش روی مخاطبان قرار دارد. در آیه شریفه نیز ، فعل «یصنع» به همین منظور به جای «صنع» استعمال شده است.

3_ کفرپیشگان ، به هنگام مواجه شدن با نوح (ع) او را به خاطر کشتی سازی به استهزا و مسخره می گرفتند .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

4_ کفرپیشگان ، آن گاه که دسته جمعی و گروه گروه با نوح (ع) مواجه می شدند ، او را به خاطر کشتی سازی به تمسخر می گرفتند .

كلما مرّ عليه ملاً من قومه

برداشت فوق ، از کلمه «ملاً» _ که در این جا به معنای گروه و جماعت است _ استفاده شده است.

5_ نوح (ع) پس از دریافت فرمان الهی مبنی بر ساختن کشتی ، همه وقت و همّت خویش را مصروف اجرای آن فرمان کرد .

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

بدیهی است که تمسخر کفرپیشگان ، مخصوص زمانی نبوده که نوح(ع) را در کارگاه کشتی سازی مشاهده کنند. بنابراین مقید کردن زمان استهزا به وقتی که در جایگاه کشتی سازی با او مواجه می شدند، به این نکته اشاره دارد که: کافران آن حضرت را در غیر آن مکان نمی یافتند و این حاکی است که او، تمام وقت را در کارگاه مشغول به کار بوده است.

12_ پیروان نوح ، همراه و همگام با او برای ساختن کشتی

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم

برداشت فوق ، مقتضای آوردن ضمیر جمع در «منا» و «إننا» و «نسخر» است.

14_ « عن أبي عبدالله (ع) . . . فلما أتى عليهم تسعماء سنة همّ أن يدعوا عليهم . . . فأمره الله عزوجل أن يغرس النخل . . . فلما أتى لذلك خمسون سنة وبلغ النخل و استحکم أمر بقطعه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه و أمر جبرئيل (ع) أن ينزل عليه و يعلمه كيف يتخذها فقدر طولها في الأرض ألفاً و مأتى ذراع و عرضها ثمانمأة ذراع و طولها في السماء ثمانون ذراعاً . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که نهصد سال بر قوم نوح گذشت [و دعوت او را اجابت نکردند] خواست که بر آنان نفرین کند؛ پس خداوند عزوجل به او امر فرمود که درخت خرما بکارد . . . پس چون پنجاه سال گذشت و درخت کامل و محکمی شد، آن حضرت را به بریدن آن فرمان داد . . . آن گاه امر فرمود کشتی را بسازد و جبرئیل را مأمور کرد که بر نوح نازل شود و به او یاد دهد که کشتی را چگونه بسازد. پس جبرئیل طول کشتی را هزار و دویست ذراع و عرض آن را هشتصد ذراع و ارتفاع آن را هشتاد ذراع تعیین کرد . . .».

15_ « عن أبي عبد الله (ع) [فی حدیث قال بعد ما قرأ قوله تعالى] : « كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه . . . » : . . . كانوا يسخرون منه و يقولون : ينحت سفينة في البرّ ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی بعد از قرائت آیه مزبور] فرمود: . . . قوم نوح او را مسخره می کردند و می گفتند: او در خشکی کشتی می سازد!».

16_ « عن أبي عبد الله (ع) قال : بقي نوح في قومه ثلاثمئة سنة يدعوهم إلى الله فلم يجيبوه . . . فأمره الله أن ينحت السفينة

... فقال: يا رب من يعينني على اتخاذها؟ فأوحى إليه ناد في قومك من أعانني عليها و نجر منها شيئاً صار ما ينجره ذهباً و فضه فنادى نوح (ع) فيهم بذلك فأعانوه عليها... ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح سیصد سال در بین قوم خود باقی ماند و آنها را به خدا دعوت کرد، ولی او را اجابت نکردند... پس خداوند وی را امر کرد تا کشتی بسازد... نوح گفت: پروردگارا! چه کسی مرا در ساختن کشتی کمک می کند؟ به او وحی شد در بین قوم خود ندا کن: هر کس مرا در ساختن کشتی کمک کند، تراشه های چوبی که می تراشد برای او طلا و نقره می شود. نوح این ندا را داد، پس قوم او در ساختن کشتی به او کمک کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 2

2 - وحی الهی به نوح (ع) در ساختن کشتی

فأوحينا إليه أن اصنع الفلك

313- کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 10، 4، 3

3_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را به وسیله کشتی از غرق شدن رهایی بخشید .

فكذبوه فانجينه و الذين معه في الفلك و أغرقنا الذين كذبوا

4_ مؤمنان به رسالت نوح (ع) ، همراه و همسفر او در کشتی

فانجينه و الذين معه في الفلك

10_ گروهی از همسفران نوح (ع) در کشتی نجات ، نه از مؤمنان بودند و نه از تکذیب کنندگان آیات الهی

فانجينه و الذين معه في الفلك و أغرقنا الذين كذبوا بايتنا

از اینکه خداوند نجات یافتگان را توصیف نکرد که اهل ایمان بودند، مثلاً فرمود «و الذين آمنوا»، می توان گفت گروهی از همراهان نوح(ع) در کشتی به وی ایمان نداشتند. و از جمله «و أغرقنا ...» می توان فهمی آن گروه وی را تکذیب نیز نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 2

2_ نوح (ع) پیش از مأموریتش برای ساختن کشتی، به چگونگی (اندازه، شکل و...) آن آگاه بود.

واصنع الفلک

ظاهر این است که «ال» در «الفلک» عهد ذهنی است و اشاره به سفینه ای خاص دارد که نوح(ع) به آن آشنایی داشت. براین اساس خداوند، پیش از فرمان به ساختن کشتی، طرح و دورنمایی از آن را به او نشان داده بود. گفته شده که آن حضرت کشتی مورد نظر را در رؤیا دیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - «عن أبي جعفر (ع) قال: كانت شريعته نوح أن يعبد الله بالتوحيد... فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم

ص: 342

سراً و علانیه . . . فأوحى الله عزوجل إليه : أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون « فلذلك قال نوح : « و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً » و أوحى الله إليه « أن اصنع الفلك » ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: .. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _ عزوجل _ به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «و لا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

314- کشتی نوح(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 1

1 - برجای ماندن کشتی نوح _ برای چندی _ در زمین ، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد تركن ها آیه فهل من مدكر

واژه «آیه» در معانی «علا-مت»، «معجزه» و «عبرت» به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر «ترکناها» به «ذات ألواح» بازگردد.

315- کشتی نوح(ع) در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 3

3_ کشتی نوح ، او و همراهانش را در میان موج های عظیمی بسان کوهها ، به پیش می برد .

و هی تجرى بهم فى موج كالجبال

«موج» اسم جنس است و بر یک موج و نیز موجهای متعدد و کثیر اطلاق می شود از آن جا که در آیه شریفه ، کلمه «موج» به «جبال» (کوهها) تشبیه شده ، معلوم می شود مراد از آن ، امواج متعدد و کثیر است.

316- کشتی نوح(ع) در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 2

2- برجای ماندن بقایای کشتی نوح ، تا عصر نزول قرآن *

و لقد ترکن_هاءِ ایه

در صورتی که «ترکنا» به معنای برجای نهادن آثار و بقایا باشد_ و نه صرفاً به معنای باقی گذاشتن خاطره و یاد کشتی نوح_ از قید «هل من مدکر» مطلب بالا استفاده می شود.

ص: 343

317- کشتی نوح(ع) در کوه جودی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 4

4_ با فرمان الهی به آسمان و زمین، آب ها کاسته شد، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید.

و غیض الماء و قضی الأمر واستوت علی الجودی

318- کعبه در طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 14

14_ « قال أبو عبدالله (ع) : ... غرق جميع الدنيا إلا موضع البيت ... » ;

امام صادق(ع) فرمود: ... [در طوفان نوح] همه دنیا غرق شد مگر جایگاه خانه خدا ...».

319- کعبه هنگام طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 29 - 10

10 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : إن الله عز وجل أغرق الأرض كلها يوم نوح إلا البيت فيومئذ سمى العتيق لأنه أعتق يومئذ من الغرق . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: خدای عزوجل در روز طوفان نوح، همه زمین را غرق کرد، مگر «بیت [الله]». پس در آن روز عتیق نامیده شد؛ زیرا در آن روز از غرق شدن آزاد شد.».

320- کفر پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 12

12_ برخی از افراد خانواده نوح (همسر و فرزندش) در زمره کافران و تکذیب کنندگان رسالت او بودند . *

«ال» در «القول» عهد ذکری و یا ذهنی است و اشاره به جمله «لاتخاطبونی فی الذین ظلموا إنهم مغرقون/37» دارد. بنابراین «إلا من...»؛ یعنی، مگر آن کس که از پیش به خاطر کفر و ظلمش، حکم غرق شدن را برای او مقدر ساخته ایم. مفسران برآند که مراد از «من سبق» همسرنوح به نام «واعله» و فرزندش به نام «یام» و یا «کنعان» است.

321- کفر خانواده نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 5

5 - ایمان نیاوردن برخی از اعضای خاندان نوح (ع)

و لمن دخل بیتی مؤمناً

مطلب یاد شده، از قید «مؤمناً» استفاده می شود.

322- کفر همسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 12

12_ برخی از افراد خانواده نوح (همسر و فرزندش) در زمره کافران و تکذیب کنندگان رسالت او بودند . *

و أهلك إلا من سبق عليه القول

«ال» در «القول» عهد ذکری و یا ذهنی است و اشاره به جمله «لاتخاطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون/37» دارد. بنابراین «إلا من...»؛ یعنی، مگر آن کس که از پیش به خاطر کفر و ظلمش، حکم غرق شدن را برای او مقدر ساخته ایم. مفسران برآنند که مراد از «من سبق» همسر نوح به نام «واعله» و فرزندش به نام «یام» و یا «کنعان» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 8، 2

2- همسران نوح و لوط پیامبر، نمونه بارز و مثال زدنی، برای جریان کفر و نفاق اند.

ج_هد الكفار والمنفقين... ضرب الله مثلاً للذين كفروا امراً نوح و امراً لوط

8 - کفر و نفاق همسران نوح و لوط، خیانت به آن دو پیامبر بود.

فخاتاهما

مفسران، مصداق بارز خیانت همسران نوح و لوط را، کفر و نفاق آنان دانسته اند و نیز روایت کرده اند که آنان با تطمیع دیگران علیه همسران خود اقدام کردند؛ مثلاً آنان اسرار خانه همسران خود را به دشمنان منتقل می کردند و... .

323- کمی پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 18

18_ تنها تعداد بسیار اندکی از قوم نوح ، به یکتایی خداوند ایمان آوردند و رسالت نوح را پذیرفتند .

و ما آمن معه إلا قليل

کلمه «قلیل» دلالت بر اندک بودن تعداد مؤمنان دارد و قرآن آن را با قیدی همانند «منهم» نیاورد تا به این نکته اشاره کند که: تعداد مؤمنان فی نفسه اندک بودند نه در قیاس با کفرپیشگان و لذا در برداشت با کلمه بسیار، بر قلت مؤمنان تأکید شد (اقتباس از المیزان).

ص: 345

324- کمی مؤمنان به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 18,23

18_ تنها تعداد بسیار اندکی از قوم نوح ، به یکتایی خداوند ایمان آوردند و رسالت نوح را پذیرفتند .

و ما آمن معه إلا قليل

کلمه «قلیل» دلالت بر اندک بودن تعداد مؤمنان دارد و قرآن آن را با قیدی همانند «منهم» نیاورد تا به این نکته اشاره کند که: تعداد مؤمنان فی نفسه اندک بودند نه در قیاس با کفرپیشگان و لذا در برداشت با کلمه بسیار، بر قلت مؤمنان تأکید شد(اقتباس از المیزان).

23_ « عن أبي عبدالله (ع) : لما أراد الله عزوجل هلاك قوم نوح . . . كان الذين آمنوا به من جميع الدنيا ثمانين رجلاً فقال الله عزوجل : « . . . و ما آمن معه إلا قليل » . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که خدای عزوجل اراده کرد قوم نوح را هلاک کند . . . کسانی که به او ایمان آورده بودند در همه دنیا هشتاد مرد بودند. پس خداوند عزوجل فرمود: . . . و ما آمن معه إلا قليل . . .».

325- کنعان بن نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 6

6_ نوح (ع) ناآگاه به گسستن پیوند فرزندى كنعان با او بر اثر اعمال ناشایستش

إن ابني من أهلى . . . إنه ليس من أهلك

326- کوه پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 13

13_ « صفوان بن مهران الجمال عن الصادق جعفر بن محمد _ عليه السلام _ قال : سار و أنا معه فى القادسيه حتى أشرف على النجف فقال : هو الجبل الذى اعتصم به ابن جدى نوح عليه السلام فقال : « سأوى إلى جبل يعصمنى من الماء » . . . فغار فى الأرض . . . »

صفوان بن مهران جمال از امام صادق(ع) نقل می کند و می گوید: من با امام صادق(ع) در سرزمین قادسیه همراه بودم تا به نجف نزدیک شد؛ پس فرمود: نجف جای کوهی است که فرزند جدّم نوح به آن پناهنده شد و گفت: «سأوى إلى جبل يعصمنى من الماء» . . . پس آن

کوه در زمین فرورفت...».

ص: 346

327- گلابه نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 1

1 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا، از لجاجت و تکذیب گری قومش نسبت به او

قال ربّ إنّ قومی کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 4

4 - شکوه نوح (ع) به درگاه خدا از ستم قوم خویش، پس از اتمام حجت و به بن بست رسیدن همه راه های تبلیغی بود.

إن أنا إلا نذیر مبین... إنّ قومی کذبون... فافتح بینی و بینهم فتحاً و نجّنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 5 - 1

1 - شکوه حضرت نوح (ع)، از قوم خود به پیشگاه پروردگار

قال ربّ ائنی دعوت قومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 21 - 2

2 - شکوه حضرت نوح (ع)، به درگاه الهی از نافرمانی قومش

قال نوح ربّ ائّهم عصونی

328- گناهان پیروان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 5

5- پیروان نوح، به هنگام سوارشدن بر کشتی نجات، نگران گناهان و تخلفات خویش بودند.

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

329- مبارزه با نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 60 - 1

1_ جبهه گیری گروه سرشناس و اشراف قوم نوح در برابر دعوت وی

قال الملاً من قومه انا لنريك في ضلل مبين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 347

3- وانهادن و بی اعتنایی به نوح (ع)، آخرین چاره اندیشی اشراف کافر در مبارزه با آن حضرت

فقال الملوأ... إن هو إلا رجل به جنة فتربصوا به حتى حين

330- مبارزه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 8

8_ مبارزه با شرک و دعوت به توحید، مهمترین رسالت نوح

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 3

3_ قیام حضرت نوح (ع)، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود.

إن كان كبر عليكم مقامى و تذکیری بأیت الله

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

331- مبدأ حرکت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 10

10_ «عن أبی عبد الله (ع) قال: جاء رجل إلى أمير المؤمنين (ع) و هو فی مسجد الکوفه فقال (ع): ... صلّ فی هـ ذا المسجد... منه سارت سفینه نوح...»

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: امیرالمؤمنین(ع) در مسجد کوفه بود. مردی نزد وی آمد، آن حضرت فرمود: ... در این مسجد نماز بخوان... از همین مسجد کشتی نوح سیر خود را آغاز کرد...».

332- مجادله نوح(ع)

1_ ساخت کشتی نوح و درگیری های لفظی او و کفرپیشگان تا فرا رسیدن طوفان ، همچنان ادامه داشت .

یصنع الفلک و کلما مرّ علیه . . . حتّی إذا جاء أمرنا

«حتی» بیانگر غایت گزارشها و حقایق مطرح شده در آیه قبل (ساختن کشتی و تمسخر کافران و پاسخ گویی حضرت نوح)

می باشد؛ یعنی ، اینها ادامه داشت تا زمانی که . . .

333- محدوده اختیارات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 1

1_ نوح (ع) ، نه گنجینه های هستی را در اختیار داشت ، نه غیب می دانست و نه از فرشتگان بود .

لأقول لكم عندی خزائن الله . . . و لأقول إنی ملک

334- محدوده رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 2

2_ رسالت نوح در محدوده قوم خویش بود .

لقد أرسلنا نوحاً إلی قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 2

2_ نوح (ع) ، مبلغ پیام های الهی ، نه بازگوکننده نظریات شخصی خویش

أبلغکم رسالت ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 2

2_ رسالت نوح (ع) محدود به قوم خودش بود .

و لقد أرسلنا نوحاً إلی قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 3

3- قلمرو رسالت نوح (ع)، محدود به قوم خودش بود.

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 2

2- رسالت نوح (ع)، محدود به قوم خود بود.

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه

ص: 349

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 4

4 - اخطار و روشنگری ، قلمرو رسالت نوح (ع)

إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ

335- محدوده علم نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 31 - 1

1_ نوح (ع) ، نه گنجینه های هستی را در اختیار داشت ، نه غیب می دانست و نه از فرشتگان بود .

لَأَقُولَ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ .. و لَأَقُولَ إِنِّي مَلِكٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 8, 6, 5

5_ نوح (ع) ، ناآگاه به تباهی و فساد بی حد فرزند ناخلف خویش

إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ

6_ نوح (ع) ناآگاه به گسستن پیوند فرزندی کنعان با او بر اثر اعمال ناشایستش

إِن ابْنِي مِنْ أَهْلِي .. إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ

7_ نوح (ع) به حکیمانه نبودن نجات فرزند فسادپیشه اش ، از حادثه طوفان آگاه نبود .

فَلَا تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

8_ محدودیت علم و آگاهی نوح (ع) و معصوم نبودن او از خطا و اشتباه

إِن ابْنِي مِنْ أَهْلِي .. إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ... فَلَا تَسْئَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 112 - 3

3- نوح (ع)، نفی کننده علم غیب از خویش *

ما علمی بما کانوا یعملون

برداشت یاد شده بر این اساس است که «ما» در «ما علمی» نافی و «علمی» مبتدا و خیر آن محذوف باشد؛ یعنی، «ما علمی ثبت او حاصل بما کانوا یعملون».

336- محدوده مسؤلیت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 1

1- نوح (ع)، تنها هشدار دهنده و اندازگر مردم بود.

إن أنا إلا نذیر

ص: 350

337- محرومیت پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 2

2_ فرزند ناصالح نوح ، در پیشگاه خداوند از خانواده و اهل بیت او محسوب نمی شد .

إنه ليس من أهلک

338- محمد (صلی الله علیه و آله) و قصه نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 3,5,6

3_ خداوند ، داستان نوح را از طریق وحی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) تشریح کرد .

تلک من أنباء الغیب نوحیها إلیک

ظاهر این است که مراد از ضمیر «ها» در «نوحیها» همان مشارالیه «تلک» باشد.

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم عصر بعثت ، پیش از نزول قرآن ، به سرگذشت نوح (ع) آگاهی نداشتند .

ما کنت تعلمها أنت و لا قومک من قبل هـ_ذا

مشارالیه «هـ_ذا» قرآن است که از جمله «نوحیها إلیک» معلوم می شود.

6_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم عصر بعثت ، جز از طریق وحی ، راهی برای شناخت صحیح حادثه طوفان و سرگذشت نوح (ع) در اختیار نداشتند .

در اختیار نداشتند .

ما کنت تعلمها أنت و لا قومک من قبل هـ_ذا

339- مخالفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 3

3- مخالفت همگانی قوم نوح ، عاد و ثمود با پیامبرانشان (نوح ، هود و صالح)

و ان یكدّبوك فقد كذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 4

4 - اشراف قوم نوح ، در جبهه مخالف او

قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 351

3- ثروتمندان و زورمداران حيله گر ، مخالفان اصلی دعوت نوح (ع)

و مکروا مکراً کبیراً

340- مخالفت با نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 7 - 1

1 - دعوت حضرت نوح (ع) ، در تمامی دفعات با مخالفت شدید قومش روبه رو می شد .

وإني كلما دعوتهم لتغفر لهم جعلوا أصـبعهم في آذانهم و استغشوا ثيابهم

341- مخالفت پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 20

20_ « عن أبي عبدالله (ع) : ان الله عزوجل قال لنوح : يا نوح إنه ليس من أهلك . . . هو إبنه ولـكن الله عزوجل نجاه عنه حين خالفه في دينه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که: خدای عزوجل به حضرت نوح فرمود: «ای نوح آن [پسر] از اهل تو نیست» . . . او پسرش بود ولی خدای عزوجل او را از اهل نوح بودن نفی کرد؛ زیرا در دین پدرش با او مخالفت کرد».

342- مدت حرکت کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 10

10_ « عن المفضل قال : قلت لأبي عبدالله (ع) . . . كم لبث نوح و من معه في السفينة حتى نصب الماء و خرجوا منها ؟ فقال : لبثوا فيها سبعة أيام و لياليها و طافت بالبیت ثم استوت على الجودی . . . ؛

مفضل گوید: به امام صادق(ع) گفتم: . . . چه مدتی نوح و همراهان در کشتی ماندند تا آب فرو نشست و از کشتی خارج شدند؟ فرمود: هفت شبانه روز در کشتی ماندند و کشتی بر خانه خدا طواف کرد، سپس بر کوه جودی استقرار یافت . . .».

343- مدت عمر نوح (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 13

13 - « عن أبي عبد الله (ع) قال : « عاش نوح ألفى سنه و ثلاث مائه سنه . منها ثمانمائه و خمسين سنه ، قبل أن يبعث و

ص: 352

ألف سنه إلا خمسين عاماً و هو في قومه يدعوهم و خمس مائه عام بعد ما نزل من السفينه . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که نوح(ع)، دو هزار و سیصد سال عمر کرد. که هشتصد و پنجاه سال آن، پیش از بعثت او بود و نهصد و پنجاه سال، دورانی بود که در میان قوم خود مشغول دعوت آنها بود و پانصد سال نیز، بعد از آنکه از کشتی پیاده شد، (زندگانی کرد)...»

344- مدت کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 15

15_ « عن المفضل بن عمر قال : قلت (لأبي عبدالله (ع)) : جعلت فداك في كم عمل نوح سفينة حتى فرغ منها ؟ قال : في دورين ؟ قلت : و كم الدورين ؟ قال : ثمانين سنه . . . ;

مفضل بن عمر گوید: به امام صادق(ع) عرض کردم: فدایت شوم! نوح در چه مدتی کشتی خود را ساخت تا از آن فارغ شد؟ فرمود: در دو دور، گفتم: دو دور چقدر است؟ فرمود: هشتادسال...».

345- مدت نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 14 - 13، 3

3- نوح (ع) به مدت نهصد و پنجاه سال، در میان قوم خود، عهده دار پیامبری بود.

و لقد أرسلنا نوحًا . . . فلبث فيهم ألف سنه إلا خمسين عاماً

13 - « عن أبي عبدالله (ع) قال : « عاش نوح ألفي سنه و ثلاث مائه سنه . منها ثمانمائة و خمسين سنه ، قبل أن يبعث و ألف سنه إلا خمسين عاماً و هو في قومه يدعوهم و خمس مائه عام بعد ما نزل من السفينه . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده که نوح(ع)، دو هزار و سیصد سال عمر کرد. که هشتصد و پنجاه سال آن، پیش از بعثت او بود و نهصد و پنجاه سال، دورانی بود که در میان قوم خود مشغول دعوت آنها بود و پانصد سال نیز، بعد از آنکه از کشتی پیاده شد، (زندگانی کرد)...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 5

5- مدت رسالت نهصد و پنجاه ساله نوح (ع) در میان قوم اش، تنها، مربوط به زمان قبل از طوفان است.

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه فلبث فيهم... فأخذهم الطوفان... فأنجينه

346- مدح همسفران نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 9

ص: 353

9- همراهان نوح (ع) در کشتی، افرادی با فضیلت و شایسته تمجید بودند.

و مَمَّنْ حَمَلْنَا مَعِ نُوحٍ

تعبیر «ذَرِيَّةَ آدَمَ» برای تمام انبیا کافی بود، تصریح به برخی از آباء و اجداد دیگر، از جمله هم سفران نوح(ع)، گویای شخصیت والای آنها است.

347- مراد از والدین نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 18

18 - «عن أبي شعيب الخراساني قال: قلت لأبي الحسن الرضا (ع) ... قال: إنّ مسجد الكوفة بيت نوح ... فيه دعوة نوح حيث قال: «رب اغفر لي ولوالدي وللمن دخل بيتي مؤمناً» قال: قلت: من عني بوالديه؟ قال: آدم وحوّاء؛

ابوشعيب خراسانی از امام رضا(ع) روایت کرده ... که فرمود: مسجد کوفه خانه نوح(ع) است ... دعای نوح در آن جا این بوده است که گفت: «رب اغفر لي ولوالدي وللمن دخل بيتي مؤمناً». ابوشعيب گفت: به امام(ع) عرض کردم: نوح(ع) از والدینش چه کسی را قصد کرده؟ فرمود: آدم و حوّا را».

348- مردمداری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 62 - 6

6_ خیرخواهی نوح (ع) تنها در جهت منافع مردمان، نه آمیخته به منفعت های شخص خود بود.

و أنصح لكم

آوردن «لام» پس از مشتقات «نصیحت»، همانند «أنصح لكم»، حکایت از خلوص کامل نصیحت کننده نسبت به نصیحت شونده دارد. یعنی در نصیحتش (خیرخواهیش) هیچ شائبه منفعت شخصی ندارد و تنها خیر او را در نظر گرفته است.

349- مزد رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 1،4

1_ نوح (ع) به مردم اعلام کرد که: در برابر ابلاغ رسالت، کمترین مالی از آنان درخواست نخواهد کرد.

ی قوم لاأسئلكم علیه مالا

مراد از ضمیر در «علیه» پیامبری و ابلاغ رسالت است. کلمه «مالاً» نکره است و چون پس از نفی (لاأسئلكم) قرار گرفته است، دلالت بر عموم دارد؛ یعنی، هیچ مالی و کمترین پاداشی.

4_ نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است.

إن أجرى إلاّ علی الله

ص: 354

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 109 - 1

1 - تصریح نوح (ع) به نداشتن کمترین چشمداشت مادی از مردم ، در قبال رسالت خویش

و ما أسئلكم عليه من أجر

350- مستضعفان قوم نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 7

7_ انحصار پیروان نوح به قشر مستضعف و تهی دست ، بهانه و دستاویز اشراف برای ایمان نیاوردن به او و انکار رسالت های وی

فقال الملاء .. ما نریک اتبعک إلا الذین هم أراذلنا بادی الرأی

351- مسلمانان صدر اسلام و قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 5,6

5_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم عصر بعثت ، پیش از نزول قرآن ، به سرگذشت نوح (ع) آگاهی نداشتند .

ما کنت تعلمها أنت و لا قومک من قبل ه_ذا

مشارالیه «ه_ذا» قرآن است که از جمله «نوحیها إلیک» معلوم می شود.

6_ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم عصر بعثت ، جز از طریق وحی ، راهی برای شناخت صحیح حادثه طوفان و سرگذشت نوح (ع)

در اختیار نداشتند .

ما کنت تعلمها أنت و لا قومک من قبل ه_ذا

352- مسؤلیت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 5

5- نوح (ع)، بدون هیچ تأخیر، به انجام مسؤولیت و رسالت خویش پرداخت .

لقد أرسلنا نوحاً .. فقال يقوم

عطف جمله «قال ..» بر «لقد أرسلنا ...» به وسیله حرف فاء ناظر به برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 63 - 8

8- نوح (ع)، وظیفه دار ترساندن مردم از عذاب های الهی و فراهم آوردن زمینه های تقوایشگی برای آنان با تبلیغ معارف

ص: 355

أن جاءكم ذكر من ربكم على رجل منكم لينذركم ولتتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 14

14_ « عن أبي عبدالله (ع) . . . فلما أتى عليهم تسعماء سنة هم أن يدعوا عليهم . . . فأمره الله عز وجل أن يغرس النخل . . . فلما أتى لذلك خمسون سنة وبلغ النخل واستحكم أمر بقطعه . . . فأمره الله أن ينحت السفينه وأمر جبرئيل (ع) أن ينزل عليه ويعلمه كيف يتخذها فقدر طولها في الأرض ألفاً ومأتي ذراع وعرضها ثمانمأة ذراع وطولها في السماء ثمانون ذراعاً . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: هنگامی که نهصد سال بر قوم نوح گذشت [و دعوت او را اجابت نکردند] خواست که بر آنان نفرین کند؛ پس خداوند عزوجل به او امر فرمود که درخت خرما بکارد . . . پس چون پنجاه سال گذشت و درخت کامل و محکمی شد، آن حضرت را به بریدن آن فرمان داد . . . آن گاه امر فرمود کشتی را بسازد و جبرئیل را مأمور کرد که بر نوح نازل شود و به او یاد دهد که کشتی را چگونه بسازد. پس جبرئیل طول کشتی را هزار و دویست ذراع و عرض آن را هشتصد ذراع و ارتفاع آن را هشتاد ذراع تعیین کرد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 17، 11، 7، 6

6_ بردن انواع حیوانات به کشتی و نجات دادن آنها از غرق شدن ، از وظایف نوح (ع) پس از پیدایش نشانه طوفان (فوران آب از تنور)

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

7_ نوح (ع) ، موظف بود از هر نوع حیوان تنها یک جفت (نر و ماده) را به کشتی سوار کند .

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

مضاف الیه «کل» کلمه ای همانند «حیوان» است؛ یعنی: من کل حیوان . . . کلمه «اثنین» تأکید برای زوجین است و اشاره به این معنا دارد که از هر حیوان ، بیشتر از یک جفت نباید به کشتی برده شود.

11_ نوح (ع) از ناحیه خداوند به نجات خانواده خویش و سوار کردن آنان به کشتی موظف شد .

قلنا احمل فیها . . . أهلك

کلمه «أهلک» در «أهلک» عطف بر «زوجین» و در حقیقت مفعول برای «احمل» است.

17_ نوح (ع) موظف به سوار کردن مؤمنان بر کشتی و نجات دادن آنان از طوفان

قلنا احمل فيها .. من آمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8 - نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فيها من كل زوجين اثنين و أهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 2

ص: 356

2- انذار توده ها و نه جلب رضایت اشرف به قیمت طرد محرومان ، وظیفه اعلام شده از سوی نوح (ع) به اشرف قومش

و ما أنا بطارد المؤمنین . إن أنا إلا نذیر

353- مشرکان مکه و قصه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 35 - 2

2_ مشرکان مکه ، سرگذشت نوح و قوم او را ، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می پنداشتند .

و لقد أرسلنا نوحًا . . . أم یقولون افتری_ه

برداشت فوق ، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفتراه» به داستان نوح(ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده ، باز گردد.

354- مشکلات نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 71 - 3

3_ قیام حضرت نوح (ع) ، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی ، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود .

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت الله

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و

355- معجزه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 28 - 1

1_ نوح (ع) برخوردار از معجزه و دلیلی روشن ، بر پیامبری خویش

قال ی_قوم أرءیتم إن کنت علی بیّنه

قابل ذکر است که «أرءیتم» به معنای «آخبرونی» است و مفعول آن جمله «أنلزمکموها» است و این هر دو به منزله جواب شرط «إن کنت ...» می باشد و تقدیر جمله چنین است «إن کنت علی بیّنه ... فآخبرونی أنلزمکموها»

356- معرضان از نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 357

1 - تلاش مستمر نوح (ع)، برای ایمان آوردن قومش، حاصلی جز فرار و دوری آنان نداشت.

فلم یزدهم دعای إلاّ فراراً

357- معلم نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 4

4_ نوح (ع)، در ساخت کشتی با دریافت وحی، از تعالیم و راهنمایی های خداوند بهره می برد.

واصنع الفلک بأعیننا ووحینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 6

6 - تعلیم روش دعا به نوح (ع) از سوی خدا

فقل الحمد لله... وقل ربّ أنزلنی منزلاً مبارکاً و أنت خیر المنزلین

358- مقام نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 33 - 2

2_ آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران، دارای شایستگی های ویژه

انّ الله اصطفی ادم و نوحاً و آل ابراهیم و آل عمران علی العالمین

قطعاً گزینش خداوند، بر اساس شایستگی بوده است؛ زیرا ترجیح بلا مرجح در مورد خداوند حکیم، محال است.

359- مقامات نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 11، 3

3_ نوح(ع) هدایت یافته به توحید و برهانهای آن و دارای مرتبه ای بلند بود.

و نوحا هدینا من قبل

11_ کثرت انبیا(ع) از نسل نوح، پاداش نیل او به مقام نیکوکاران است.

و نوحا هدینا من قبل و من ذریته .. و کذلک نجزی المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

ص: 358

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم و النبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 4

4_ نوح (ع) و دیگر رسولان الهی، دارای عصمت و مبرا از هر گونه گمراهی

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

جمله «لکنی رسول ..» به منزله تعلیلی است برای تبرئه نوح از هر گونه گمراهی. بنابراین جمله «لیس بی ضلله» به همراه «و لکنی ...» علاوه بر عصمت نوح، دلالت بر عصمت تمامی رسولان الهی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 1

1_ نوح (ع)، از پیامبران و رسولان الهی است.

و لقد أرسلنا نوحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5

5_ خداوند، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید.

ءات_نی رحمه من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 3

3- حضرت نوح (ع)، از جانب خداوند، از علم، حکمت و منصب قضاوت برخوردار بود.

و لوطاً اتینَه حکماً و علماً .. و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که عبارت «نوحاً» عطف بر «و لوطاً آتیناه» باشد؛ یعنی، همان گونه که به لوط (ع) علم، حکمت و .. دادیم، به نوح (ع) نیز عطا کردیم. گفتنی است واژه «حکم» هم به معنای حکمت استعمال می شود و هم به معنای قضاوت (لسان العرب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 1

1 - نوح (ع)، از رسولان الهی بود.

و لقد أرسلنا نوحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 359

5- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی (ع) چهره های شاخص انبیای الهی اند .

و إذا أخذنا من النبیین میثـ قهم و منک و من نوح و ابرهیم و موسی و عیسی ابن مریم

ذکر نام این انبیا پس از آوردن واژه «النبیین» ذکر خاص پس از عام بوده و می تواند نشانه برتری آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 79 - 4، 2

2- نوح (ع) ، پیامبری برجسته در سلسله پیامبران الهی و دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سلـم علی نوح فی العـلمین

برداشت یاد شده از قید «فی العالمین» برای سلام به دست می آید؛ زیرا در این سوره خداوند سلام و تحیت خود را نسبت به چند پیامبر بزرگ (همچون ابراهیم، موسی و هارون علیهم السلام) نقل فرموده، ولی بدون این قید آورده است؛ مانند: آیه 109 (سلام علی ابراهیم) و آیه 120 (سلام علی موسی و هارون).

4- نوح پیامبر ، برخوردار از مقام و احترام ویژه در میان همه نسل ها و برای همیشه تاریخ

سلـم علی نوح فی العـلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 81 - 3، 2، 1

1 - حضرت نوح ، از بندگان مؤمن خدا

إنّه من عبادنا المؤمنین

2- نوح پیامبر ، از بندگان برجسته و مقرب خداوند

إنّه من عبادنا

برجسته و مقرب بودن نوح(ع)، از اضافه «عباد» به ضمیر جلاله «نا» به دست می آید.

3- عبودیت و ایمان نوح (ع) ، موجب دستیابی او به پاداش هایی همانند پاداش های محسنان از سوی خداوند

إنا كذلك نجزي المحسنين . إنه من عبادنا المؤمنين

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إنه من عبادنا ..» تعلیل برای جمله «إنا كذلك نجزي المحسنين» است؛ یعنی، چون نوح(ع) از مؤمنان و بندگان خالص خدا بود، به او همانند پاداش محسنان، پاداش دادیم. گفتنی است که مقصود از آن، اجابتِ دعا، نجاتِ از مشکلاتِ اندوه بار و باقی ماندن نسل و نام نیک آن حضرت در تاریخ می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 4

4- نوح ، ابراهیم ، موسی ، عیسی (ع) و پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، پیامبران اولوالعزم و دارای شریعت

شرع لكم من الدين ما وصّى به نوحًا . . . و موسی و عیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 5

5 - مقام عبودیت و بندگی خداوند ، از اوصاف عالی حضرت نوح (ع)

فكذبوا عبدنا

ص: 360

وصف «عبدنا» در مقام یادکرد از تلاش های نوح(ع)، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 1

1 - نوح و ابراهیم (ع) ، از رسولان الهی

و لقد أرسلنا نوحًا و ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 1

1 - حضرت نوح (ع) ، از رسولان الهی

إنا أرسلنا نوحًا

360- مکان توقف کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 4

4_ با فرمان الهی به آسمان و زمین ، آب ها کاسته شد ، جریان طوفان نوح تمام شد و کشتی نجات ، به سلامت بر کوه جودی مستقر گردید .

و غیض الماء و قضی الأمر و استوت علی الجودی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 11

11_ « عن أبي عبد الله (ع) قال : . . . فنزل نوح بالموصل من السفينه مع الثمانين . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: . . . نوح با هشتاد نفر همراه در موصل از کشتی پیاده شد . . .» .

361- مکان حیوانات در کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلک فیها .. و أهلک فإذا استویت أنت .. علی الفلک

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استویت.. .. علی الفلک» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

ص: 361

362- مکان فرود کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 5

5- فرود آمدن کشتی نوح ، در محلی غیر از محل زندگی نخستین او

وقل ربّ انزلنی منزلاً مبارکاً

همان طور که در برداشت پیشین گفته شد، «منزل» می تواند اسم مکان باشد. بنابراین درخواست فرود آمدن در یک جای پربرکت، بیانگر تغییر مکان و مفید برداشت فوق است.

363- مکان کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 17، 2

2_ کارگاه کشتی سازی نوح ، مجاور گذرگاه عمومی و در دید و منظر همگان بود .

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملاً من قومه

17_ «عن أبي عبدالله (ع) [فی حدیث]: . . . فعمل نوح سفینه فی مسجد الکوفه بیده . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که [ضمن حدیثی] فرمود: .. نوح به دست خود در مسجد کوفه کشتی ساخت...».

364- مکان نوح(ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 3

3 - داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلک فیها . . . وأهلک فإذا استویت أنت ... علی الفلک

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استویت. . . علی الفلک» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

365- مکان همسفران نوح(ع) در کشتی

3 - داخل کشتی نوح ، محل استقرار حیوانات و خاندان وی و عرشه آن محل استقرار او و پیروانش بود .

فاسلک فیها . . و أهلک فإذا استویت أنت .. علی الفلک

برداشت یاد شده، با توجه به عبارت های «اسلک فیها» (در کشتی وارد کن) و «إذا استویت. .. علی الفلک» (هرگاه تو... بر کشتی استقرار یافتی)، به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 1

1_ قوم نوح ، نبوت او را با وجود شواهد و براهین صدق ، نپذیرفته و آن حضرت را به دروغ گویی متهم کردند .

يقوم إن كان كبر عليكم مقامی . . . فإن توليتم فما سألتکم من أجر . . . فکذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 1

1_ اشراف و سران قوم نوح ، پیامبری آن حضرت را انکار کرده و به توحید و برپایی قیامت کافر شدند .

فقال الملاء الذين كفروا من قومه

متعلق «کفروا» به قرینه آیه قبل توحید ، نبوت نوح و برپایی قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 1

1_ گروهی از قوم نوح ، به او ایمان آوردند و گروهی همچنان بر کفر و انکار رسالتش اصرار میورزیدند .

أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 12

12_ برخی از افراد خانواده نوح (همسر و فرزندش) در زمره کافران و تکذیب کنندگان رسالت او بودند . *

و أهلک إلا من سبق علیه القول

«ال» در «القول» عهد ذکری و یا ذهنی است و اشاره به جمله «لاتخاطبني فی الذین ظلموا إنهم مغرقون/37» دارد. بنابراین «إلا من ...»؛

یعنی، مگر آن کس که از پیش به خاطر کفر و ظلمش، حکم غرق شدن را برای او مقدر ساخته ایم. مفسران برآند که مراد از «من سبق»

همسر نوح به نام «واعله» و فرزندش به نام «یام» و یا «کنعان» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 5

5- قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب کننده پیامبر خود

فقد كذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب کننده، بیانگر مطلب فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 15

15 - « عن أبي عبدالله (ع) قال : دعا نوح (ع) قومه علانيه . . . فأما ولد قاييل فإتّهم كذبوه وقالوا : (ما سمعنا به_ذا في آبائنا الأولين) . .

؛ .

ص: 363

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: نوح(ع) دعوت خود را در میان قوم خویش آشکارا بیان کرد؛ اما فرزندان قابیل، نوح(ع) را تکذیب کردند و گفتند «ما سمعنا به_ذافی آبائنا الأولین»..»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 19

19 - «عن أبي جعفر (ع) قال: كانت شريعة نوح أن يعبد الله بالتوحيد... فلبث فيهم ألف سنة إلا خمسين عاماً يدعوهم سراً وعلانية. . فأوحى الله عزوجل إليه: أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» فلذلك قال نوح: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و أوحى الله إليه «أن اصنع الفلك» ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود:.. شریعت نوح آن بود که خدا به یکتایی پرستش می شد... پس نوح(ع) در بین قوم خویش 950 سال توقف کرد و آنها را آشکار و پنهان به خدا دعوت نمود... سپس خداوند _عزوجل_ به او وحی فرستاد: «أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن فلا تبتأس بما كانوا يفعلون» و به همین خاطر نوح گفت: «ولا يلدوا إلا فاجراً كفاراً» و خداوند به نوح وحی کرد: «أن اصنع الفلك».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 37 - 2

2_ قوم نوح ، رسالت و پیامبری نوح (ع) و دیگر پیامبران الهی پیش از او را تکذیب کردند .

كذبوا الرسل

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که جمع آمدن «رسل» به لحاظ مجموعه پیامبران الهی پیش از نوح(ع) باشد؛ که در این صورت الف و لام «الرسل» برای عهد خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 105 - 1

1 - تکذیب رسالت نوح (ع) از سوی قومش

كذبت قوم نوح المرسلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 1,5

1- قوم نوح ، دین الهی و پیامبر خویش را تکذیب کردند .

كذبت قبلهم قوم نوح

5- قوم نوح ، نخستین جامعه تکذیب گر پیامبر خود

كذبت قبلهم قوم نوح

ذکر قوم نوح پیش از سایر اقوام تکذیب گر، بیانگر مطلب یاد شده است.

367- مکر علیه نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 364

1 - استفاده صاحبان زر و زور از مکر و نیرنگی بس بزرگ ، علیه دعوت نوح (ع) و در جهت گمراه کردن مردم

من لم یزده ماله و ولده إلاّ خسارًا . و مکروا مکراً کبّارًا

368- منشأ آگاهی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 7

7_ خداوند ، نوح (ع) را به پدید آمدن جامعه ها و امتهایی کفرپیشه از نسل او و همراهانش آگاه ساخت .

و أمم سنمتعهم ثم یمسهم منا عذاب أليم

کلمه «أمم» مبتدا و خبر آن محذوف می باشد؛ یعنی: ممن معک أمم سنمتعهم. جمله «یمسهم...» حکایت از آن دارد که مقصود از «أمم» در این بخش از آیه ، امتهای کافر هستند.

369- منشأ حکمت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 3

3- حضرت نوح (ع) ، از جانب خداوند ، از علم ، حکمت و منصب قضاوت برخوردار بود .

و لوطاً اتینہ حکماً و علماً .. و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که عبارت «نوحاً» عطف بر «و لوطاً آتیناه» باشد؛ یعنی، همان گونه که به لوط(ع) علم، حکمت و .. دادیم، به نوح(ع) نیز عطا کردیم. گفتنی است واژه «حکم» هم به معنای حکمت استعمال می شود و هم به معنای قضاوت (لسان العرب).

370- منشأ طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 6

6_ حادثه طوفان نوح ، عذابی برخاسته از فرمان خدا

لا عاصم اليوم من أمر الله

مراد از «أمر الله» همان حادثه طوفان و عذاب نازل شده بر قوم نوح است. تعبیر کردن از عذاب به «أمر الله» بیانگر آن است که آن عذاب به امر و فرمان الهی، تحقق یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 3

3_ حادثه طوفان نوح از جوشش آب های زیرزمینی و ریزش باران از آسمان، ایجاد شد.

ص: 365

ی_أرض ابلعی ماءک وی_سماأ أقلعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 5

5 - طوفان نوح ، به امر و اراده الهی بود ، نه یک رخداد طبیعی

فإذا جاء أمرنا .. من کلّ زوجین اثین

قصود از «أمرنا» فرارسیدن عذاب طوفان است. «فار» مشتق از «فوران» و «تّور» همان تنور می باشد^۸. «سلوک» (مصدر «اسلک») به معنای ادخال و وارد کردن است. «زوجین» (مفعول «اسلک»); یعنی، دو رأس که هر یک جفت دیگری باشد (یک نر و یک ماده). «اثین» نیز تأکید «زوجین» است. با توجه به این که مضاف الیه «کلّ» محذوف است («من کلّ حیوان») معنا چنین می شود: پس هرگاه فرمان ما در رسید و آب از تنور فوران کرد، از هر حیوانی دو تا (یکی نر و یکی ماده) با خانواده ات _ به جز آن کسی که حکم عذاب، پیش از این بر او صادر شده است _ در کشتی وارد کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 15 - 3

3 - طوفان نوح و ثبت آن در تاریخ ، تدبیری الهی برای معرفت و عبرت آدمیان

و لقد ترکن_ها ایه فهل من مدّکر

در صورتی ضمیر «ترکناها»، مربوط به قصه نوح و طوفان باشد _ چنان که برخی برآندند _ به دست می آید که مقصود از آن، ثبت آن قصه در تاریخ می باشد که به وسیله وحی صورت گرفته است.

371- منشأ علم نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 13

13 - «عن صالح بن میثم قال : قلت لأبی جعفر (ع) : ما کان علم نوح (ع) حین دعا قومه لایلدوا إلاّ_فاجرًا کفارًا فقال : أما سمعتَ قولَ اللّهِ لنوح : «إِنَّه لَن یؤمن من قومک إلاّ من قد آمن» ;

صالح بن میثم گوید: به امام باقر(ع) عرض کردم: نوح(ع) هنگامی که قوم خود را دعوت می کرد از کجا آگاه بود که اولاد آن قوم، غیر از بدکار و کافر به دنیا نمی آیند؛ امام فرمود: آیا سخن خداوند را به نوح نشنیده ای که فرمود: (إِنَّه لَن یؤمن من قومک إلاّ من قد آمن)».

372- منشأ قضاوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 3

3- حضرت نوح (ع)، از جانب خداوند، از علم، حکمت و منصب قضاوت برخوردار بود.

و لوطاً اتینَه حکماً و علماً... و نوحاً إذ نادى

برداشت یاد شده براساس این احتمال است که عبارت «نوحاً» عطف بر «و لوطاً آتیناه» باشد؛ یعنی، همان گونه که به

ص: 366

لوط(ع) علم، حکمت و .. دادیم، به نوح(ع) نیز عطا کردیم. گفتنی است واژه «حکم» هم به معنای حکمت استعمال می شود و هم به معنای قضاوت (لسان العرب).

373- منشأ کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 3

3 - ساختن کشتی و نجات یافتن عده ای از قوم نوح به وسیله آن ، با هدایت و تدبیر الهی بود .

حملن_کم فی الجاریه

نسبت داده شدن فعل «حملناکم» به خداوند، گویای مطلب یاد شده است. تصریح به این مطلب در آیات دیگر مؤید آن است (فأوحینا إلیه أن اصنع الفلک بأعیننا ووحینا...). (مؤمنون (23) آیه 27).

374- منشأ نجات پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 2

2 - حمایت و لطف الهی ، عامل اصلی نجات نوح (ع) و مؤمنان به آن حضرت از مهلکه طوفان ؛ و نه صرفاً ابزار مادی (کشتی) *

تجری بأعیننا

در صورتی که «بأعیننا» کنایه از نظارت، حمایت و لطف الهی باشد، ذکر «تجری بأعیننا» _ پس از «حملناه علی ذات. ..» _ بیانگر این معنا است که هر چند کشتی نوح از ابزار بایسته ای ساخته شده بود؛ اما این حمایت و نظارت لحظه به لحظه ما بود که در نهایت کارساز و نجات آفرین بود.

375- منشأ نجات خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 4

4 - نجات نوح (ع) و خاندان و همراهان او از شر ستمگران ، به اراده خداوند

فقل الحمد لله الذی نجّنا من القوم الظالمین

376- منشأ نجات نوح(ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 4

ص: 367

4- نجات نوح (ع) و خاندان و همراهان او از شر ستمگران، به اراده خداوند

فقل الحمد لله الذي نَجَّنا من القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 2

2- نجات نوح (ع) و همراهانش، به اراده خدا و در پی استمداد وی برای رهایی از شر کافران

و نَجَّني و من معي... فَأُنَجِّيه و من معه في الفلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 2, 1

1- نجات یافتن نوح (ع) از طوفان، به اراده الهی بود.

و حملناه على ذات ألوح و دسر

2- نقش عوامل و اسباب طبیعی، در تحقق اراده الهی برای نجات نوح (ع)

و حملناه على ذات ألوح و دسر

تعبیر «و حملناه على ذات ألوح...» بیانگر این معنا است که: «خداوند برای تحقق اراده خویش، عوامل طبیعی (کشتی) را به کار می گیرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 2

2- حمایت و لطف الهی، عامل اصلی نجات نوح (ع) و مؤمنان به آن حضرت از مهلکه طوفان؛ و نه صرفاً ابزار مادی (کشتی) *

تجری بأعيننا

در صورتی که «بأعيننا» کنایه از نظارت، حمایت و لطف الهی باشد، ذکر «تجری بأعيننا» پس از «حملناه على ذات...» بیانگر این معنا است که هر چند کشتی نوح از ابزار بایسته ای ساخته شده بود؛ اما این حمایت و نظارت لحظه به لحظه ما بود که در نهایت کارساز و نجات آفرین بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 4

4 - نجات نوح (ع) و خاندان و همراهان او از شر ستمگران ، به اراده خداوند

فقل الحمد لله الذي نَجَّنا من القوم الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 2

2 - نجات نوح (ع) و همراهانش ، به اراده خدا و در پی استمداد وی برای رهایی از شر کافران

ص: 368

و نَجِّنِي و من معي . . . فَأُنَجِّينَهُ و من معه في الفلك

378- موضعگیری مردم دوران نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 5

5_ مردمان عصر نوح (ع) پیرو اشراف و بزرگان قوم خویش و تحت تأثیر موضعگیری های آنان بودند .

قال المألاً . . . قال يقوم

379- موعظه به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 15

15_ پرهیز از عمل جاهلانه ، پند و موعظه خداوند به حضرت نوح (ع)

إني أعظك أن تكون من الجـهـلین

«موعظه» به معنای پنددادن و نصیحت کردن است. چنان چه متعلق آن رفتار و اخلاق پسندیده باشد ، مفاد آن ترغیب به انجام دادن است و اگر متعلق آن رفتار و اخلاق ناپسند باشد ، مفاد آن توصیه به انجام ندادن است.

380- مومنان به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 9

9- خاندان نوح از مؤمنان به رسالت نوح (ع) و بهره مند از لطف ویژه خداوند

فَنَجِّينَهُ و أهله من الكرب العظيم

نجات خاندان نوح (ع)، بیانگر عنایت ویژه خداوند به ایشان و نیز حاکی از ایمان آنان به رسالت نوح (ع) است؛ زیرا اگر آنان مانند قوم نوح کافر بودند، نجات نمی یافتند. گفتنی است آیه بعد (و نصرناه من القوم الذين كذبوا...) مؤید همین نکته است.

381- مؤمنان به نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ مؤمنان به رسالت نوح (ع)، همراه و همسفر او در کشتی

فانجینه و الذین معه فی الفلک

ص: 369

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8- نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فيها من كل زوجين اثنين وأهلك إلا من سبق عليه القول

382- مهربانی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 1

1_ نوح با پاسخی رأفت آمیز به قوم خود ، خویشان را از هر گونه گمراهی مبرا دانست .

قال يقوم ليس بي ضلله

مخاطب قرار دادن مردم با «یا قوم» (ای مردم من) دلالت بر اظهار مهربانی نوح نسبت به قوم خود دارد. نکره بودن کلمه «ضلله» پس از نفی دلالت بر عموم دارد. بنابراین «لیس بی ضلله» یعنی حتی اندکی گمراهی در من نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 71 - 2

2_ برخورد حضرت نوح (ع) با قومش برخوردی عاطفی ، ترحم آمیز و مشفقانه بود .

إذ قال لقومه يقوم

از اینکه حضرت نوح به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ..» فرمود: «ای قوم من» برداشت فوق استفاده می شود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 12

12_ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود .

إني أخاف عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7_ برخورد حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

ی_ قوم اریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8_ نوح (ع) پیامبری خیرخواه و دلسوز مردم

لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم

ص: 370

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 7

7 - نوح (ع) ، پیامبری مهربان و دلسوز مردم

فقال ی قوم

«یا قوم» (ای قوم من)، خطابی مهرآمیز و از سر دلسوزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 1

1 - برخورد حضرت نوح (ع) با قومش ، برخوردی مشفقانه و ترحم آمیز بود .

قال ی قوم

حضرت نوح(ع) به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ..» فرمود: «ای قوم من». از این نکته می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

383- مهمترین دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 8، 4

4 _ دعوت به پرستش خدای یگانه ، در رأس برنامه تبلیغی نوح (ع)

فقال یقوم اعبدوا الله ما لکم من اِله غیره

8 _ مبارزه با شرک و دعوت به توحید ، مهمترین رسالت نوح

یقوم اعبدوا الله ما لکم من اِله غیره

13 _ هشدار به روز قیامت و عذاب هول انگیز آن ، از رسالت های اساسی نوح (ع)

ینی أخاف علیکم عذاب یوم عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- دعوت به توحید و پرستش خدای یگانه ، نخستین و مهم ترین سخن نوح (ع) با قوم خویش

فقال ی قوم اعبدوا اللّٰه .. أفلا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 3 - 2

2- توحید و خداپرستی ، اولین و مهم ترین دعوت حضرت نوح (ع)

أن اعبدوا اللّٰه و اتقوه و اطیعون

برداشت یاد شده، از تقدم ذکری «اعبدوا اللّٰه» به دست می آید.

ص: 371

384- مهمترین رسالت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 5

5- دعوت به تقوا، محور تبلیغات و هدایت گری نوح (ع)

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 110 - 4

4- دعوت به تقوا و پیروی از حق، محور تبلیغ و هدایت گری نوح (ع)

ألا تتقون... فاتقوا الله و أطيعون... فاتقوا الله و أطيعون

385- میخهای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 4,3

3- نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب، به وسیله مشتی تخته و میخ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنَه علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

4- کشتی نوح، دارای شکلی ابتدایی و تشکیل شده از مشتی تخته و میخ *

و حملنَه علی ذات ألوح و دسر

از تعبیر «ذات ألواح و دسر» نوعی کوچک نمایی و ناچیزشماری کشتی حضرت نوح استفاده می شود. این گفتار درصدد تبیین این جهت است که اگر نوح(ع) نجات یافت، با حمایت و لطف خداوند بود - نه در پرتو استحکام کشتی او؛ زیرا این کشتی تاب مقاومت در برابر آن طوفان سهمگین را نداشت.

386- ناخدای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 10

10- خداوند ، ناخدای کشتی نوح و هدایت کننده آن به مقصد بود .

و ممّن حملنا مع نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 372

12 - مؤمنون - 23 - 29 - 7

7 - خدا، ناخدای حقیقی کشتی نوح

وقل رب أنزلني منزلاً مباركاً وأنت خير المنزلين

این که نوح(ع) می خواند: «خدایا! مرا در جایی پر خیر و برکت فرود آور»، می رساند که در واقع سکاندار آن کشتی خدا بوده است.

387- ناظر کشتی سازی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 3

3 - نوح (ع) ، مأمور ساختن کشتی تحت نظارت و هدایت خداوند

أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

388- نبوت در نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 77 - 4

4 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « وجعلنا ذرّيته هم الباقين » يقول: بالحقّ والنّبوه والكتاب والإيمان في عقبه ، وليس كلّ من في الأرض من بني آدم من ولد نوح (ع) . . . »

از امام باقر(ع) [درباره سخن خداوند که می فرماید: «وجعلنا ذریته هم الباقین»] روایت شده است: خدا می فرماید: ذریه او را با حق و نبوت و کتاب و ایمان باقی قرار دادیم و آن طور نیست که تمام فرزندان آدم - که در روی زمین زندگی می کنند - از فرزندان نوح(ع) باشند. «..»

389- نبوت نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 3,4

3 - تداوم یافتن بعثت پیامبران ، در نسل های پس از نوح و ابراهیم (ع)

وجعلنا في ذرّيتهما النّبوه

4 - پیامبران مبعوث شده پس از نوح (ع) از ذریه حضرت نوح و پیامبران مبعوث شده پس از ابراهیم (ع) از ذریه حضرت ابراهیم (ع) بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا وإبرهیم و جعلنا فی ذرّیتهما النبوة

ص: 373

390- نبوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 2,4

2_ خداوند نوح (ع) را به پیامبری برانگیخت و به وی وحی کرد .

كما أوحينا إلى نوح

4_ ابراهیم ، اسماعیل ، اسحاق ، یعقوب ، عیسی ، ایوب ، یونس ، هارون و سلیمان علیهم السلام از پیامبران پس از نوح (ع) و مخاطب وحی

و أوحينا إلى إبراهيم . . . و سليمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 1

1_ نوح (ع) ، از رسولان الهی است .

لقد أرسلنا نوحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 2

2_ نوح (ع) ، رسولی از جانب خداوند بود .

و لكنى رسول من رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 62 - 5، 1

1 - نوح (ع)، پيامبرى از جانب خداوند و حامل رسالت هاى متعدد

أبلغكم رسلت ربي

5 - نوح (ع)، پيامبرى دلسوز و خير خواه مردم

و أنصح لكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 64 - 7

7 - پيامبرى نوح (ع) و معارف ارائه شده از سوى وي، از آيات خداوند

فكذبوه... و أغرقنا الذين كذبوا بايتنا

ص: 374

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 103 - 1

1_ خداوند ، موسی (ع) را پس از نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب به پیامبری مبعوث کرد .

ثم بعثنا من بعدهم موسی

مراد از ضمیر در «من بعدهم» پیامبرانی است که داستانشان در آیات پیشین مطرح شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 3

3_ حضرت نوح (ع) خود را فرستاده خداوند دانسته و اجر و مزد خود را نیز تنها بر عهده او اعلام کرد .

إن كان كبر عليكم مقامی و تذكیری بأیت الله . . . فإن تولیتكم فما سألتكم من أجر إن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 1

1_ نوح (ع) ، از پیامبران و رسولان الهی است .

و لقد أرسلنا نوحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 5

5_ خداوند ، نوح (ع) را از رحمت ویژه خویش بهره مند ساخت و به مقام نبوت رسانید .

ءات_نی رحمه من عنده

مقصود از «رحمه»، به مناسبت مورد، مقام نبوت و پیامبری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 4

4- نوح ، هود و صالح (ع) ، از پیامبران الهی

فقد كذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 1

1 - نوح (ع)، از رسولان الهی بود.

و لقد أرسلنا نوحًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 1

1 - نوح (ع)، پیامبری از نژاد قوم خویش و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم نوح

ص: 375

قید «أخوهم» هم می تواند بیانگر پیوند خویشاوندی نوح(ع) با قومش باشد و هم تعبیر کنایی از اشفاق و دلسوزی آن حضرت نسبت به آنان.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 79 - 2

2- نوح (ع) ، پیامبری برجسته در سلسله پیامبران الهی و دارای مقام رفیع در پیشگاه خداوند

سَلَّمَ عَلٰی نُوْحٍ فِی الْعَلَمِیْنَ

برداشت یاد شده از قید «فی العالمین» برای سلام به دست می آید؛ زیرا در این سوره خداوند سلام و تحیت خود را نسبت به چند پیامبر بزرگ (همچون ابراهیم، موسی و هارون علیهم السلام) نقل فرموده، ولی بدون این قید آورده است؛ مانند: آیه 109 (سلام علی ابراهیم) و آیه 120 (سلام علی موسی و هارون).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 20

20- « سماعه بن مهران قال : قلت لأبي عبد الله (ع) قول الله عز وجل « فاصبر كما صبر أولو العزم من الرسل » فقال : نوح و ابراهيم و موسى و عيسى و محمد (صلى الله عليه و آله) . . . »

سماعه بن مهران می گوید: از امام صادق(ع) درباره آیه «فاصبر كما صبر أولو العزم من الرسل» سؤال کردم، حضرت فرمود: آنان نوح، ابراهیم، موسی، عیسی (ع) و محمد(صلی الله علیه و آله) هستند. . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 1

1 - نوح و ابراهیم (ع) ، از رسولان الهی

و لقد أرسلنا نوحًا و إبرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 1 - 1

1 - حضرت نوح (ع) ، از رسولان الهی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا

391- نجات از طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 6,4

4_ اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها .. ان ربي لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

ص: 376

6_ نجات پیروان نوح از حادثه طوفان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی بود .

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 8, 5, 2

2_ فرزند نوح ، مأوا گرفتن در کوه را مایه نجات از حادثه طوفان می پنداشت .

قال ساوی إلى جبل يعصمني من الماء

«أوی» (مصدر آوی) به معنای رجوع کردن و منضم شدن و جای گرفتن است و «عصمه» (مصدر يعصم) به معنای منع کردن و بازداشتن است. بنابراین «ساوی ...»؛ یعنی ، به زودی به کوهی می روم که مرا از [خطر] این آب باز دارد.

5_ هیچ چیز و هیچ کس ، جز خداوند رحمان ، توانا بر نجات افراد از حادثه طوفان نوح نبود .

قال لاعاصم اليوم من أمر الله إلا من رحم

ظاهر جمله «لاعاصم . . .» این است که «من رحم» استثنا از «لاعاصم» باشد. در این صورت باید گفت: مراد از «من رحم» رحم کننده ، یعنی خداوند است نه کسی که مورد رحمت قرار می گیرد؛ یعنی: لاعاصم ... الا الراحم و هو الله.

8_ نجات یافتن از حوادثی چون طوفان نوح (عذاب های الهی) ، جز در سایه رحمت الهی ، امکان پذیر نیست .

لا اعاصم اليوم من أمر الله إلا من رحم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 10

10_ نجات فرزند فسادی پیشه نوح از حادثه طوفان ، امری خلاف حکمت و مصلحت در نزد خداوند

فلاتستلن ما لیس لك به علم

«به» متعلق به «علم» است و مراد از آن «بمصلحته و حکمته و صوابه» می باشد. بنابراین «فلاتستلن ما لیس ...»؛ یعنی ، درخواستی را که نمی دانی درست است و یا مطابق مصلحت و حکمت است ، از من نخواه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 2

2- نوح (ع) و خاندانش ، به لطف الهی از عذاب طوفان نجات یافتند .

و نَجِّينَهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

مقصود از «اندوه بزرگ» یا طوفان است و یا اذیت و آزار مردم کافر. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 77 - 2

2- نسل نوح (ع) ، تنها نسل باقی مانده از میان نجات یافتگان از عذاب طوفان برای همیشه تاریخ

و جعلنا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که حصر استفاد از ضمیر فصل «هم»، حصر اضافی باشد و در مقایسه با افراد موجود در کشتی سنجیده شود که برخی از خاندان نوح(ع) و برخی از دیگر مردمان بودند که به آن حضرت ایمان آورده بودند؛ یعنی، نسل مردم کافر طوفان زده و نیز نسل مردم مؤمن نجات یافته بر عرشه کشتی، همگی قطع شده و تنها نسل نوح(ع) باقی ماند.

ص: 377

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 3، 1

1 - نجات یافتن نوح (ع) از طوفان، به اراده الهی بود.

و حملن_ه علی ذات ألوح و دسر

3 - نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب، به وسیله مشتی تخته و میخ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملن_ه علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ_ که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند_ در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

392- نجات پسر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 9، 7، 10

7_ نوح (ع) به حکیمانه نبودن نجات فرزند فسادپیشه اش، از حادثه طوفان آگاه نبود.

فلاتسئلن ما لیس لک به علم

9_ خداوند، نوح (ع) را از درخواست نجات فرزندش، برحذر داشت.

فلاتسئلن ما لیس لک به علم

چون مفعول دوم «فلاتسئلن» _ یعنی، «ما لیس...» _ بدون حرف «عن» آمده است، مقصود از سؤال، درخواست و مطالبه است نه پرسش و جستوجو. بنابراین «فلاتسئلن»؛ یعنی، از من مخواه و درخواست نکن... مصداق مورد نظر برای «مالیس...» نجات فرزند نوح می باشد.

10_ نجات فرزند فسادپیشه نوح از حادثه طوفان، امری خلاف حکمت و مصلحت در نزد خداوند

فلاتسئلن ما لیس لک به علم

«به» متعلق به «علم» است و مراد از آن «بمصلحته و حکمته و صوابه» می باشد. بنابراین «فلاتسئلن ما لیس...»؛ یعنی، درخواستی را که نمی دانی درست است و یا مطابق مصلحت و حکمت است، از من مخواه.

393- نجات پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 6

6_ نجات پیروان نوح از حادثه طوفان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی بود .

قال اركبوا فيها . . . ان ربي لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 8، 6

ص: 378

6- واقعه طوفان و هلاکت قوم نوح و نجات آن حضرت و مؤمنان به وی ، از آن حادثه ، درس عبرتی بزرگ برای انسان ها است .

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانَ .. فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

مرجع ضمیر «ها» می تواند «سفینه» و یا «واقعه طوفان» باشد. برداشت بالای بنا بر احتمال دوم است. گفتنی است، «آیه» به معنای «عبرت» است و نکره آمدن اش، دلالت بر تفخیم می کند.

8- نجات نوح (ع) و اصحاب کشتی وی و باقی ماندن کشتی ، به عنوان آیه الهی برای مردم ، به دست خداوند بود .

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

394- نجات خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 40 - 13، 11

11_ نوح (ع) از ناحیه خداوند به نجات خانواده خویش و سوار کردن آنان به کشتی موظف شد .

قلنا احمل فيها .. أهلک

کلمه «أهل» در «أهلک» عطف بر «زوجین» و در حقیقت مفعول برای «احمل» است.

13_ خداوند ، نوح (ع) را از سوار کردن کفرپیشگان خانواده اش بر کشتی نجات ، منع کرد .

احمل فيها .. أهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 46 - 13

13_ اعمال صالح خانواده نوح (پرستش خدا و . . .) مایه نجات آنان از حادثه طوفان بود نه انتسابشان به حضرت نوح (ع) .

إنه ليس من أهلک إنه عمل غیر صـلح

تصریح خداوند به این که «هلاکت فرزند نوح به خاطر اعمال ناصالحش بوده است» ، اشاره به این معنا دارد که: نجات دیگر اعضای خانواده نوح ، به خاطر انتسابشان به آن حضرت نبوده؛ بلکه منزه بودنشان از اعمال ناشایست ، مایه نجاتشان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- خداوند، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد.

فنجینَه و أهله من الكرب العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 2، 1

1 - نوح (ع) و خاندانش، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند.

ونجینَه و أهله من الكرب العظیم

2 - نوح (ع) و خاندانش، به لطف الهی از عذاب طوفان نجات یافتند.

ص: 379

و نَجِّينَه و أهله من الكرب العظيم

مقصود از «اندوه بزرگ» یا طوفان است و یا اذیت و آزار مردم کافر. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

395- نجات فرزندان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 2

2- سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر «لهم» و «ذَرِّیَّتَهُمْ» به «عباد» بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از «فلک مشحون» کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه 119 سوره «شعراء» به همین تعبیر آمده است (فأنجیناه و من معه فی الفلک المشحون). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «آیه لهم انا حملنا ذرّیات البشر فی سفینه نوح».

396- نجات مؤمنان به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 1

1 - استجابت دعای نوح (ع) از سوی خداوند ، درباره عذاب قوم کافر او و نجات همراهان مؤمنش

و نَجِّی و من معی . . . فأنجینَه و من معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 1

1 - نجات نوح (ع) و پیروانش و هلاکت کفرپیشگان قوم وی ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

إنّ فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

«ذلک» به جریان نجات نوح(ع) و پیروان وی و نیز هلاکت قوم کفرپیشه وی اشاره دارد. «آیه» در این جا مرادف «عبره» می باشد و نکره آمدن آن بیانگر عظمت آن است.

397- نجات نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 3

3_ خداوند ، نوح (ع) و همراهانش را به وسیله کشتی از غرق شدن رهایی بخشید .

فكذبوه فانجينه و الذين معه فى الفلك و أغرقنا الذين كذبوا

ص: 380

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 3

3_ خداوند ، حضرت نوح (ع) و تمام کسانی را که با او در کشتی بودند ، از غرق شدن نجات داد .

فنجینه و من معه فی الفلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 76 - 5,7

5- دعای حضرت نوح (ع) برای نجات از دست قومش ، مستجاب شد .

و نوحاً إذ نادى من قبل فاستجبنا له

7- خداوند ، نوح (ع) و خاندانش را از غم شدید و اندوه بزرگ ناشی از انجام رسالت خویش نجات داد .

فنجینه و أهله من الكرب العظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 77 - 1

1- خداوند ، حضرت نوح (ع) را از گزند تکذیب کنندگان آیات الهی نجات داد و از او کاملاً حمایت کرد .

و نصرناه من القوم الذين كذبوا بآيتنا

واژه «نصر» هرگاه با «من» متعدی شود، متضمن معنای نجات و خلاصی است (برگرفته از «قاموس المحيط»).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 1

1 - غرق شدن و هلاکت قوم نوح ، پس از نجات وی و همراهانش

ثم أغرقنا بعد الباقين

«إغراق» (مصدر «أغرقنا») به معنای غرق کردن است. مضاف الیه «بعد» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «بعد نجات نوح و من معه».

«الباقيين» جمع همراه با «ال» جنس و مفید استغراق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 121 - 1

1 - نجات نوح (ع) و پیروانش و هلاکت کفرپیشگان قوم وی ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

«ذلک» به جریان نجات نوح(ع) و پیروان وی و نیز هلاکت قوم کفرپیشه وی اشاره دارد. «آیه» در این جا مرادف «عبره» می باشد و نکره آمدن آن بیانگر عظمت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 15 - 1,6,8

1 - خداوند ، نوح (ع) و اصحاب کشتی او را ، از غرق شدن در طوفان ، نجات داد .

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ .. فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ

ص: 381

6- واقعه طوفان و هلاکت قوم نوح و نجات آن حضرت و مؤمنان به وی، از آن حادثه، درس عبرتی بزرگ برای انسان ها است.

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانَ .. فَأُنجِينَهِ وَأَصْحَابِ السَّفِينَةِ وَجَعَلَنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

مرجع ضمیر «ها» می تواند «سفینه» و یا «واقعه طوفان» باشد. برداشت بالا، بنا بر احتمال دوم است. گفتنی است، «آیه» به معنای «عبرت» است و نکره آمدن اش، دلالت بر تفخیم می کند.

8- نجات نوح (ع) و اصحاب کشتی وی و باقی ماندن کشتی، به عنوان آیه الهی برای مردم، به دست خداوند بود.

فَأُنجِينَهِ وَأَصْحَابِ السَّفِينَةِ وَجَعَلَنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 41 - 2

2- سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است.

وَأَيُّهَا لِهَمُّ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر «لهم» و «ذُرِّيَّتَهُمْ» به «عباد» بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از «فلک مشحون» کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه 119 سوره «شعراء» به همین تعبیر آمده است (فَأُنجِينَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «آیه لهم أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّاتِ الْبَشَرِ فِي سَفِينَةِ نُوحٍ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 1,2

1- نوح (ع) و خاندانش، به عنایت خداوند از اندوه بزرگ نجات یافتند.

وَنُجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

2- نوح (ع) و خاندانش، به لطف الهی از عذاب طوفان نجات یافتند.

وَنُجِّينَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

مقصود از «اندوه بزرگ» یا طوفان است و یا اذیت و آزار مردم کافر. برداشت یاد شده مبتنی بر دیدگاه نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب، به وسیله مشتی تخته و میخ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنِ علی ذات ألوح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ - که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند - در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

ص: 382

398- نجات همسفران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 3

3_ خداوند ، حضرت نوح (ع) و تمام کسانی را که با او در کشتی بودند ، از غرق شدن نجات داد .

فَنجِّينَهُ وَمِنْ مَعَهُ فِي الْفَلَکِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 120 - 1

1 - غرق شدن و هلاکت قوم نوح ، پس از نجات وی و همراهانش

ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدَ الْبَاقِينَ

«إِغْرَاقٍ» (مصدر «أغرقنا») به معنای غرق کردن است. مضاف الیه «بعد» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «بعد نجات نوح و من معه». «الْبَاقِينَ» جمع همراه با «ال» جنس و مفید استغراق می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 15 - 1

1 - خداوند ، نوح (ع) و اصحاب کشتی او را ، از غرق شدن در طوفان ، نجات داد .

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ... فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 41 - 2

2 - سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

وَأَيُّهُمُ آتَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَکِ الْمَشْحُونِ

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر «لهم» و «ذُرِّيَّتَهُمْ» به «عباد» بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از «فلک مشحون» کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه 119 سوره «شعراء» به همین تعبیر آمده است (فأنجیناه و من معه

فی الفلک المشحون). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: «آیه لهم انا حملنا ذریات البشر فی سفینه نوح».

399- نزاع نوح(ع) با قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 1

1 - نوح (ع) خواستار داوری و فیصله دادن به نزاع میان خود و قوم تکذیب گرش از درگاه خداوند

قال ربّ إنّ قومی کذّبون .. فافتح بینی و بینهم فتحًا

«فتح» (مصدر «افتح») معادل «فُتّاحه» و به معنای حکم کردن و فیصله دادن است.

ص: 383

400- نژاد نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 1

1 - نوح (ع) ، پیامبری از نژاد قوم خویش و دارای پیوند خویشاوندی با آنان

إذ قال لهم أخوهم نوح

قید «أخوهم» هم می تواند بیانگر پیوند خویشاوندی نوح(ع) با قومش باشد و هم تعبیر کنایی از اشفاق و دلسوزی آن حضرت نسبت به آنان.

401- نسب پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 10

10 - « عن أبي عبد الله (ع) قال دعا نوح (ع) قومه علانية فلما سمع عقب هبه الله من نوح تصديق ما في أيديهم من العلم صدقوه ، فأما ولد قاييل فإنهم كذبوه . . . « قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذلون » يعنون عقب هبه الله ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: نوح(ع) قوم خود را آشکارا دعوت کرد و هنگامی که فرزندان هبه الله (پسر آدم(ع)) تصدیق علمی را که در دست آنها بود از نوح شنیدند، وی را تصدیق نمودند؛ اما فرزندان قاییل، نوح را تکذیب کردند و گفتند: «أنؤمن لك و اتبعك الأذلون» مقصود آنان فرزندان هبه الله بود.

402- نسب مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 111 - 10

10 - « عن أبي عبد الله (ع) قال دعا نوح (ع) قومه علانية فلما سمع عقب هبه الله من نوح تصديق ما في أيديهم من العلم صدقوه ، فأما ولد قاييل فإنهم كذبوه . . . « قالوا أنؤمن لك و اتبعك الأذلون » يعنون عقب هبه الله ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: نوح(ع) قوم خود را آشکارا دعوت کرد و هنگامی که فرزندان هبه الله (پسر آدم(ع)) تصدیق علمی را که در دست آنها بود از نوح شنیدند، وی را تصدیق نمودند؛ اما فرزندان قاییل، نوح را تکذیب کردند و گفتند: «أنؤمن لك و اتبعك الأذلون» مقصود آنان فرزندان هبه الله بود.

403- نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 34 - 1

1 - آدم، نوح، خاندان ابراهیم و خاندان عمران از نسل و نژادی واحد

ص: 384

انّ الله اصطفى . . . ذريّه بعضها من بعض

برداشت فوق را روایت امام صادق (ع) تأیید می کند که فرمود: الذین اصطفاهم الله، بعضهم من نسل بعض.

مجمع البيان، ج 2، ص 735.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 7

7_ داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون، فرزندان از نسل نوح(ع) و هدایت یافته از جانب خداوند بودند.

نوحا . . . و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

با توجه به دو نکته می توان گفت «نوحا» مرجع ضمیر در «ذریته» است: «نوحا» نزدیکترین کلمه ای است که می تواند مرجع ضمیر باشد.

در میان کسانی که به عنوان ذریه از آنان یاد شده، افرادی هستند که از ذریه ابراهیم(ع) نیستند، مانند حضرت لوط(ع) و الیاس(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 2

2_ زکریا، یحیی و الیاس از نوادگان نوح(ع) بودند.

و من ذریته . . . و زکریا و یحیی و عیسی و الیاس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 86 - 1

1_ اسماعیل، الیسع، یونس و لوط، از ذریه نوح(ع) بودند.

و نوحا هدینا من قبل و من ذریته . . . و اسمعیل و الیسع و یونس و لوطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 11

11- «عن أبی جعفر (ع): . . . و لیس کلّ من فی الأرض من بنی آدم من ولد نوح قال الله فی کتابه: « . . . ذریه من حملنا مع نوح » ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است: .. چنان نیست که تمام آدمیان روی زمین از فرزندان نوح باشند. خداوند در کتابش فرمود: ... ذرّیه من حملنا مع نوح».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 26 - 5

5- اقوام دارای پیامبر ، پس از نوح (ع) از نسل حضرت نوح و پس از ابراهیم (ع) از نسل حضرت ابراهیم بودند .

و لقد أرسلنا نوحًا وإبرهیم و جعلنا فی ذرّیتهما النبوة

ص: 385

404- نسل همسفران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 1,4

1- بنی اسرائیل ، از ذریه و نسل همراهان نوح (ع) در کشتی بودند .

هَدَى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ . . . ذَرِيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

4- انتساب بنی اسرائیل به همراهان نوح (ع) ، موجب شایستگی آنان به عنایت خدا برای هدایتشان گردید .

وَأَتَيْنَا مُوسَى . . . ذَرِيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که نصب «ذریه» به تقدیر فعل «اخص» و مجموع جمله «ذریه من حملنا . . .» در مقام تعلیل برای آیه قبل (و آتینا موسی . . .) باشد؛ یعنی، ما با نزول تورات، خواستار هدایت بنی اسرائیل بودیم؛ چون آنان از فرزندان همراهان حضرت نوح(ع) بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 3

3- نسل همراهان نوح در کشتی نجات ، پیامبری بزرگ ، چون ابراهیم (ع) را در خود پروراند .

مِنَ النَّبِيِّينَ . . . مِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ

مراد از «من حملنا مع نوح» به قرینه قبل و بعد آن «ذریه من حملنا . . .» است. بین انبیای ذکر شده در آیات قبل، تنها ابراهیم(ع) است که غیر از «ذریه آدم» با عنوان «نسل همراهان نوح» شناسایی شده است.

405- نشانه های طوفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 5,6

5_ جوشش آب از تنور ، علامت و سرآغازی برای حادثه طوفان نوح بود .

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ

6_ بردن انواع حیوانات به کشتی و نجات دادن آنها از غرق شدن ، از وظایف نوح (ع) پس از پیدایش نشانه طوفان (فوران آب از تنور)

قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين

406- نعمت بقای نسل نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 77 - 3

3- بقای نسل نوح (ع) برای همیشه تاریخ ، از نعمت ها و الطاف ویژه الهی به ایشان

و جعلنا ذرّیّته هم الباقین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

ص: 386

407- نعمت نبوت نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 14 - 4

4- بعثت نوح (ع) ، نعمت الهی برای قومش

لمن کان کفر

از اینکه تکذیب نوح(ع) از سوی قومش کفران خوانده شده برداشت بالا استفاده می شود.

408- نعمت نجات خانواده نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 9

9- نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ ، از نعمت ها و الطاف الهی به آن حضرت

ولقد نادینا نوح . . . ونجینـه و أهله من الكرب العظيم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

409- نعمت نجات نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 76 - 9

9- نجات نوح (ع) و خاندانش از غمی بزرگ ، از نعمت ها و الطاف الهی به آن حضرت

ولقد نادینا نوح . . . ونجینـه و أهله من الكرب العظيم

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

410- نعمتهای پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل ی_نوح اهبط بسلم منا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط . . .» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود:

ص: 387

«یا نوح اهبط أنت و من معک ...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

411- نعمتهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 2

2_ خداوند، نوح (ع) و همراهانش را، به تأمین سلامتی و نزول نعمت های پرخیر و برکت نوید داد .

قیل ی نوح اهبط بسلم منا و برکت علیک

هر چند نوح(ع) مورد خطاب است و فرمان و اجازه فرود متوجه اوست، ولی به قرینه مقام می توان گفت: خطاب «اهبط ..» متوجه همراهان آن حضرت نیز می باشد و «باء» در «بسلام» برای مصاحبت است. بنابراین آیه شریفه چنین معنا می شود: «یا نوح اهبط أنت و من معک ...؛ تو و پیروانت فرود آید در حالی که همراه و قرین سلامت، امنیت و برکت خواهید بود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 77 - 3

3 - بقای نسل نوح (ع) برای همیشه تاریخ، از نعمت ها و الطاف ویژه الهی به ایشان

و جعلنا ذرّیّته هم الباقین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام برشمردن نعمت های اعطا شده به نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 78 - 2

2 - باقی ماندن نام و آوازه نوح (ع) در میان آیندگان، از نعمت ها و الطاف الهی به ایشان

و ترکنا علیه فی الآخرین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های خداوند بر حضرت نوح(ع) و امتنان بر ایشان است.

412- نفاق همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 2,8

2- همسران نوح و لوط پیامبر ، نمونه بارز و مثال زدنی ، برای جریان کفر و نفاق اند .

ج_هد الكفّار و المنفقين . . . ضرب الله مثلاً للذین کفروا امرأت نوح و امرأت لوط

8- کفر و نفاق همسران نوح و لوط ، خیانت به آن دو پیامبر بود .

فخانتاهما

مفسران، مصداق بارز خیانت همسران نوح و لوط را، کفر و نفاق آنان دانسته اند و نیز روایت کرده اند که آنان با تطمیع دیگران علیه همسران خود اقدام کردند؛ مثلاً آنان اسرار خانه همسران خود را به دشمنان منتقل می کردند و . . .

ص: 388

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 5

5- نوح (ع) ، خواستار نزول عذاب بر کافران و نجات خود و مؤمنان از آن عذاب

فافتح بینی . . . و نجّنی و من معی من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 75 - 3

3- نوح (ع) ، علیه قوم خود به درگاه الهی نفرین کرده ، یاری طلبید .

و لقد نادینا نوح فلنعم المجیبون

آیه بعد در پاسخ به ندای نوح(ع)، مسأله نجات آن حضرت و خاندانش را از عذاب الهی مطرح می کند. از این مطلب به دست می آید که آنچه آن حضرت از خدا خواسته است، نفرینی بود علیه قوم خود. آیه 26 سوره «مؤمنون» (قال رب انصرنی بما کذبون) مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 6,7

6- نوح (ع) ، خواهان انتقام الهی از قوم حق ستیز خویش

أنتی مغلوب فانتصر

مفسران «فانتصر» را به معنای «فانتقم» دانسته اند.

7- «عن ابی جعفر (ع) . . . قال . . . فلبث فیهم نوح ألف سنه إلاّ خمسین عاماً یدعوهم سرّاً و علانیه فلما أبوا و عتوا قال «ربّ أنتی مغلوب فانتصر» ؛

از امام باقر(ع) روایت شده که . . . فرمود: . . . نوح(ع) در میان قوم خود هزار سال - پنجاه سال کم - توقف نمود و قومش را در نهران و آشکار [به توحید] دعوت کرد. پس چون آنان ابا کرده و سرکشی نمودند، گفت: پروردگارا! من مغلوب هستم، انتقام مرا [از این قوم طغیان گر] بگیر.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - درخواست نوح (ع) از درگاه پروردگار مبنی بر نابودی تمامی کافران و مشرکان حق ناپذیر عصر خود و قطع نسل آنان

وقال نوح ربّ لاتذر علی الأرض من الـکـفرین ديارًا

واژه «ديار»، همواره پس از نفی قرار می گیرد و شامل همه انسان ها می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - «عن صالح بن میثم قال : قلت لأبي جعفر (ع) : ما كان علم نوح (ع) حين دعا قومه إنهم لا يلدوا إلاّ - فاجراً كفاراً فقال : أما سمعت قول الله لنوح : «إنه لن يؤمن من قومك إلاّ من قد آمن» ;

ص: 389

صالح بن میثم گوید: به امام باقر(ع) عرض کردم: نوح(ع) هنگامی که قوم خود را دعوت می کرد از کجا آگاه بود که اولاد آن قوم، غیر از بدکار و کافر به دنیا نمی آیند؛ امام فرمود: آیا سخن خداوند را به نوح نشنیده ای که فرمود: (إِنَّ لَنْ يَأْمَنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 13

13 - درخواست نوح (ع) از درگاه الهی ، مبنی بر افزودن هلاکت و بدبختی ستمگران حق ناپذیر

و لا تزد الظالمين إلا تبارًا

«تبار»، به معنای هلاکت و نابودی است.

414- نقش اجتماعی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 7

7 - نقش بارز و محوری نوح (ع) ، در مدیریت نظام مادی و معنوی مؤمنان قوم خویش

اصنع الفلك .. فاسلك فيها... فإذا استويت ... فقل الحمد لله

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که: در جریان ساختن کشتی و سوار شدن و استقرار در آن، تنها حضرت نوح(ع) مورد خطاب الهی است و قوم او طفیلی اویند.

415- نقش کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 3

3 - نجات نوح (ع) از طوفان سهمگین عذاب ، به وسیله مشتی تخته و میخ ، نمودی از قدرت خداوند *

و حملنَه على ذات ألواح و دسر

«لوح» (مفرد «ألواح») به معنای تخته و «دسار» (مفرد «دسر») به معنای میخ است. از این که خداوند، از کشتی نوح با عنوان «ذات ألواح و دسر» یاد کرده است (به جای «سفینه»)، استفاده می شود که مشتی تخته و میخ _ که به شکل ابتدایی کنار هم قرار گرفته اند _ در صورتی که خداوند بخواهد، وسیله نجات بندگان او از بحرانی ترین شرایط می شود.

2 - حمایت و لطف الهی، عامل اصلی نجات نوح (ع) و مؤمنان به آن حضرت از مهلکه طوفان؛ و نه صرفاً ابزار مادی (کشتی) *

تجری بأعیننا

در صورتی که «بأعیننا» کنایه از نظارت، حمایت و لطف الهی باشد، ذکر «تجری بأعیننا» _ پس از «حملناه علی ذات. ..» _ بیانگر این معنا است که هر چند کشتی نوح از ابزار بایسته ای ساخته شده بود؛ اما این حمایت و نظارت لحظه به لحظه ما بود

ص: 390

که در نهایت کارساز و نجات آفرین بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 11 - 2

2- نجات یافتن عده ای از قوم نوح بهوسیله کشتی از هلاکت و غرق شدن

حملن_کم فی الجاریه

416- نقش نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 7

7_ نوح (ع) ، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل «ارکبوا» که خطاب به پیروان نوح است، متعلق «غفور» و «رحیم» نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: إن ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: «ربکم» (پرورگار شما) نه «ربی». این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

417- نگرانی پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 5

5_ پیروان نوح ، به هنگام سوارشدن بر کشتی نجات ، نگران گناهان و تخلفات خویش بودند .

قال اركبوا فيها . . . إن ربی لغفور رحیم

418- نگرانی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 18

18_ نوح ، نگران مبتلا شدن قومش به کیفر دنیوی (طوفان) بر اثر شرکورزی و ترک پرستش خداوند

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

بر اساس این احتمال که مراد از «یوم عظیم» زمان طوفان نوح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 12

ص: 391

12_ نوح (ع) ، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود .

ینی أخاف علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 8

8 - نگرانی و احساس خطر نوح (ع) ، درباره به خطر افتادن ایمان مؤمنان و نسل های آینده جامعه ، از سوی کافران حق ناپذیر و گمراه گر قوم خود

إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يَضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

419- نوح(ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 3

3_ ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی، هارون، زکریا، یحیی، عیسی و الیاس(ع) از صالحان بودند.

ووهبنا له .. کل من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 4

4 - حضرت نوح و لوط (ع) ، دو بنده صالح و شایسته خداوند

عبدین من عبادنا ص_لحین

420- نوح(ع) از متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 49 - 15

15_ نوح (ع) و پیروان او ، از تقوایندگان و بهره مند از فرجامی نیک

تلك من أنباء الغیب .. فاصبر إن الع_قبه للمتقین

421- نوح(ع) از محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 11، 8

8_ نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون(ع) از نیکوکاران هستند.

و من ذریته . . . و كذلك نجزي المحسنين

ص: 392

مشارالیه «کذلک» هم می تواند هدایت باشد، که از «هدینا» استفاده می شود، و هم می تواند کثرت ذریه صالح باشد، که از «وهبنا» و «من ذریته» به دست می آید. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

11_ کثرت انبیا(ع) از نسل نوح، پاداش نیل او به مقام نیکوکاران است.

ونوحا هدینا من قبل و من ذریته .. و کذلک نجزی المحسنین

422- نوح(ع) در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2_ سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

واتل علیهم نبأ نوح .. فإن كنت فی شک مما أنزلنا إلیک فسنل الذین یقرءون الکتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93_ که با هم یک بند را تشکیل می دهند_ استفاده می شود.

423- نوح(ع) در کشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 1

1 - روی آوردن به حمد و ستایش الهی، پس از استقرار در کشتی، رهنمود خداوند به نوح (ع)

فإذا استویت .. فقل الحمد لله

«إستواء» (مصدر «استویت») به معنای قرار گرفتن و استقرار یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 15 - 2

2- نوح (ع) و جمعی از مردم مؤمن به وی، در واقعه طوفان، بر کشتی سوار شدند.

فأخذهم الطوفان .. فأنجیناه و أصحب السفینه

424- نوح(ع) و استهزاگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 9

9_ نوح (ع) در پاسخ استهزاگران، آنان را از آینده ای درخور استهزا و در پی دارنده تمسخر خبر داد.

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

ص: 393

425- نوح(ع) و استهزاهای قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 7

7_ تمسخر و استهزای کفرپیشگان ، هرگز نوح (ع) و پیروانش را از اجرای فرمان خدا باز نداشت .

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملامن قومه سخروا منه

426- نوح(ع) و اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 7

7_ برخورد حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر ، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود .

ی قوم اریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

427- نوح(ع) و بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 3

3_ قیام حضرت نوح (ع) ، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی ، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود .

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و ...

428- نوح(ع) و پسر نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 10، 4

4_ نوح (ع)، فرزندش را از بی ثمر بودن صعود بر کوه و منحصر بودن راه نجات در بهره جستن از امداد الهی، آگاه ساخت.

لاعاصم الیوم من أمر الله إلا من رحم

10_ موجهایی کوه پیکر، میان نوح (ع) و فرزندش حایل شد و مانع ادامه گفتوگوی آنان با یکدیگر گردید.

قال لا عاصم الیوم من أمر الله . . . و حال بینهما الموج

«ال» در «الموج» عهد ذکری و اشاره به همان امواج کوه پیکر (موج کالجبال) است.

ص: 394

429- نوح(ع) و حیوانات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 6

6_ بردن انواع حیوانات به کشتی و نجات دادن آنها از غرق شدن ، از وظایف نوح (ع) پس از پیدایش نشانه طوفان (فوران آب از تنور)

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثین

430- نوح(ع) و خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 8

8_ محدودیت علم و آگاهی نوح (ع) و معصوم نبودن او از خطا و اشتباه

إن ابنی من أهلی .. . إنه لیس من أهلك ... فلا تسئلن ما لیس لك به علم

431- نوح(ع) و خواسته های اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 9

9_ مخالفت شدید و قاطعانه نوح (ع) با درخواست نابه جای سران و اشراف (طرد مؤمنان تهی دست)

و ما أنا بطارد الذین ءامنوا

آوردن جمله اسمیه و «با» ی زایده ، حکایت از تأکید فراوان دارد.

432- نوح(ع) و خواسته های قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 33 - 9

9_ پاسخ نوح (ع) به عذاب طلبی کفرپیشگان ، پاسخی آمیخته با درس توحید و خداشناسی بود .

فأتنا بما تعدنا .. . قال إنما یأتیکم به الله إن شاء و ما أنتم بمعجزین

433- نوح(ع) و درخواست رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 7

7_ نوح (ع) ، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد .

إلا تغفر لي و ترحمني أكن من الخـسرين

434- نوح(ع) و علم غیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 112 - 3

3- نوح (ع) ، نفی کننده علم غیب از خویش *

ما علمی بما کانوا یعملون

برداشت یاد شده بر این اساس است که «ما» در «ما علمی» نافی و «علمی» مبتدا و خیر آن محذوف باشد؛ یعنی، «ما علمی ثبت او حاصل بما کانوا یعملون».

435- نوح(ع) و قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 2,3,4,5,8,9,10,11

2_ برخورد حضرت نوح (ع) با قومش برخوردی عاطفی ، ترحم آمیز و مشفقانه بود .

إذ قال لقومه یقوم

از اینکه حضرت نوح به جای الفاظی مانند «ای مشرکان»، «ای مردم» و «ای ...» فرمود: «ای قوم من» برداشت فوق استفاده می شود

3_ قیام حضرت نوح (ع) ، علیه شرک و بت پرستی و دعوت به توحید و یکتاپرستی ، برای قومش سنگین و غیر قابل تحمل بود .

إن کان کبر علیکم مقامی و تذکیری بأیت اللّٰه

کلمه «مقام» مشترک بین سه صیغه است: مصدر میمی، اسم زمان و اسم مکان. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است؛ یعنی، اگر قیام من برای دعوت به توحید و یادآوری آیات و نشان های خداوند، بر شما سنگین و دشوار است و

4_ حضرت نوح (ع) ، با آیات خدا به تذکر و یادآوری قومش می پرداخت .

و تذکیری بآیت الله

برداشت فوق مبتنی بر این است که «باء در «بآیات الله» برای استعانت باشد نه زاید.

5_ حضرت نوح (ع) ، در دعوت به توحید و یکتاپرستی و زدودن اندیشه شرک ، آیات و نشانه های خدا را به قومش یادآوری می کرد .

مقامی و تذکیری بآیت الله

8_ حضرت نوح (ع) در برابر عناد و ستیزه جویی ها قومش ، تنها بر خداوند توکل داشت .

إن کان کبر علیکم مقامی . . . فعلى الله توکلت

ص: 396

9_ حضرت نوح (ع)، قومش را بر قتل خود تحدی کرد و عدم توانایی آنان را بر انجام این کار، شاهد درستی ادعای نبوت خود، اعلام نمود.

إن كان كبر عليكم مقامی... فأجمعوا أمرکم... ولا تنظرون

جمله «فعلى الله توكلت» بیانگر شکست ناپذیری حضرت نوح (ع) به علت متکی بودنش به قدرت لایزال الهی و جمله «أجمعوا أمرکم و شرکاءکم» بیان ناچیزی قدرت قومش می باشد.

10_ حضرت نوح (ع) همراه با اعلان تحدی، خدا را تنها کانون قدرت و معبود های قومش را شرکایی ساختگی و فاقد هر گونه توانایی اعلام کرد.

يقوم إن كان كبر... فعلى الله توكلت فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم... ولا تنظرون

11_ حضرت نوح (ع) با توکل بر خداوند، قومش را به مقابله همه جانبه با خود فراخواند.

فعلى الله توكلت فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم ثم لا یکن أمرکم علیکم غمه ثم اقضوا إلیّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 25 - 4

4_ نوح (ع) خویشتن را برای مردمش، پیامبری هشدار دهنده و اندازکننده خواند.

إنی لکم نذیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 12

12_ نوح (ع)، پیامبری دلسوز برای مردم و نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و کافران قوم خویش بود.

إنی أخاف علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 7

7_ برخورد حضرت نوح (ع) با سران و اشراف کافر، برخوردی ترحم آمیز و مشفقانه بود.

ی قوم أریتم

تعبیر «یا قوم» (ای مردم من!) حکایت از شفقت و ترحم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 4

4_ نوح (ع) به قوم خویش اعلام کرد که پاداش رسالتش تنها بر عهده خداوند است .

إن أجرى إلا على الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 1

1_ ساخت کشتی نوح و درگیری های لفظی او و کفرپیشگان تا فرارسیدن طوفان ، همچنان ادامه داشت .

يصنع الفلك و كلما مرّ عليه . . . حتّى إذا جاء أمرنا

«حتی» بیانگر غایت گزارشها و حقایق مطرح شده در آیه قبل (ساختن کشتی و تمسخر کافران و پاسخ گویی حضرت نوح)

ص: 397

می باشد؛ یعنی ، اینها ادامه داشت تا زمانی که . . .

436- نوح(ع) و کفر قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 6

6_ نوح (ع) ، همواره رنجیده خاطر از رفتار ناپسند قوم خویش و اندوهناک از اصرار آنان بر کفر و انکار رسالت

فلاتبتئس بما كانوا يفعلون

إبتئس (مصدر تبتئس) به معنای محزون و ناراحت شدن است و مراد از «ما كانوا يفعلون» شرک و ورزی و اصرار آنان بر انکار رسالت و دیگر کارهای نارواست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 1

1_ خداوند ، در پی باخبر ساختن نوح از ایمان نیاوردن قومش ، او را به ساختن کشتی فرمان داد .

أوحى إلی نوح أنه لن يؤمن من قومك . . . واصنع الفلك

437- نوح(ع) و معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 10

10_ حضرت نوح (ع) همراه با اعلان تحدی ، خدا را تنها کانون قدرت و معبود های قومش را شرکایی ساختگی و فاقد هر گونه توانایی اعلام کرد .

يقوم إن كان كبر . . . فعلى الله توكلت فأجمعوا أمركم و شركاءكم . . . و لا تنظرون

438- نوح(ع) و مؤمنان فقیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 9

9_ مخالفت شدید و قاطعانه نوح (ع) با درخواست نابه جای سران و اشراف (طرد مؤمنان تهی دست)

و ما أنا بطارد الذين ءامنوا

آوردن جمله اسمیه و «با» ی زایده ، حکایت از تأکید فراوان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 114 - 1،2

1 - پاسخ منفی نوح (ع) به درخواست اشراف مبنی بر طرد محرومان از پیرامون خویش

ص: 398

آنؤمن لك و اتبعك الأردلون . . . و ما أنا بطارد المؤمنین

2- اعلام قطعی نوح (ع) به طرد نکردن مؤمنان از اطراف خویش در هیچ شرایطی

و ما أنا بطارد المؤمنین

439- نوح(ع) و ناخشنودی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 72 - 7

7_ حضرت نوح (ع) در برابر نارضایتی قومش نسبت به دعوت او ، عزم راسخ خویش را اعلام کرد و بر ادامه سرسختانه راه خود اصرار و تأکید ورزید .

فأجمعوا أمرکم و شرکاءکم . . . و أمرت أن أكون من المسلمین

440- نوح(ع) و نجات از زیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 8

8_ نوح (ع) ، رهایی خویش از زیان کاری را در گرو مغفرت و رحمت الهی می دانست .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخـسـرین

441- نوح(ع) و نجات پسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 7, 5, 1

1_ نوح (ع) در پی حایل شدن امواج آب میان او و فرزندش ، با شفاعت به درگاه خدا ، خواستار نجات وی شد .

و حال بینهما الموج . . . و نادى نوح ربه فقال رب إن ابنى من أهلى

جمله «فلاتسئلن» (در آیه چهل و ششم) حاکی است که: نوح(ع) خواستار نجات فرزندش از غرق شدن بود. براین اساس دعا و التجای آن حضرت پیش از غرق شدن فرزندش بود و لذا برخی از مفسران جمله «نادی نوح ربه ...» را بر «حال بینهما الموج» عطف گرفته اند.

5_ نوح (ع) ، براساس وعده خداوند به نجات افراد خانواده اش و التزام خداوند به وعده های خویش ، خواستار نجات فرزندش شد .

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق

7_ نوح (ع)، پس از طرح استدلال خویش برای لزوم نجات فرزندش، حکم و قضاوت آن را به خداوند واگذار کرد.

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق و أنت أحكم الحـکمین

ص: 399

442- نوح(ع) و نجات پیروان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 1

1_ نوح (ع) ، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت ، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند .

و قال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا . . .» عطف بر جملائی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فیها ... ففعل کذا و کذا و قال اركبوا فیها و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

443- نوح(ع) و نجات خانواده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 1

1_ نوح (ع) ، پس از شروع طوفان و انجام مقدمات حرکت ، از پیروان و خانواده اش خواست تا بر کشتی سوار شوند .

و قال اركبوا فيها

به نظر می رسد جمله «قال اركبوا . . .» عطف بر جملائی مقدر باشد که به خاطر دخالت نداشتن آنها در هدفهای نقل ماجرا بیان نشده است؛ یعنی: قلنا احمل فیها ... ففعل کذا و کذا و قال اركبوا فیها و لذا در برداشت «انجام مقدمات حرکت» آورده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 5

5_ نوح (ع) ، براساس وعده خداوند به نجات افراد خانواده اش و التزام خداوند به وعده های خویش ، خواستار نجات فرزندش شد .

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق

444- نوح(ع) و نجات فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 47 - 1,7

1_ نوح (ع) ، از تقاضای نجات فرزند ناصالحش منصرف شد و آن را امری نابه جا دانست .

فقال رب إن ابني من أهلي .. قال رب إنني أعوذ بك أن أسئلك ما ليس لي به علم

7_ نوح (ع)، با پی بردن به نادرستی تقاضای خود (نجات فرزندش) خواهان آمرزش و رحمت الهی شد.

إلا تغفر لي وترحمني أكن من الخـسرين

ص: 400

445- نوح(ع) و نجات قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 11

11_ خداوند ، نوح (ع) را از شفاعت درباره کفرپیشگان و درخواست رهایی آنان از عذاب ، برحذر داشت .

و لاتخـ طبنی فی الذین ظلموا إنهم مغرقون

مراد از «لاتخاطبنی . . .» (درباره ستمگران با من سخن مگو) به دلیل جمله بعد (زیرا غرق شدن برای آنان حتمی است) درخواست برطرف شدن عذاب و نجات از طوفان آب است.

446- نوح(ع) و نجات کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 13

13_ خداوند ، نوح (ع) را از سوار کردن کفرپیشگان خانواده اش بر کشتی نجات ، منع کرد .

احمل فیها . . . أهلک إلاّ من سبق علیه القول

447- نوح(ع) و وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 5

5_ نوح (ع) ، براساس وعده خداوند به نجات افراد خانواده اش و التزام خداوند به وعده های خویش ، خواستار نجات فرزندش شد .

إن ابنی من أهلی و إن وعدک الحق

448- نوح(ع) هنگام مرگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 50 - 15

15_ « عن الصادق (ع) : لما حضرت نوحاً (ع) الوفاء دعا الشیعه فقال لهم : إعلموا أنه ستكون من بعدی غیبه تظهر فیہ الطواغیت و أن الله عزوجل یفرّج عنکم بالقائم من ولدی اسمه هود . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده: هنگامی که وفات نوح فرارسید، پیروانش را فرا خواند و فرمود: بدانید همانا به زودی بعد از من غیبتی خواهد بود که در آن طاغوتها پدید می آیند و خدای عزوجل به وسیله فردی قیام کننده از نسل من، که نام او هود است، برای شما گشایش پدید می آورد. «...».

ص: 401

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 11

11_ خداوند، نوح (ع) را از شفاعت درباره کفرپیشگان و درخواست رهایی آنان از عذاب، برحذر داشت.

و لاتخـطبني في الذين ظلموا إنهم مغرقون

مراد از «لاتخاطبني...» (درباره ستمگران با من سخن مگو) به دلیل جمله بعد (زیرا غرق شدن برای آنان حتمی است) درخواست برطرف شدن عذاب و نجات از طوفان آب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 13

13_ خداوند، نوح (ع) را از سوار کردن کفرپیشگان خانواده اش بر کشتی نجات، منع کرد.

احمل فيها .. أهلك إلا من سبق عليه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 46 - 9

9_ خداوند، نوح (ع) را از درخواست نجات فرزندش، برحذر داشت.

فلا تسئلن ما ليس لك به علم

چون مفعول دوم «فلا تسئلن» _ یعنی، «ما ليس...» _ بدون حرف «عن» آمده است، مقصود از سؤال، درخواست و مطالبه است نه پرسش و جستوجو. بنابراین «فلا تسئلن»؛ یعنی، از من نخواه و درخواست نکن... مصداق مورد نظر برای «ماليس...» نجات فرزند نوح می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 16

16 - خداوند، نوح (ع) را از وساطت برای نجات ظالمان از عذاب طوفان، نهی کرد.

و لاتخـطبني في الذين ظلموا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 2،12

2_ خداوند نوح (ع) را به پیامبری برانگیخت و به وی وحی کرد .

كما أوحينا إلى نوح

12_ نوح ، نخستین پیامبری که خدا به او وحی کرده است . *

كما أوحينا إلى نوح و النبيين من بعده

چون آیه مورد بحث _ نه به صورت تفصیل و نه به صورت اجمال _ سخنی درباره وحی به پیامبری قبل از نوح(ع) بیان نکرده، می توان گفت قبل از حضرت نوح(ع) پیامبری که خدا به وی وحی کرده باشد وجود نداشته ; بنابراین نوح(ع) اولین پیامبری

ص: 402

است که به وی وحی شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 3

3_ نوح (ع) با اعلان دریافت سخنان خویش از خداوند، خود را پیراسته از هر گونه گمراهی خواند.

لیس بی ضلله و لکنی رسول من رب العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 2

2_ خداوند، در پی تلاش های حضرت نوح (ع) و مؤثر نبودن آن تلاشها، او را از ایمان آوردن کفرپیشگان قومش مأیوس کرد.

و أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك إلا من قد آمن

فاعل «لن يؤمن» کلمه ای همانند «أحد» می باشد؛ یعنی: «لن يؤمن أحد من قومك.» «(إلا» به معنای «غیر» و صفت برای «أحد من قومك» است نه استثنای از جمله «لن يؤمن...»؛ زیرا استثنای مؤمنان از جمله سابق، استثنای وجهی بلکه صحیحی نیست. بنابراین جمله «لن يؤمن...» چنین معنا می شود: احدی از افراد غیر مؤمن قومت (کافران آنان) ایمان نخواهد آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 4، 10

4_ نوح (ع)، در ساخت کشتی با دریافت وحی، از تعالیم و راهنمایی های خداوند بهره می برد.

واصنع الفلک بأعیننا ووحینا

10_ خداوند، فرجام کفرپیشگان قوم نوح (غرق شدن در طوفان آب) را برای او بیان کرد.

إنهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 2

2 - وحی الهی به نوح (ع) در ساختن کشتی

فأوحينا إليه أن اصنع الفلك

451- وسعت طوفان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 10

10 - طوفان نوح، منطقه بسیار گسترده ای از آن سرزمین را فراگرفته بود.

فاسلك فيها من كل زوجين اثنين

جای دادن یک جفت (یک نر و یک ماده) از هر حیوان در کشتی، برای این بود که آنان پس از آرامش طوفان، بتوانند با

ص: 403

پرورش و زاد و ولد آنها، نیازمندی های خود را برطرف سازند. و این نشان می دهد که گستردگی طوفان در آن سرزمین، به قدری بود که به دست آوردن حیوانات مورد نیاز، پس از فرونشستن آب، برای حضرت نوح(ع) و بازماندگان، میسر نبود.

452- وضوح انذارهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 3

3 - حضرت نوح (ع) ، خود را اخطارکننده ای روشنگر معرفی کرد .

إِتی لکم نذیر مبین

«مبین» یا از «أبان» متعدی و یا از «بان» لازم گرفته شده است. برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال نخست است.

453- وضوح تبلیغ نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 2 - 5

5 - محتوای رسالت نوح (ع) و دلایل صدق آن ، روشن و قابل فهم برای همگان

إِتی لکم نذیر مبین

454- وضوح تعالیم نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 115 - 4

4 - تبلیغ تعالیم دینی از سوی حضرت نوح (ع) ، به گونه ای روشن و قابل فهم برای همگان بود .

إن أنا إلا نذیر مبین

455- وعده نجات خانواده نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 45 - 5

5_ نوح (ع) ، براساس وعده خداوند به نجات افراد خانواده اش و التزام خداوند به وعده های خویش ، خواستار نجات فرزندش شد .

إن ابني من أهلي وإن وعدك الحق

ص: 404

456- وعده های نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 4 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر آمرزش گناهان، مصونیت از عذاب الهی و تداوم زندگی تا فرارسیدن اجل مسمی (مرگ مقدر) ، در صورت ایمان آوردن آنان ،

یغفر لکم من ذنوبکم و یوحّکم الی أجل مسمّی

«أجل» به معنای پایان زندگی و نهایت زمان عمر آدمی و «مسمّی» به معنای معین و مشخص است. مقصود از تأخیر اجل مسمی، نازل نشدن عذاب الهی و تداوم زندگی تا فرارسیدن مرگ مقدر الهی است که هر انسانی، حتماً با آن روبه رو خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 11 - 1

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر ریزش باران فراوان و پی در پی بر آنان، در صورت استغفار و ایمان آوردن آنان

فقلت استغفروا ربّکم .. یرسل السماء علیکم مدراراً

یکی از معانی «سما» باران است (صحاح) و در این آیه شریفه در همین معنا به کار رفته است. «مدراراً» به معنای ریزش فراوان و پی در پی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 1,2

1 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر یاری شدنشان با اموال و فرزندان از سوی خداوند، در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربّکم .. و یمدکم بأمول و بنین

2 - وعده نوح (ع) به قوم خود، مبنی بر آباد شدن باغ ها و نهروهایشان از سوی خداوند در صورت ایمان آوردن و استغفار آنان

استغفروا ربّکم .. و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنهراً

457- ویژگیهای پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5_ مؤمنان قوم نوح و پیروان او، از توده های مردم و از طبقات غیر مرفه جامعه بودند .

ما نریک اتبعک إلاّ الذین هم أراذلنا

مراد از «أراذل» _ از آن رو که مقابل «مألاً» قرار گرفته _ توده های مردم و افراد مستضعف جامعه است.

ص: 405

458- ویژگیهای دعوت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 72 - 2

2_ حضرت نوح (ع)، برای انجام رسالت خویش، از مردم کمترین مزدی مطالبه نمی کرد.

فإن تولیتکم فما سألتکم من أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 8 - 1، 2

1 - دعوت نوح (ع) از مردم، برای ایمان آوردن با صدایی بلند و رسا

ثم ائی دعوتهم جهارًا

«جهار» اسم مصدر «جهر» است و چنانچه در مورد کلام و سخن به کار رود، به معنای صدا و آواز بلند و در غیر آن به معنای علنی و آشکار خواهد بود.

2- دعوت نوح (ع) در میان قومش، در آغاز به صورت سرّی و بی سروصدا بود.

و ائی کلمًا دعوتهم... و استکبروا استکبارًا. ثم ائی دعوتهم جهارًا

دعوت نوح(ع) با صدای بلند و رسا، پس از دعوت ایشان و واکنش انکارآمیز و مستکبرانه قومش یاد شده است. از این نکته می توان استفاده کرد که دعوت قبلی، سرّی و بی سروصدا بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 2

2- نوح (ع)، برخی از مردم را به صورت مخفی و خصوصی و برخی را به شکل عمومی و علنی به ایمان فراخواند.

ثم ائی أعلنت لهم و أسررت لهم اِسْرَارًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که دعوت علنی و مخفی حضرت نوح(ع)، ممکن است در یک زمان و در شرایط اجتماعی خاصی انجام گرفته شده باشد.

459- ویژگیهای طوفان نوح(ع)

2_ حادثه طوفان نوح ، حادثه ای بس بزرگ و برخاسته از فرمان خداوند بود .

حتّی إذا جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب است و اضافه آن به «نا» برای بیان عظمت عذاب (طوفان) می باشد و آوردن «أمر» به جای «عذاب» می رساند که آن عذاب به فرمان خدا بوده است.

10_ طوفان عصر نوح ، طوفانی گسترده و عالمگیر بود .

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

چنانچه طوفان عصر نوح، منطقه خاصی را فرا می گرفت ضرورتی نداشت که هر نوع حیوانی در کشتی حمل شود تا از نابودی و انقراض نجات یابد؛ زیرا بسیاری از حیوانات در اکثر مناطق زمین یافت می شوند. بنابراین طوفان نوح حداقل بخش بسیار

عظیمی از قاره آسیا را فرا گرفته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 10

10_ موجهایی کوه پیکر ، میان نوح (ع) و فرزندش حایل شد و مانع ادامه گفتگوی آنان با یکدیگر گردید .

قال لا عاصم الیوم من أمر الله . . . و حال بینهما الموج

«ال» در «الموج» عهد ذکری و اشاره به همان امواج کوه پیکر (موج کالجبال) است.

460- ویژگیهای کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 6

6_ کشتی نوح ، دارای ویژگیهایی خاص و برخوردار از صنعتی شگرف و بی سابقه

واصنع الفلک بأعیننا و وحینا

تصریح به اینکه برنامه ساخت کشتی نوح از ناحیه خداوند بود و انجام امور آن ، تحت نظارت همه جانبه او انجام گرفت ، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 9

9_ کشتی نوح ، سفینه ای فوق العاده بزرگ و عظیم

قلنا احمل فیها من کل زوجین اثنین

ظرفیت کشتی برای حمل یک جفت از هر حیوان ، حکایت از بزرگی و عظمت فوق العاده آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 4

4_ کشتی نوح ، سفینه ای بسیار مقاوم و برخوردار از بهترین اصول فنی و تکنیکی

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 119 - 6،7

6 - کشتی نوح ، برخوردار از استحکام بالا و کیفیتی پیشرفته

فأنجینَه و من معه فی الفلک المشحون

انباشته بودن و نیز نجات یافتن نوح(ع) و پیروانش از طوفان بزرگ، نمایان گر استحکام و کیفیت بسیار بالای ساختمان کشتی است.

7 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « الفلک المشحون » المجهز الذی قد فرغ منه و لم یبق إلا رفعه ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا: «الفلک المشحون» روایت شده است: (مراد) کشتی مجهزی است که از ساخت آن فارغ شده

ص: 407

اند و کاری نمانده مگر بلند شدن آن».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 13 - 4

4 - کشتی نوح ، دارای شکلی ابتدایی و تشکیل شده از مستی تخته و میخ *

و حملن_ه علی ذات ألوح و دسر

از تعبیر «ذات ألواح و دسر» نوعی کوچک نمایی و ناچیزشماری کشتی حضرت نوح استفاده می شود. این گفتار درصدد تبیین این جهت است که اگر نوح(ع) نجات یافت، با حمایت و لطف خداوند بود_ نه در پرتو استحکام کشتی او؛ زیرا این کشتی تاب مقاومت در برابر آن طوفان سهمگین را نداشت.

461- ویژگیهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 3 - 8

8- عبودیت و شکرگزاری زیاد و مداوم به درگاه خدا ، از ویژگی های مهم حضرت نوح (ع) بود .

إنه كان عبداً شكوراً

از میان اوصاف گوناگون حضرت نوح(ع) تنها عبودیت و سپاسگزاری او را یادآور شد و این بیانگر برجستگی آن دو صفت در آن حضرت است. گفتنی است تداوم عبودیت و شکرگزاری از جمله اسمیه «إنه كان...» _ که دلالت بر ثبوت و استمرار دارد _ استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 2

2- نوح ، نخستین فرستاده خدا به سوی جامعه بشری

و لقد أرسلنا نوحاً إلی قومه

با توجه به این که در آیات پیشین، بحث با چگونگی خلقت انسان شروع شده بود و در ادامه آن، به اسرار نهفته در موجودات طبیعت اشاره گشته بود، ذکر حضرت نوح(ع) به عنوان فرستاده خدا به سوی خلق، می تواند رساننده مطلب بالا باشد.

462- ویژگیهای هدایتگری نوح(ع)

1 - اهتمام نوح (ع) به هدایت همه طبقات جامعه ، بدون در نظر گرفتن پیشینه آنان

قال و ما علمی بما کانوا یعملون

«ما» در «ما علمی» استفهامیه و به معنای «أیّ شیء» است و «بما کانوا..» متعلق به «علمی» می باشد. جمله «کانوا یعملون» نیز ماضی استمراری است؛ یعنی، «أیّ شیء فائده علمی بأعمالهم الماضیه؛ مرا با اعمال گذشته آنان چکار؟»

ص: 408

463- هدایت نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 3

3_ نوح(ع) هدایت یافته به توحید و برهانهای آن و دارای مرتبه ای بلند بود.

و نوحا هدینا من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 3

3 - نوح (ع) ، مأمور ساختن کشتی تحت نظارت و هدایت خداوند

أن اصنع الفلك بأعيننا ووحينا

464- هدایتگری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 1

1_ نوح (ع) برای هدایت قومش ، تلاشی مستمر و پی گیر داشت .

قالوا ی_نوح قد ج_دلتنا فأكثر جدلنا

إكثار (مصدر أكثر) به معنای کاری را فراوان انجام دادن است. بنابراین «أكثر جدلنا»؛ یعنی ، بسیار مناظره کردی و فراوان دلیل و برهان آوردی و ... این معنا ، حکایت از تلاش مستمر و پی گیر حضرت نوح(ع) در تبلیغ رسالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 5

5 - دعوت به تقوا ، محور تبلیغات و هدایت گری نوح (ع)

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نوح (ع)، فرستاده خداوند برای هدایت قوم خود بود.

و لقد أرسلنا نوحًا إلى قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 5 - 4

4 - تلاش مستمر و خستگی ناپذیر نوح (ع)، برای هدایت مردمان

قال ربّ إني دعوت قومي ليلاً و نهاراً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که دعوت در شب و روز، ممکن است کنایه از تلاش مستمر و خستگی ناپذیر

ص: 409

باشد؛ به ویژه آن که شب وقت استراحت و آسایش است.

465- هشدارهای نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 59 - 11

11_ نوح ، مشرکان قوم خویش را به کیفر های سخت اخروی تهدید کرد .

إني أخاف عليكم عذاب يوم عظيم

466- هلاکت پسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 14

14_ تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و أهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 43 - 11

11_ امواج سهمگین طوفان ، فرزند نوح را پیش از آنکه به کوهی پناه برد ، در خود فرو برد و هلاک کرد .

و حال بینهما الموج فکان من المغرقین

467- هلاکت همسر نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 14

14_ تقدیر الهی بر غرق شدن و هلاک گشتن برخی از افراد خانواده نوح

و أهلک إلا من سبق علیه القول

468- هماهنگی اسلام و دین نوح(ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - شوری - 42 - 13 - 1

1 - ہماہنگی آیین اسلام با دین نوح ، ابراہیم ، موسیٰ و عیسیٰ (ع)

شرع لکم من الدین ما وصّی بہ نوحًا . . و ما وصّینا بہ ابرہیم و موسیٰ و عیسیٰ

ص: 410

469- هماهنگی مخالفان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 3

3 - یکپارچگی قوم نوح در مخالفت با وی و تکذیب رسالت الهی او

إنّ قومی کذبون

شمول نهفته در تعبیر «إنّ قومی»، بیانگر مطلب یاد شده است.

470- هماهنگی مکذبان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 3

3 - یکپارچگی قوم نوح در مخالفت با وی و تکذیب رسالت الهی او

إنّ قومی کذبون

شمول نهفته در تعبیر «إنّ قومی»، بیانگر مطلب یاد شده است.

471- همسر نوح و نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 21

21_ «عن أبي عبد الله (ع) قال: جاءت امرأة نوح إليه وهو يعمل السفينة فقالت له: إن التّنور قد خرج منه ماء فقام إليه مسرعاً حتى جعل الطبق عليه فختمه بخاتمه فقام الماء، فلما فرغ نوح من السفينة جاء إلى خاتمه ففضّه و كشف الطبق ففار الماء؛

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: همسر نوح درحالی که شوهرش مشغول ساختن کشتی بود، به نزد او آمد و گفت: تنور آب درآورده. نوح باسرعت بر سر تنور رفت و سرپوشی بر روی آن گذاشت و با مهر خود آن را ممهور کرد. پس آب ایستاد. هنگامی که از ساختن کشتی فارغ شد مهر خود را شکست و سرپوش را کنار زد؛ پس آب فوران کرد».

472- همسر نوح(ع) در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 10 - 10

10 - همسران نوح و لوط ، همانند کافران از دوزخیان اند .

وقیل ادخلا النار مع الدخلین

ص: 411

473- همسفران نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 64 - 10، 4

4_ مؤمنان به رسالت نوح (ع) ، همراه و همسفر او در کشتی

فانجینه و الذین معه فی الفلک

10_ گروهی از همسفران نوح (ع) در کشتی نجات ، نه از مؤمنان بودند و نه از تکذیب کنندگان آیات الهی

فانجینه و الذین معه فی الفلک و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

از اینکه خداوند نجات یافتگان را توصیف نکرد که اهل ایمان بودند، مثلاً نقرمود «و الذین آمنوا»، می توان گفت گروهی از همراهان نوح(ع) در کشتی به وی ایمان نداشتند. و از جمله «و أغرقنا ...» می توان فهمی آن گروه وی را تکذیب نیز نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 27 - 8

8- نوح (ع) ، مأمور جای دادن حیوانات و مؤمنان خاندانش در کشتی ، با ظهور اولین نشانه های طوفان

فإذا جاء أمرنا .. فاسلك فیها من کل زوجین اثنین و أهلک إلا من سبق علیه القول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 2

2- استقرار نوح (ع) و مؤمنان همراه او در کشتی ، پس از جای دادن حیوانات و خاندانش در آن

فاسلك فیها من کل زوجین اثنین و أهلک .. فإذا استوتیت أنت و من معک علی الفلک

از تفریع عبارت «فإذا استوتیت» بر آیه قبل ، استفاده می شود که حضرت نوح(ع) نخست حیوانات و خاندانش را در کشتی جای داد و آن گاه خود و یارانش بر آن سوار شدند.

474- یاس نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 36 - 7، 2

2_ خداوند، در پی تلاش های حضرت نوح (ع) و مؤثر نبودن آن تلاشها، او را از ایمان آوردن کفرپیشگان قومش مأیوس کرد.

و أوحى إلى نوح أنه لن يؤمن من قومك إلا من قدامن

فاعل «لن يؤمن» کلمه ای همانند «أحد» می باشد؛ یعنی: «لن يؤمن أحد من قومك.» «إلا» به معنای «غیر» و صفت برای «أحد من قومك» است نه استثنای از جمله «لن يؤمن...»؛ زیرا استثنای مؤمنان از جمله سابق، استثنای وجه بلکه صحیحی نیست. بنابراین جمله «لن يؤمن...» چنین معنا می شود: احدی از افراد غیر مؤمن قومت (کافران آنان) ایمان نخواهد آورد.

7_ نومیدی نوح (ع) از هدایت یابی قومش و آگاهی او از ناشایستگی آنان برای ایمان، زمینه ساز رفع اندوه از او

ص: 412

لن يؤمن من قومك .. فلا تبتس بما كانوا يفعلون

برداشت فوق، از تفریح «لاتبتس» بر اخبار از ایمان نیاوردن کافران استفاده شده است؛ یعنی، حال که از هدایت نیافتن کافران آگاه شدیو احساس مسؤولیت نمی کنی، زمینه ای برای اندوه وجود ندارد پس غمگین مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 1

1 - التجای نوح (ع) به درگاه پروردگار، پس از ناامیدی از تأثیر تبلیغاتش در مردم

قال رب انصرنی بما کذبون

در این آیه ظرف «قال» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «قال بعد ما آیس من ایمانهم». «باء» در «بما کذبون» سببیه و «ما» مصدریه است. بنابراین «بما کذبون»، به تأویل «بسبب تکذیبهم ایّای» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 117 - 4

4 - التجای نوح (ع) به ربوبیت خدا در شرایط یأس و هجوم مشکلات بر سر راه رسالتش

قال رب ان قومی کذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 118 - 3

3 - ناامیدی شدید نوح (ع) از گرایش کافران قومش به ایمان و رنج عمیق وی از کفرورزی آنان

ونجّنی و من معی من المؤمنین

از این که نوح(ع) از پیشگاه خدا خواستار فیصله یافتن نزاع میان او و قومش شده است، نشان می دهد که او دیگر هیچ گونه امیدی به گرویدن قومش به خود نداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 10 - 5، 2

2 - یأس و ناامیدی نوح (ع) از هدایت پذیری قوم حق ستیز خویش

از تعبیر «مغلوب»، استفاده می شود که نوح(ع) خود را در موضعی یافت که دیگر تنها چاره را در انتقام الهی از قوم حق ستیزش می دید.

5- غلبه همه جانبه قوم نوح بر آن حضرت و بستن تمامی راه های امید بر روی ایشان

اّتی مغلوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 24 - 4

4- ناامیدی کامل نوح (ع) ، از نجات یافتن قومش از گمراهی و ستم پیشگی

ولا تزد الظالمین إلا ضلّالاً

نفرین نوح(ع) علیه قومش، نشانه آن است که آن حضرت از هدایت یافتن آنان کاملاً مأیوس بود؛ زیرا اصولاً پیامبران الهی

ص: 413

برای هدایت مردمان مبعوث شدند و نوح(ع) نیز سالیانی دراز؛ قومش را به هدایت دعوت کرد و چون آنان نپذیرفتند، علیه آنان نفرین فرمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 26 - 2

2- ناامیدی کامل نوح (ع) از ایمان آوردن قومش و نجات آنان از گمراهی شرک و بت پرستی

وقال نوح رب لاتذر علی الأرض من الـک فرین دیاړا

475- یاوران نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 28 - 11

11- پیروان حضرت نوح ، یاوران او در ابلاغ رسالت و دعوت مردم به ایمان

أنلز مکموها

برداشت فوق از صیغه جمع «نلزم» - که شامل نوح و پیروانش می شود - استفاده شده است.

ص: 414

1- آثار نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 22 - 18

18 - « روى أنّ النبىّ (صلى الله عليه وآله) قرأ « أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه » فقال إنّ النور إذا وقع فى القلب إنفسح له وانشرح ، قالوا : يا رسول الله فهل لذلك علامه يعرف بها ؟ قال : التجافى عن دارالغرور و الإنابه إلى دار الخلود و الإستعداد للموت قبل نزول الموت ؛

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است که آن حضرت آیه «أفمن شرح الله صدره للإسلام فهو على نور من ربّه» را تلاوت کرد و آن گاه فرمود: هنگامی که نور وارد قلب می شود، قلب برای اسلام باز و گشاده می گردد. گفتند: ای رسول خدا! آیا علامتی برای آن هست که به وسیله آن شناخته شود؟ فرمود: علامت آن پهلوی تهی کردن از خانه غرور و بازگشت به خانه جاویدان و آماده شدن برای مرگ قبل از آمدن آن است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 69 - 1

1 - سراسر زمین در عرصه قیامت به نور الهی روشن خواهد شد .

و أشرقت الأرض بنور ربّها

«إشراق» (مصدر «أشرقت») به معنای اضائه (روشن شدن) است.

2- آثار نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 2 - 3

3 - نور ماه ، تابع نور خورشید است . *

و القمر إذا تليها

جانشین بودن ماه برای خورشید و نه عکس آن، بیانگر فرع بودن نور ماه است.

3- آثار نور شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 415

11 - نور شدید ، از عوامل زدایش بینایی چشم *

یکاد سنا برقه یذهب بالأبصر

«سنا» به معنای «ضیاء» (روشنایی) و «برق» به معنای لمعان و نوری است که بر اثر برخورد ابرها به وجود می آید.

4- اطفای نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 1

1_ تلاش بی امان یهود و نصارا ، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن) ، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

5- اهمیت سوره نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 1 - 5

5- سوره نور ، دارای اهمیت و جایگاه ویژه و والا در قرآن

سوره أنزلن_ها و فرضن_ها و أنزلنا فیها آیت_ت بین_ت

برداشت فوق با توجه به سه نکته است: 1_ اختصاص به ذکر یافتن این سوره از میان دیگر سوره های قرآن; 2_ تنکیر لفظ «سوره» که دال بر تفخیم است; 3_ تکرار لفظ «أنزلنا» به صورت فعل متکلم مع الغیر و اسناد آن به اسم جلاله «الله».

6- اهمیت نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 40 - 6

6 - توالی شب و روز و نور و تاریکی در زندگی انسان ، جلوه قدرت و تدبیر خداوند است .

وَأَيُّ لَهْمٍ اللَّيْلِ .. لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقَ النَّهَارِ ..

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه در سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است؛ چنان که در آیه 37 نیز به آن تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 5 - 8

ص: 416

8- اهمیت نور، تاریکی، آب و هوا در حیات زمین

و اختلاَف الَّیْلِ و النَّهَارِ و مَا أَنْزَلَ اللَّهُ... و تصریف الرِّیْحِ

7- پیدایش نور ماه (قمر)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 19 - 4

4- پیدایش مراحل گوناگون در طبیعت (شفق، تاریکی شب و نور ماه)، نشانی از امکان تغییر و تحول در نظام حیات بشر در دنیا و آخرت

فلا أقسم... لتركبن طبقاً عن طبق

در قسم های قرآن، تناسب بین محتوای قسم و غرض از آن رعایت شده است و در این مجموعه آیات نیز برای تأکید بر تغییر حالات انسان، به تغییرات تکوینی سوگند یاد شده است.

8- تبعی بودن نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 1 - 8

8_ پدیده ظلمت و نور در جهان، نظامی تابع آفرینش آسمانها و زمین

الحمد لله الذی خلق السموت... و جعل الظلمت و النور

در این آیه آفرینش آسمان و زمین با فعل «خلق» بیان شده، ولی درباره ظلمت و نور از فعل «جعل» استفاده شده است. توجیه این تفاوت، به گفته برخی از مفسران، تبعی بودن آفرینش نور و ظلمت نسبت به مجموعه هستی است.

9- تشبیه به نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 20 - 2

2- ایمان چون نور، مایه هدایت و روشنایی و کفر، همچون ظلمت، مایه گمراهی و تاریک بینی

ولا الظلمت ولا النور

10- تعالیم سوره نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 1 - 4

4- مجموع آیات سوره نور، شامل دو بخش است: احکام واجب الاجرا و معارف شایان توجه و تذکر.

ص: 417

سوره آنزلن_ها و فرضن_ها

«فرض» به معنای ایجاب قطعیت و الزام است (لسان العرب). از این رو مفسران برآنند که فرض کردن سوره، یا به اعتبار وجود احکام لازم الاجرا در این سوره است و یا به اعتبار وجود عقاید و معارف خدشه ناپذیر و شایان توجه در آن می باشد.

11- تنوع نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 5 - 3

3_ خورشید ، دارای نور های گوناگون

هو الذی جعل الشمس ضیاء

«ضیاء» می تواند جمع «ضوء» باشد. برداشت فوق بر همین پایه است.

12- جاودانگی نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 2

2_ موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

13- خالق نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 1

1_ ستایش مخصوص خداوند آفریدگار آسمانها و زمین و پدیدآورنده تاریکیها و نور است.

الحمد لله الذی خلق السموت و الأرض و جعل الظلمت و النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 2 - 1

1_ تنها خداوند پدیدآورنده آسمانها و زمین و برقرار کننده نور و ظلمت، آفریدگار آدمی است.

الحمد لله الذى خلق .. هو الذى خلقكم من طين

معرفه بودن مسنداليه «هو» و مسند «الذى» مفيد حصر است.

ص: 418

14- خاموشی نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 2

2 - هدف کافران از اتهام سحر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبارزه با اسلام و خاموش کردن نور خدا بود .

فلما جاءهم .. قالوا هـذا سحر ... يريدون ليطفؤا نور الله

15- خلقت نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 2

2_ آفرینش آسمانها و زمین و پدید آوردن نور و ظلمت به دست خداوند، دلیل اختصاص ستایش به اوست.

الحمد لله الذي خلق

«الذی خلق»، صفت «الله» و بیان وجه اختصاص حمد به اوست و این تعلیق، که به گفته اهل ادب تعلیق حکم «الحمد لله» بر وصف «الذی خلق» است، بیانگر انحصار شایستگی ستایش به آفریننده هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 5 - 5

5- پیدایش مستمر روز و شب و نور و ظلمت ، از نشانه های قدرت مطلق و ربوبیت یگانه خداوند است .

يَكْوَرُ اللَّيْلُ عَلَى النَّهَارِ وَيَكْوَرُ النَّهَارُ عَلَى اللَّيْلِ

16- درخواست ازدیاد نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 13

13 - مؤمنان در عرصه قیامت ، از خداوند خواستار اتمام و ازدیاد نور خویش اند .

يقولون ربنا أتمم لنا نورنا

17- زمينه اكمال نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 33 - 5

5_ آمدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همراه با هدایت (قرآن) و دین حق (اسلام) در راستای تکمیل نور الهی و تحقق اراده خداست

و یأبى الله إلا أن يتم نوره... هو الذى أرسل رسوله بالهدى و دین الحق

ص: 419

18- سوگند به نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 1 - 2

2 - سوگند خداوند ، به نور گسترده خورشید به هنگام چاشت

و ضحیها

«ضحی» در معانی گسترش نور خورشید و «پهناور شدن روز» (مفردات راغب) و اندکی پس از بالا آمدن روز (قاموس) به کار می رود. اضافه شدن «ضحی» به ضمیری که به خورشید بر می گردد، بیانگر آن است که مراد از آن، گسترش نور خورشید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 9 - 3

3 - خداوند ، در تأکید بر رستگاری اهل تزکیه ، به « خورشید و نور آن » ، « ماه » ، « روز و شب » ، « آسمان و زمین » ، « روح » و « ذات خویش » ، سوگند یاد کرده است .

و الشمس . . . قد أفلح من زكّیها

جمله «قد أفلح . . .» جواب قسم هایی است که از آغاز سوره مطرح شده بود. برخی آن را جمله معترضه دانسته، جواب قسم را جمله «كذّبت ثمود...» و یا محذوف دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 10 - 4

4 - خداوند ، در تأکید بر زیان کاری و تباهی گناه کاران ، به « خورشید و نور آن » ، « ماه » « روز و شب » ، « آسمان و زمین » ، « نفس انسان » و « ذات خویش » سوگند یاد کرده است .

و الشمس . . . وقد خاب من دسیها

تکرار «قد»، نشانگر آن است که جمله «قد خاب...»، جوابی مستقل برای قسم های پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 1 - 2, 1

1 - سوگند خداوند ، به چاشت گاه و به گسترش نور خورشید در آن زمان

و الضحی

«ضحی» در معانی گسترش نور خورشید و «پهناور شدن روز» (مفردات راغب) و «اندکی پس از بالا آمدن روز» (قاموس) به کار می رود.

2- وقت چاشت و زمان پرتو افشانی خورشید ، دارای عظمتی در خور سوگند خداوند

و الضحی

19- شدت نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 420

15 - نور خداوند، در نهایت شدت و روشنایی و عاری از هر گونه ظلمت و تاریکی است.

نور علی نور

حرف «علی» در «نور علی نور» برای استعلائی مجازی و به معنای تعاون است و غرض از آن، بیان شدت نورالهی و خالص بودن آن از هر ظلمت و تاریکی است.

20- شفافیت نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 8

8 - نور خداوند، ذاتی و به دور از هر گونه تیرگی و کدری

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه الزجاجه کأنها کوب درّی یوقد من شجر

برداشت یاد شده بر اساس دو نکته ای است که در تشبیه نور خدا وجود دارد: 1- روغن و مایه نور، بدون دخالت عامل خارجی (عامل آتش زا)، مشتعل و نورافشان است (ولو لم تمسسه نار). این حکایت از آن دارد که نور خدا، از خود او است و به سبب عامل خارجی نیست. 2- نور چراغ هم چون ستاره ای درخشان بسیار پرفروغ و شفاف است و این بیانگر این حقیقت است که نور خدا، از هر گونه تیرگی و کدری منزّه است.

21- شگفتی نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 1 - 3

3 - خورشید و نور گسترده آن هنگام چاشت، آفریده هایی با عظمت و شگفت

وضوحها

22- عظمت نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 1 - 3

3- خورشید و نور گسترده آن هنگام چاشت ، آفریده هایی با عظمت و شگفت

وضوحها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 1 - 2

2- وقت چاشت و زمان پرتوافشانی خورشید ، دارای عظمتی در خور سوگند خداوند

والضحی

ص: 421

23- عوامل ازدیاد نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 13

13 - شیشه ، موجب انعکاس بیشتر و بهتر نور است .

فی زجاجه الزجاجه کأنها کوكب درى

تشبیه در مقام، این است که نور را پر فروغ نشان دهد و از این روی مصباحی را مثل می زند که در شیشه است و شیشه نیز همانند ستاره درخشان است.

24- عوامل انعکاس نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 13

13 - شیشه ، موجب انعکاس بیشتر و بهتر نور است .

فی زجاجه الزجاجه کأنها کوكب درى

تشبیه در مقام، این است که نور را پر فروغ نشان دهد و از این روی مصباحی را مثل می زند که در شیشه است و شیشه نیز همانند ستاره درخشان است.

25- فاقدان نور در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 5,7,9

5 - منافقان ، فاقد نور و روشنایی در ظلمت قیامت

یوم یقول المنفقون . . . انظرونا نقتبس من نورکم

7 - زنان منافق چونان مردان نفاق پیشه ، فاقد نور و روشنایی در ظلمت قیامت

یوم . . . و المنفقون . . . انظرونا نقتبس من نورکم

9 - کسب کردن نور از دیگران در قیامت ، در صورتی که انسان نور نداشته باشد ، ممکن نیست .

يوم يقول المنفقون... قيل ارجعوا وراءكم فالتمسوا نورًا

26- فلسفه سوگند به نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 7

ص: 422

7 - خداوند ، در تأکید بر قطع نشدن ارتباط او با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ناخرسند نبودن از آن حضرت ، به نور خورشید و تاریکی شب سوگند یاد کرده است .

و الضحی . و الّیل إذا سجدی . ما ودّعک ربّک و ما قلی

این آیه، جواب قسم هایی است که در آغاز سوره آمده بود.

27- فلسفه نزول سوره نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 1 - 8

8- بیدارگری و غفلت زدایی ، فلسفه نزول آیات سوره نور

سوره أنزلنّها .. فیها آیات بینت لعلکم تذکرون

«تذکر» (مصدر فعل «تذکرون») به معنای به یاد آوردن اندوخته های ذهنی و معلوماتی است که از خاطر رفته و به فراموشی سپرده شده است (برگرفته از لسان العرب). لازمه این معنا، بیداری و هوشیاری است.

28- کافران و نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 14

14 _ عن ابي ابراهيم قال: .. «ثم الذين كفروا بربهم يعدلون» قال: يعدلون بين الظلمات والنور وبين الجور والعدل.

امام کاظم (ع) درباره آیه «ثم الذين ..» فرمود: (کافرانی که برای خدا انباز می گیرند)، ظلمت و نور و ظلم و عدل را برابر قرار می دهند.

29- کسب نور در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 9

9 - کسب کردن نور از دیگران در قیامت ، در صورتی که انسان نور نداشته باشد ، ممکن نیست .

یوم یقول المنفقون .. قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورًا

30- مثل نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 7

7 - مثل نور خداوند ، همانند چراغدانی است دربرگرینده چراغی در میان آبگینه بلورین و چونان ستاره درخشان ؛ چراغی که

ص: 423

از روغن زیتون با برکت و آماده اشتعال فروزان می شود .

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه الزجاجه کأنها کوکب درّی یوقد من شجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 1,4

1 - مثل نور خدا ، همانند چراغ دانی است دربرگیرنده چراغی پر فروغ و نورافشان که در خانه هایی است که به اذن خداوند ، رتبه رفیع یافته اند و همواره مرکز یاد خدا هستند .

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه . . . فی بیوت اذن الله ان ترفع و یذک

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که «فی بیوت» متعلق به «مشکوه» و صفت برای آن باشد.

4 - مثل نور خداوند ، همانند چراغی است پرفروغ و درخشان در چراغ دانی که در خانه ها و معابدی مرتفع واقع است که همواره نام خداوند در آنها زنده می باشد .

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح . . . فی بیوت اذن الله ان ترفع و یذکر فیها اسمہ

برداشت فوق بر دو چیز استوار است: 1- مراد از «ترفع» رفعت مادی باشد؛ چنان که خداوند دربارہ حضرت ابراهیم (ع) فرمود: «و إذا یرفع ابراهیم القواعد من البیت؛ و آن گاه ابراهیم پایه های خانه (خانه خدا) را بالا برد» بقره، آیه 127 . 2- جمله «فی بیوت» ادامه تمثیل خداوند باشد.

31- محرومان از نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 40 - 6,7

6 - محرومان از نور الهی ، بی بهره از هر گونه نور و هدایت اند .

و من لم یجعل الله له نورًا فما له من نور

7 - کافران ، به دلیل بی بهره بودن از نور الهی ، محروم از هر گونه هدایت اند .

و الذین کفروا أعم لهم . . . کظلمت فی بحر لجمی . . . إذا أخرج یدہ لم یکد یرها و من

32- مرکز نور خدا

2 - خانه هایی که به اذن خداوند عظمت و رفعت یافته اند و همواره یاد خدا در آنها زنده است ، مرکز نور و هدایت خدا هستند .

مثل نوره کمشکوه .. یهدی الله لنوره من یشاء... فی بیوت اذن الله أن ترفع و یذک

برداشت یاد شده، بر این اساس استوار است که «فی بیوت» متعلق به «یهدی الله لنوره..» باشد.

11 - خانه هایی که در آنها همواره ذکر و تسبیح خدا گفته می شود ، مرکز نور خدا است .

مثل نوره کمشکوه .. فی بیوت اذن الله أن ترفع و یذکر فیها اسمہ یسیح له فیها با

33- منابع نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 13 - 1

1 - خداوند خورشید را چراغ فروزان و منبع نور و حرارت قرار داده است .

و جعلنا سراجًا وهاجًا

«وَهَج» (ریشه «وهاج»)، به معنای آتش و روشنایی آن است. (مقایس اللغه)

34- منشأ نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 40 - 8

8 - خداوند ، یگانه سرچشمه نور و هدایت است .

و من لم يجعل الله له نورًا فما له من نور

35- منشأ نور آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 3 - 1

1 - « طارق » ، ستاره ای است دارای پرتوی نافذ و شکافنده تاریکی ها در صحنه آسمان .

النجم الثاقب

«ثَقْب»؛ یعنی، دریدگی کم عمق (مصباح) و چون نور ستاره نفوذ می کند، آن را «ثاقب» گویند. (مقایس اللغه) استفهام از شناخت

«طارق» _ در آیه قبل _ و توصیف آن به «نجم ثاقب» _ در این آیه _ بیانگر آن است ستاره ای خاص مورد نظر است.

36- منشأ نور آسمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 1

1 - خداوند ، نور آسمان ها و زمین است .

اللّٰهُ نُورَ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ

ص: 425

37- منشأ نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 71 - 10

10 - ایجاد روشنایی هم چون درخشش خورشید ، خارج از توان غیر خداوند است .

من إله غير الله يأتيكم بضياء

تنوین در «ضیاء» اصطلاحاً تنوین تفخیم نامیده می شود؛ یعنی، «ضیاء عظیم» و آن به درخشش بزرگ و خیره کننده خورشید اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 2

2 - مایه و سرچشمه نور خورشید ، از درون خود آن و نور ماه از بیرون آن است .

و جعل القمر فيهنّ نورًا و جعل الشمس سراجًا

مطلب یاد شده از تعبیر «سراج» (چراغ) درباره خورشید و «نور» در مورد «ماه» استفاده می شود؛ زیرا نور «خورشید» _ مانند چراغ _ از درون خودش می چوشد. اما نور «ماه» از درون خودش نیست؛ بلکه مانند بازتابی که از آینه منعکس می شود، از نور خورشید است.

38- منشأ نور زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 1

1 - خداوند ، نور آسمان ها و زمین است .

الله نور السموت والأرض

39- منشأ نور ماه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 2

2 - مایه و سرچشمه نور خورشید ، از درون خود آن و نور ماه از بیرون آن است .

و جعل القمر فيهنّ نورًا و جعل الشمس سراجًا

مطلب یاد شده از تعبیر «سراج» (چراغ) درباره خورشید و «نور» در مورد «ماه» استفاده می شود؛ زیرا نور «خورشید» _ مانند چراغ _ از درون خودش می چوشد. اما نور «ماه» از درون خودش نیست؛ بلکه مانند بازتابی که از آینه منعکس می شود، از نور خورشید است.

ص: 426

40- منشأ نور ماه (قمر)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 2 - 3

3 - نور ماه، تابع نور خورشید است. *

و القمر إذا تليها

جانشین بودن ماه برای خورشید و نه عکس آن، بیانگر فرع بودن نور ماه است.

41- موارد نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 9

9- کفر، ظلمت و راه خدا، نور است.

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

به قرینه آیات بعد، که درباره کافران و سدّ کنندگان راه خداست، مراد از «ظلمات»، کفر و مراد از «نور»، راه خداست.

42- نزول دفعی سوره نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 1 - 1

1- سوره نور، به صورت دفعی و یکباره نازل گشت.

سوره أنزلن_ها

«سوره» خبر برای مبتدای محذوف (ه_ذَه) است و مشارالیه «ه_ذَه» مجموعه آیاتی است که بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد. بنابراین لازمه این امر، آن است که این مجموعه، یکباره و به هم پیوسته نازل شده باشد. گفتنی است اشاره شدن این مجموعه با واژه «ه_ذَه» _ که برای اشاره به نزدیک است _ مؤید برداشت یاد شده است.

43- نشانه های نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- وجود جلوه‌گری جهان آفرینش ، پرتوی از نور خداوند است .

اللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ

ص: 427

44- نعمت نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 40 - 5

5- توالی شب و روز و پدیدار شدن نور و تاریکی در زندگی ، از نعمت های الهی برای بشر است .

لا الشمس ینبغی لها أن تدرک القمر . . . و کلّ فی فلک یسبحون

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، در مقام امتنان و برشمردن نعمت های الهی برای بشر است.

45- نعمت نور خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 1 - 4

4 - خورشید و نور آن ، نعمتی الهی است .

و الشمس و ضحیها

«سوگند»، زمانی می تواند مخاطب را به قبول سخن وادار سازد که آنچه به آن سوگند یاد شده است؛ مورد علاقه او بوده و به حال او سودمند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 1 - 3

3 - نور خورشید و برآمدن آن در صبحگاه ، نعمتی الهی است .

و الضحی

46- نور ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 17 - 9 - 7

7_ خداوند ، با محروم ساختن منافقان از نور ایمان ، آنان را به ظلمتهایی شدید گرفتار می سازد .

ذهب الله بنورهم و تركهم في ظلمت لا يبصرون

نكره بودن «ظلمات» حاكي از شدت ظلمت است.

9_ هيچ اميدی به راهیابی و هدايت منافقان پس از سلب شدن نور ايمان از آنان ، وجود ندارد .

و تركهم في ظلمت لا يبصرون

جمله «تركهم في ظلمات» بيان می کند که: ظلمتها منافقان را احاطه کرده و در نتیجه راه به جایی نمی برند و جمله «لا يبصرون» (آنها نمی بینند)، حاکی از آن است که ابزار دیدن و هدايت شدن در آنان نابود شده است؛ یعنی علاوه بر اینکه موانع هدايت برای آنان ایجاد شده مقتضی هدايت نیز از آنان سلب گشته است.

ص: 428

47- نور بودن قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 5

5_ قرآن ، نور خداست .

یریدون أن یطفئوا نور الله

48- نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 14، 5

5_ قرآن ، نور خداست .

یریدون أن یطفئوا نور الله

14_ از علی (ع) روایت شده است که فرمود: «صعد رسول الله (صلی الله علیه و آله) المنبر فقال: ان الله نظر إلى أهل الأرض... فاختارني منهم ثم نظر ثانیه فاختار علیاً... و هو نور الأرض بعدی... ثم تلا رسول الله (صلی الله علیه و آله): یریدون لیطفئوا نور الله بأفواههم...»

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بالای منبر رفته و فرمودند: خدا به اهل زمین توجه کرد پس مرا از بین آنان انتخاب فرمود، سپس توجه دیگری کرد و علی (ع) را انتخاب نمود... و او بعد از من، نور زمین است... آن گاه رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این آیه را تلاوت فرمود: می خواهند نور خدا را با دهانهای خویش خاموش کنند...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 17، 24

17 - هدایت یافتن انسان ها به نور خدا، به مشیت او بستگی دارد .

یهدی الله لنوره من یشاء

24 - مشیت خداوند بر هدایت مردمان به نور خویش ، برخاسته از علم فراگیر او است .

یهدی الله لنوره من یشاء... و الله بكلّ شیء علیم

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که جمله «و الله بكلّ شیء علیم»، عطف بر جمله «یهدی الله...» باشد. یاد کرد علم همه جانبه خداوند پس از مشیت مطلقه او؛ می رساند که مشیت خدا، مرتبط با علم او و برخاسته از آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 40 - 9

9- فرورفتن کفرپیشگان در ظلالت و سردرگمی گریز ناپذیر، برخاسته از محرومیت آنان از نور هدایت الهی است.

و الذین کفروا أعم لهم... کظلمت فی بحر لَجّیّ... من فوقه سحاب ظلمت بعضها فوق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 69 - 3

3 - تابش نور عدل و قسط الهی بر اهل زمین در قیامت

ص: 429

و أشرق الأرض بنور ربها

بسیاری از مفسران گفته اند: مقصود از نور در این آیه، به قرینه جمله های بعدی _ که درباره نامه اعمال و داوری به حق خداوند سخن گفته است _ نور عدل و قسط الهی است؛ چنان که در فرهنگ عرب، به پادشاهی که عادل باشد گفته می شود (أشرق الأفاق بعدلك و أضانت الدنيا بقسطك).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 1

1 - اسلام و قرآن ، نور الهی است .

یریدون لیطفوا نور الله

با توجه به آیه قبل، استفاده می شود که مراد از «نور الله» قرآن و اسلام است.

49- نور ماه از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 12 - 3

3- محو شدن نور ماه در شب و روشنگری خورشید ، دو نشانه از نشانه های خداست .

فمحونا آیه الیل و جعلنا آیه النهار مبصره

این برداشت بنابراین است که منظور از «آیه اللیل» ماه و «آیه النهار» خورشید باشد.

50- نور و ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 3,4,6,7,9,11

3 _ خداوند ، هدایتگر اهل ایمان ، از تاریکی ها به سوی نور

الله ولی الذین امنوا یخرجهم من الظلمات الی النور

4 _ هدایت مؤمنان از تاریکی ها به نور ، پرتویی از ولایت الهی بر آنان

الله ولی الذین امنوا یخرجهم من الظلمات الی النور

جمله «یخرجهم ...» پس از طرح ولایت الهی نسبت به مؤمنان، به منزله بیان و یا ارائه نمونه ای است از ولایت خداوندی.

6_ ایمان به خداوند ، زمینه ساز راهیابی انسان به نور

اللّٰهُ وَلّٰی الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا یُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ

7_ انسان ، همواره بر سر دوراهی نور و ظلمت

یُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ . . . یُخْرِجُوْنَهُمْ مِنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ

9_ کفر ، زمینه ساز سرپرستی و حاکمیت طاغوت و انحراف از نور به ظلمتها

وَالَّذِیْنَ کَفَرُوْا اَوْلِیَاؤُهُمُ الطَّاغُوْتُ یُخْرِجُوْنَهُمْ مِنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ

11_ حاکمیت طاغوت ، منحرف کننده جامعه ، به سوی ظلمت ها و تباهیها

اَوْلِیَاؤُهُمُ الطَّاغُوْتُ یُخْرِجُوْنَهُمْ مِنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ

ص: 430

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 9

9_ قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، خارج کننده انسان ها از تاریکی و گمراهی به نور و هدایت با اذن خداوند

و یخرجهم من الظلمت إلى النور باذنه

در برداشت فوق «باذنه» متعلق به «یخرجهم» گرفته شده است. بر این مبنا ضمیر در «یخرجهم» باید به «نور» و «کتاب» برگردانده شود، نه به «الله»، چون معنا ندارد که خدا با اذن خودش کاری انجام دهد.

51- نیاز به نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 2

2 - حرکت در عرصه تاریک قیامت، نیازمند داشتن نور و روشنایی از خود

یوم یقول المن-فقون... انظرونا نقتبس من نورکم

52- وحدت نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 1 - 6

6_ تعدد تاریکیها و گمراهیها و وحدت نور و هدایت در جهان آفرینش

و جعل الظلمت و النور

جمع آوردن «ظلمات» در برابر «نور» به صورت مفرد می تواند اشاره به تعدد راههای گمراهی و یگانه بودن راه مستقیم هدایت باشد.

53- ورود مؤمنان به نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 43 - 6

6 - دعا و تحیت ملائکه بر مؤمنان، زمینه ساز بیرون بردن آنان از ظلمت ها به نور است.

هو الذي يصلى عليكم و مل نكته ليخرجكم من الظلمت إلى النور

54- ویژگیهای سوره نور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 431

1- سوره نور، به صورت دفعی و یکباره نازل گشت.

سوره أنزلن_ها

«سوره» خبر برای مبتدای محذوف (ه_ذَه) است و مشارالیه «ه_ذَه» مجموعه آیاتی است که بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شد. بنابراین لازمه این امر، آن است که این مجموعه، یکباره و به هم پیوسته نازل شده باشد. گفتنی است اشاره شدن این مجموعه با واژه «ه_ذَه» _ که برای اشاره به نزدیک است _ مؤید برداشت یاد شده است.

4- مجموع آیات سوره نور، شامل دو بخش است: احکام واجب الاجرا و معارف شایان توجه و تذکر.

سوره أنزلن_ها و فرضن_ها

«فرض» به معنای ایجاب قطعیت و الزام است (لسان العرب). از این رو مفسران برآنند که فرض کردن سوره، یا به اعتبار وجود احکام لازم الاجرا در این سوره است و یا به اعتبار وجود عقاید و معارف خدشه ناپذیر و شایان توجه در آن می باشد.

55- ویژگیهای نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 8، 15

8 - نور خداوند، ذاتی و به دور از هر گونه تیرگی و کدری

مثل نوره کمشکوه فیها مصباح المصباح فی زجاجه الزجاجه کأنها کوكب درى یوقد من شجر

برداشت یاد شده بر اساس دو نکته ای است که در تشبیه نور خدا وجود دارد: 1_ روغن و مایه نور، بدون دخالت عامل خارجی (عامل آتش زا)، مشتعل و نورافشان است (و لولم تمسسه نار). این حکایت از آن دارد که نور خدا، از خود او است و به سبب عامل خارجی نیست. 2- نور چراغ هم چون ستاره ای درخشان بسیار پرفروغ و شفاف است و این بیانگر این حقیقت است که نور خدا، از هر گونه تیرگی و کدری منزّه است.

15 - نور خداوند، در نهایت شدت و روشنائی و عاری از هر گونه ظلمت و تاریکی است.

نور علی نور

حرف «علی» در «نور علی نور» برای استعلای مجازی و به معنای تعاون است و غرض از آن، بیان شدت نورالهی و خالص بودن آن از هر ظلمت و تاریکی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 11، 12، 5، 4

4 - هدف از نزول قرآن، بیرون آوردن مردم از ظلمت‌ها و رهنمونی آنان به نور و روشنایی‌ها است.

ليخرج الذين ءامنوا و عملوا الصالحات من الظلمات إلى النور

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، وظیفه دار هدایت مردم به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت‌ها (گمراهی‌ها) در پرتو تعالیم قرآن کریم

ليخرج الذين ءامنوا و عملوا الصالحات من الظلمات إلى النور

11 - سنت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همگام و همتراز قرآن، در نجات مردم از ظلمت‌ها و هدایت آنان به سوی نور

ص: 432

ليخرج الذين ءامنوا و عملوا الصالحات من الظلمات إلى النور

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که خارج ساختن مردم از ظلمت کفر و هدایت آنان به نور ایمان، هدفی دائمی است. از سوی دیگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) همچون سایر انسان ها، از دنیا خواهد رفت. بنابراین تنها سنت آن حضرت، می تواند همواره چنین نقشی را ایفا کند.

12 - ایمان و عمل صالح ، نشانه رهایی از ظلمت ها و هدایت به نور است .

و من یؤمن بالله و یعمل صـلِحًا یدخله جنـّات

ذکر پاداش بهشت برای مؤمنان نیکوکار _ پس از طرح مسأله ظلمت کفر و نور ایمان _ می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 16 - 10

10 _ خداوند ، خارج کننده انسان ها از ظلمت و تاریکی به نور و هدایت

یخرجهم من الظلمت إلى النور

بنابر اینکه ضمیر فاعلی در «یخرجهم» به «الله» برگردانده شود. بر این مبنا «باذنه» به معنای «بعلمه» خواهد بود.

57- هدایت به نور خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 36 - 3

3 - هدایت و راه یابی به نور ویژه خداوند ، دارای راه ها و مکان های ویژه است .

یهدی الله لنوره من یشاء . . . فی بیوت اذن الله أن ترفع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 5

5 - مردمان تسبیح گو ، ذاکر ، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، از هدایت خاص خداوند به نور خویش برخوردارند .

یهدی الله لنوره من یشاء . . . فی بیوت اذن الله ... یسبح له فیها ... رجال لاتله

58- نور و ظلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 3,4,6,7,9,11

3_ خداوند ، هدایتگر اهل ایمان ، از تاریکی ها به سوی نور

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَخْرُجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ

4_ هدایت مؤمنان از تاریکی ها به نور ، پرتویی از ولایت الهی بر آنان

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يَخْرُجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ

جمله «یخرجهم ..» پس از طرح ولایت الهی نسبت به مؤمنان، به منزله بیان و یا ارائه نمونه ای است از ولایت خداوندی.

6_ ایمان به خداوند ، زمینه ساز راهیابی انسان به نور

اللّٰهُ وَلِيّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

7_ انسان ، همواره بر سر دوراهی نور و ظلمت

يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ . . . يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

9_ کفر ، زمینه ساز سرپرستی و حاکمیت طاغوت و انحراف از نور به ظلمتها

و الَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمَاتِ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

11_ حاکمیت طاغوت ، منحرف کننده جامعه ، به سوی ظلمت ها و تباهیها

أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمَاتِ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 16 - 9

9_ قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، خارج کننده انسان ها از تاریکی و گمراهی به نور و هدایت با اذن خداوند

و يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ

در برداشت فوق «بإذنه» متعلق به «یخرجهم» گرفته شده است. بر این مبنا ضمیر در «یخرجهم» باید به «نور» و «کتاب» برگردانده شود، نه به «الله»، چون معنا ندارد که خدا با اذن خودش کاری انجام دهد.

نورانیت

59- آثار نورانیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 10

10 - انسان ، برای گذار از ظلمات قیامت ، باید از خود نوری داشته باشد که راه را برای او روشن کند .

و يجعل لكم نورًا تمشون به

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از «تمشون»، پیمودن راه در عرصه قیامت باشد.

60- آثار نورانیت اخروی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 11

11 - خداوند ، در قیامت به مؤمنان تقوایبشه نوری عطا خواهد کرد که در پرتو آن از ظلمات قیامت گذر کنند .

و يجعل لكم نورًا تمشون به

61- آثار نورانیت اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 434

4- درخشش نور مؤمنان، موجب روشن شدن راه ایشان از پیش رو، سمت راست و سمت چپ آنان در قیامت

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم و بأیم نهم

در آیه شریفه از فن «اکتفا» استفاده شده است؛ یعنی، با ذکر «بأیمانهم» از بیان «و بشمائلهم» اکتفا شده است. بنابراین تقدیر آیه چنین می شود: «یسعی نورهم بین ایدیهم و بأیمانهم و بشمائلهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - خداوند، در قیامت به مؤمنان تقوایسته نوری عطا خواهد کرد که در پرتو آن از ظلمات قیامت گذر کنند.

و یجعل لکم نورًا تمشون به

62- زیبایی نورانیت اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - منظره حرکت شتابان زنان و مردان مؤمن در قیامت، به سوی بهشت با چهره هایی چونان چراغ فروزان، بس زیبا و چشم نواز برای بینندگان

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم و بأیم نهم

در صورتی که مراد «تری» هر فرد بیننده باشد، به نظر می رسد آیه شریفه در مقام تصویر صحنه ای است که نظر هر بیننده ای را در آن روز به خود جلب می کند.

63- عوامل نورانیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آخرت طلبی و دل نبستن به دنیا، موجب سرور و تابناکی چهره ها در قیامت

وجوه یومئذ ناضره

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، بیانگر جایگاه اخروی کسانی است که در قطب مخالف دل‌بستگان به دنیا قرار دارند.

64- عوامل نورانیت قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 17 - 1

1 - یاد خدا و تلاوت کلام او (قرآن)، حیات و روشنی بخش دل‌ها است.

ص: 435

أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ... وَاَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ

جمله «اعلموا أن الله...» تعلیل برای جمله «ألم یأْن... لذكر الله» است. در این تعلیل، دل های غافل از یاد خدا و بیگانه با کلام او (قرآن)، به زمین مرده و یاد خدا و کلام او (قرآن)، به باران تشبیه شده است. همان طور که خداوند به وسیله باران، زمین مرده را زنده می کند؛ یاد خدا و تلاوت کلام او (قرآن) نیز، دل های غافل و مرده را حیات می بخشد و نورانی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 28 - 9

9 - ایمان و تقوا، سبب می شود که خداوند، در درون انسان نوری قرار دهد که با آن بتواند راه درست را تشخیص داده و مسیر زندگی را سالم طی کند.

و يجعل لكم نورًا تمشون به

جمله «يجعل لكم...» (نظیر جمله پیشین) جواب برای شرط مقدر است. تقدیر آن چنین می شود: «إِنْ تَتَّقُوا وَتُؤْمِنُوا بِرَسُولِهِ يُجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ».

65- مدت نورانیت خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 8 - 2

2 - تابندگی خورشید، تا آستانه برپایی قیامت

و خسف القمر

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که نور ماه، بازتاب نور خورشید است و بی فروغ شدن ماه در آستانه برپایی قیامت، به سبب بی فروغ شدن خورشید است.

66- منشأ نورانیت خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 13 - 1

1 - خداوند خورشید را چراغ فروزان و منبع نور و حرارت قرار داده است.

و جعلنا سراجًا وهاجًا

«وَهَج» (ریشه «وَهَّج»)، به معنای آتش و روشنایی آن است. (مقایس اللغه)

67- موجبات نورانیت اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 14

14 - ایمان و تعاون در امر دین ، موجب نورانیت انسان ها در عرصه قیامت

ص: 436

نورهم یسعی بین ایدیههم و بأیم_نهم یقولون ربنا أتمم لنا نورنا

68- نورانیت اخروی پاکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

2- انسان های پاک ، تذکرپذیر ، هدایت جو و خداترس ، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت .

لعلّه یزّکی . أو یدّکر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... وجوه یومئذ مسفره

69- نورانیت اخروی خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

2- انسان های پاک ، تذکرپذیر ، هدایت جو و خداترس ، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت .

لعلّه یزّکی . أو یدّکر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... وجوه یومئذ مسفره

70- نورانیت اخروی زنان مؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 12 - 6،2

2- حضور مردان و زنان مؤمن ، با چهره هایی تابان در عرصه قیامت

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم

6- منظره حرکت شتابان زنان و مردان مؤمن در قیامت ، به سوی بهشت با چهره هایی چونان چراغ فروزان ، بس زیبا و چشم نواز برای بینندگان

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم بین ایدیههم و بأیم_نهم

در صورتی که مراد «تری» هر فرد بیننده باشد، به نظر می رسد آیه شریفه در مقام تصویر صحنه ای است که نظر هر بیننده ای را در آن روز به خود جلب می کند.

71- نورانیت اخروی صدیقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 10

10 - صدیقان و شهدا (گواهان) ، در جهان آخرت دارای نورانیتی ویژه و مخصوص به خود هستند .

لهم ... و نورهم

ص: 437

72- نورانیت اخروی گواهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 10

10 - صدیقان و شهدا (گواهان) ، در جهان آخرت دارای نورانیتی ویژه و مخصوص به خود هستند .

لهم ... و نورهم

73- نورانیت اخروی موعظه پذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

2 - انسان های پاک ، تذکر پذیر ، هدایت جو و خداترس ، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت .

لعلّه یزّکی . اویذّکر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... وجوه یومئذ مسفره

74- نورانیت اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 12 - 3, 2

2 - حضور مردان و زنان مؤمن ، با چهره هایی تابان در عرصه قیامت

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم

3 - فروغ چهره مؤمنان ، روشنگر راه آنان در قیامت به سوی بهشت

یوم تری المؤمنین و المؤمنات یسعی نورهم

«سعی» به معنای دویدن است. دویدن نور مؤمنان در پیش روی آنان، بیانگر آن است که آنان دوان دوان به سویی در حرکت اند. برخی از مفسران برآنند که در این حال، آنان به سوی بهشت می روند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 8, 3

3 - مؤمنان ، برخوردار از نور و روشنایی در صحنه تاریک قیامت

یوم یقول المن_فقون . . . انظرونا نقتبس من نورکم

8 - مهلت خواهی منافقان از مؤمنان در قیامت ، برای برگرفتن مقداری از نور ایشان

یوم یقول المن_فقون . . . انظرونا نقتبس من نورکم

ماده «نظر» هرگاه بدون واسطه متعدی شود، به معنای انتظار کشیدن و مهلت دادن خواهد بود. بنابراین «انظرونا»؛ یعنی، انتظار ما را بکشید و ما را مهلت دهید. «قبس» (مبدأ اشتقاق «نقتبس») به شعله ای از یک آتش گفته می شود. بنابراین «نقتبس من نورکم»؛ یعنی، تا شعله ای از نور شما برگیریم.

ص: 438

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 8 - 12

12 - حضور مؤمنان در عرصه قیامت ، با درخشش نور از وجود آنان

نورهم یسعی بین ایدیهم و بایم_نهم

75- نورانیت اخروی مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 38 - 2

2 - انسان های پاک ، تذکرپذیر ، هدایت جو و خداترس ، در قیامت چهره ای نورانی خواهند داشت .

لعلّه یزّکی . او یدّکر ... جاءک یسعی . و هو یخشی ... وجوه یومئذ مسفره

76- نورانیت اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 8 - 4، 1

1 - اسلام و قرآن ، نور الهی است .

یریدون لیطفوا نور الله

با توجه به آیه قبل ، استفاده می شود که مراد از «نور الله» قرآن و اسلام است.

4 - تلاش برای خاموش کردن نور اسلام ، تلاشی مذبوحانه و بی فرجام است .

یریدون لیطفوا نور الله . . . و الله متمّ نوره

77- نورانیت ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 3، 6

3_ ایمان، حیات است و مولد نور و کفر، مرگ است و تاریکی.

أومن كان ميتا فأحيينه . . . كمن مثله في الظلمت

6_ نور ایمان، روشنگر خطوط و افکار مختلف جامعه برای مؤمنان است.

و جعلنا له نورا يمشي به في الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 20 - 2

2 - ایمان چون نور ، مایه هدایت و روشنایی و کفر ، همچون ظلمت ، مایه گمراهی و تاریک بینی

ص: 439

ولا الظلمت ولا النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 12، 13

12 - ایمان و عمل صالح، نور است.

قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورًا

«إلتماس» (مصدر «التمسوا») به معنای تحصیل و به دست آوردن است. در صورتی که مراد از «ورائکم» دنیا باشد، مقصود این خواهد بود که به دنیا برگردید و با ایمان و عمل صالح، برای آخرت خود نور به دست آورید.

13 - قیامت، روز جلوه گر شدن حقیقت نورانی ایمان و عمل صالح

قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورًا

78- نورانیت تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 8

8_ روشنی و روشنگری و هدایتگری برای توده های مردم، از ویژگیهای تورات است.

الکتاب الذی جاء به موسیٰ نورا و هدی للناس

از ویژگیهای بارز برای «نور»، روشنی آن و همچنین روشن ساختن چیزهایی است که در پرتو آن قرار گیرند. توصیف تورات به این وصف بیانگر وجود این دو ویژگی در آن کتاب آسمانی است.

79- نورانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 16 - 17

17_ خداوند، حقیقتی بصیر و پرفروغ است و معبودهای اهل شرک کور و تاریکند.

قل هل یتوی الأعمی والبصیر أم هل تستوی الظلمت والنور

برداشت فوق بر این مبناست که «أعمی» و «ظلمات» اوصاف معبودهای اهل شرک و «بصیر» و «نور» وصف خداوند باشد.

80- نورانیت خورشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 5 - 2

2_ فروزندگی خورشید و تابندگی ماه ، جلوه هایی از ربوبیت و تدبیر خدا نسبت به اهل زمین

إن ربکم اللّٰه . . هو الذی جعل الشمس ضیاء و القمر نوراً

ص: 440

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 1

1 - خداوند ، ماه را نورانی و خورشید را همچون چراغ فروزنده آفرید .

و جعل القمر فيهنّ نورًا و جعل الشمس سراجًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 13 - 2

2 - خورشید پر فروغ ، نعمتی الهی است .

و جعلنا سراجًا وهاجًا

81- نورانیت سیبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 9

9- کفر ، ظلمت و راه خدا ، نور است .

لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

به قرینه آیات بعد، که درباره کافران و سدّ کنندگان راه خداست، مراد از «ظلمات»، کفر و مراد از «نور»، راه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 5

5- کفر ، ظلمت و راه خدا ، نور است .

أخرج قومك من الظلمت إلى النور

از آن جایی که هدف پیامبران و از جمله موسی(ع) هدایت مردم بوده است؛ احتمالاً، مراد از خارج کردن مردم از ظلمت، نجات از کفر و بردن آنان به سوی نور، هدایت آنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 7

7- کفر، ظلمت و راه خدا، نور است.

من الظلمت إلى النور

از این قرینه که مقصود از نور قرآن و راه خدا است؛ استفاده می شود که مراد از ظلمات، راه های کفر است.

82- نورانیت ستاره پروین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 3 - 3

3 - کیوان یا پروین، اختری تابان که نور آن تاریکی فضا را می شکافد. *

ص: 441

از ستارگانی که «النجم الثاقب» توصیفگر آن است، ستاره زحل (کیوان) می باشد (قاموس). برخی دیگر آن را بر «ثریا» (پروین) تطبیق داده و گفته اند: چون «النجم» هرگاه به صورت مطلق آورده شود، مراد از آن ستاره پروین است؛ پس در آیه نیز همان ستاره مورد نظر است.

83- نورانیت ستاره زحل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 3 - 4

4 - « عن أبان بن تغلب قال : كنت عند أبي عبد الله (ع) إذ دخل عليه رجل من أهل اليمن . . . فقال له أبو عبد الله (ع) : . . . فما زحل عندكم في النجوم؟ فقال اليماني : نجم نحس ، فقال له أبو عبد الله (ع) : مه لا تقولنَّ هـ ذافائه نجم أمير المؤمنين (ع) و هو نجم الأوصياء (ع) و هو النجم الثاقب الذي قال الله عز وجل في كتابه فقال له اليماني : فما يعنى بالثاقب قال : إنَّ مطلعته في السماء السابعة وإنَّه ثقب بضوئه حتَّى أضاء في السماء الدنيا فمن تَمَّ سَمَاهُ اللهُ عزَّوجلَّ النجم الثاقب ؛

از ابان بن تغلب روایت شده است: خدمت امام صادق(ع) بودم که مردی از اهل یمن خدمت ایشان رسید . . . امام صادق(ع) به او فرمود: مقام زحل در بین ستارگان نزد شما چگونه است؟ آن مرد یمنی گفت: ستاره نحسی است. امام صادق(ع) فرمود: بس کن و این را مگو؛ زیرا زحل ستاره امیرالمؤمنین و ستاره اوصیا است و آن همان «نجم ثاقب» است که خدای عزوجل در کتابش ذکر کرده است. آن مرد یمنی گفت: مراد از ثاقب چیست؟ حضرت فرمود: طلوع آن در آسمان هفتم است. آن با نورش [آسمان ها را] می شکافد تا به نزدیک ترین آسمان برسد و از آن جهت است که خدای عزوجل آن را «نجم ثاقب» (ستاره شکافنده) نامیده است».

84- نورانیت ستاره طارق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - طارق - 86 - 3 - 1

1 - « طارق » ، ستاره ای است دارای پرتوی نافذ و شکافنده تاریکی ها در صحنه آسمان .

النجم الثاقب

«ثَقْبٌ»؛ یعنی، دریدگی کم عمق (مصباح) و چون نور ستاره نفوذ می کند، آن را «ثاقب» گویند. (مقایس اللغه) استفهام از شناخت «طارق» _ در آیه قبل _ و توصیف آن به «نجم ثاقب» _ در این آیه _ بیانگر آن است ستاره ای خاص مورد نظر است.

85- نورانیت ستاره کیوان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کیوان یا پروین ، اختری تابان کہ نور آن تاریکی فضا را می شکافد . *

ص: 442

از ستارگانی که «النجم الثاقب» توصیفگر آن است، ستاره زحل (کیوان) می باشد (قاموس). برخی دیگر آن را بر «ثریا» (پروین) تطبیق داده و گفته اند: چون «النجم» هرگاه به صورت مطلق آورده شود، مراد از آن ستاره پروین است؛ پس در آیه نیز همان ستاره مورد نظر است.

86- نورانیت صورت ابرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مظفین - 83 - 24 - 1,2

1 - وفور ، خرمی و طراوت نعمت های آخرت ، نیکوکاران را شاداب و دارای رخساری درخشان خواهد ساخت .

تعرف فی وجوههم نضره النعیم

«نعیم» به معنای نعمت فراوان، «نضره» به معنای زیبایی و «نضره النعیم» به معنای درخشندگی آن است (مفردات راغب). مراد از آن به قرینه «تعرف فی وجوههم»، تابناکی چهره بر اثر نعمت وافر است.

2 - تلاًؤ نور و زیبایی در رخسار نیکوکاران بر اثر نعمت های آخرت ، بر هر بیننده ای آشکار و مشهود است .

تعرف فی وجوههم نضره النعیم

«تعرف»، خطاب به نوع است و هر مخاطبی را شامل می شود.

87- نورانیت عمل صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 12,13

12 - ایمان و عمل صالح ، نور است .

قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورًا

«إلتماس» (مصدر «التمسوا») به معنای تحصیل و به دست آوردن است. در صورتی که مراد از «ورائکم» دنیا باشد، مقصود این خواهد بود که به دنیا برگردید و با ایمان و عمل صالح، برای آخرت خود نور به دست آورید.

13 - قیامت ، روز جلوه گر شدن حقیقت نورانی ایمان و عمل صالح

قیل ارجعوا وراءکم فالتمسوا نورًا

88- نورانیت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 25

25_ قرآن سراسر نور و روشنگر راه رستگاری است .

فالذین .. اتبعوا النور الذی أنزل معه أولئک هم المفلحون

ص: 443

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 52 - 9

9- قرآن ، نور الهی در تاریکی های نادانی و موجب هدایت انسان از گمراهی است .

ولکن جعلناه نورًا نهدی به من نشاء من عبادنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 8 - 4

4- رهنمود ها و معارف قرآن ، همچون نور خود روشن و روشنایی بخش حیات بشر و روشنگر حقایق است .

والنور

89- نورانیت قلب مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 125 - 18، 16، 5

5_ شرح صدر نور الهی در قلب مؤمنان است . *

و جعلنا له نورًا یمشی . . . فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره

«فاء» در «فمن یرد . . .» عطف و تفریع بر آیات قبل است. در آیه 122 (أو من كان میتا ...) مردم به دو دسته تقسیم شدند: حیات یافتگان دارای نور و فروماندگان در ظلمت. در این آیه با نتیجه گیری از مجموع آیات، هدایت یافتگان دارای شرح صدر و گمراهان مبتلا به تنگی صدر شمرده شده اند. محتمل است شرح صدر همان نوری باشد که در آیه 122 مطرح شده است.

16_ لما نزلت هذه الآیه سئل رسول الله (صلی الله علیه و آله) عن شرح الصدر ما هو؟ فقال: نور یقذفه الله فی قلب المؤمن فینشرح له صدره و ینفسح . . .

آنگاه که آیه «فمن یرد الله . . .» نازل شد از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) سؤال کردند، شرح صدر چیست؟ فرمود: نوری است که خداوند در قلب مؤمن می افکند و با آن سینه اش را باز می گرداند . . .

18_ عن أبی عبد الله (ع) قال: إن الله عز و جل إذا أراد بعبد خیرا نکت فی قلبه نکتة من نور و فتح مسامع قلبه و کل به ملکا یسده و إذا أراد بعبد سوءا نکت فی قلبه نکتة سوداء و سد مسامع قلبه و وکل به شیطانا یضله ثم تلا هذه الآیه: «فمن یرد الله أن یهدیه یشرح صدره للاسلام و من یرد أن یضله یجعل صدره ضیقا حرجا».

امام صادق(ع) فرمود: هر گاه خداوند عز و جل برای بنده ای خیری بخواهد، در دلش نقطه ای از نور ایجاد می کند و گوشه های دلش را باز می گرداند و فرشته ای بر او می گمارد که وی را در کارهایش استوار نماید. و آنگاه که خدا برای بنده ای بدی بخواهد، در دلش نقطه ای سیاه ایجاد کرده و گوشه های دلش را می بندد و شیطانی را بر او می گمارد تا گمراهش کند، سپس امام صادق(ع) آیه «فمن یرد الله ...» را تلاوت فرمود.

90- نورانیت ماه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 16 - 1

ص: 444

1 - خداوند ، ماه را نورانی و خورشید را همچون چراغ فروزنده آفرید .

و جعل القمر فيهنّ نورًا و جعل الشمس سراجًا

91- نورانیت ماه (گردون)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 5 - 2

2_ فروزندگی خورشید و تابندگی ماه ، جلوه هایی از ربوبیت و تدبیر خدا نسبت به اهل زمین

إن ربكم الله . . . هو الذي جعل الشمس ضياء و القمر نوراً

92- نورانیت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 122 - 5،7

5_ مؤمن با نور الهی مسیر صحیح حرکت را در جامعه و بین مردم درمی یابد.

و جعلنا له نورا يمشى به في الناس

7_ توجه دادن مؤمنان به حیات معنوی خود و برخورداری از نور الهی، بازدارنده آنان از اطاعت مشرکان و گمراهان

و إن أطمعتموهم إنكم لمشركون. أو من كان ميتا فأحيينه و جعلنا له نورا يمشى به في ال

تمثیل مذکور برای بر حذر داشتن مسلمانان از اطاعت مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 19 - 15

15 - « في المجمع بعد ذكر هذه الآية « لهم أجرهم و نورهم » أي لهم ثواب طاعاتهم و نور إيمانهم الذي يهتدون به إلى طريق الجنة . .
رواه البراء بن عازب عن النبي (صلى الله عليه و آله) ؛

در مجمع البیان بعد از ذکر آیه «لهم أجرهم و نورهم» آمده است: مقصود این است که برای آنان است پاداش طاعت و نور ایمانشان که به وسیله آن به راه بهشت هدایت می شوند و این معنا را براء بن عازب از نبی اکرم (صلى الله عليه و آله) روایت نموده است.»

93- نورانیت هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 8

8- «ضلالت و گمراهی»، ظلمت و تاریکی و «هدایت و رهیابی»، نور و روشنایی است.

ليخرجكم من الظلمت إلى النور

استعاره آوردن «ظلمت» برای ضلالت و «نور» برای هدایت بیانگر مطلب یاد شده است.

ص: 445

1- ادراک نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 3

3- عدم برخورداری فرزند انسان از علم و آگاهی از طریق ابزار شنوایی، بینایی و قلب به هنگام تولد، از نشانه های تدبیر و حکمت الهی *

والله أخرجكم من بطون أمهتكم لتعلمون شيئاً

این آیه در مقام اثبات توحید و توجه دادن انسانها به آثار و نشانه های الهی است. بنابراین عالم نبودن فرزندان و عدم توجه آنان به موقعیت خویش، در مراحل تولد و پس از آن، می تواند اشاره به حکمت الهی و اهمیت این موضوع در زندگی انسانها داشته باشد.

2- اهمیت مصالح نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 13,14,15

13 - شیردادن مادران به نوزادان خود، به مصالح و منافع نوزادان نزدیک تر از دایگان است .

فإن أرضعن لكم .. وإن تعاسرتم فسترضع له أخرى

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، درصدد بیان راه کارهای شایسته برای تأمین مصالح و منافع نوزادان است و در این راستا، شیردادن مادران بر دایگان مقدم ذکر شده است.

14 - شیردادن دایگان، به نوزادان زنان مطلقه، تنها در صورت ضرورت و با مشورت و هم فکری پدر و مادر آنان، شایسته و بجا است .

وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِن تَعَاَسَرْتُمْ فِى صُلْحٍ لِّهُ أُخْرَى

15 - رعایت مصالح و منافع نوزادان، اساس جهت گیری های تعالیم و رهنمود های الهی در زمینه طلاق است .

فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَرْضَعْنَ حَمْلَهُنَّ .. وَآتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِن تَعَاَسَرْتُمْ فِى صُلْحٍ لِّهُ أُخْرَى

فرمان خداوند، به تأمین هزینه زندگی زنان مطلقه در ایام بارداری و نیز پرداخت اجرت شیردادن به نوزادشان و یا گرفتن دایه برای آنان، همگی دلیل توجه و عنایت ویژه تعالیم اسلام، به مصالح و منافع نوزادان در هنگام طلاق است.

3- بینایی نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 3

3- عدم برخورداری فرزند انسان از علم و آگاهی از طریق ابزار شنوایی، بینایی و قلب به هنگام تولد، از نشانه های تدبیر و حکمت الهی *

والله أخرجكم من بطون أمهتكم لتعلمون شيئاً

این آیه در مقام اثبات توحید و توجه دادن انسانها به آثار و نشانه های الهی است. بنابراین عالم نبودن فرزندان و عدم توجه آنان به موقعیت خویش، در مراحل تولد و پس از آن، می تواند اشاره به حکمت الهی و اهمیت این موضوع در زندگی انسانها داشته باشد.

4- تغذیه نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 10، 12، 13، 6

6 - مردان باید به زنان مطلقه، بابت شیردادن فرزندان خود اجرت پردازند .

فإن أرضعن لكم فأتوهن أجورهنّ

10 - در صورت به توافق نرسیدن مردان و زنان مطلقه درباره شیردادن نوزاد خویش _ به خاطر دشوار بودن آن و یا سخت گیری آنان بر یکدیگر _ باید نوزاد را به دایه بسپارند .

وإن تعاسرتم فسترضع له أُخْرَى

12 - زنان مطلقه، دارای حق تقدّم و اولویت در شیردادن به نوزادان خود

فإن أرضعن لكم .. و إن تعاسرتم فسترضع له أُخْرَى

برداشت یاد شده، با توجه این نکته است که صورت شیردادن مادران مطلقه به نوزادان خود، در آغاز مطرح شده است. سپس صورت اختلاف و دایه گرفتن برای نوزادان، بیان گردیده است.

13 - شیردادن مادران به نوزادان خود، به مصالح و منافع نوزادان نزدیک تر از دایگان است .

فإن أرضعن لكم .. و إن تعاسرتم فسترضع له أُخْرَى

مطلب یاد شده، با توجه به این نکته است که آیه شریفه، درصدد بیان راه کارهای شایسته برای تأمین مصالح و منافع نوزادان است و در این

راستا، شیردادن مادران بر دایگان مقدم ذکر شده است.

5- شگفتی تکلم نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 29 - 6

6- زبان گشودن کودکی آرمیده در گهواره و تشریح ماجرای میلاد خویش ، برای قوم مریم قابل تصور نبود .

کیف نکلم من کان فی المهد صبیاً

«مهد» گهواره یا هر مکان دیگری است که برای آرمیدن کودک اختصاص یابد.

ص: 447

6- شنوایی نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 3

3- عدم برخورداری فرزند انسان از علم و آگاهی از طریق ابزار شنوایی ، بینایی و قلب به هنگام تولد ، از نشانه های تدبیر و حکمت الهی *

والله أخرجكم من بطون أمهـ تكم لاتعلمون شيئاً

این آیه در مقام اثبات توحید و توجه دادن انسانها به آثار و نشانه های الهی است. بنابراین عالم نبودن فرزندان و عدم توجه آنان به موقعیت خویش، در مراحل تولد و پس از آن، می تواند اشاره به حکمت الهی و اهمیت این موضوع در زندگی انسانها داشته باشد.

7- قلب نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 78 - 3

3- عدم برخورداری فرزند انسان از علم و آگاهی از طریق ابزار شنوایی ، بینایی و قلب به هنگام تولد ، از نشانه های تدبیر و حکمت الهی *

والله أخرجكم من بطون أمهـ تكم لاتعلمون شيئاً

این آیه در مقام اثبات توحید و توجه دادن انسانها به آثار و نشانه های الهی است. بنابراین عالم نبودن فرزندان و عدم توجه آنان به موقعیت خویش، در مراحل تولد و پس از آن، می تواند اشاره به حکمت الهی و اهمیت این موضوع در زندگی انسانها داشته باشد.

8- منشأ سلامتی نوزاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 189 - 12

12_ والدین در دوران جنینی کودک ، تنها خداوند را در اعطای فرزندی سالم مؤثر می دانند .

لئن ءاتیتنا صلحاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 190 - 3،7

3_ اعطای فرزند و تأمین سلامت او به دست خدا و در اختیار اوست .

7_ انسان ها پس از برخوردار شدن از فرزند سالم ، علی رغم اعتقادشان بر یگانگی خدا در آفرینش و تأمین سلامت جنین ، به شرک می گرایند و غیر او را در آفرینش و سلامت کودکان مؤثر می پندارند .

لئن آتیتنا . . . فلما آتیہما صلحاً جعلاً له شرکاء

نوزادی

9- تکلم عیسی (ع) در نوزادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 10,11,12,13,14

10 - عیسی (ع) برخوردار از توان سخن گویی در دوران نوزادی و خردسالی خویش

تکلم الناس فی المهد

11 - سخنان عیسی (ع) در کودکی گفتاری حکیمانه و همسنگ با سخنان او در دوران کهولت و کمال رشد

اذ ایدتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کهلا

بدیهی است که سخن گفتن عیسی (ع) در سن کهولت نعمتی خاص برای وی نیست بنابراین عطف «کهلا» بر «فی المهد» می تواند اشاره به این باشد که سخن گفتن او به هنگام نوزادی همانند دوران رشد یافتگی وی بوده است.

12 - روح القدس ، توانایی بخش عیسی (ع) برای گفتگوی با مردم در گهواره به هنگام بزرگسالی و آغاز دوران پیری

اذ ایدتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کهلا

«کهلا» به مردی گفته می شود که دوران جوانی را سپری کرده و در آغاز دوران پیری است جمله «تکلم الناس . . .» بیان مصداقی است از جمله «ایدتک بروح القدس».

13 - توان مسیح (ع) بر سخن گفتن با مردم در تمامی مراحل حیات خویش - دوران شیرخوارگی و بزرگسالی - از جمله نعمت های خاص خداوند بر آن حضرت

اذکر نعمتی علیک . . . تکلم الناس فی المهد و کهلا

14 - گفتگوی عیسی (ع) با مردم در گهواره ، از نعمت های خاص الهی به مادرش مریم .

اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک . . . تکلم الناس فی المهد و کهلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 2,3,14

2- حضرت عیسی (ع) در شرایط سخت روحی و جسمی مادرش مریم (س) پس از زایمان با وی سخن گفت و او را دل داری داد .

فحمله .. فنادی_ها من تحتها ألا تحزنی

مراد از ضمیر فاعلی در «نادی» _ به قرینه ضمائر «فحمله فاتبذت به» در آیات قبل _ حضرت عیسی (ع) است و مراد از ضمیر «من تحتها» همانند ضمیر «فناداها» حضرت مریم (س) است. برخی فاعل «نادی» را جبرئیل دانسته و ضمیر «من تحتها» را به «نخله» یا «مریم» ارجاع داده اند؛ ولی سیاق آیات با آنچه گفته شد سازگارتر است.

3- عیسی (ع) در بدو تولد ، مادرش مریم (س) را به اندوهگین نبودن توصیه کرد .

فنادی_ها من تحتها ألا تحزنی

14- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : . . . و إذا عيسى ابن مريم (ع) قال الله عز وجلّ فيه « فناداها من تحتها ألا تحزنى . . . » فكلّم أمة وقت مولده ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: . . . این عیسی بن مریم (ع) است که خداوند _ عزوجلّ _ در باره او فرمود «فناداها من

ص: 449

تحتها ألا تحزني ...» پس عیسی (ع) با مادرش به هنگام ولادت سخن گفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 25 - 1

1- عیسی (ع) ، در بدو تولد ، مادرش مریم (س) را به تکان دادن درخت خرما و استفاده از میوه آن راهنمایی کرد .

و هزّی إلیک بجذع النخلة تسقط علیک رطبًا جنیًا

«هزّ» به معنای حرکت دادن به چپ و راست است و به قرینه «إلیک» در آن معنای «متمایل ساختن» نیز تضمین شده است. بنابراین «هزّی إلیک»، یعنی درخت را به جانب خود بکش و به چپ و راست تکان ده این راهنمایی چنان چه از آیه بعد پیدا است، به منظور تأمین غذای مریم (س) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 26 - 1,3,7

1- حضرت عیسی (ع) در آغاز تولد خویش ، مادرش مریم (س) را به خوردن خرماى تازه و نوشیدن از آب نهر فرا خواند .

فنادی_ها من تحتها . . . تحتک سرّیًا ... رطبًا جنیًا . فکلی واشربى

3- سخن گفتن عیسی (ع) با مادر خود و تأمین آب و غذا به صورت خارق العاده ، زمینه های مسرت و چشم روشنی مریم (س) و رفع نگرانی او از آینده بود .

فنادی_ها . . . فکلی واشربى وقرّی عینًا

«عینًا» تمییز و بیانگر مراد جدی از فاعل است و «قرّی» از ماده «قرار» (آرام گرفتن) و یا «قرّ» (سرد شدن) است. در صورت اول جمله «قرّی عینًا»، یعنی «چشم آرمیده باش» و در صورت دوم، یعنی «خنک چشم باش» (چشم از اشک سوزان به دور باشد) و در هر صورت، کنایه از خوش دلی و شادمانی است که چشم از نگرانی و اضطراب باز می ایستد و از سوزش اشک اندوه، مصون می ماند. ارتباط جمله «قرّی عینًا» با جملات قبل، گویای برداشت فوق است.

7- عیسی (ع) ، وظیفه دفاع از مادر خویش در مقابل تهمت های مردم را به عهده گرفت .

فإمّا ترینّ من البشر أحدًا فقولی إئی نذرت للرحمن صومًا

توصیه مادر به سکوت از جانب عیسی (ع) بدان معنا بود که او نگران دفاع از خود نباشد، چرا که عیسی (ع) خود آن را انجام خواهد داد. سخن گفتن عیسی (ع) با مادر پس از ولادت، این اطمینان را به مریم داده بود که او براین کار کاملاً توانا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 27 - 6

6- «عن أبي جعفر (ع) قال: لما قالت العواتق... لمریم (ع): «لقد جئت شيئاً فرياً» أنطق الله تعالى عيسى (ع) عند ذلك؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: چون دختران نوس به مریم گفتند: «لقد جئت شيئاً فرياً» خداوند در آن هنگام زبان عیسی(ع) را به سخن گفتن گشود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 29 - 3

3- حضرت مریم (س) به قدرت نوزادش عیسی (ع) در سخن گفتن و رفع اتهامات یقین داشت .

فأشارت إليه

ص: 450

آمدن مریم به میان قوم خویش، آوردن علنی و آشکار فرزند و اشاره کردن به سوی نوزاد به جای پاسخ گویی به اتهامات، بیانگر یقین او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 11، 1، 5

1- نوزاد مریم (س) با اشاره مادرش و در حضور مردم شروع به سخن گفتن کرد.

فأشارت إليه .. قال إني عبدالله

5- تکلم عیسی (ع) در گهواره و معرفی خود، از معجزات او و برهانی کافی بر پاکدامنی مریم (س) و مبرابردن او از اتهامات مردم بود.

فأشارت إليه .. قال إني عبدالله

11- «عن رسول الله (صلى الله عليه وآله): ... وهذا عيسى بن مریم (ع) ... حين أشارت إليه ... قال: إني عبدالله أتاني الكتاب»
... أعطى كتاب النبوه وأوصى بالصلاه والزكاه في ثلاثه أيام من مولده و كلمهم في اليوم الثاني من مولده ...»

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده که فرمود: .. و این عیسی بن مریم (ع) است که وقتی مریم به او اشاره کرد گفت: «إني عبدالله أتاني الكتاب» ... کتاب نبوت به او داده شد و به نماز و زکات سفارش گردید (و این همه) ظرف سه روز پس از ولادت او بود و در روز دوم ولادت با مردم سخن گفت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 33 - 1

1- حضرت عیسی (ع) در گهواره، برخورداري خود را از سلامت و امنیت کامل، در مراحل تولد، مرگ و رستاخیز، اعلام کرد.

والسلام عليّ يوم ولدت و يوم أموت و يوم أبعث حيًّا

«ال» در «السلام» برای استغراق خصوصیات است، یعنی سلام کامل جامع و دارای همه خصوصیات، از همین جهت این سلام با سلام در مورد حضرت یحیی (ع) از نظر خصوصیات متفاوت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 35 - 14، 2

2- توهّم فرزند بودن عیسی (ع) برای خداوند، برخاسته از تحلیل نادرست ماجرای تولد و سخن گفتن معجزنمای او بود.

ذلك عيسى ابن مریم .. ما كان لله أن يتخذ من ولد

نفی فرزند از خداوند پس از بیان قصه تولد عیسی (ع) می تواند بیانگر این نکته باشد که گروهی این نوع امور معجزه آسا را دلیل فرزند خدا بودن او قرار داده اند.

14- ماجرای تولد و سخن گفتن عیسی (ع) ، نمودی از حاکمیت اراده الهی بر هستی است ؛ نه نشان فرزند عیسی (ع) برای خداوند .

ما کان لله أن يتخذ من ولد . . . إذا قضی أمرًا فإینما یقول له کن فیکون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 36 - 1,3

1- حضرت عیسی (ع) در گهواره ، خداوند را پروردگار خود و دیگر انسان ها معرفی کرد .

ص: 451

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ

جمله «إِنَّ اللَّهَ رَبِّي...» عطف بر «إِنِّي عبد الله» در آیات قبل است. این آیه نیز نقل بخشی از گفته های عیسی (ع) در گهواره است و آیات «ذلک عیسی... کن فیکون» در این بین معترضه می باشد. تشابه این جمله با آنچه در سوره آل عمران و زخرف از عیسی (ع) نقل شده، تأیید کننده این نکته است.

3- دعوت همه مردم به پذیرش توحید ربوبی و پرستش خدای یگانه، از جمله سخنان عیسی (ع) در گهواره

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَاعْبُدوه

10- شگفتی نكلم عیسی (ع) در نوزادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 29 - 5

5- مردم، از واگذارشدن پاسخ اتهامات از سوی مریم (س) به نوزادش عیسی (ع)، شگفت زده شده و آن را باور نکردند.

فأشارت إليه قالوا كيف نكلم من كان في المهد صبياً

استفهام در آیه انکاری است. این انکار را چندین تأکید نیز همراهی می کند: 1) فعل «کان» که در این موارد بر ماضی دلالت ندارد، بلکه استقرار و ثبوت را می فهماند؛ 2) قید «فی المهد» که نشانه ناتوانی عیسی (ع) از هرگونه حرکتی است؛ 3) قید «صبياً» که با وجود «فی المهد» نیازی به آن نبود، ولی گویندگان آن را به منظور تأکید انکار و تعجبشان افزودند.

11- ضعف در نوزادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 54 - 12، 5

5 - بیرون آورنده انسان ها از ناتوانی دوران جنینی و نوزادی و رساننده آنها به کمال جسمانی، خداوند است.

اللّٰه الذی خلقکم من ضعف ثمّ جعل من بعد ضعف قوّه

12 - رساندن انسان ها از دوران ناتوانی جنینی و نوزادی به توان مندی دوران جوانی و سپس فرتوت ساختن آنان، نشانه توان مندی خداوند بر باز آفرینی انسان ها در قیامت است. *

اللّٰه الذی خلقکم... یخلق ما یشاء

عبارت «یخلق ما یشاء» به قرینه آیه پنجاه - که در آن، بر توان مندی خداوند بر معاد انسان ها، برهان اقامه شده بود - و نیز آیه پنجاه و پنج -

که درباره برپایی قیامت است _ می تواند درباره معاد و بازآفرینی انسان ها، در قیامت باشد.

12- نبوت در نوزادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 3

3- حضرت عیسی (ع) در دوران نوزادی ، دارای کتاب الهی و مقام نبوت بوده است .

ءاتینی الکتب و جعلنی نبیاً

ص: 452

10 - عیسی (ع) برخوردار از توان سخن گویی در دوران نوزادی و خردسالی خویش

تکلم الناس فی المهد

11 - سخنان عیسی (ع) در کودکی گفتاری حکیمانه و همسنگ با سخنان او در دوران کهولت و کمال رشد

اذ ایدتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کهلا

بدیهی است که سخن گفتن عیسی (ع) در سن کهولت نعمتی خاص برای وی نیست بنابراین عطف «کهلا» بر «فی المهد» می تواند اشاره به این باشد که سخن گفتن او به هنگام نوزادی همانند دوران رشد یافتگی وی بوده است.

12 - روح القدس ، توانایی بخش عیسی (ع) برای گفتگوی با مردم در گهواره به هنگام بزرگسالی و آغاز دوران پیری

اذ ایدتک بروح القدس تکلم الناس فی المهد و کهلا

«کهلا» به مردی گفته می شود که دوران جوانی را سپری کرده و در آغاز دوران پیری است جمله «تکلم الناس . . .» بیان مصداقی است از جمله «ایدتک بروح القدس».

13 - توان مسیح (ع) بر سخن گفتن با مردم در تمامی مراحل حیات خویش - دوران شیرخوارگی و بزرگسالی - از جمله نعمت های خاص خداوند بر آن حضرت

اذکر نعمتی علیک . . . تکلم الناس فی المهد و کهلا

14 - گفتگوی عیسی (ع) با مردم در گهواره ، از نعمت های خاص الهی به مادرش مریم .

اذکر نعمتی علیک و علی ولدتک . . . تکلم الناس فی المهد و کهلا

3- حضرت عیسی (ع) در دوران نوزادی ، دارای کتاب الهی و مقام نبوت بوده است .

4- حضرت عیسی (ع) در خردسالی ، خود را بنده خدا ، صاحب کتاب آسمانی و پیامبری الهی معرفی کرد .

قال إني عبد الله أتيني الكتـب و جعلني نبياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 2,5

2- عیسی (ع) در کودکی ، فرخندگی و فزاینده‌گی خیر و خوبی را از صفات خدادادی خویش برشمرد .

و جعلني مبارکاً این ما کنت

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر ، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روز های زندگی او

و أوصـني بالصلوة والزکوة مادمت حياً

ص: 453

7- نوه

1- امدادهای نوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 7

7- برخورداری انسان در زندگی خانوادگی از یاری بی دریغ افرادی چون نوادگان و خویشاوندان، از نعمت های خداوند و از نشانه های اوست .

و جعل لکم من أزواجکم بنین و حفده

ماده «حفده» در مورد یارانی به کار می رود که از خدمت گزاری تعدی نمیورزند که مفهـ ران مصداق این معنا را نوادگان یا همه خویشاوندان دانسته اند.

2- فرزندی نوه دختری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 58 - 8

8- نوه های دختری نیز، همانند پسر و نوه های پسری، ذریه و فرزند شخصی، به شمار می آیند .

أولئک . . . و من ذرّیة إبرهیم

از نظر تاریخی روشن است که مریم و عیسی (ع) از نوادگان حضرت ابراهیم (ع) بوده اند و در این آیه حضرت عیسی (ع)، یکی از افراد مورد نظر از «أولئک» است که از ذریه انبیا شمرده شده است؛ بنابراین فرزندان دختر نیز از ذریه به شمار می آیند.

3- نعمت نوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 72 - 7

7- برخورداری انسان در زندگی خانوادگی از یاری بی دریغ افرادی چون نوادگان و خویشاوندان، از نعمت های خداوند و از نشانه های اوست .

و جعل لکم من أزواجکم بنین و حفده

ماده «حفده» در مورد یارانی به کار می رود که از خدمت گزاری تعدی نمیورزند که مفسران مصداق این معنا را نوادگان یا همه خویشاوندان دانسته اند.

ص: 454

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 3

3- فرزندان و نوادگان ، موهبت و عطیه ای از جانب پروردگار است .

و وهبنا له إسحاق و یعقوب

4- نقش نوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 72 - 8

8- « عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجلّ : « و وهبنا له اسحاق و يعقوب نافله » قال : ولد الولد نافله ;

از امام صادق(ع) در باره قول خدای عزوجلّ : «و وهبنا له اسحاق و يعقوب نافله» روایت شده که فرمود: فرزندِ فرزند، نافله است».

5- نوه ساره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 9

9_ خداوند ، به ساره بشارت داد که اسحاق ، دارای فرزند پسری خواهد شد .

فبشّرناها بإسحاق و من وراء إسحاق يعقوب

کلمه «يعقوب» عطف بر «اسحاق» است و عبارت «من وراء إسحاق» توصیفی برای «يعقوب» می باشد؛ یعنی: فبشّرناها ببعقوب کائناً من وراء اسحاق.

ص: 455

1- استفاده از نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 15

15- خداوند ، مشوق آدمی به فراگیری کشتی رانی و دریانوردی و استفاده بهینه از دریا ها و رودها

و سخر لکم الفلک لتجری فی البحر بأمره و سخر لکم الأنهر

معنا و مفهوم تسخیر دریا و کشتی برای انسان، فراهم بودن استعدادها و زمینه های لازم برای بهره گیری است که انسان باید از این استعدادها و زمینه ها با تلاش و کوشش علمی و .. خود استفاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 15 - 4

4- نهر های آب و راه های زمین ، برای استفاده انسان ها آفریده شده است .

و ألقى فی الأرض . . . و أنه رآ و سبلاً لعلکم تهتدون

2- اهمیت نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 16

16- اهمیت و نقش حیاتی نهر ها و رود ها برای انسان

و سخر لکم الأنهر

3- تسخیر نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 18، 14

14- خداوند ، رام سازنده نهر ها و رود ها برای بهره‌وری انسان

18- مسخّر ورام کردن کشتی ها، نهرها و رودها برای انسان، دلیل و نشانه توحید خداوند

ص: 456

الله الذی خلق ... و سخیر لکم الفلک لتجرى فی البحر بأمره و سخیر لکم الأنهر

4- زمينه پیدایش نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 10، 3

3 - استغفار و ایمان ، از عوامل ازدیاد اموال و فرزندان و آبادانی شهر ها و روستا ها (پیدایش باغ ها و نهر ها و ...)

استغفروا ربکم ... و یمددکم بأمول و بنین و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنهراً

10 - تأثیر نزول باران فراوان و پی در پی ، در آبادانی (پیدایش باغ ها و نهر ها و ...)

یرسل السماء علیکم مدراراً ... و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنهراً

5- زمينه نابودی نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 4

4 - کفر و گناه ، از عوامل کم شدن اموال و تعداد فرزندان و خرابی شهر ها و روستا ها (نابودی باغ ها ، نهر ها و ...)

استغفروا ربکم ... و یمددکم بأمول و بنین ... و یجعل لکم أنهراً

6- زیبایی نهر های آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 33 - 2

2- جریان نهر آب از میان باغ و کشتزار ها ، صحنه ای دل انگیز و تماشایی است .

کلتا الجنّین ءاتت أکلها ولم تظلم منه شیئاً و فجّرنا خلّ لهم نهرًا

7- فلسفه خلقت نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 15 - 7، 5، 4

4- نهر های آب و راه های زمین ، برای استفاده انسان ها آفریده شده است .

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ . . . وَأَنْهَرًا وَسَبُلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

5- آفرینش نهر ها و راه های طبیعی ، علامتهایی است برای راهیابی آدمیان

أَنْهَرًا وَسَبُلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ . وَعَلِمَت

احتمال دارد مراد از «لعلکم تهتدون» به قرینه بیان منافع کوهها و نیز «علامات» در آیه بعدی، راهیابی باشد.

ص: 457

7- غرض از خلقت کوه ها ، نهر ها و راه ها هدایت انسان ها است .

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسِي . . . وَأَنْهَرًا وَسَبِيلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

برداشت مذکور، بنابراین نکته است که مراد از «تهتدون» هدایت معنوی باشد.

8- فواید نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 16

16- اهمیت و نقش حیاتی نهر ها و رود ها برای انسان

وَسَخِّرْ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

9- منشأ جریان نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 33 - 3

3- جریان رود ها و نهر ها ، به اراده خداوند است .

وَفَجَّرْنَا خِلًّا لَّهُمَا نَهْرًا

10- نقش نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 33 - 10

10- دریا ها ، رودخانه ها ، خورشید ، ماه و شب و روز ، هر کدام آیتی مستقل برای خداشناسی و برطرف کننده نیازی از نیاز های انسان

وَسَخِّرْ لَكُمْ الْفَلَکَ . . . وَسَخِّرْ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَ

11- نهر آب قصه مریم (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 24 - 12، 4، 5

4- خداوند، هم زمان با ولادت عیسی (ع)، در نقطه ای پایین تر از مکان استقرار مریم (س)، جویباری پدیدار ساخت.

فنادی_ها من تحتها ألا تحزنی قد جعل ربك تحتك سرّياً

«سرّی» به معنای نهر کوچک است و به معنای «رفیع» نیز استعمال شده است، ولی جمله «اشربی» _ در آیات بعد _ قرینه بر اراده معنای اول است.

ص: 458

5- عیسی (ع) در بدو تولد، مادرش مریم (س) را به روان شدن جویباری در پایین دست او بشارت داد.

فنادی_ها .. قد جعل ربك تحتك سریاً

12- در پی زایمان مریم (س)، فرشته الهی (جبرئیل) او را از جاری شدن آب در پایین پایش با خبر ساخت.

فنادی_ها من تحتها ألا تحزنی قد جعل ربك تحتك سریاً

محتمل است که ضمیر فاعلی در فناداها به فرشته الهی برگردد.

نهرها

12- استفاده از نهرها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 15

15- خداوند، مشوق آدمی به فراگیری کشتی رانی و دریانوردی و استفاده بهینه از دریاها و رودها

و سخیر لکم الفلک لتجری فی البحر بأمره و سخیر لکم الأنهر

معنا و مفهوم تسخیر دریا و کشتی برای انسان، فراهم بودن استعدادها و زمینه های لازم برای بهره گیری است که انسان باید از این استعدادها و زمینه ها با تلاش و کوشش علمی و .. خود استفاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 15 - 4

4- نهر های آب و راه های زمین، برای استفاده انسان ها آفریده شده است.

و ألقى فی الأرض .. و أنه رًا و سبلاً لعلکم تهتدون

13- اهمیت نهرها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 16

16- اهمیت و نقش حیاتی نهرها و رودها برای انسان

وَسَخِّرْ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

14- تسخير نهرها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 18، 14

14- خداوند ، رام سازنده نهرها و رودها برای بهره‌وری انسان

وَسَخِّرْ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

18- مسخر و رام کردن کشتی‌ها ، نهرها و رودها برای انسان ، دلیل و نشانه توحید خداوند

ص: 459

الله الذی خلق . . . و سَخَّرَ لَکُمُ الْفَلَکَ لِتَجْرِیَ فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ و سَخَّرَ لَکُمُ الْآنَهْرَ

15- زمینہ پیدایش نہر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 3،10

3- استغفار و ایمان ، از عوامل ازدیاد اموال و فرزندان و آبادانی شهر ها و روستا ها (پیدایش باغ ها و نہر ها و . . .)

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأموال و بنین و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنہراً

10 - تأثیر نزول باران فراوان و پی در پی ، در آبادانی (پیدایش باغ ها و نہر ها و . . .)

یرسل السماء علیکم مدراراً . . . و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم أنہراً

16- زمینہ نابودی نہر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 12 - 4

4- کفر و گناه ، از عوامل کم شدن اموال و تعداد فرزندان و خرابی شهر ها و روستا ها (نابودی باغ ها ، نہر ها و . . .)

استغفروا ربکم . . . و یمددکم بأموال و بنین . . . و یجعل لکم أنہراً

17- زیبایی نہر های آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کھف - 18 - 33 - 2

2- جریان نہر آب از میان باغ و کشتزار ها ، صحنه ای دل انگیز و تماشایی است .

کلتا الجنتین ءاتت أکلها ولم تظلم منه شیئاً و فجّرنا خلّ لہما نہراً

18- فلسفہ خلقت نہر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 15 - 7،5،4

4- نهر های آب و راه های زمین ، برای استفاده انسان ها آفریده شده است .

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ . . . وَأَنْهَرًا وَسَبُلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

5- آفرینش نهر ها و راه های طبیعی ، علامتهایی است برای راهیابی آدمیان

أَنْهَرًا وَسَبُلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ . وَعَلِمَت

احتمال دارد مراد از «لعلکم تهتدون» به قرینه بیان منافع کوهها و نیز «علامات» در آیه بعدی، راهیابی باشد.

ص: 460

7- غرض از خلقت کوه ها ، نهر ها و راه ها هدایت انسان ها است .

وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسِي . . . وَأَنْهَرًا وَسَبَلًا لِّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

برداشت مذکور، بنابراین نکته است که مراد از «تهتدون» هدایت معنوی باشد.

19- فواید نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 16

16- اهمیت و نقش حیاتی نهر ها و رود ها برای انسان

وَسَخِّرْ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

20- منشأ جریان نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 33 - 3

3- جریان رود ها و نهر ها ، به اراده خداوند است .

وَفَجَّرْنَا خِلًّا لَّهُمَا نَهْرًا

21- نقش نهر ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 33 - 10

10- دریا ها ، رودخانه ها ، خورشید ، ماه و شب و روز ، هر کدام آیتی مستقل برای خداشناسی و برطرف کننده نیازی از نیاز های انسان

وَسَخِّرْ لَكُمْ الْفَلَكَ . . . وَسَخِّرْ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ وَ

9- نهضت اسلامی

1- نهضت اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 14

14- گذشت و برخورد کریمانه با دشمنان و کافران در ابتدای نهضت اسلامی و تبلیغات دینی، امری لازم و بایسته است.

فاصفح الصّحّ الجمیل

نزول آیه فوق - که از گذشت و عفو سخن به میان آورده است - (در نیمه اول بعثت) و از جانب دیگر دستور به برخورد شدید با کافران و دشمنان در مدینه (نیمه دوم بعثت) می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

نهضت در راه خدا

2- آثار نهضت در راه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 5

5- قیام برای خدا و در مسیر توحید، در پی دارنده تأییدات الهی و موهبت های معنوی او

و ربطنا علی قلوبهم إذ قاموا

3- ارزش نهضت در راه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 2

2- قیام در راه توحید و اعلان اندیشه توحیدی، دارای ارزشی والا و گران سنگ است.

و ربطنا علی قلوبهم إذ قاموا فقالوا ربنا رب السموت و الأرض

از جمله معانی «قیام»، «عزم و تصمیم» است. لذا «قاموا» یعنی بر اندیشه توحیدی خود مصمم شدند. «فقالوا» نیز گویای اعلان آن اندیشه است.

4- شرایط نهضت در راه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 14 - 3

3- قیام برای خدا و دفاع از ارزش ها، نیازمند قدرت روحی و قلبی نیرومند است.

و ربطنا علی قلوبهم إذ قاموا

نهضت های دینی

5- منشأ رشد نهضت های دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 38

38- رشد نهضت های الهی، همانند دیگر مظاهر جهان، در قلمرو سنت های حاکم بر هستی *

كزراع أخرج شطَه... يعجب الزّراع

تشبیه جریان ظهور و گسترش اسلام، به زراعت و مراحل رشد آن، این حقیقت را می رساند که جریان های اجتماعی نیز مانند پدیده های مادی طبیعت، در قلمرو قوانین صورت می گیرد.

ص: 463

10- نهی از منکر

1- نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 279 - 5

5_ لزوم شدت عمل و برخورد نظامی ، با رباخوارانی که دست از عمل ناپسند خود برنمی دارند .

فان لم تفعلوا فأذنوا بحرب من الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 22

22_ وعده عذاب دردناک به بنی اسرائیل ، به جهت قتل چهل و سه پیامبر و صد و دوازده آمر به معروف و ناهی از منکر

و یقتلون التَّيِّبِينَ بِغَيْرِ حَقٍّ و یقتلون الذِّین یأمرون بالقسط من النَّاس فبشَّرهٖم بعذاب

رسول الله (صلی الله علیه و آله) به عنوان بیان مصداق برای آیه فوق فرمود: کتلت بنو اسرائیل ثلاثه و اربعین نبیاً اول النَّهار فی ساعه واحده فقام مائه رجل و اثنی عشر رجلاً من عبّاد بنی اسرائیل فامروا من قتلهم بالمعروف و نهوهم عن المنکر فقتلوا جميعاً من آخر النَّهار فی ذلک الیوم.

تفسیر طبری، ج 3، ص 144؛ مجمع البیان، ج 2، ص 720؛ تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 87 - 4

4_ ضرورت واکنش جامعه اسلامی ، در برابر انحرافات اعتقادی

اولئک جزاؤهم انّ علیهم . . . و النَّاس اجمعین

بنابراینکه مراد از «الناس»، مسلمانان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 3

3_ لزوم اعتراض ، در برابر کجروی های کافران و اهل کتاب

قل يا اهل الكتب لم تكفرون بايات الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

2- آل عمران - 3 - 99 - 4

ص: 464

4_ ضرورت اعتراض و برخورد با کسانی که مانع راه خدا گشته و مؤمنان را از آن بازمی دارند .

قل يا اهل الكتاب لم تصدّون عن سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 104 - 4,5,6,7,8,9,10

4_ دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر ، از شیوه های ایجاد وحدت در میان مؤمنین

و اعتصموا بحبل الله جميعاً . . . و لتكن منكم امة يدعون الى الخير

به نظر می رسد («ولتكن») به مقتضای ارتباط با آیه قبل، ارائه راهی برای تحقق اعتصام به ريسمان الهی باشد.

5_ ضرورت ایجاد تشکّل در میان گروه های امرکننده به معروف و نهی کننده از منکر

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

«امّه» به جماعتی گفته می شود که دارای هدفی واحد باشند و لازمه این معنی، تشکّل آنان است.

6_ امر به معروف و نهی از منکر ، دعوت به خیر است . *

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

بنابراینکه «واو» در «و يأمرن»، تفسیریّه برای «يدعون الى الخير» باشد، و یا مصداقی از دعوت به خیر.

7_ نظارت بر اوضاع جامعه ، دارای دو مرحله است : تبیین اعمال خیر و سپس امر به معروف و نهی از منکر *

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

8_ اتحاد و برادری میان مؤمنین ، از مصداق « معروف » است و تفرقه و دشمنی اهل ایمان با یکدیگر ، از مصداق « منکر » .

و اعتصموا بحبل الله جميعاً و لا تفرّقوا . . . و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و

«ال» در «المعروف» و «المنکر»، می تواند عهد ذکری و اشاره به معروف ها و منکرها در آیه سابق باشد.

9_ دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر (نظارت همگانی) ، وظیفه همه افراد جامعه اسلامی

و لتكن منكم امة يدعون الى الخير و يأمرن بالمعروف و ينهون عن المنكر

بنابراینکه من در «منکم» بیایته باشد.

10_ تنها دعوتگران به خیر و امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر ، اهل رستگاری هستند .

ولتکن منکم .. اولئک هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک»، دعوت کنندگان به خیر و امرکنندگان و نهی کنندگان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 108 - 3

3_ فرمان به اعتصام به حبل الهی ، پرهیز از تفرقه ، دستور به دعوت خیر ، امر به معروف و نهی از منکر ، از آیات بحق الهی

و اعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا .. ولتکن منکم امه ... تلک آیات اللّ

بنابراینکه مشارالیه «تلک»، تمامی مطالب گذشته در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 110 - 1,2,4,5,6,9,11

1_ مسلمانان امرکننده به معروف ، نهی کننده از منکر و مؤمن به خدا ، بهترین امت ها هستند .

کنتم خیر امه اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر

ص: 465

2_ مسلمانان ، بهترین امت برای خدمت به جوامع انسانی هستند ; مشروط به اینکه امر به معروف و نهی از منکر کنند و مؤمن به خدا باشند .

کنتم خیر أمة أخرجت للناس

جمله «تأمرون بالمعروف . . .» ، حال است برای «خیر امه»؛ یعنی شما زمانی بهترین امت خواهید بود که دارای چنین حالت و ویژگی باشید؛ و قید «برای خدمت»، از «لام» در «لنّاس» استفاده شده است.

4_ امر به معروف و نهی از منکر ، (نظارت همگانی) و ایمان به خدا ، معیار و ملاک بهتر بودن یک جامعه در میان جوامع انسانی

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون بالله

5_ ایمان به خدا و اصلاح جامعه (امر به معروف و نهی از منکر) ، دو عامل رُشد جوامع انسانی

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون بالله

رشد و تکامل جوامع از مصادیق خیر است و آیه فوق، خیر بودن امت را منوط به ایمان و اصلاح اجتماع (امر به معروف و نهی از منکر) کرده است.

6_ امر به معروف و نهی از منکر ، وظیفه عمومی جامعه اسلامی برای رُشد خویش

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون بالله

از مصادیق بارز «خیر» برای جامعه، رُشد آن جامعه است.

9_ نظارت همگانی و اصلاح جوامع (امر به معروف و نهی از منکر) ، نگهدار ایمان به خداوند *

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون . . . و تؤمنون بالله

تقدم «امر به معروف و نهی از منکر» در آیه شریفه بر «ایمان»، علی رغم تقدم ذاتی ایمان بر آنها، می تواند گویای برداشت فوق باشد.

11_ اهتمام مسلمانان آغاز بعثت به نظارت همگانی (امر به معروف و نهی از منکر) ، و تداومشان بر ایمان به خداوند

کنتم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف . . . و تؤمنون بالله

به قرینه «کنتم»، آیه فوق بیانگر یک مسأله تاریخی است و آن عبارت است از رفتار و روش مسلمین در آغاز بعثت پیامبر(صلی الله علیه و آله).

1_ ایمان به خدا و روز قیامت ، امر به معروف ، نهی از منکر و شتاب در کار های خیر ، از ویژگی های برخی اهل کتاب

من اهل الکتب . . . یؤمنون باللّٰه و الیوم الاخر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنک

2_ تشریح امر به معروف و نهی از منکر ، در آیین اهل کتاب

من اهل الکتب . . . یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

ظاهر این است که اوصاف مذکور برای اهل کتاب، با وصف اهل کتاب بودن آنان است.

5_ ایمان به خدا و روز واپسین ، امر به معروف و نهی از منکر ، از اصول مشترک اعتقادی و عملی ادیان الهی

من اهل الکتب . . . یؤمنون باللّٰه و الیوم الاخر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنک

7_ گروهی از اهل کتاب که مؤمن به خدا و روز واپسین و امرکننده به معروف و نهی کننده از منکر و شتاب کنندگان به نیکی ها هستند ، از تبار صالحان هستند .

من اهل الکتب امه . . . یؤمنون باللّٰه ... و اولئک من الصالحین

8_ قیام به امر دین (اطاعت خدا) تلاوت آیات خدا ، سجده به درگاه او ، ایمان به خدا و معاد ، امر به معروف و نهی از منکر

وشتاب در امور خیر، ویژگی امت شایسته و صالح

امه قائمه . . . و اولئك من الصالحين

13_ قیام به طاعت خدا، تلاوت آیات او، سجده به درگاه او، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در نیکی ها، حبل الهی است . *

ضربت عليهم الذلة .. الا بحبل من الله ... ليسوا سواء من اهل الكتب ... يؤمن

به نظر می رسد صفات مذکور، بیانگر «حبل الله» است؛ چون دارندگان این صفات، قطعاً از ذلت به دور هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 115 - 4،7

4_ قیام به طاعت خدا، تلاوت آیات وی در شب هنگام در حال سجده، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف، نهی از منکر و شتاب در نیکی ها، از اعمال خیر

من اهل الكتب امه قائمه . . . و ما يفعلوا من خیر

7_ قیام به امر خدا، تلاوت آیات او، سجده، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در امر خیر، از ویژگی های تقوای پیشگان

امه قائمه يتلون آیت الله . . . و الله علیم بالمتقین

آیه، در صدد بیان پاداش کسانی است که خصلتهای مذکور را دارند، از آنها تعبیر به متقین کرده، پس آن خصلتها از آن متقین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 22

22_ خودداری از گناه، امر به معروف و نهی از منکر و آمادگی برای دفاع از ائمه (ع)، وظیفه مؤمنان

يا ايها الذين امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوا الله

امام صادق (ع) درباره «اصبروا» فرمود: عن المعاصی. و درباره «و اتقوا الله»، فرمود: امروا بالمعروف و انهوا عن المنکر. و درباره «رابطوا» فرمود: ... و نحن الرباط الادنی فمن جاهد عنّا فقد جاهد عن النبی (صلی الله علیه و آله) ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 212، ج 179؛ بحار الانوار، ج 24، ص 216، ح 8.

2- آثار اجتماعی نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 4

4- برخورداری جامعه اسلامی از حمایت و نصرت خدا، در گرو اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر است.

الذین ان مکّنهم فی الأرض... ونهوا عن المنکر

ص: 467

3- آثار ترک نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 5,6

5_ ترک نهی از منکر و بی اعتنایی به رواج فساد در جامعه موجب گرفتار شدن به لعنت خدا و پیامبران

لعن الذین کفروا ... ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون. کانوا لایتناهون

6_ ترک نهی از منکر عامل روی آوری جوامع به کفرپیشگی

لعن الذین کفروا ... ذلک بماعصوا و کانوا یعتدون. کانوا لایتناهون

در آیه قبل تجاوز و تعدی موجب گرفتار شدن به کفر و لعنت الهی دانسته شد و آیه مورد بحث ترک نهی از منکر را مصداقی بارز برای تعدی و تجاوز شمرده بنابراین ترک نهی از منکر عامل گرایش مردمان به کفر و گرفتار شدن به لعنت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 10,15

10_ عصیان ، تجاوزگری و ترک نهی از منکر ، زمینه ساز پذیرش ولایت کافران و طرح دوستی با آنان *

ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون ... کانوا لایتناهون ... یتولون الذین کفروا

بدان احتمال که مضمون آیه مورد بحث یعنی پذیرش ولایت مشرکان، نتیجه اعمال ناپسندی باشد که در آیات قبل درباره بنی اسرائیل بیان شد.

15_ عصیان ، تجاوزگری و ترک نهی از منکر ، موجب سخط و غضب خداوند

ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون ... کانوا لایتناهون عن منکر ... سخط الله علیهم

«ماقدمت لهم انفسهم» می تواند اشاره به تمامی رفتارهای ناروایی باشد که در این آیه و آیات قبل بیان شد. قابل ذکر است که در این صورت «ان سخط الله» مضافی همانند موجبات در تقدیر دارد یعنی «موجبات سخط الله».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 82 - 10

10 - «عن ابی سعید الخدری قال : سئل رسول الله (صلی الله علیه و آله) عن قول الله « إذا وقع القول علیهم أخرجناهم دابة من الأرض

تکلمهم» قال إذا ترکوا الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر و جب السخط علیهم ؛

از ابی سعید خدری روایت شده که از رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) درباره سخن خدا «إذا وقع القول علیهم أخرجنا لهم دابة من الأرض تکلمهم» سؤال شد، فرمود: زمانی که امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند، غضب خدا بر آنان محقق می گردد».

4- آثار نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 105 - 2

2_ دعوت به نیکی ها ، امر به معروف و نهی از منکر ، مانع بروز تفرقه و اختلاف در جامعه

و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر . . و لا تكونوا کالذین تفرقوا

جمله «لا تكونوا . . .» ، احتمالاً بیان نتیجه آیه قبل است.

ص: 468

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 106 - 3

3_ اعتصام به ریسمان الهی ، دعوت به نیکی ها ، امر به معروف و نهی از منکر ، موجب روسفیدی در قیامت

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. و لتکن منکم امّہ یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ی

به مقتضای ارتباط با آیات قبل، سفیدرویی می تواند پاداش نیکیهای مذکور در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 107 - 2,4

2_ اعتصام به حبل اللّٰه ، دعوت به نیکی ها و امر به معروف و نهی از منکر ، موجب استغراق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف ...

به مقتضای ارتباط این آیه و آیات پیشین، روسفیدی می تواند نتیجه اعمال نیک یاد شده در آیات قبل باشد.

4_ تمسک کنندگان به ریسمان الهی و دعوت گران به خیر ، امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر ، روسفیدان در قیامت و

مستغرق در رحمت جاودانه الهی

و اعتصموا بحبل اللّٰه .. یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف ... اما الذین ابیضت

مستفاد از ارتباط میان این آیه و آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 8

8_ ایمان مصلحان (امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر) به خداوند ، شرط اعتلای جامعه

کنتم خیر امه .. و تؤمنون باللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 8

8_ تأثیر ایمان به خدا و امر به معروف و نهی از منکر ، در شکست ناپذیری مؤمنان در برابر هجوم دشمنان دین

کنتم خیر أمه أخرجت للناس تأمرون بالمعروف .. و إن یقتلوکم یولّوکم الابدبار

وحدت خطاب در «کنتم خیر . . .» و «یقاتلوکم»، بیانگر برداشت فوق است. یعنی آن دسته شکست نمی خورند که امرکننده به معروف و ... باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 10

10_ صالح شدن انسان ها ، در گرو ایمان به خدا ، معاد ، امر به معروف و نهی از منکر (اصلاح دیگران) و شتاب در کار های نیک است

یؤمنون بالله . . . و اولئک من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 9

9_ ناتوانی جبهه کفر در برابر جامعه ایمانی ، آنگاه که مؤمنان به دستور های الهی (امر به معروف و نهی از منکر) عمل

ص: 469

کنند .

کنتم خیر امه .. لن یضروکم الا اذی و ان یقتلوکم یولوکم الادبار ... ضربت عل

در برداشت فوق، تقوا به معنای عمل به دستورات الهی گرفته شده که خداوند در آیات پیش به برخی از آنها (امر به معروف، ایمان واقعی و ..) اشاره کرده است. یعنی آنگاه کید دشمنان بی اثر است که تقوا داشته باشند و به دستورات الهی عمل کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 12

12_ نهی از منکر مایه رهایی یافتن از عذاب های تعیین شده برای جوامع گنهکار است .

أنجینا الذین ینھون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 21

21_ امر به معروف ، نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسولش ، عامل جلب رحمت ویژه الهی

یأمرون بالمعروف .. أولئک سیر حمهم اللہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 10

10_ نهی از منکر و بازداری مردمان از فساد ، مایه نجات و رهایی از عذاب های الهی است .

إلا قليلاً ممن أنجینا منهم

5- احکام نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 14

14_ خطر کشته شدن در راه عدالتخواهی ، مانع از جواز امر به معروف و مبارزه با منکر نیست .

و یقتلون الذین یأمرون بالقسط

زیرا لحن آیه، ستایش و مدح نسبت به کشته شدگانی است که امرکنندگان به معروف در مسیر عدالتخواهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 6

6_ امر به معروف و نهی از منکر ، در صورتی که احتمال تأثیر در آن نباشد ، واجب نیست .

و لا ینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم إن کان الله یرید أن ینویکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 7

ص: 470

7_ وجوب نهی از منکر در ادیان پیشین

فلولا كان من القرون من قبلکم أولوا بقیه ینهون عن الفساد

6- ارزش نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 4

4_ ایمان به خدا و روز واپسین ، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب ورزیدن به کار های نیک ، ملاک ارزش و شایستگی (صالح بودن)

یؤمنون .. یسارعون فی الخیرات و اولئک من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 3

3 - اقامه نماز ، پرداخت زکات ، امر به معروف و نهی از منکر ، ارزش های محوری در جامعه اسلامی

من ینصره .. الذین إن مکّنهم فی الأرض ... ونهوا عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 12

12 - نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر ، از زیربنایی ترین ارزش ها است .

إنّ ذلک من عزم الأمور

بنابراین که «ذلک» اشاره به کلّ محتوای سخن لقمان در این آیه باشد، مشارالیه «ذلک»، جملات «أقم .. و أمر .. و أنه...» است و «عزم» مصدر و به معنای مفعولی، و «عزم الأمور» اضافه صفت به موصوف است؛ یعنی، «الأمر المعزوم». امر معزوم به هدف شایسته ای گویند که لازم است بر آن دست یافت.

7- اهمیت نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 15

15_ کشته شدگان در راه امر به معروف و نهی از منکر ، مصداق خریداران رضایت خداوند در برابر ایثار جان

و من الناس من یشری نفسه

امیرالمؤمنین (ع): ان المراد بالآیه الرجل الذی یقتل علی الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر.

مجمع البیان، ج 2، ص 535؛ تفسیر صافی، ج 1، ص 241.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 14

ص: 471

14_ خطر کشته شدن در راه عدالتخواهی، مانع از جواز امر به معروف و مبارزه با منکر نیست.

و يقتلون الذين يأمرون بالقسط

زیرا لحن آیه، ستایش و مدح نسبت به کشته شدگانی است که امرکنندگان به معروف در مسیر عدالتخواهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 104 - 1,11

1_ ضرورت وجود جمعی از اهل ایمان، برای دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر

و لتكن منكم ائمه .. عن المنكر

بنابراینکه «من» در «منکم»، تبعیضیه باشد.

11_ نقش بنیادین دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر، در رستگاری جامعه

و لتكن منكم ائمه .. و اولئك هم المفلحون

بنابراینکه مشارالیه «اولئک» جامعه اسلامی باشد؛ یعنی تنها خود امرکنندگان به معروف و نهی کنندگان از منکر رستگار نیستند، بلکه افراد جامعه بخاطر وجود چنین افرادی بهره مند از رستگاری هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114

3_ اهمیت خاص امر به معروف و نهی از منکر

یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

پس از ذکر ایمان به خدا و قیامت، عنوان کردن امر به معروف و نهی از منکر، بیانگر اهمیت ویژه آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 9,6

6_ مسؤولیت ویژه عالمان دین، در نهی از منکر و پیشگیری از انحرافات جامعه

لولا ینهیهم الربنیون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

بنابر اینکه نهی از منکر و بازداری دیگران از گناه مسؤولیت همگانی باشد، اعتراض خداوند به عالمان که نهی از منکر را ترک کردند، حکایت از مسؤولیت خاص آنان در انجام این وظیفه دارد.

9_ وظیفه نهی از منکر حتی در صورت گستردگی گناه در جامعه، وظیفه ای ضروری و ثابت

و تری كثيراً منهم یسرعون فی الاثم .. لولا ینهیهم الربینون و الاحبار

سرزنش خداوند از عالمان یهود و نصارا به خاطر ترک نهی از منکر با وجود آلودگی افراد زیادی از اهل کتاب به گناه، دلالت می کند که آن تکلیف در چنین صورتی نیز برداشته نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 1,3

1_ بی اعتنایی گروهی از بنی اسرائیل به وظیفه الهی نهی از منکر و بی تفاوتی آنان در برابر فساد جامعه خویش

کانوا لایتناھون عن منکر فعلوه

«لایتناھون» یعنی همدیگر را باز نمی داشتند و نهی نمی کردند.

3_ نهی از منکر وظیفه ای ضروری بر عهده همگان

ص: 472

كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 7،8

7_ مسلمانان در همنشینی با کافران و مشرکان بی طرف باید با تذکر آنان را از مغلطه و استهزای در اسلام و قرآن بر حذر دارند. *

و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

8_ حفظ قداست قرآن و اسلام و بازداشتن دیگران از یاوه سرایی و تخطئه و استهزای آن، وظیفه مسلمانان است.

و ما علی الذین یتقون . . . و لکن ذکری لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 80 - 4

4_ بازداشتن مردم از فحشا و لواط، مهمترین و مقدمترین وظیفه لوط در رسالت های خویش

و لوطاً إذ قال لقومه أتأتون الفحشه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 14،18

14_ فرمان به کار های شایسته و برحذر داشتن از کار های ناروا (امر به معروف و نهی از منکر) از وظایف اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و از اهداف رسالت او

یا مرهم بالمعروف و ینهیهم عن المنکر

18_ امر به معروف و نهی از منکر، حلال دانستن پاکیزه ها و حرام شمردن ناپاکی ها، از علامت های موجود در تورات و انجیل برای شناسایی پیامبر اسلام

الذی یجدونه . . . یا مرهم بالمعروف . . . و یحل لهم الطیب و یحرم علیهم الخبث

جمله های «یا مرهم و . . .» حال برای ضمیر مفعولی در «یجدونه» است و لذا می رساند که مفاد این جمله ها به عنوان صفات پیامبر موعود در تورات و انجیل بیان شده است. بر این اساس می توان گفت که از اهداف بیان این ویژگیها در تورات و انجیل، راهنمایی اهل کتاب است به اموری که باید در شناسایی پیامبر موعود در نظر داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 15

15 _ پرهیزکنندگان از فساد در صورتی که برای بازداري جامعه از گناه تلاش نکنند ، در پیشگاه خداوند مسؤولند .

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 10

10 _ نهی از منکر از مصادیق موعظه است .

لم تعظون .. الذین ینهون عن السوء

ص: 473

7_ امر به معروف و نهی از منکر ، مهمترین وظیفه مؤمنان و بارزترین مشخصه جامعه اسلامی

و المؤمنون و المؤمنات .. يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

از اینکه در رأس همه کارها و ارزشها، از امر به معروف و نهی از منکر یاد شده است، اهمیت برتر آن استفاده می شود.

8_ امر به معروف و نهی از منکر ، از وظایف اجتماعی همگانی و مشترک میان زنان و مردان

و المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

9_ امر به معروف و نهی از منکر ، وظیفه ای همیشگی و دائمی است نه تکلیفی مقطعی .

یأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر

برداشت فوق از به کارگیری فعل مضارع (یأمرون و ینهون) که مفید استمرار است، به دست می آید.

27_ از امام حسین (ع) روایت شده . . . و به امیرالمؤمنین (ع) نیز نسبت داده شده که فرمودند : . . . خدا می فرماید : . . . « المؤمنون و المؤمنات بعضهم أولیاء بعض يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنکر » فبدء الله بالامر بالمعروف و النهی عن المنکر فریضه منه لعلمه بأن ها إذا ادیت و اقیمت استقامت الفرائض کل ها هیین ها و صعب ها . . . ;

. . . «مردان و زنان با ایمان ولی (و یار و یاور) یکدیگرند و امر به معروف و نهی از منکر می کنند». خداوند [قبل از نماز و زکات] از امر به معروف و نهی از منکر آغاز کرد؛ زیرا می دانست اگر این دو فریضه عملی گردد همه فرایض - آسان و مشکل آن - پابرجا می شود».

12_ ستایش خداوند و حرکت در مسیر او و رکوع و سجود و امر به معروف و نهی از منکر ، از جلوه های بارز عبادت پروردگار *

التَّابُونَ الْعَبْدُونَ .. و الناهون عن المنکر

برداشت فوق بدان احتمال است که «الحامدون السائحون .. » از باب ذکر خاص بعد از عام (العابدون) و بیانگر اهمیت و ویژگی این صفات باشد.

6_ لزوم نهی از منکر و بازداري مردمان از فساد ها و گناهان

فلولا كان . . أولوا بقيه ينهاون عن الفساد

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - كهف - 18 - 71 - 12

12- سكوت در برابر منكرات و بى تفاوتى در رخداد هاى زيان بار براى مردم ، به دور از خوى و منش موسى (ع) بود .

أخرقتها لتغرق أهلها لقد جئت شيئاً إمرأ

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 41 - 5

ص: 474

5- نماز ، زکات ، امر به معروف و نهی از منکر ، مهم ترین تکالیف دینی

أقاموا الصلوه . . و نهوا عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 10

10 - اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر و صبر ، از فرمان های بس مهم خداوند است .

أقم الصلوه . . إن ذلك من عزم الأمور

«عَزَمَ» ممکن است به معنای «تصمیم قطعی و جزمی» باشد که در این صورت، «عزم» به خداوند اسناد داده می شود. صاحب کشف، چنین معنایی را اختیار کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 20 - 9

9- لزوم نهی از منکر و حمایت از دین و مبلغان دینی ، به وقت ضرورت و نیاز

و جاء من أقصا المدینه رجل یسعی

نقل داستان حبیب نجار، می تواند هشداری به همه مؤمنان باشد که مانند او به دفاع از دین و دینداران پردازند.

8- بنی اسرائیل و نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 8

8_ ترک نهی از منکر از اعمال زشت و ناپسند گروهی از بنی اسرائیل

کانوا لایتناھون . . لبس ما کانوا یفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 7

7_ بنی اسرائیل همکیشان خود را از پذیرش ولایت کافران و دوستی با آنان نهی نمی کردند .

لايتناھون عن منكره فعلوه . . . ترى كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

آيه مورد بحث بيان مصداقي است از «منكر» كه در آيه قبل مطرح شده بود.

9- بي توجهي به نهی از منكر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 79 - 10

10_ لعن شدن گروهی از بنی اسرائیل به سبب تأثیرناپذیری آنان در برابر نهی از منكر و نیز گروه ناهی از منكر به سبب همنشینی با گنهكاران

لعن الذين كفروا من بنی اسرائيل . . . كانوا لايتناھون عن منكر فعلوه

ص: 475

از حضرت علی (ع) روایت شده: ... و لما وقع التقصير في بني اسرائيل جعل الرجل منهم يري اخاه على الذنب فينهاه فلا يمنعه ذلك من ان يكون اكيله و جليسه و شربيه حتى ضرب الله عزوجل قلوب بعضهم ببعض و نزل فيهم القرآن حيث يقول عزوجل «لعن الذين كفروا من بني اسرائيل ... كانوا لا يتناهون عن منكر فعلوه ...»

ثواب الاعمال مترجم، ص 597، ح 3؛ نورالتقلين، ج 1، ص 660، ح 312.

10- پاداش نهي از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 72 - 15

15 _ بهشت جاودان ، بوستان های پوشیده از درخت ، خانه های دلپذیر و خشنودی خدا ، پاداش الهی به مؤمنان در برابر امر به معروف و نهي از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و المؤمنون و المؤمنات ... یأمرون بالمعروف ... و یطیعون الله و رسوله ... وعد الل

11- تارکان نهي از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 165 - 5

5 _ ترک کنندگان نهي از منکر در میان یهودیان ایله ، بی اعتنا به تذکار موعظه گران (لزوم نهي از منکر)

فلما نسوا ما ذکروا به

ضمیر در «نسوا» و «ذکروا» به تجاوزگران و نیز به ترک کنندگان نهي از منکر برمی گردد. تذکری که به ترک کنندگان نهي از منکر داده شد، همان است که از جمله «معذره إلى ربکم» فهمیده می شود. یعنی مصلحان به آنان تفهیم کردند که شما نیز باید نهي از منکر کنید، و گر نه مسؤول هستید؛ اما آنان همچنان بی تفاوت ماندند.

12- تارکان نهي از منکر ایله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 164 - 1،4،6،8،11

1 _ یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهي کننده از منکرات ، تارکان نهي از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

4_ تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

6_ اطمینان به هلاکت متجاوزان ایله و یا گرفتاری آنان به عذابی سخت ، بهانه تارکان نهی از منکر برای سکوت خویش در

ص: 476

برابر آنان و مایه نایجا شمردن عمل موعظه گران (نهی از منکر)

لم تعظون قوماً اللّٰه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

8_ داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم يتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولاً له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد ; یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

11_ داستان مناظره دو گروه پرهیزکننده از صید ماهی در میان یهودیان (موعظه گران و تارکان نهی از منکر) داستانی آموزنده و شایان به یاد داشتن . *

إذ قالت أمة منهم لم تعظون ... قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «إذ قالت .. » متعلق به فعل محذوف «اذکر» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 6

6_ ترک کنندگان نهی از منکر از میان مردم ایله ، به بوزینه تبدیل نشدند .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم کونوا قرده

عنوان «ما نهوا عنه» شامل ترک نهی از منکر نمی شود. به خلاف عنوان «ما ذکروا به» در آیه قبل که شامل ترک نهی از منکر نیز هست.

13- تاریخ نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 13

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر ، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فیما ءاتیک اللّٰه الدار الآخره و لاتنس نصیبک من الدنیا و أحسن

14- ترک نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 105 - 3

3_ سرانجام ترک دعوت به نیکی ها و ترک امر به معروف و نهی از منکر ، تفرقه و اختلاف در جامعه

و لتکن منکم امه یدعون . . . و لا تکنونوا کالذین تفرّقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 106 - 4

4_ دعوت نکردن به خیر و ترک امر به معروف و نهی از منکر ، موجب روسیاهی در قیامت

ص: 477

يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر . . . و تسودّ وجوه

به مقتضای ارتباط با آیات قبل، روسیاهی می تواند کیفر گناهان مذکور در آن آیات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 11

11_ ترک نهی از منکر از سوی عالمان دینی، مایه شکل گیری جامعه با چهره ای زشت و ناپسند

لبس ما کانوا یصنعون

برداشت فوق بر این میناست که مراد از «ما»ی موصوله، جامعه اهل کتاب باشد؛ یعنی عالمان یهود و نصارا_ با ترک نهی از منکر_ جامعه بدی را می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 79 - 4,8,9

4_ ترک نهی از منکر، نمونه ای بارز از تجاوزگری بنی اسرائیل

و کانوا یعتدون. کانوا لایتناهون

جمله «کانوا لایتناهون» تفسیر جمله «کانوا یعتدون» و یا بیان مصداقی بارز از آن می باشد.

8_ ترک نهی از منکر از اعمال زشت و ناپسند گروهی از بنی اسرائیل

کانوا لایتناهون . . . لبس ما کانوا یفعلون

9_ ترک نهی از منکر عملی زشت و ناپسند

کانوا لایتناهون . . . لبس ما کانوا یفعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 80 - 8,16

8_ لزوم نظارت عمومی جامعه ایمانی بر صحنه روابط خارجی و بازداشتن مؤمنان از پذیرش ولایت کافران و پیوند های مودت آمیز با آنان

كانوا لا يتناهون عن منكر . . . ترى كثيراً منهم يتولون الذين كفروا

16 _ جاودانگی عذاب بنی اسرائیل به خاطر عصیان گری، تجاوزپیشگی، ترک نهی از منکر، و پذیرش ولایت کافران

ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون. كانوا لا يتناهون ... وفي العذاب هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 16

16 _ حق ناپذیری فاسقان مجوّز ترک نهی از منکر نیست .

لم تعظون قوماً اللّٰه مهلكهم . . . قالوا معذرة إلى ربكم و لعلهم يتقون

موعظه گران یهود دو دلیل برای نهی از منکر اقامه کردند: داشتن عذر در پیشگاه خدا (معذره إلى ربكم)، احتمال تأثیر (لعلهم يتقون). مقتضای سخن آنان این است که نبود احتمال تأثیر نمی تواند مجوّز ترک نهی از منکر باشد و عذر پذیرفته شده ای نخواهد بود.

ص: 478

15- حق نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 4,5

4_ امر به معروف و نهی از منکر، حقی است برخاسته از شأن ولایت و سرپرستی عموم مؤمنان به یکدیگر.

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

5_ امر به معروف و نهی از منکر، تبلور ولایت و محبت جامعه ایمانی نسبت به یکدیگر

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

16- خشونت در نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 19 - 13

13 - امر به معروف و نهی از منکر، با روش ناهنجار و داد و فریاد، نفرت انگیز و دارای تأثیر منفی است.*

و امر بالمعروف و انه عن المنکر . . . و اغضض من صوتک إنّ أنکر

احتمال دارد سفارش به روی نگرداندن از مردم و نیز رعایت اعتدال در رفتار و کاستن از صدا، پس از توصیه به امر به معروف و نهی از منکر، به این منظور باشد که در انجام امر به معروف و نهی از منکر، باید موازین یاد شده رعایت گردد و گرنه، همان گونه که صدای الاغ برای گوش ها ناهنجار است امر به معروف و نهی از منکر بدون رعایت موازین اخلاقی هم اثر منفی دارد.

17- دعوت به نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 1

1 - اهتمام به برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر و شکیبایی در بلاها، از مواظبت لقمان به پسر خویش بود.

یبنی اقم الصلوه . . . و اصبر علی ما أصابک

18- روش نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - امر به معروف و نهی از منکر، با روش ناهنجار و داد و فریاد، نفرت انگیز و دارای تأثیر منفی است . *

و امر بالمعروف و انه عن المنکر . . . و اغضض من صوتک إن أنکر

احتمال دارد سفارش به روی نگرداندن از مردم و نیز رعایت اعتدال در رفتار و کاستن از صدا، پس از توصیه به امر به معروف و نهی از منکر، به این منظور باشد که در انجام امر به معروف و نهی از منکر، باید موازین یاد شده رعایت گردد و گرنه، همان گونه که صدای الاغ برای گوش ها ناهنجار است امر به معروف و نهی از منکر بدون رعایت موازین اخلاقی هم اثر منفی دارد.

ص: 479

19- زمینه ترک نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 13

13 - ترک نهی از منکر در برابر ستمگران، از سوی علمای اهل کتاب، به انگیزه حفظ منافع شخصی - تأمین شده از ناحیه آن ستمگران - و یا ترس از تهدیداتشان

لولا ینهیهم الربیون و الاحبار

از امام حسین (ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و انما عاب الله ذلك عليهم لانهم كانوا يرون من الظلمه الذين بين اظهرهم المنكر و الفساد فلا ینهونهم عن ذلك رغبه فیما كانوا ینالون منهم و رهبه مما یحذرون ...

تحف العقول، ص 137؛ بحار الانوار، ج 100، ص 79، ح 37.

20- سختیهای نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 13، 8

8 - امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی در پی دارد که باید آنها را تحمل کرد.

و أمر بالمعروف و انه عن المنکر و اصبر علی ما أصابک

احتمال دارد دستور به صبر پس از سه فرمان اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر، همانند آن سه، فرمانی عام باشد و احتمال دارد فرمانی ویژه و مربوط به امر به معروف و نهی از منکر باشد. در صورت دوم، نشان می دهد که امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی به همراه دارد که باید آن را تحمل کرد.

13 - « فی مجمع البیان » و اصبر علی ما أصابک « من المشقه و الأذى فی الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر عن علی (ع) »؛

در مجمع البیان از امام علی (ع) درباره «و اصبر علی ما أصابک» روایت شده: در برابر سختی ها و اذیت هایی که در راه امر به معروف و نهی از منکر می بینی، بردبار باش.»

21- شرایط نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - امام صادق (ع) فرموده اند: « من لم ينسلخ عن هواجسه و لم يتخلص من آفات نفسه و شهواتها و لم يدخل في كنف الله و أمان عصمته لا يصلح له الأمر بالمعروف و النهي عن المنكر . . . قال تعالى « أتأمرون الناس بالبر و تنسون أنفسكم » . . . » ;

کسی که از خاطرات نفسانی جدا نشود و از آفتهای نفس و شهوتهای آن خلاص نگردد و در کنف رحمت، امان و حفظ خدا داخل نشود، سزاوار نیست امر به معروف و نهی از منکر کند . . . خدای تعالی فرموده است: آیا شما مردم را به خ—وی امر می کنید و خود را فراموش می کنید؟ ...».

ص: 480

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 7

7_ آشنایی عمیق با احکام دین و معارف الهی، از شرایط ضروری برای نهی کنندگان از منکر

لولا ینهیهم الربیون و الاحبار

بدان احتمال که نام بردن عالمان دین برای اشاره به این باشد که نهی از منکر تنها وظیفه آشنایان به احکام الهی، است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 6

6_ امر به معروف و نهی از منکر، در صورتی که احتمال تأثیر در آن نباشد، واجب نیست.

و لاینفعکم نصحی إن أردت أن أنصح لکم إن کان الله یرید أن یریکم

22- صبر در نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 13، 8

8 - امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی در پی دارد که باید آنها را تحمل کرد.

و أمر بالمعروف و انه عن المنکر و اصبر علی ما أصابک

احتمال دارد دستور به صبر پس از سه فرمان اقامه نماز و امر به معروف و نهی از منکر، همانند آن سه، فرمانی عام باشد و احتمال دارد فرمانی ویژه و مربوط به امر به معروف و نهی از منکر باشد. در صورت دوم، نشان می دهد که امر به معروف و نهی از منکر، مشکلاتی به همراه دارد که باید آن را تحمل کرد.

13 - « فی مجمع البیان » و اصبر علی ما أصابک « من المشقه و الأذی فی الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر عن علی (ع) »؛

در مجمع البیان از امام علی (ع) درباره «و اصبر علی ما أصابک» روایت شده: در برابر سختی ها و اذیت هایی که در راه امر به معروف و نهی از منکر می بینی، بردبار باش».

23- عذاب تارکان نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4_ خداوند حتی آن گروه از یهودیان ایله را که خود صالح بودند، ولی متجاوزان را موعظه نکردند، به عذابی شدید گرفتار ساخت.

أنجینا الذین ینھون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

در آیه قبل در مقام تقسیم یهودیان ایله از نظر عملکرد، آنان را به سه گروه تقسیم کرد و آیه مورد بحث در مقام بیان سرنوشت آنان است و ایشان را در دو گروه قرار داده است. این مقایسه نشان می دهد که خداوند ترک کنندگان نهی از منکر را از گروه ظالمان (الذین ظلموا) شمرده است.

ص: 481

24- عمومیت نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 13

13 _ تلاش برای اصلاح جامعه و نهی از منکر ، امری لازم بر عهده همگان

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 8

8 _ امر به معروف و نهی از منکر ، از وظایف اجتماعی همگانی و مشترک میان زنان و مردان

و المؤمنون و المؤمنت بعضهم أولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

25- فرجام تارکان نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 11

11 _ ترک کنندگان نهی از منکر ، شریک جرم گنهکاران و دارای سرنوشتی همسان با آنان هستند .

أنجینا الذین ینهون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

26- فلسفه نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 8، 12

8 _ داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولٌ له برای فعل مقدّر «نعظهم» می باشد ؛ یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

12_ نهی از منکر وسیله ای برای بازسازی مردم از گناهان

ولعلهم یتقون

ص: 482

27- کیفر ترک نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 9

9_ ترک نهی از منکر و سکوت در برابر منحرفان و فسق و ستمگری، دارای کیفری شدید است.

أنجینا الذین ینھون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

28- گناه تارکان نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 9

9_ اصلاحگران ایله سکوت در برابر گناه را ناروا شمرده و تارکان نهی از منکر را در پیشگاه خدا معذور نمی دانستند.

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

ظاهر اقتضا می کرد که موعظه گران بگویند «ربنا» (پروردگاران)، نه «ربکم» (پروردگار شما). این جا به جایی اشاره به این حقیقت دارد که خداوند پروردگار شما نیز هست و باید در برابر او عذری داشته باشید و بدانید که اگر نهی از منکر نکنید، معذور نیستید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 11

11_ ترک کنندگان نهی از منکر، شریک جرم گنهکاران و دارای سرنوشتی همسان با آنان هستند.

أنجینا الذین ینھون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

29- مراتب نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 68 - 5

5_ ترک سخن و مجادله با مغالطه گران یاوه گو درباره قرآن، روشی در بازداشتن آنان از این عمل ناپسند و مرتبه ای در نهی آنان از این منکر است.

یحوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 5

5_ فلسفه تحریم همنشینی با یاوه گویان مغالطه گر در آیات الهی، بازداشتن آنها از این عمل ناپسند است.

فلا تقعد بعد الذکری . . . و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 70 - 3,6

ص: 483

3_ پیامبر(صلی الله علیه و آله) وظیفه دار بی اعتنایی به کسانی که آیین آنها بازی و سرگرمی است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

6_ رها کردن و بی اعتنایی به کسانی که دین خدا را بازیچه و سرگرمی انگاشته اند، وظیفه پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است.

و ذر الذین اتخذوا دینهم لعبا و لهوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 44 - 4

4- با وجود احتمال تأثیر گفتار در بازداشتن مردم از منکرات، نباید به ستیز عملی و برخورد با زور اقدام کرد.

فقولا له قولاً لیباً لعلّه یتذکر او یخشی

از حرف «لعل» می توان چنین فهمید که تا امید به تأثیر گفتار نرم وجود دارد، درگیر شدن و اقدام عملی برای ترک منکر جایز نیست.

30- موارد نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 69 - 9

5_ فلسفه تحریم همنشینی با یاهو گویان مغالطه گر در آیات الهی، بازداشتن آنها از این عمل ناپسند است.

فلا تقعد بعد الذکری . . و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یتقون

9_ قال أبو جعفر(ع): لما نزلت «فلا تقعد بعد الذکری مع القوم الظالمین» قال المسلمون: کیف نضنع إن کان کلمة استهزاء المشرکون بالقرآن قمنا و ترکناهم فلاندخل إذا المسجد الحرام و لانطوف بالبيت الحرام فأنزل الله تعالی «و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء» و أمرهم بتذکیرهم و تبصیرهم ما استطاعوا.

امام باقر(ع) فرمود: چون آیه «فلا تقعد بعد الذکری مع القوم الظالمین» نازل شد، مسلمانان گفتند: حال که هرگاه مشرکان، قرآن را مسخره کنند، باید برخیزیم و از آنان دوری کنیم، در نتیجه هیچگاه نباید وارد مسجدالحرام شده و طواف خانه خدا را بجا آوریم، پس چه کنیم؟ در این هنگام خداوند آیه «و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری» را نازل کرد و در آن به مسلمانان دستور داد که، کافران را متذکر نموده و در حد توان، آنان را با موعظه بیدار کنند.

31- نهی از منکر در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1_ یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

3_ موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) بر حذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

ص: 484

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 116 - 7

7_ وجوب نهی از منکر در ادیان پیشین

فلولا كان من القرون من قبلکم أولوا بقیه ینهون عن الفساد

32- نهی از منکر در ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 3,4

3_ موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) برحذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

4_ تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

33- نهی از منکر در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 79 - 1

1_ بی اعتنایی گروهی از بنی اسرائیل به وظیفه الهی نهی از منکر و بی تفاوتی آنان در برابر فساد جامعه خویش

کانوا لایتناهون عن منکر فعلوه

«لایتناهون» یعنی همدیگر را باز نمی داشتند و نهی نمی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 77 - 13

13 - رواج اخلاق خیرخواهی و امر به معروف و نهی از منکر ، در میان مردم عصر موسی

و ابتغ فیما یتیک الله الدار الآخرة و لاتنس نصیبک من الدنیا و أحسن

34- نهی از منکر در دوران لقمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 17 - 3

3 - نماز و امر به معروف و نهی از منکر ، از زمره تعالیم شریعت عصر لقمان بود .

یـبنی أقم الصلوه و أمر بالمعروف و انه عن المنکر

ص: 485

35- نهی از منکر مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 2

2_ توبه، عبادت، حمد، تلاش در راه بندگی، رکوع، سجود، امر به معروف و نهی از منکر و حفظ حدود الهی، از صفات مجاهدان راه خدا

إن الله اشترى من المؤمنين... التَّابُونَ... والحفظون لحدود الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 2

2 - اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر، از بارزترین ویژگی های یاران خدا و پیکارکنندگان راه دین او

الذين إن مكَّنهم... ونهوا عن المنكر

36- نهی از منکر مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 112 - 8

8_ پایداری بر رکوع و سجده و امر به معروف و نهی از منکر، از ویژگی های مؤمنان راستین

الركعون السجودون الأبرار بالمعروف والنهي عن المنكر

37- نهی از منکر هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 90 - 16

16 - هارون (ع)، در غیاب موسی (ع)، وظیفه ارشاد، هشدار، امر به معروف و نهی از منکر را به نحو وافی انجام داد.

ولقد قال لهم هرون من قبل یقوم... فاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي

38- وجوب نهی از منکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 63 - 5

5_ لزوم نهی از منکر و مقابله با انحرافات جامعه

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

ص: 486

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

